

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND WORLD LANGUAGES

4 (26) 2016
ISSN 2411-8753

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР және АЙМАҚТАНУ» сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

серия «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ и РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL

series «INTERNATIONAL RELATIONS and REGIONAL STUDIES»

Алматы, 2016

© «Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті» Акционерлік қоғамының «Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия» ғылыми журналының «Халықаралық қатынастар және аймақтану» сериясы таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15194-Ж

Бас редактор

Құнанбаева С.С., филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Раев Д.С., филос.ғ.д., профессор, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы

Байсұлтанова К.Ш., саяси.ғ.к., профессор, Абылай хан ат.
ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Бүлекбаев С.Б., филос.ғ.д., профессор, Абылай хан ат.
ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Галиев А.А., т.ғ.д., профессор, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Джолдасбаева Т.К., э.ғ.к., доцент, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Мукан С., PhD, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Шабаль П. (Chabal P.), PhD, Гавр Университеті, Гавр, Франция

Зиркер Д. (Zirker D.), PhD, Вайкато Университеті, Жаңа Зеландия

Хорак С. (Horak S.), PhD, Карлов Университеті, Прага, Чех
Республикасы

МакКленнен С. (McClennen S.), PhD, Пенсильвания Университеті,
Филадельфия, АҚШ

Рецензенттер:

Шаймарданова З.Д., т.ғ.д., доцент, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Жакупов Р.К., саясаттану магистрі, Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан

© Научный журнал «Известия» КазУМОиМЯ имени Абылай хана, серия «Международные отношения и регионоведение» Акционерного общества «КазУМОиМЯ имени Абылай хана» зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С., доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Раев Д.С., д.филол.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Байсултанова К.Ш., к.полит.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Булекбаев С.Б., д.филол.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Галиев А.А., д.и.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Джолдасбаева Т.К., к.э.н., доцент, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Муқан С., PhD, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Шабаль П. (Chabal P.), PhD, Университет Гавра, Франция, Гавр, Франция

Зиркер Д. (Zirker D.), PhD, Университет Вайкато, Гамильтон, Новая Зеландия

Хорак С. (Horak S.), PhD, Карлов Ун-т, Прага, Чешская Республика

Маккленнен С. (McCleppen S.), PhD, Пенсильванский Университет, Филадельфия, США

Рецензенты:

Шаймарданова З.Д., д.и.н., доцент, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жакупов Р.К., магистр политологии, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Scientific journal «Bulletin» of Ablai khan KazUIR&WL. Series «International Relations and Regional Studies» of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Editor in chief

Kunanbayeva S.S., Doctor of Philological sciences, professor, Associate Fellow at the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

Executive editor

Raev D.S., Doctor of Philosophical sciences, professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages

Editorial board

Baisultanova K.S., Candidate of Political sciences, professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Bulekbayev S.B., Doctor of Philosophical sciences, professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Galiyev A.A., Doctor of Historical sciences, professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Zholdasbayeva T.K., Candidate of Economic sciences, docent, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Mukan S., PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Chabal P., PhD, Le Havre University, France

Zirker D., PhD, Waikato University, Hamilton, New Zealand

Horak S., PhD, Charles University, Prague, Czech Republic

McClennen S., PhD, University of Pennsylvania, Philadelphia, USA

Reviewers:

Shaimardanova Z.D., Doctor of Historical sciences, docent, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

Zhakupov R.K., Master of Political sciences, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan

МАЗМҰНЫ

Құнанбаева С.С. Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ 75 жылдығына арналған құттықтау сөз	11
---	----

1 БӨЛІМ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР, АЙМАҚТАНУ

Раев Д.С., Сарсенов М.Б. Түркі өркениетінің ортағасырдағы Еуропаның мәдениетіне әсері	13
Жабина Ж.Р., Асхат Г. Диаспорлар заманауи әлем саясатындағы акторлар ретінде	22
Ваньоли Д. Оңтүстік Кавказдың аймақтық геостратегиясы: батысты қорғау тұрғысынан	27
Иссалиева А.М., Доскелдинова А.Н. Халықаралық қатынастар жүйесіндегі Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі	46
Сеит А. Жаңа халықаралық жағдай кезеңіндегі Қытайдың ішкі проблемалары мен оларды шешу саясаты	51
Ербосынов Т.А. АҚШ пен ШҰҰ болашақ қарым-қатынастары туралы саяси пікір таластар	58
Каблашев Ш. Орталық Азия интеграциясының мәселелері мен болашағы	68
Мұзаппар Е.Д. Америкалық Орталық Азия: «Жаңа Жібек Жолынан c5+1 форматына» дейін қысқаша шолу	74
Карабаева З.М., Абиқенова Д.Д. Диаспоралық саясаттың әдістемелік аспектілері	81
Әділханұлы Н., Ғабдешева А.Қ. Ұлт жоспары - болашаққа бастар жол	87
Алипбаев Е.А. Қазақстан мен Ресей арасындағы шекаралық ынтымақтастықтық	94
Ибадуллаева Б. Геосаясат ұғымы және оның категориялары	101
Естаева А.А. Еуропаға мигранттардың ағылу себептері	113
Қамзаев Е.Б. Таяу Шығыста терроризм және тұрақсыздығы	121
Алмахан Г.Н. Аймақтық және халықаралық қауіпсіздік	127
Қаныбек Т.Н. «Жібек Жолы экономикалық белдеу» жобасына Қазақстанның тартуы	133
Ізхан Н. Қазақстанның сыртқы саясатының калыптасуы ерекшеліктері	143

2 БӨЛІМ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ЭКОНОМИКА, ФИЛОСОФИЯ, ҚҰҚЫҚ

Мухамеджарова А.М. Тұрақты экономикалық даму жағдайында бәсекеге қабілеттілікті арттыру	151
Бегалинова К.К., Ашилова М.С. Ғылым мен философияның пәні: негізі және қазіргі мәні	157
Естаев Е.К. Банктің тәуекел-менеджментінің әдістері мен ұйымдастырылуын бағалау	164
Шиндаулетова Л.Б. Қазақстан Республикасының саяси жүйесін қалыптастыру және шоғырландыру мәселелері	171
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ “Хабаршысына” ұсынылатын мақалаларға қойылатын талаптар	181

СОДЕРЖАНИЕ

Кунанбаева С.С. Приветственное слово к 75-летию КазУМОиМЯ им. Абылай хана	11
--	----

РАЗДЕЛ 1

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

Раев Д.С., Сарсенов М.Б. Влияние Тюркской цивилизации на средневековую Европейскую культуру	13
Жабина Ж.Р., Асхат Г. Диаспоры как акторы в современной мировой политике	22
Ваньоли Д. Региональная геостратегия Южного Кавказа: в защиту Запада	27
Иссалиева А.М., Доскелдинова А.Н. Правовой статус Каспийского моря в системе современных международных отношений	46
Сеит А. Внутренние проблемы Китая на современном этапе международных отношений и политика их решения	51
Ербосынов Т.А. Политические дискуссии в США вокруг перспектив отношений с ШОС	58
Каблашев Ш. Проблемы и перспективы Центрально-Азиатской интеграции	68
Мұзаппар Е.Д. Американская Центральная Азия: краткий обзор от «Великого Шелкового Пути до формата «с5+1»	74
Карабаева З.М., Абикенова Д.Д. Методологические аспекты диаспоральной политики	81
Адилханулы Н., Габдешева А.К. План нации – путеводитель к будущему	87
Алипбаев Е.А. Приграничное сотрудничество между Казахстаном и Россией	94
Ибадуллаева Б. Понятия и категории геополитики	101
Естаева А.А. Причины миграционного потока в Европу	113
Камзаев Э.Б. Терроризм и нестабильность на Ближнем Востоке ...	121
Алмахан Г.Н. Региональная и международная безопасность	127
Каныбек Т.Н. Вовлечение Казахстана в проект “Экономический пояс Шелкового пути”	133
Изхан Н. Особенности формирования внешней политики Казахстана	143

РАЗДЕЛ 2
МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА, ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО

Мухамеджарова А.М. Устойчивое экономическое развитие конкурентоспособности	151
Бегалинова К.К., Ашилова М.С. Предмет философии и науки: сущность, современное звучание	157
Естаев Е.К. Оценка методов и организации риск-менеджмента банка	164
Шиндаулетова Л.Б. Вопросы формирования и укрепления политической системы Республики Казахстан	171
Требования к статьям, представляемым в «Хабаршысы-Известия» КазУМОиМЯ имени Абылай хана	181

CONTENT

Kunanbayeva S.S. Welcome speech for the Ablai khan KazUIRandWL the 75th anniversary	11
---	----

1 PART

INTERNATIONAL RELATIONS, REGIONAL STUDIES

Raev D.S., Sarsenov M.B. Influence of the Turkic civilization of the medieval European culture	13
Zhabina Zh.R., Askhat G. Diasporas as actors in modern world politics	22
Vagnoli D. The South Caucasus: regional geo-strategy in defence of the west	27
Issaliyeva A.M., Doskeldinova A.N. The legal status of the Caspian Sea in the system of contemporary international relations	46
Seit A. Internal problems of China in modern international relations and policy solutions	51
Yerbossinov T.A. Political discussions in the USA on prospects of relations with the SCO	58
Kablashev Sh. Problems and prospects of Central Asian integration	68
Muzappar E.D. American Central Asia: breif review from “New Silk Way” to “c5+1”	74
Karabayeva Z.M., Abikenova D.D. Methodological aspects of diasporal politics	81
Adilkhanuly N., Gadesheva A.K. National plan – guiding way to future	87
Alipbayev E.A. Cross-border cooperation between Kazakhstan and Russia	94
Ibadullayeva B. Concepts and categories of geopolitics	101
Yestayeva A.A. Causes of migration flow to Europe	113
Kamzayev E.B. Terrorism and instability in the Middle East	121
Almakhan G.N. Regional and international security	127
Kanybek T. The involvement of Kazakhstan in the project “Silk Road Economic Belt”	133
Izhan N. The specific features of formation of kazakhstan’s foreign policy	143

2 PART
GLOBAL ECONOMY, PHILOSOPHY, LAW

Mukhamejarova A.M. Sustainable economic development of competitiveness	151
Begalinova K.K., Ashilova M. The subject of philosophy and science: the nature, contemporary sound	157
Yestayev Y.K. Assessing methods and organization of bank risk management	164
Shindauletova L.B. Issues of formation and strengthening political system of the Republic of Kazakhstan	171
Requirements to the articles presented in “Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages Bulletin”	181

**Приветственное слово Кунанбаевой С.С.,
ректора КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
член-корреспондента НАН РК
к 75-летию Казахского Университета Международных
Отношений и Мировых Языков имени Абылай хана**

Казахстан каждый год знаменует значимыми для страны и мира событиями. Мы вступили в новую эпоху следующего 25-летнего развития независимого Казахстана. Государственные программы «Нұрлы Жол» и План нации «100 конкретных шагов» позволят преодолеть глобальные трансформации. С начала 2017 года Казахстан стал непостоянным членом Совета Безопасности ООН. Успешно завершена 28-я Всемирная Зимняя Универсиада в Казахстане. Среди ее 3000 волонтеров задействованы наши студенты и выпускники.

Астана стала международной площадкой проведения переговоров по урегулированию сирийского вопроса. Идет интенсивная подготовка к международной выставке «ЕХРО-2017». Казахстан стал первым среди стран СНГ и Центральной Азии, где проводится такое значимое мероприятие мирового масштаба. В это же самое время, по мнению экспертов и аналитиков, земной шар охватил глубокий кризис миропорядка и либеральной демократии.

В новом Послании Президента РК Н.А.Назарбаева – Лидера нации «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность», озвученного 31 января, одним из важных приоритетов является человеческий капитал, под показателями уровня которого должны реализовываться значимые задачи и определяться индикаторы развития, в котором главную роль играет, Вы, наши будущие молодые специалисты успешного Казахстана.

Н.А.Назарбаев выделил в Послании повышение качества образования, отметив: «Вместе с тем сегодня английский язык является языком новых технологий, новых производств, новой экономики. В настоящее время 90% информации создается в мире на английском языке. Каждые два года ее объем увеличивается в два раза. Без овладения английским языком, Казахстан не достигнет общенационального прогресса».

Именно в этом направлении действует наш университет, который в этом году проводит комплекс мероприятий, посвященных 75-летию вуза. КазУМОиМЯ имени Абылай хана является одним из старейших высших учебных заведений Республики Казахстан. Его истоки уходят в далекий 1940 год, когда Постановлением Совета народных

комиссаров Союза ССР № 1696 от 16 сентября 1940 года появился Казахский государственный учительский институт иностранных языков (КазГУИИЯ).

В последующие годы своего существования университет пережил много преобразований с учетом требований дня во исполнение решений Компартии и Правительства СССР. Названия вуза – это его история: Казахский Государственный педагогический институт иностранных языков (1944), Алматинский педагогический институт иностранных языков (1955), Казахский государственный университет мировых языков (1993), Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Абылай хана (2001).

За годы своего становления КазУМОиМЯ стал уникальным образовательным и научным центром подготовки специалистов различных профилей для сферы международных отношений Республики Казахстан, оставаясь одновременно ведущим вузом в подготовке преподавателей иностранных языков для школ и вузов.

Ежегодно Университету участвует в рейтинге вузов международного и национального уровней: рейтинг QS - 701+, национальный рейтинг среди ведущих вузов Казахстана.

Вуз активно участвует в международной интеграционной деятельности в области образования и науки. Заключено свыше 100 договоров о сотрудничестве с университетами США, ФРГ, Турции, Франции, Италии, Республики Кореи, Японии и Китая, а также со многими посольствами других стран. Благодаря этим договорам из года в год растет число студентов, магистрантов, докторантов, обучающихся в зарубежных вузах по программам академической мобильности.

В КазУМОиМЯ сложился коллектив профессионалов, с энтузиазмом делящихся своими знаниями со студентами. В научно-педагогическом коллективе вуза сохраняется преемственность славных традиций, когда наряду с ветеранами начинают трудиться наши же выпускники, вливаясь в ряды преподавателей.

Переориентация науки на потребности экономики и научно-технического прорыва, создание фундаментального базиса для казахстанской наукоемкой продукции и её признания на мировом рынке диктует переход университета на целевую подготовку научных кадров по приоритетным научным направлениям, обеспечивая их взаимодействия с реальными секторами экономики и производства. Поэтому есть все основания полагать, что КазУМОиМЯ готовит и будет готовить специалистов, востребованных в любой сфере деятельности.

1 БӨЛІМ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР, АЙМАҚТАНУ

РАЗДЕЛ 1
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

1 PART
INTERNATIONAL RELATIONS, REGIONAL STUDIES

Raev D.S.,
Doctor of Philosophical Sciences,
Professor of the Chair of International Relations,
Dean of the Faculty of International Relations
Abylai khan KazUIRandWL, E-mail: raev_53@mail.ru

Sarsenov M.B.,
Master of International Relations,
Senior Lecturer of the Chair of Regional Studies
Abylai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: maksoutsarsenov@yandex.ru

**INFLUENCE OF THE TURKIC CIVILIZATION OF THE MEDIEVAL
EUROPEAN CULTURE**

Keywords: Ancient Turkic Culture, Great Silk Road, Great steppe, diplomacy, hunnu, Turks.

Abstract. The article concerns the issues of intercultural and inter-civilizational relations that have been between the ancient Turkis and European countries in many centuries. The authors draw attention to these historical sources testifying to the existence in ancient times of diplomatic relations between the rulers and the khans of the Great Steppe of Dasht-i-Kipchak, with different other states, countries and nations as in the West, and in the East as well. There Turkic a decisive impact on the emergence and development of the culture of the Middle Ages.

УДК 978.11

Раев Д.С.,
д. филос. наук, профессор,
декан факультета международных отношений
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, E-mail: raev_53@mail.ru

Сарсенов М.Б.,
Магистр МО, ст. преподаватель кафедры регионоведения
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: maksoutsarsenov@yandex.ru

**ВЛИЯНИЕ ТЮРКСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ НА СРЕДНЕВЕКОВУЮ
ЕВРОПЕЙСКУЮ КУЛЬТУРУ**

Ключевые слова: Древнетюркская культура, Великий Шелковый путь, Великая степь, дипломатия, хунну, тюрки.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы межкультурных и межцивилизационных отношений, складывавшихся между древними тюрками и европейскими странами на протяжении многих столетий. Авторы обращают внимание на данные исторических источников, свидетельствующих о существовании еще в глубокой древности дипломатических взаимоотношений правителей и ханов Великой степи Дешт-и-Кипчак с различными государствами, странами и народами, как на Востоке, так и на Западе. Отмечается решающее воздействие тюрков на зарождение и развитие культуры стран Европы эпохи Средневековья.

Тюркский мир на протяжении всей истории Земли являлся уникальным местом – родиной самых первых и могучих культур и цивилизаций, оказавших впоследствии решающее влияние на весь ход мировой истории. Такое обстоятельство исходит из основной причины: тюрки были связующим мостом между Востоком и Западом. Таким образом, особенность тюркской культуры заключается в том, что она неизбежно вобрала в себя все лучшее из мировой культуры Востока и Запада, но, вбирая эти ценности, она сумела сохранить и свою уникальную и самобытную культуру.

Как отмечает в своей монографии «Тюркский вклад в мировую культуру и цивилизацию» известный ученый С.Б. Булекбаев «Тюркский мир сыграл ключевую роль в истории человечества, не меняя ход и вектор развития мировой истории и мировой политики, своими историческими деяниями и завоеваниями, внесли огромный вклад в мировую культуру» [1]. Самые первые в мире государственные символы и знаки власти, а также политические термины появились впервые в Степи, что свидетельствует о развитой государственной структуре, существовавшей у степняков, которые затем распространились по всей Евразии. В связи с этим очень интересным представляется высказывание известного казахского советского поэта и тюрколога Олжаса Сулейменова (в свое время его книга «Аз и Я» произвела настоящий фурор, более того, переворот в тюркологии) об этимологии древнегреческого слова «Басилей (василевс)», которым в Древней Греции обозначали правителя небольшого поселения, вождя племени, в Спарте и затем ряде древнегреческих государств так именовался наследственный царь, в эллинистическую эпоху – монарх эллинистических государств, в средние века – это официальный титул византийского императора. Так вот, О. Сулейменов указывает на то, что это слово по происхождению не греческое, не римское, не индоевропейское и не семитское. Похоже на пратюркское образование *bas – il – i* – «глава страны». Шипящих ни в греческом языке, ни в латинском не было, а в заимствованных словах они передавались свистящими [2, с. 257]. Это слово в тюркских языках

сохраняется до настоящего времени. В Казахстане слово «президент» на казахском дублируется термином «ЕІ-basj» – буквально «Глава страны» (Елбасы).

Тюрки задали стартовые условия развития для некоторых цивилизаций, в первую очередь западной и российской. Другими факторами взаимодействия тюрков с внешним миром С.Б. Булекбаев считает: создание кочевниками тенгрианской религии и организацию ими трансконтинентальной магистрали – Великий Шелковый путь.

Он приводит высказывание А. Табышалиевой о том, что «Туркестану выпала судьба великого перепутья народов и их верований» [1], что именно здесь скрестились все основополагающие идеи древних и современных религий - шаманизма, тенгрианства, зороастризма, буддизма, христианства, манихейства, ислама и местных языческих культов.

А что касается трансконтинентальной торговой магистрали - Великий Шелковый путь - то она имела огромное значение для взаимопроникновения культур Востока и Запада, синтезировав культуру Степи и Города. Заслугу Степной цивилизации автор видит в том, что она создала богатейшее искусство звериного стиля, который как характерный вид декора сложился и широко распространился преимущественно в степях и лесостепях Евразии, где исконно проживали тюрки. По мнению известного историка А. К. Нарымбаевой, которое приводит профессор С.Б. Булекбаев в упомянутой выше монографии, гунны, захватив Европу, принесли туда и «свою высокую культуру и свою религию». Тюркские народы дали человечеству немало великих личностей, и в их числе множество писателей и поэтов. К сожалению, этот вклад в мировую литературу, как и в другие области культуры, остается не оцененным по достоинству, а отчасти откровенно принижается. Ученый-тюрколог Вагиф Султанлы по этому поводу приводит высказывание известного французского востоковеда Альбера Сореля, который еще в начале XX века писал, что на Земле остаются неоткрытыми две вещи: в географии это полюса, а в истории – турки.

История знает немало тюркских империй и других крупных государственных образований, и всем им была присуща лояльность в отношении покоренных народов, фактическое отсутствие колониальной политики в ее общепризнанном понимании. К сожалению, до сих пор в науке бытует европоцентрический взгляд на историю, согласно которому тюркские народы не могли внести вклад

в мировую цивилизацию, потому как они являлись кочевым народом, не имевшим ничего исконно своего, а лишь пользовавшимся плодами, созданными оседлыми народами. Как еще в XIX веке отмечал выдающийся казахский ученый Ш. Валиханов: «В Европе до сих пор господствует ложное понятие, представляющее кочевые племена в виде свирепых орд и беспощадных дикарей; понятие о кочевом ... киргизе (казахе) тесно связано с идеей грубого и скотоподобного варвара. Между тем, большая часть этих варваров имеет свою литературу и сказанья, письменные или устные» [3, с. 390]. Как бы продолжая эту мысль, выдающийся ученый Лев Николаевич Гумилев в своей книге «Древние тюрки» отмечал: «Историку следует избегать очень опасной методологической аберрации, заключающиеся в стремлении отыскивать в культуре другого народа те черты, которые нам представляются значительными, и при отсутствии считать данный народ примитивным [4, с. 80-81].

С первых шагов своей государственной истории тюрки, контролировали важные участки Великого Шелкового пути. Основным экспортным товаром из Китая в страны Запада являлся шелк, ставший международной валютой. Кроме шелка и других товаров, по Шелковому пути распространялись религиозные идеи, искусство, музыка. Для тюрков было характерно не только преуспевание своего государства, но и освоение ценностей чужих культур собственным народом, общение между народами. Шелковый путь объединил различные мировоззренческие системы, демонстрировал веротерпимость, стремление к активному обмену инновациями. Тюрками был совершен колоссальный культурный прорыв, сформирован новый тип незамкнутой культуры со своей уникальной рунической письменностью.

Великий Шелковый путь занимает особое место в истории развития международных отношений. Он был не только мировой торговой артерией, но также являлся этосом (каналом) дипломатических отношений, обеспечивающим межкультурного коммуникативного диалога между различными странами. Великий Шелковый путь, возникший как торговый и дипломатический тракт в конце II в. до н.э., был известен и имел большое значение как путь культурных связей. Наряду с распространением товаров, культурных образцов и эталонов в прикладном искусстве, архитектуре, настенной живописи, по странам Востока и Запада распространились искусство музыки и танца, зрелищные представления.

К сожалению, до наших дней не дошло множества сведений о

взаимных связях стран, расположенных вдоль Шелкового пути. Однако древние письменные памятники и данные из китайских летописей позволяют заглянуть в историю традиций дипломатических процессов и посольского обмена раннего периода..

Особую роль в становлении Великого Шелкового пути играли складывавшиеся на протяжении веков дипломатические отношения Великой степи Дешт-и-Кипчак со своими соседями как на Востоке, так и на Западе. Это отношения и с Китаем (Ханьской империей), и с Индией (империей Великих Моголов), и с Ираном (Персией) и с другими государствами и странами.

Еще в глубокой древности - во втором тысячелетии до н.э. – начал складываться Иранско-тюркский культурный симбиоз в Центральной Азии. В частности, как свидетельствуют исторические документы, сохранившиеся до наших дней, западный ареал степного пояса Евразии до Енисея, Рудного Алтая и Восточного Туркестана был освоен индоиранскими скотоводческими племенами, для которых были характерны памятники андроновской культурной общности. Этнополитическая ситуация в Центральной Азии изменилась в конце III в. до н.э., когда в результате победы хуннов в войне с юэчжами, образовалась хуннская военная держава, возглавляемая хуннским, предположительно тюркоязычным кочевым этносом. С этого времени начинается процесс миграционной активности тюркских, а несколько позже и монгольских племен, расселения по Центральной Азии монголоидных кочевников, тюркизации центрально-азиатских кочевников в языковом отношении, этнической и культурной ассимиляции ираноязычных кочевников. Этот процесс в Центральной Азии растянулся на семь столетий.

Как писал великий тюрколог Л.Н. Гумилев, «сердце Евразии - Великая Степь, земля древних тюрков, которая простиралась от Китайской стены до Карпат, на юге от Афганистана и Ирана, а на севере - окаймленная сибирской тайгой. В древности эту степь на Западе называли Скифией, персы - Тураном, а китайцы - степью «северных варваров» - Бей-ху» [4, с. 53].

В середине VI в. н.э. кочевые народы степного пояса Евразии были объединены под властью правителей Первого Тюркского каганата. В зависимости от тюркских каганов оказалось и государство кыргызов на Енисее. Под контролем древних тюрков находился значительный участок Великого Шелкового пути от границ Китая до Ирана и торговые пути, ведущие в Южную и Западную Сибирь. Из-за противоречий в

отношении объема торговли шелком тюрки вступили в конфликт с Ираном, и попытались проложить новый торговый путь в Византию, в обход Ирана, через Поволжье и степи Причерноморья.

После завоевания Средней Азии тюрки стали хозяевами значительной части торгового пути из Китая в страны Средиземноморья - Великого Шелкового пути. Главными посредниками в торговле шелком были согдийцы (на центральноазиатском и среднеазиатском участках пути) и персы, контролировавшие путь от местности близ Бухары до Сирии. Основным покупателем шелковых тканей была Византия. Торговля шелком приносила согдийским купцам и тюркским ханам огромные доходы. Тюрки получали возможность сбывать через согдийцев военную добычу и дань, выплачиваемую им китайскими царствами. Согдийцы сосредоточили в своих руках небывалое количество драгоценных шелковых тканей. Вместе с тем, как отмечают Кляшторный С.Г., Султанов Т.И., уже с конца IV века в Согде существовало свое шелкоткацкое производство на местном сырье [5, с. 92].

Спустя столетия монгольские завоевания и подчинение значительной части территории Центральной, Средней и Передней Азии власти монгольских ханов - потомков основателя монгольской империи Чингис-хана, изменили этнополитическую ситуацию во всей Евразии. Многие тюркские кочевые этносы и иранские оседло-земледельческие народы оказались в составе одних и тех же государств Чингизидов.

Исторически на протяжении тысячелетий Казахстан являлся зоной самого древнего и самого большого в Евразии по территориальному охвату номадизма – кочевого образа жизни местного населения. Около 3,5 тысячелетий номадизм был ведущим способом производства и доминантным образом жизни населения Казахстана. Кочевничество лежало в основе системы жизнеобеспечения и природопользования, материальной и духовной культуры, менталитета и психологии местного населения, отношений с соседними народами, социальной организации, социально-экономических отношений и общественно-политической системы. На протяжении этих тысячелетий вся история и культура Казахстана были напрямую связаны исключительно с кочевничеством. Кочевые народы оказали огромное влияние на развитие цивилизационных процессов на всем пространстве Евразии. Своими передвижениями и миграциями кочевники склеивали разобщенные и сегментированные пространства, континенты, миры и цивилизации,

делали их частью единого мирового цивилизационного пространства. Они ретранслировали материальные и духовные ценности, институциональные отношения, способствовали доколумбовой глобализации мира. Они внесли гигантский вклад в инновационное распространение достижений культуры и техники, способствовали развитию и распространению культурных стереотипов, институциональных отношений, развитию торговли. Товарные маршруты сквозь территорию номадов влияли как живой водный поток на развитие мировой цивилизации. Благодаря номадам мир стал единым, а цивилизационные системы взаимосвязанными. На границах кочевого и оседлого миров возникали города как центры их взаимодействия и взаимовыгодного обмена. Особенно значительным был вклад номадов в развитие институтов государства. Большинство государственных образований на территории Евразии в эпоху средневековья, по мнению члена Британской Академии наук, американского профессора А.М. Хазанова, было создано завоеваниями кочевников. Именно номады впервые в своих нашествиях создали новый тип государства – централизованное государство – империю. Они кардинально влияли на формирование институтов власти в оседло-земледельческих обществах. Они несли в среду оседло-земледельческих народов высокий престиж домашних животных. Кочевники коренным образом повлияли на качественное улучшение пищевого рациона контактирующих с ними народов, повысили роль белковой пищи. Это способствовало демографическому росту населения Евразии и Северной Африки.

Таким образом, есть все основания утверждать, что тюрки оказали решающее воздействие на зарождение и развитие современной европейской культуры. По словам М. Аджи, ныне о своих тюркских корнях узнают болгары, сербы, хорваты, чехи, венгры, австрийцы, баварцы, саксонцы, жители Северной Италии, Германии, Испании, Швейцарии, Восточной Франции, Англии, Северной Европы [6].

Тюркский (кыпчакский) язык выполнял роль языка межнационального общения в Центральной Европе на протяжении многих веков вплоть до XVI в. Роль тюрков в этногенезе других народов, в культурной истории Европы вплоть до XVIII в. была значительной. Великое переселение народов с Востока дало Западу архитектурные новшества, с которых начиналась готика (гот) - художественный стиль в Европе. Археологические раскопки в курганах Англии, Франции, Германии, Скандинавии, Египта, Венгрии, Украины, Казахстана

показали всему миру чудеса ювелирных тюркских изделий, включая «Золотого человека» из Иссыкского кургана близ г. Алматы.

Тюрки Азии переселились во многие страны мира. Их курганы с захоронениями археологи находят в Дании, Швеции, Франции, Нижней Саксонии (Германия), Англии. Они точно такие же, как и в Древнем Туране, у тюрков в Казахстане, Хакасии, Дагестане.

Пословам Г.В. Вернадского, «кочевые народы тюркско-монгольского происхождения являются главными деятелями Евразии, в том числе на территории России до образования русского государства. Именно здесь могли образовываться крупные социальные империи, такие как Скифская, Гуннская, Тюрко-монгольская, позже Российская на базе тюркских племен и народов» [7]. Г.В. Вернадский аргументированно подчеркнул, что на большей части Европы продолжалось господство тюркских племен и тюркского языка. Это продолжалось и при господстве Золотой Орды, вплоть до ее окончательного распада в XVI в. Следует согласиться с утверждением Г.В. Вернадского, что Россия стала наследницей Золотой Орды. В связи с вышесказанным заслуживающей внимания представляется мысль Л. Н. Гумилева, который связывал позитивное, т. н. «комплиментарное» отношение к иной культуре, доброжелательность и терпимость, проявляемые максимальным количеством представителей того или иного этноса, с природными факторами – т. н. пассионарностью, обуславливающей этапы этногенеза. В т. н. «акматической» фазе, - полагал ученый, - для этнического сообщества характерна любознательность, стремление усваивать и перерабатывать достижения более развитой культуры [8, с. 832].

XXI век вновь открывает миру тюркскую цивилизацию: во всем ее великолепии, внутренней универсальности и самобытной уникальности, с ее особой структурой, включающей, в отличие от многих цивилизаций, Космос (Небо) в его тотально-созидательном значении. И сегодня мы становимся свидетелями того, что осколки той, некогда великой, цивилизации, собираясь, формируют новую цивилизационную парадигму [9]. Полагаем, что деятельность созданного по инициативе Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева Тюркского совета позволит тюркскому миру воссоздать свой главный цивилизационный признак – интегрирующий евразийские народы потенциал.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Булекбаев С. Б. Тюркский вклад в мировую культуру и цивилизацию: монография.- Алматы: BAVIS Systems, 2016.- 316 с.

- [2] Сулейменов О. Тюрки в доистории. – Алматы, 2002. – 200 с.
[3] Валиханов Ш. Собрание сочинений. – Алма-Ата, 1961. – Т.1. - С. 390.
[4] Гумилев Л. Древние тюрки. – СПб., 2002. - С. 53, 80-81.
[5] Кляшторный С.Г., Султанов Т.И. Казахстан. Летопись трех тысячелетий. - Алма-Ата, 1992. – 376 с.
[6] Аджи М. Азиатская Европа. – М.: Астрель, 2011. – 1128 с.
[7] Вернадский Г.В. Начертание русской истории. – М.: Алгоритм, 2008. – 61 с.
[8] Гумилев Л. Н. Древняя Русь и Великая степь. – М.: Аст, 2005. – 839 с.
[9] Булекбаев С.Б., Булекбаева Р.У. О Тюркской составляющей в мировой культуре и цивилизации // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение» - 2014. - № 3 (17). - С.28-38.

REFERENCES

- [1] Bulekbaev S.B. Turkskii vklad v mirovuiu kulturu I tsivilizatsiiu: monographiia. Almaty: BAVIS Systems, 2016. 316 s. [in Rus.].
[2] Suleimenov O. Turki v predistorii. Almaty, 2002 S.200 [in Rus.].
[3] Valikhanov Sh. Sobraenie sotshinenii. Alma-Ata, 1961. Vol.1, S.390 [in Rus.].
[4] Gumilev L.N. DrevnieTurki. St. Petersburg, 2002. S.53, 80-81 [in Rus.].
[5] Klyashtorny S.G., Sultanov T.I. Kazakhstan. Letopis' treh tysyatsieletii. Alma-Ata, 1992. 376 s. [in Rus.].
[6] Aji M. Aziatskaia Evropa. M.: Astrel, 2011. 1128 s. [in Rus.].
[7] Vernadsky G.V. Natshertanie russkoi istorii. M.: Algorithm, 2008. 61 s. [in Rus.].
[8] Gumilev L.N. Drevniaia Rus I Velikaia Step'. Moskva: AST, 2005. 839 s. [in Rus.].
[11] Bulekbaev S.B., Bulekbaeva R.U. O Turkskoi sostavlyauschei v mirovoi kulture i civilizacii // *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2014, № 3 (17), S.28-38. [in Rus.].

Раев Д.С.,

филол.ғ.д., профессор,
Халықаралық қатынастар факультетінің деканы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
E-mail: raev_53@mail.ru

Сарсенов М.Б.,

Халықаралық қатынастар магистрі,
«Аймақтану» кафедрасының аға оқытушы,
Абылай хан ат. ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан, E-mail: maksoutsarsenov@yandex.ru

ТҮРКІ ӨРКЕНИЕТІНІҢ ОРТАҒАСЫРДАҒЫ ЕУРОПАНЫҢ МӘДЕНИЕТІНЕ ӘСЕРІ

Тірек сөздер: Көне Түркі мәдениеті, Ұлы Жібек жолы, Ұлы Дала, дипломатия, хұндар, түркілер.

Аңдатпа. Бұл мақалада көне түркі мен еуропалық елдер арасында ғасырлар бойы қалыптасып келген мәдениетаралық және өркениетаралық қарым қатынастар сұрақтары қарастырылады. Авторлар көне заман кезден бастап Дешті-Қыпшақ Ұлы даласының хандары мен билеушілерінің Шығыс пен Батыстың басқа мемлекеттері, елдері мен халықтары арасындағы дипломатиялық қарым қатынастарын растайтын тарихи деректердің бар екендігіне назар аударады. Ортағасырдағы Еуропа елдерінің мәдениетінің қалыптасып, дамуына түркілердің әсері ерекше аталуда.

Статья поступила 07.12.2016

UDC 339.303

Zhabina Zh.R.,

Doctor of political sciences, professor
Department of International Relations Ablai Khan KazUIR and WL
Almaty, Kazakhstan, E-mail: kmo@ablaikhan.kz

Askhat G.,

PhD student Department of International Relations
Ablai Khan KazUIR & WL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: gulgashaskhat@gmail.com

DIASPORAS AS ACTORS IN MODERN WORLD POLITICS

Keywords: diaspora, non-state actor, migration, domestic and international politics.

Abstract. Diasporas have become significant players in the international arena playing a significant role in domestic and international politics and have the power to influence both to national foreign decisions.

Diasporas are widespread and they have influenced international politics since ancient times and have moved from their home countries for centuries, for many reasons. There is no country in the world which doesn't have any emigrants.

In this context, the article studies the role of Diasporas as diaspora groups and individuals are being recognized as major actors who can play a significant role in domestic and international politics and have the power to influence both national and foreign decisions.

The largest change in the post-war international system had an impact on the policies pursued by the actors in the system. These changes increase the uncertainty of the system causing the difficulty to actors to determine their position. Traditional bilateral and multilateral relations are complemented by new relationships between states. On this basis, there are new actors in international relations. Their number is striking for its diversity and their role is constantly and steadily growing in the world. Actors are any authority, any organization, any group or even any individual which play a role that is attributable in international relations. They have powerful economic, political or social power and are able to influence national and international level.

As F.M. Burlatskiy and A.A. Galkin assert “different actors play different roles: some of them occupy the forefront and are the” stars “, while others are nothing more than bit players, they all participate in the creation of a complete performance on the world stage” [1, p.98]. Among the non-state actors in international relations it is accepted to allocate intergovernmental organizations, non-governmental organizations, transnational corporations and other social forces and movements acting on the world stage.

Diasporas are widespread ethnic or national groups across different countries. People have moved from their home countries for centuries, for many reasons. Some are drawn to new places by positive factors, others find it difficult to remain where they are and migrate because of negative factors such as poverty, hunger, persecution, discrimination, civil war, unemployment. These have contributed to the movement of people. There is

no country in the world which doesn't have any emigrants. Recently migrant numbers have risen rapidly in the last decade simply for education and better jobs. Today Diaspora groups and individuals are being recognized as major actors who can use their influence and financial resources to contribute to local development in their homelands.

Cohan R.O. compares the world politics as an extensive and multi-layered web of links connecting the numerous and diverse participants in international interactions, such as multinational corporations, transnational social movements and international organizations, financial groups and other private actors, including diaspora. In his book "Global Diasporas" Cohan states that diaspora studies have gone through four phases. According to him, first phase is from the 1960s and 1970s, the classical meaning, a description of the dispersion of Africans, Armenians and the Irish. The second phase is in the 1980s and diaspora was described as different categories of people – 'expatriates, expellees, political refugees, alien residents, immigrants and ethnic and racial minorities tout court'. Mid-1990s was the third phase which was marked by social constructionist critiques of 'second phase', the current phase is considered as the fourth phase [2, p.1].

Moreover, diaspora is just one of the important and little studied actors in the political life of various countries. But now against the background of globalization the world interest in Diasporas as a socio-political and ethno-cultural phenomenon is extremely increased. In the context of economic and political globalization, migration processes have begun to play a significant role in the formation of the modern system of international relations. In this connection, the growing role and influence of the Diaspora is becoming an extremely important phenomenon in the international arena. Diaspora can contribute to the realization of the state's foreign policy objectives of its outcome. Understanding this fact is necessary in general to all countries, but especially those who today tend to occupy a leading place in the modern world politics and should be seen as a tool for promoting national interests in improving the country's foreign policy image.

The role of the diaspora in the political life can be characterized by the state as follows:

- creates a network of economic, political and other ties which is a fairly common international practice. Often diaspora itself creates a system of networking and the state; the historic homeland is becoming one of the links in the international chain.

- Diasporas maintain a sufficient level of elements of national identity, the identity and address the challenges of assimilation, in the framework of a different nationality of the state of the environment.

- Coordination and implementation of the diaspora policy efforts of government agencies, directly concentrated in this field.

Diasporas have a unique role in international relations because they

find themselves in between two countries, sharing in two cultures, having an emotional investment in two nations, and preserving social connections in two societies. As mobilized groups with a strong sense of identity, Diasporas can play a role both in domestic and in international politics. As far as domestic politics is concerned, they may influence both the domestic politics of their homelands and the domestic politics of their host states regarding issues that are of interest to them. In the realm of international relations, they have the power to influence both national and foreign policy decisions and the decisions of international organizations.

Over the past few decades Diasporas have become more prominent on the world stage. Many scholars claim that Diasporas are created by a forced or induced historical emigration from an original homeland and they find themselves sharing two cultures, having an investment in two nations as well as persevering social connections in two societies. They believe that they may play a significant role in domestic and international politics and have the power to influence both to national foreign decisions.

More important, many researchers who are doing research in the field of migration processes say that beyond their financial and material value, Diaspora groups bring intellectual, political, social and cultural capital linking the home state with a host state throughout the world. In addition to their domestic political involvement in the homeland and host states, Diasporas also directly influenced bilateral relations of states of concern.

Despite the above mentioned facts some research shows that Diasporas are often involved in ethnic or international conflict. Diasporas as being geographically removed from the homeland and the source of conflict may experience the conflict and they may have contributed to the dispute between the two states. Diasporas are often involved in ethnic or international conflict promoting conflict resolution at the same time fuelling the conflict [3].

It should be evident that these arguments are the real facts. Diasporas are building political and cultural bridges between two counties, contributing to enhance the quality of life and introduce best international practice. Diasporas are often in agreement with the policies of their country of origin regarding foreign policy issues facing the homeland and they mobilize in support of such policies. There are many examples of such cooperation between diaspora and country of origin. Kotabe M. (2013) examines cross-border movements of financial capital through foreign direct investment and the transnational flows of people and the different types of capital that they possess. The authors identify the role of Diasporas and how they invest in their home countries through direct and portfolio investments or through the establishment of new ventures in their homelands. Moreover Diaspora capital is a useful development resource for migration-sending countries, many of which are among the most capital needy in the world. And Diasporas build networks which overcome various challenges such as language and

foreignness that result in positive economic effects in the homeland. The authors state that Diasporas play influential roles in the foreign-market entry decision-making process, often encouraging their employers to at least investigate the possibility of investing in the Diaspora's country of origin and generates new jobs and increased income [4].

Diaspora organizations and their smaller or bigger impact on international politics, the role of diasporas in international relations tends to be ignored or understudied. Nauja Kleist (2008) examines how Northwestern European development aid agencies value the role of diaspora organizations and their development activities of diaspora organizations. The author focuses particularly on small and medium-sized diaspora organizations that contribute to development of home country. According to the author the promotion and establishment of networks between different diaspora organizations and other development NGOs support funds that diaspora organizations can apply to, but lack of attention to diaspora organizations as well as support programmes are characterized by low budgets [5].

However, different diaspora organisations may support different political actors in the homeland that share their own view on the conflict and which work either towards conflict resolution or towards adopting a more militaristic attitude against the enemy. Diasporas contribute to conflict resolution and to social and economic development of their homeland. UNESCO has focused on the importance of diaspora networks, the Diaspora Knowledge Networks in particular, and their potential for contributions to peace and development in their native countries [6-8]. Their skills, experience, connections are commitment to the well-being of their homeland.

Conclusion

Diasporas widely recognized in international activities that aim at the promotion of international peace and development. The growing role and influence of the diaspora is becoming an extremely important phenomenon in the international arena. Diaspora can contribute to the realization of the state's foreign policy objectives of its outcome. Understanding this fact is necessary in general to all countries, but especially those who today tend to occupy a leading place in the modern world politics and should be seen as a tool for promoting national interests in improving the country's foreign policy image.

REFERENCES

- [1] Burlatskii F.M., Galkin A.A. Sociologia. Politika. Mezhdunarodnye otnosheniya. M., 1974. S.98 [in Rus.].
- [2] Cohen R. Global Diasporas. An introduction. Second Edition. - Routledge, 2008. – 240 p.
- [3] Sheffer, Gabriel. Diaspora Politics: At Home Abroad. - New York: Cambridge University Press, 2006.
- [4] Kotabe M. Diaspora Investment and Entrepreneurship: The Role of People, Their Movements, and Capital in the International Economy // International Management. – 2003. - № 19. – P. 3–5.

[5] Kleist, Nauja. Understanding Diaspora Organizations in European Development Cooperation – Approaches, Challenges and Ways Ahead // Public Integrity - 2008. - Vol. 10, No. 4. – P. 335-343.

[6] Mahroum S., Guchteneire, Paul de. Editorial // Transnational Knowledge through Diaspora Networks. – 2006. - Vol. 8, No.1.

[7] Kaliyeva A.A. The Kazakh diaspora abroad and oralman in Kazakhstan: his-toriographical analysis // *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2015, №2 (20), S.129-138. [in Rus.].

[8] Shaymardanova Z.D. Kazakhskaya diaspora : proyavleniye sotsiokul'turnogo obraza strany na primere sovremennoy frantsuzskoy pressy. In: *Kazak diasporasynyn zamanai estetikalik zhəne etikalik kundylyktary*. Almaty, 2013. S.50-58 [in Rus.].

Жабина Ж.Р.,

Саясаттану ғылымдарының докторы,
халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры,
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ, E-mail: kmo@ablaikhan.kz

Асхат Г.,

Халықаралық қатынастар магистрі,
халықаралық қатынастар кафедрасының оқытушысы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
Алматы, Қазақстан, E-mail: gulnashaskhat@gmail.com

ДИАСПОРЛАР ЗАМАНАУИ ӘЛЕМ САЯСАТЫНДАҒЫ АКТОРЛАР РЕТІНДЕ

Тірек сөздер: Керекті сөздер: диаспора, мемлекеттік емес актер, көші-қон, ішкі және халықаралық саясат.

Аңдатпа. Қазіргі заманғы экономикалық, саяси және мәдени қарым-қатынастарда түрлі елдердің саяси өмірінде өз орны бар ең маңызды және аз зерттелген акторлардың бірі диаспора болып табылады.

Диаспора әрдайым болған, бірақ қоғамдық-саяси және этно-мәдени құбылыстар нәтижесінде анағұрлым өсіп, әсіресе жаһандану аясында оларға деген әлемдік қызығушылық күн санап ұлғайуда. Экономикалық және саяси жаһандану жағдайында, көші-қон үдерістері халықаралық қатынастардың қазіргі жүйесін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Осы тұрғыда, мақала отандық және халықаралық саясатта маңызды рөл атқаратын диаспорасының, рөлі мен ықпалын зерттейді.

Жабина Ж.Р.,

д.пол.н., профессор кафедрасы МО
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, E-mail: kmo@ablaikhan.kz

Асхат Г.,

Магистр МО, преподаватель кафедрасы МО
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, E-mail: gulnashaskhat@gmail.com

ДИАСПОРЫ КАК АКТОРЫ В СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ

Ключевые слова: диаспора, негосударственные субъекты, миграция, внутренняя и международная политика.

Аннотация. Диаспоры являются одним из важных и мало изученных акторов современных экономических, политических, культурных связей, занявших собственную нишу во внутривнутриполитической жизни различных стран.

Диаспоры существовали всегда, однако именно сегодня на фоне всеобщей глобализации мира интерес к ним как к общественно-политическим и этно-

культурным явлениям чрезвычайно возрос. В условиях экономической и политической глобализации миграционные процессы стали играть значительную роль в формировании современной системы международных отношений. В этом контексте статья изучает роли и влияния диаспор, которые могут играть важную роль во внутренней и международной политике.

Статья поступила 08.12.2016

UDC 23.00.04

Vagnoli D.,

master's student, Interdisciplinary Research and Studies on Eastern Europe,
University of Bologna, Bologna, Italy
E-mail: daniele.vagnoli@studio.unibo.it

THE SOUTH CAUCASUS: REGIONAL GEO-STRATEGY IN DEFENCE OF THE WEST

Keywords: Nomos, geo-strategy, Caucasus, Russia, New Great Game.

Abstract. Methodologically, this analysis is the result of the study of the most up-to-date research papers, books, and valuable articles of geopolitics as well as comments from prominent scholars. Recent official documents, officers' evaluations as well as policy-makers' statements constitute the core of this inquiry. Additionally, the paper modestly attempts to lay the foundations of a new theoretical framework. Indeed, Russian expansionism in the South Caucasus' region is investigated through the lens of various Carl Schmitt's concepts, e.g. «Großraum» and «Nomos». In this regard, major thinkers like H. Mackinder, N. J. Spykman and Z. Brzezinski will be mobilized in defence of Western engagement in the region. Therefore, the paper stresses the urge of a renewed realist policy by both the United States and the European Union toward S. Caucasus and the necessity for the three Republics to re-consider their disputes in order to benefit from far greater payoffs in all fields, included that of independence, otherwise at stake. Though only en passant, other actors are mentioned, e.g. Turkey and Iran, constantly involved in this littler "New Great Game." In this context I assume the international system as anarchic, in which States, as T. Hobbes argues "are in continual jealousies and in the state and posture of gladiators".

Contents

1 Abstract

2 Short Introduction: main points.

The West

3 A West's "Farwell Address".

4 Engagement remains critical: a geopolitical view.

4.1 Georgia's struggle towards Euro-Atlantic integration.

4.2 The only true independent country: Azerbaijan.

Russia

5 Great Power, Great Military.

6 Carl Schmitt's gloomy presence: its implications for S. Caucasus.

6.1 Armenia: Protect hence I oblige.

6.2 Of Nomos, conflicts and sovereignty: divide and conquer.

7 Conclusions

"Geopoliticians are committed to the all-too-rare activity of putting things together"

Colin S. Gray, strategic thinker.

1. Abstract

Methodologically, this analysis is the result of the study of the most up-to-date research papers, books, valuable articles of geopolitics as well as comments from prominent scholars. Recent official documents, officers' evaluations as well as policy-makers' statements constitute the core of this inquiry. Additionally, the paper modestly attempts to lay the foundations of a new theoretical framework. Indeed, Russian expansionism in the South Caucasus' region is investigated through the lens of various *Carl Schmitt's* concepts, e.g. «Großraum» and «Nomos». In this regard, major thinkers like *H. Mackinder*, *N. J. Spykman* and *Z. Brzezinski* will be mobilized in defence of Western engagement in the region. Therefore, the paper stresses the urge of a renewed realist policy by both the United States and the European Union toward S. Caucasus and the necessity for the three Republics to reconsider their disputes in order to benefit from far greater payoffs in all fields, included that of independence, otherwise at stake. Though only *en passant*, other actors are mentioned, e.g. Turkey and Iran, constantly involved in this littler “New Great Game.” In this context I assume the international system as anarchic, in which States, as *T. Hobbes* argues “are in continual jealousies and in the state and posture of gladiators”

2. Short Introduction: the Region in pills

The South Caucasus's strategic relevance has been recognized by the whole community of experts [1]. Nowadays, both Russia and the ideologically defined “West” have in the region growing, long-lasting and divergent interests. After the USSR's collapse in 1991, the Republics of Azerbaijan, Armenia and Georgia became full-fledged sovereign states. However, violence preceded and followed independence in the form of both *ethno-territorial conflicts* (i.e. Georgia vs. separatist regions of Abkhazia and South Ossetia) and *interstate conflicts* (i.e. Armenia vs. Azerbaijan over the territory of Nagorno-Karabakh, since 1988). On August 8, 2008, the region experienced a 5-days-full-scale military war between the Rep. of Georgia and the Russian Federation, following an attempt to re-conquer the lost provinces by then-president M. Saakashvili. The war enhanced Russian military reforms. During these two decades, many promises about a further NATO enlargement occurred and attempts have been carried out to settle the various disputes. In this regard, the Minsk Group efforts toward the Nagorno-Karabakh and the EU Monitoring Mission in Georgia are worth mentioning. Nevertheless, results remain disappointing on the whole.

3. A West's “farewell address”?

S. Cornell, pointed out in 2004 that “the South Caucasus stands out as being the region with the most acute security deficit,” describing the newcomers as “weak” and with “unresolved territorial problems” [2]. In the article, the author depicts insecurity as the main source of political instability. However, at that time, there was widespread enthusiasm toward

the region, which was clearly perceivable in Cornell's words; a sentence is worth mentioning: "a larger role for the Alliance [NATO] in strengthening the security of the South Caucasus is warranted, and this realization is gradually being turned into practice." The author also identified the US as West's champion, able to enhance other hesitant states' engagement in the South Caucasus. *Cornell* pinpoints the source of this "renewed focus [in the region]" in the tight connections between the growing security interests of NATO members in areas where spillovers, deriving from S. Caucasus' instability, would have had disastrous consequences: i.e. Iraq and Afghanistan.

Ten years passed and enthusiasm disappeared. In 2014, American-leading commentator *Stephen Blank* wrote about a "widespread feeling of abandonment by the United States" [3] and last year, *S. Cornell* denounced: "Western influence in the region is at an all-time low". Key West's summit in 2001 and *G. Bush* historic visit in Georgia in 2005, as well as 2008 NATO summit in Bucharest [4], now belong to memory. It seems the West forgot how crucial some of the accomplishments of last decade were, e.g. either the costly BTC oil pipeline or BTE gas pipeline, in strengthening region's independence and West's security. The literature on the S. Caucasus identifies the aggression of Georgia in August 2008 as the turning point in the decline of Western engagement. From that moment onward, Armenia, Azerbaijan and Georgia experienced, in order, social unrest and human rights' deterioration.

In addition, the closure of both OSCE mission (in South Ossetia) and UNOMIG (in both Abkhazia and Georgia) in 2008 and 2009 represented a further retreat. With international organization presence levelled to the ground, Strategist *O. Antonenko* notes the unfeasibility of "objective analysis...on developments [in Abkhazia]" [5]. Even the Incident Prevention and Response Mechanisms (IPRMs) established in Ergneti and Gali in 2009, as a result of the Geneva Discussions [6], have been downsized for four years; while the former continued to operate [7], the latter was suspended in 2012 and only resumed to work last month [8]. As far as Armenia-Azerbaijan conflict resolution is concerned, the OSCE Minsk Group, co-chaired by Russia, US and France didn't manage to provide effective political agreements to the age-old Nagorno-Karabakh dispute.

In the same year, the Rep. of Armenia surrendered to Russian's pressure, announcing it would have joined the Eurasian Economic Community while renouncing to sign a DCFTA with the EU. Armenia was an Eastern Partnership Program targeted-country, together with Georgia, Moldova and Ukraine until few weeks before the Vilnius Summit on November 2013. Nevertheless, it's withdrawn was followed by an unexpected recalcitrant behaviour on the part of Ukrainian Government: this was the stroke that broke the camel and triggered a revolution in the country. As stated by *F.*

Hill and Al., though Georgia, Moldova and Ukraine-new government were in the end able to sign their respective DCFTAs, Vilnius Eastern Partnership Summit can be considered a “debacle.” The summit which followed took place in Riga on May 2015, but it had the same fate, resulting in nothing concrete [9]. However, improvements took place as far as *EU-Georgia Visa Liberalization Dialogue* is concerned, especially after Commission’s acknowledgement of Georgian achievement of “all the benchmarks” [10].

To this day, a lack of strategic common view within both NATO members and European Union states toward S. Caucasus is intolerable. The consequences of such a conduct are well perceivable. In particular, as Chatham House’s Academy Fellow *George Mchedlishvili* recent contribution outlines, Western’s perception is changing in all three Republics [11]. Continuous promises of Euro-Atlantic integration, regularly disappointed, are frustrating Georgia’s long-standing pro-western stance while Armenia still overwhelmingly considers Russia its “biggest friend.” Azerbaijan’s disillusion has resulted from Western ineffective attempts to strengthen its security and territorial-integrity aspirations. In addition, further charges by the European Parliament toward Aliyev’s government about human rights’ abuses contributed to its alienation. Not by chance, this “finger-pointing” policy was recently included by *S. Cornell* among “serious mistakes” committed by Western policy-makers.

4. Engagement remains critical: a Geopolitical view

To revert the aforementioned disengagement-process is a mandatory task. In this regard, Sir *H. J. Mackinder*’s “superior example of grand theory” is helpful [12]. Indeed, Mackinder’s suggestion that the polity in control of the Pivot/Heartland, i.e. “the greatest natural fortress on earth,” would have had enough strength to command the World-Island and then the World has an eternal value. The same position was echoed by British-American leading Strategist *Colin S. Gray*, “it is a timeless truth that great peril to the West can come only from Eurasia”. Between the two, *Z. Brzezinski*’s words are likewise emblematic: “all of the potential...challengers to American primacy are Eurasian” [13]. In this regard, both aggression of Georgia, coercion of Armenia, as well as the illegal annexation of Crimea and violation of Ukraine’s sovereignty confirm their concerns.

Now as then, I assume the very objective of Western powers to form a counterweight to the “Heartland state or coalition”. This view was endorsed by strategic advisor *P. Wolfowitz*. He was influenced by Mackinder’s writings when postulated its own doctrine: i.e. “to prevent any hostile power from dominating a region whose resources would, under consolidated control, be sufficient to generate global power” [14], namely the S. Caucasus and Central Asia. In *The Great Chessboard*, then-National Security Advisor, *Z. Brzezinski* clearly supposed what in the end happened. In his words: “if the middle space (*i.e. Russia*) rebuffs the West, becomes an assertive

single entity, and either gains control over the South or forms an alliance with the major Eastern actor, then America's primacy in Eurasia shrinks dramatically”.

American-Dutch Geostrategist's lesson that of *N. J. Spykman*, is worth mentioning. He firmly believed, unlike Mackinder, that being in control of the Rimland was critical to the point that “who controls the Rimland rules Eurasia; who rules Eurasia control the destinies of the world” [15]. His grand-theory relied on one pillar: “the struggle for a balance of power should be considered permanent” [16]. This approach collides with *Fukuyama*'s narrative of a presumed post-Cold-War end of History, where Liberal democracy constitutes the “final form of human government” [17]. Moreover, Spykman “required his readers to seek the longer term meaning of contemporary events”, something that Obama's “case-by-case approach” disregarded [18]. Besides, what both Brzezinski and Mackinder said in different times about preventing Heartland's single or joint control by hostile powers, is findable in Spykman's thought too, but from a Rimland's perspective.

Despite their differences, these authors' suggestions are equally critical to awaken Western powers' interest towards S. Caucasus; especially if we take into consideration *Walter R. Mead*'s contribution on *Foreign Affairs*. In his article, *The Return of Geopolitics*, the author states that while US and EU “would move past geopolitical questions of territory and military power” other up-to-date “geostrategic players”, borrowing Brzezinski's terminology, like China, Russia and Iran “are making increasingly forceful attempts to overturn “[the post-Cold War geopolitical order]” [19]. This view was shared by NATO secretary general who, speaking about Russian's aggressive behaviour, underscored that “[Russia] is trying to re-establish a system of spheres of influence” [20]. This theme is widely discussed later on.

1. Georgia's struggle towards Euro-Atlantic integration

In Mackinder and Spykman's views, Georgia would be placed at the Heartland's periphery. Because of this key position, once again using Brzezinski's vocabulary, it raises to the rank of “geostrategic pivot”. Indeed, despite its lack of hydrocarbons, Tbilisi managed to exploit its geographical location to strengthen its natural role of “transport route to the West for oil and natural gas” [21]. In addition to this, its geopolitical role is bolstered by the perspective of a foreseeable “China-Europe land trade,” wherefrom EU's economic-champion, i.e. Germany, could enormously take advantage, *S. Blank* suggests. Therefore, it is a mandatory task to prevent Georgia's pro-Western stance to shrink. In this regard, as recently argued by Professor *M. Tsereteli*, Georgia's requests for a Membership Action Plan (MAP) “should be welcomed” [22], since “prospect of NATO membership,” echoes analyst *S. Dzebiashvili*, “offers much better prospects for consolidating [even]

democratic gains” [23].

In addition, thanks to its morphology, Georgia is easier to defend if compared with Eastern NATO members. Though it’s true that Georgian military power is the weakest of the region [24], it should be said that Georgia cannot count upon neither an external free-charge weapons provider (like Armenia does), nor oil-gas incomes (like Azerbaijan). Indeed, not even the ongoing illegal occupation of its territory, pushed the USA to provide Georgian government with “high-end military defensive weapons,” as then-EUCOM Commander, *J. G. Stavridis* explained answering senator *J. McCain* question on this matter [25]. Yet, Georgia’s failure in obtaining anti-tank batteries as well as air-defence systems was interpreted by Putin as a sign of West’s “deference”. However, I commenced defining Georgia a “geopolitical pivot”. Because of this status, Brzezinski’s suggestions are mandatory: “protecting them (geopolitical pivots), is...a crucial aspect of America’s (*I would say West*) global geo-strategy”.

Georgia’s cooperation with NATO proved commendable in Kosovo and Afghanistan. Still today, Georgia’s contributes to the Resolute Support Mission (RSM), launched to replace the International Security Assistance Force (ISAF), with 870 troops [26]; this number is second only to the United States among the 40 contributor countries. In 2015 Georgian troops were involved in major exercises like BALTOPS-15, Agile Spirit 2015 and took service within the NATO’s Response Force. The country is also part of several joint-mechanisms, i.e. the NATO-Georgia commission, the Military Committee with Georgia, NATO Liaison Office and the discussion’s framework Annual National Programme [27]. Moreover, since NATO Wales summit, in September 2014, Georgia has access to the Partnership Interoperability Initiative and was offered a Substantial-NATO Georgia Package, thus benefiting from NATO’s Defence Capacity Building Initiative (DCBI). The latter enabled the creation of a Joint Training and Evaluation Centre, a Defence Institution Building and Logistics Facility “to facilitate the reception and movement of NATO and Partner forces”.

Nevertheless, as stated by *G. Menabde*, Georgian’s leadership doesn’t believe that MAP could be substituted by other forms of cooperation [28]. In this regard, *M. Tsereteli*’s suggested strategy seems sound: i.e. NATO must formally declare “that Georgia can be admitted to NATO without a MAP”. Unfortunately, very recently, NATO Deputy Secretary General, *Alexander Vershbow* stressed Georgia’s necessity to “go through a Membership Action Plan (MAP) phase” before joining the Alliance [29]. The case of Montenegro strengthens this view. Therefore, the awaited NATO Summit in Warsaw (July 2016), is likely to lose the great opportunity of sending a strong message to Russia, instead confirming its conviction that the West will not protect, despite empty words, Georgia’s sovereignty. To this author, this will produce a domino effect.

2. The only “true independent country”: Azerbaijan.

Z. *Brzezinski* considered Azerbaijan to be the sole geostrategic pivot in the South Caucasus. If Azerbaijan fell into Russia’s hands, he argued, even Central Asian states’ independence would be meaningless. More recently, Dr. *Robert M. Cutler* echoed this position identifying Azerbaijan’s importance in “its irreplaceable role as a bridge from Central Asia and the Caspian Sea basin to the Black Sea basin and Europe” [30]. Exactly the same view was expressed in 2009 by CEMTPP’s Director at Columbia University *Albert Bressand* [31]. Thanks to its wise “combined strategy of foreign involvement and pipeline diversification” [32], Azerbaijan managed throughout the years to maintain a balanced independent stance vis-à-vis foreign Great Powers: i.e. Russia and USA. In particular, projects like the oil-Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline (1 Mbl/d) and the gas-South Caucasus Pipeline (18,6 Mcm/d), online since May 2006 and March 2007 respectively, marked turning points in very recent Azerbaijani history.

Thanks to the BTC pipeline, Azeri-Chirag-Guneshli’s fields’ oil output was completely absorbed and exported, without Russian harmful influence [33]. However, what is crucial to Western energy security, as *R. Cutler* notes, is natural gas rather than crude oil. In this regard, according to SOCAR’s statistics, 66 bcm of gas and 17 million tons of condensate were produced from the Shah Deniz-1 project until November 1, 2015; British Petroleum owning a share of 28,8% in operating the field [34]. Furthermore, the development of Shah Deniz-2, whom full-fledged operability is expected to be completed in 2019, reaching a production of 39-48 Bcm/y is of uttermost importance [35]. In fact, after receiving Shah Deniz Consortium’s godsend in 2013 over Nabucco-West, the TAP project is expected to deliver natural gas to Italy, i.e. Europe. This route, being linked to the TANAP pipeline, stretching from Georgian-Turkish border to the Turkish-Bulgarian border, assumes greater geopolitical significance.

It “answers many Azerbaijani as well as European interests” argues *S. Blank*, i.e. it renews Turkmenistan’s interest towards a Trans-Caspian Pipeline, strengthens Georgia’s geostrategic position and Europe’s interest in its security, makes Turkey a true hub country directly linked to Azerbaijan and allows the country to invest into infrastructure projects of direct interest for European energy security. Indeed, half of the TAP’s planned-capacity of 20 Bcm/y, wisely notes *A. Bohr* in its very recent contribution, combined with an expanded South Caucasus Pipeline (BTE) and a sufficient TANAP’s capacity, could be used to transport Turkmen gas to Turkey, thereby to Europe. Though chances in that direction are few, the author specifies, “possibility cannot be ruled out” [36].

As some commentators note, the eventual “throughput of gas will be small relative to Russians exports” [37], as TAP’s capacity (350-700 bcf) will satisfy at best 2-4% of EU’s consumption. However, the eventual

uninterrupted flow of Caspian gas either through the AGRI project or TANAP+TAP compels the West to tighten relationships with Azerbaijan. In this regard, unfortunately, OSCE Minsk Group's inactivity in solving the Nagorno-Karabakh conflict, according to Eurasian foreign affairs and Policy Defense expert *J. C. K. Daly*, pushed the country to move closer toward the Shanghai Cooperation Organization, where on last March, 14, it obtained the "dialogue partner" status [38]. As *C. Gray* suggests, Spykman's thought defines the balance of power in Eurasia not as an Hegelian development of history, but rather as a struggle, a "continuous and prudent effort" to use his words. Because of this, the very recent Eurasian shift on the part of Azerbaijan combined with an ongoing deterioration in relations with both EU and US should lead Western leaders to at least reconsider their positions.

In the end it should be noted that, as the situation in the Middle East is far from being settled, such a conduct put at stake a renewed use of the Azerbaijan-Georgia route, which proved critical for military supply and logistic support of troops in Afghanistan. The conclusions will clarify this point.

5. Great Power, great military: Russia

Thirteen years ago, *J. Mearsheimer* argued that Russia was in a position of "relative weakness" [39]. Nowadays, Western powers should recognize its renewed status of "potential hegemon" and adamantly deal with it. Yet, Putin himself warned the West on December the 30th, 1999, "It is too early to bury Russia as a great power" [40]. Facts proved he was right. However, as stated by French Russia's specialist *P. Marchand*, Russia's technological delay was "inquiétant" at that time, thus justifying similar Western perceptions. Indeed, Yeltsin's distrust towards the army halved its effective strength between 1992 and 1996 [41].

Marchand's volume, *Atlas Géopolitique de la Russie*, touches a key point: Putin's reordering of domestic authority, which I consider necessary to its neo-imperial goals. Though it was *E. Primakov*, in September 1998, who firstly spoke about re-establishing a strong central power, six years later, in October 2004, after the Beslan School Siege, all Russian governors were nominated by the Kremlin. In between, V. Putin was elected, Federal Districts within the territory established, Governors were removed from the Senate (position which gave them immunity) and a new Fiscal Code was adopted. Recalling Brzezinski's aforementioned "middle space," it is clear that it virtually coincides with Russian borders, thus being "an assertive single entity" would basically mean from a Russian perspective, to reaffirm control over its own territory. After this process was achieved, the Kremlin, assisted by rising oil and gas prices, preceded in a major modernization of its armed forces.

A key point in this transformation process was the 2009-amendment to the Law on Defence. It allowed deployment of troops abroad, among other

reasons, to protect Russian citizens. If we consider what S. Blank defines “passportization-policy” [42], the consequences are immediately clear. Then, in 2012, outline *K. Giles and A. Monaghan*, Putin subordinated the Chief of General Staff directly to himself as Commander-in-Chief, rather than to the Minister of Defence [43]. Despite changes at the head of the latter, the last one being S. Shoygu, the whole military transformation can be considered a Putin reform, divided into different periods. Moreover, Russia’s obsession of a US-NATO attack was certainly exacerbated by the limited intervention in Libya, thus enhancing the modernization effort, which is taking today 8 years.

Nowadays, as *Steven Pifer* summarised, the current Kremlin’s effort towards military-modernization involves strategic nuclear, nonstrategic nuclear and conventional forces. In the first case, Russia is currently procuring 8 Borey-Class Ballistic Missile Submarines (SSBNs) as well as 400 Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs) and Submarine-Launched Ballistic Missiles (SLBMs). In the second one, *Pifer* identifies a “particular concern” in the Russian development of low-yield nuclear weapons, especially if considered under the gloomy light of Russian de-escalation doctrine [44]. In the end, though limitations (limited number of professionals and “dumb bombs”), conventional capabilities are expected to improve, thus meeting “Russia’s foreign policy aims”. However, the whole program “came under pressure” following Western sanctions which slowed down the pace of reforms [45].

Finally, the Kremlin produced an up-to-date Military Doctrine in 2014 and a National Security Strategy in 2015. These two documents are worth briefly analyzing. As far as the former is concerned, *Sinovets and Renz* immediately get to the point underlying that its core consists in the Westward message that Russia is firmly committed in defending its “sphere of vital interest,” i.e. the former Soviet area [46]. In this regard, military exercises and military mobilization in its neighbourhood are ascribed to the category of military threats [47]. Others, e.g. the “overthrow of legitimate public authorities” as well as US-Prompt Global Strike represent military dangers, potentially becoming a threat. Besides, within an “increase[ed] global competition,” the Doctrine identifies NATO and its enlargement as the main foe. Beyond worrying about West’s harmful influence in Eurasia, the latter document is relevant as it reminds Russia’s long-term interest of being acknowledged as “one of the world’s great powers” [48].

6. Carl Schmitt’s gloomy presence: its implications for S. Caucasus.

Carl Schmitt’s political thought, in particular what concerns its internationalist writings is crucial to this research. In this regard, Professor *Stefan Auer* brilliantly gathered the “common tendencies between Schmitt’s arguments and the salient characteristic of the contemporary Russian state” [49]. In his article, the author deals with the concepts of Großraum,

Sovereignty, Nomos etc. in relation to the Ukrainian's crisis. However, the same rationale, with the due adjustments can be applied to the South Caucasus with no exception.

To this author, Carl Schmitt can be considered the fiercest opponent of what *D.M. Jones and M.L.R. Smith* termed a “universal normative orientation” [50]. Throughout his whole life, Schmitt opposed the concept of West, i.e. the contrary of the «*Jus Publicum Europaeum*». In the *Nomos of the Earth*, he charged the United States, a sea-power, as bearer of a universalistic ideology which, undermining the very essence of the Political (distinction between friend and enemy), covered “[its] particular political interests with a cloak of morality” [51]. *V. Putin* is currently the figure who, striding the world stage, holds the banner of Schmitt's conceptual arsenal against, chiefly, the Spykmanesque-development followed by NATO: i.e. the containment of Heartland-Russia from and with the Rimland.

As Schmitt's before him, *V. Putin's* narrative about Russian “Near-Abroad” and “vital spheres of interest” are nothing but an attempt to develop and concretize, probably the most western of the idea: the Monroe Doctrine, dating back 1823. Within this area of American *special interests*, the old, corrupted Europeans were not allowed. The same logic can be found in Russian's rhetoric about its traditional values. A key strategic-document, as the aforementioned 2015 *National Security Strategy* for example, marks a significant step forward in this sense. CSIS's Director of Russia and Eurasia Program, *Olga Oliker*, dedicates a paragraph to this issue in her article, arguing that these values are, for the Kremlin, in need of protection, especially from foreign cultural products. In Schmitt's opinion, the Monroe Doctrine possessed an extremely “defensive-character” and worked as “a protest against further European appropriation of American soil.” The reader substitute European with NATO and American with Russian and everything becomes clear.

Now, one may argue that Russian's soil doesn't comprehend South Caucasus. However, poetry comes to my assistance. “От Нила до Невы, от Эльбы до Китая/От Волги по Евфрат, от Ганга до Дуная...” says *F.Tytchev's* stanza, in identifying the borders of Russian tsardom. Then again, Tsar Alexei's minister *Nashchokin's* definition of foreign policy: i.e. “expanding the state in every direction”, [52] brilliantly brought to the light by *Henry Kissinger* in one of his last contribution. This two examples, to this author, are quite explicative of Russian's historical mindset and I state this without condemn. Moreover, the Monroe Doctrine, as that of Putin as it emanates from its foreign policy's conduct, possess a concrete/political character. The former, acknowledged the mortal threat represented by the European Monarchies which, once defeated Napoleon, tried to restore the *Ancien Regime* [53]. The latter, considers NATO-enlargement the main foe, a matter potentially threatening a war, as 2014 Military Doctrine states.

Within the Western Hemisphere, concrete command was entitled to the United States; every event had to be read in relation to their interests. The same ambition as far as Ukraine and the South Caucasus in particular belongs to Russia; in this regard, *Keir Giles* and *Andrew Monaghan* get to the critical point, though probably unconsciously, when they note that: “the notion that Russia can be ignored is in it felt as threatening”. However, Western’s line overreached its geographical boundaries, pretended to be the Universalism and resorted the “worst atrocities” of religious wars, conducting a «*bellum justum*» towards its enemies, Schmitt tells us. Instead, neo-Imperial Russia, which is not anymore ideologically-driven as the USSR was, heads towards the creation of a Großraum: i.e. a broader space in which, a “predominant power” conducts a hegemonic existence [54]. Though the Reich (read Russia) doesn’t correspond with Großraum’s borders, points out *C. Galli*, it needs it together with a “number of subjected nations” [55]. In the end, the Großraum’s foreign policy is directly shaped by the hegemon. If the United States has been a quasi-Großraum with Monroe, modern Russia is to this author performing well towards this goal.

Now, I shall consider different aspects of the South Caucasus through Schmitt’s categories.

6.1 Armenia: Protect hence I oblige

The coercion exercised by the Kremlin towards Armenia to join the Customs Union and then the Eurasian Union, despite no common border with other members, are symptomatic of this attitude. *Armen Grigoryan* provides an in depth-analysis of this process, which involved: gas price rises, economic retaliations against Armenian exports and Armenian citizens working in Russia, increased provision of weapons to Azerbaijan etc. etc. It’s no coincidence that, as the author reports, fervent Schmitt’s estimator *Alexander Dugin*, shamefully prospected Armenia a sad dilemma, i.e. “Customs Union membership or bloodshed and disappearance from the map” [56]. It’s noteworthy that *S. Auer*, in his aforementioned article, also discusses *Dugin*’s ideology of Eurasia in connection with *C. Schmitt*’s Großraum.

While Armenians, interviewed by the Caucasus Research Resource Centers in 2012, asked to indicate their country’s biggest friend, overwhelmingly answered Russia (86%), the most up-to-date source on military issues underscores how the “overall [Armenian] military doctrine remains influenced strongly by Russian thinking”. Beyond the EEU, Armenia is part of the Collective Security Treaty Organization (CSTO) which is seen by many policy makers, e.g. President *Sargsisyan* and Defense Minister *Seyran Ohanian*, as compelled to protect the country in the case of Azerbaijan’s attack. In these days, CSTO-Chief *Nikolay Bordyuzha* even acknowledged the possibility of a large-scale conflict [57]. As of early 2016, 3,300 Russian troops are stationing in Gyumri’s base (leased until 2044),

equipped with T-72, BMP-1, BMP-2 and BM-21. Instead, air defense is assured by 1 fighter squadron with MiG-29 Fulcrum, SAM battery with S-300V and SAM battery with 2k12 Kub.

Carl Schmitt's famous motto "protego ergo obligo" which he used to capture the essence of the sovereign state, perfectly represents the very core of Russian-Armenian relations [58]. Moreover, in July 2015, the Russian Federation and the Armenian government signed an agreement granting the small country a loan of 200 mln. dollars, aimed at purchasing modern weapons from Russia between 2015 and 2017, thus significantly bolstering the arms race between Yerevan and Baku whose implications are, in these days, turning tragic. In this regard, hypothesis was also advanced about Montenegro being used to deliver weapons covertly to Nagorno-Karabakh thanks to Podgorica-Stepanakert's air-route [59]. Academy Fellow *Anahit Shirinyan* properly stressed the recent re-opening of EU-Armenia negotiations on 7 December 2015, followed by the meeting between EU Diplomacy's Chief *Federica Mogherini* and Minister of Foreign Affairs, *E. Nalbandian* on March the 1st [60], coupled with the lift of USA's sanctions towards Iran as opportunities to "recalibrate its relationship with Moscow" [61].

However, C. Schmitt's *Großraum* is built upon a pillar: «*Intervention Verbot für rumfremde Mächte*», i.e. it is committed in keeping out foreign powers at any cost and from every field. To this purpose, Gazprom extorted a monopoly of 30 years on Armenia's gas Distribution Network in 2013 and it traditionally looked askance Iranian ambitions to connect the Persian Gulf and the Black Sea through its northern neighbors (Georgia and Armenia), [62] emblematic was Russian success in halving the Armenian-Iranian pipeline in 2005, preventing the possibility of Iranian Gas reaching the European soil [63]. Armenia is currently importing 76,4% of gas from Russia, it doesn't possess natural resources and its borders with Azerbaijan and Turkey remain and will remain closed, at least in the foreseeable future. This total dependence from the Kremlin-led organizations as well as military protection confines the country within Russian's *Großraum*.

6.2 Of *Nomos*, conflicts and sovereignty: divide and conquer

Step by step the reader should be able to combine puzzle's pieces. Chatham House's Associate Fellow *J. Sherr* in his recent book argued that "Putin's Russia has revived the Tsarist and Soviet view that sovereignty is a *contingent factor* depending on power, culture, and historical norms, not an absolute and unconditional principle of world politics" [64]. In this regard, this Schmitt's excerpt should sound at least disquieting:

Every order of international law must guarantee, if it does not disavow itself, not the given status quo of a particular historical moment, with all its many details and more or less *contingent circumstances*, but rather its fundamental *Nomos* – its spatial structure, the unity of order and orientation [65].

Beyond the striking Crimean case, the Kremlin is carrying out a real «Landnahme», i.e. a “process of order and orientation that is based on firm land and establishes law” in both Abkhazia and South Ossetia. This process is conducted by the master form of politics: military power. Indeed, according to the influential *Military Balance 2016*, Russian troops deployed in the two territories account for a total of 7,000 men. The whole number is divided among two military bases, one per territory. Each of these bases hosts a military brigade. That of Gudauta can count upon 40 T-90A, 120 BTR-82A, 12 2S12; 18 BM-21 and some S-300 SAM as well as Attack Helicopters. As far as Djava/Tskhinvali is concerned, base’s military equipment comprehends: 40 T-72, 120 BMP-2, 36 2S3; 12 2S12. Furthermore, as *J. Nichol*’s in-depth analysis pointed out, Russian troops deployed, along the illegally detached-regions and Georgian borders, trenches, fences and mines.

South Ossetia and Abkhazia are far from being only “Russia’s zone of influence” as *Dimitri Trenin* defined them. Instead, they represent, together with Crimea, the proof that what is obvious for us: human rights, sovereignty, security, are constantly at stake. In my opinion, key words of the aforementioned Schmitt’s excerpt are: “contingent circumstances.” With his disturbing but genial way of debate, Schmitt reminds us the groundlessness of Modernity’s pillars. This was the very significance of the concept of Nomos, greatly grasped by Lawyer and Scholar *W. Hooker*:

The Nomos of the Earth is intended to convey the conditional and temporally fragile order of things in the world, which, despite this sense of contingency, nevertheless exists as a concrete reality.

This “fragile order of things” is now stormed by geopolitical ambitions of the most revisionist power: Russia. The simple fact that History developed in a certain way, does not imply it was a necessity: it could have gone differently. South Caucasus’ experience, coupled with highly plausible concerns by leading security specialists such as *Elbridge Colby* and *Jonathan Solomon* about US-NATO’s readiness to deter “Russian threat to the Alliance, particularly in its eastern members” require particular attention [66].

Of course, the wrong-defined-category of “frozen-conflicts” remains in the end instrumental to Russian’s divided and conquers strategy. In this regard, political analyst *Vladimir Socor* labelled Kremlin’s policy towards these conflicts as “controlled instability” [67]. This state of flux represents the ideal ground on which exerting Schmitt understands of sovereignty as the power to decide on the *exceptional case*, imposing order “at the point of which law ends”. Indeed, lack of progress in conflict resolution prevented any form of *regional cooperation*, permanently leaving region’s stability at stake. In this regard, prominent strategist *O. Antonenko* explicitly included cooperation among other “key challenges” to address the region. In particular,

the author underlines, further integration within the Organization for Black Sea Economic Cooperation and OSCE is recommended. Nevertheless, as *Matteo Verda* points out, South-Ossetia, Abkhazia and Nagorno-Karabakh belong to the category of “intractable conflicts”, i.e. a sub-category of international conflicts, characterized by conflict traps, interconnectivity, issue polarization and malignant system. All this prevents progresses, though risk for escalation remains high: recent events confirm.

Apropos Karabakh, the Kremlin didn't limit itself to providing Armenia with loans and weapons, strengthening its bilateral relationship etc. as I proved evidence above; it also continuously and deliberately sold modern weapons to Azerbaijan for a total value exceeding 4 billion dollars, specialists report [68]. On March 23, Dr. *Avinoam Idan* as part of a Central Asia-Caucasus Institute/Silk Road Studies Program conference's panel, not only came to the same conclusion as did *V. Socor and others*, but exactly foreseen, because of “[an increased] reinforcing of Russian troops in Armenia, including combat helicopters...the conflict to erupt once again” [69]. All this despite the even though high considerable opinion of *T. De Waal* who insists in “Armenia and Azerbaijan [*being*] the primary actors” with Russia, though high influential, not able to pull the strings [70]. Two years ago, writing on Foreign Affairs, *De Waal* defined the “[*then*]-most dangerous flare-up of violence...in 20 years” as a “pure Armenian–Azerbaijani war of bluff that got out of hand” [71]. This is a reasonable position, but Kremlin's behavior in S. Caucasus overwhelms in the opinion of this author, that of other parties, Turkey and Iran included.

7. Conclusions and suggestions

Though the West is certainly in a phase of “retreat,” there are plenty reasons to change. To this end, an incisive contribution comes from American leading Strategists *J.J. Grygiel and A.W. Mitchell*. In their last fatigue, *The Unquiet Frontier*, they underline the role of “alliances” in granting USA, thus Western's interests. The rationale of their work applies to our research in at least two ways. Firstly, widely echoing or directly mentioning both Mackinder and Spykman's works, they identify “defensive alliances” as being able to deter aggression, reverting the common idea that alliances might be “most valuable after a war breaks out.” Backed by two important studies [72], they prove a “strong correlation between the existence of alliances...and the effectiveness of deterrence” [73]. Because of this, Georgia should enter into NATO as soon as possible: once in, Article 5 would provide the required deterrent to avoid a new 2008 War-style.

Secondly, alliances act as power projections tools; in the authors as well as Spykman's view this means “being physically present in these regions, [*where*] alliances [*provide*] reliable places from which...ships, troops and planes can deploy”. In this regard, *S. Cornell* directly spoke of “permanent military presence in the Caucasus”. Geopolitically speaking, a Großraum

could easily degenerate, as the Monroe Doctrine and Nazi expansionism confirm. Because of this, military bases could prevent further swallow-up of territories. Emblematic are Georgian Minister of Defence's concerns about Russia: "a question of life or death for Georgia" [74]. Besides this, pro-Russian sentiments are taking momentum in Georgia; analyst *Tracey German* perceived *Irakli Alasiana's* sacking as a sign of this [75]. Instead, *Michael Cecire* grasped the reciprocal hate between Georgian Dream and United National Movement as instrumental to Russia's intrusion in domestic affairs [76]. Last but not least, *Stephen Blank* worried about recent opening by the Georgian government to Gazprom, defined "complicit in Russia's imperial design".

A NATO peacekeepers deployment in Karabakh could be an interesting idea, anticipating an eventual and irreversible similar Russian solution: with all its harmful implications. To this end, it is critical to recover West's lost reputation in both Armenia and Azerbaijan. Direct negotiations with both leaders on this issue have to begin, taking into consideration even the possibility to bypass the whole OSCE Minsk process whose utility is doubtful. *Svante Cornell* suggests a combined effort by the White House and EU institutions: the former is expected "to take the lead on the political side," while the latter "in organizing an international development program for the currently occupied Azerbaijani provinces and Karabakh itself". To this author, direct negotiations with Azerbaijan, by leading-Western figures, could satisfy Aliyev's demands of attention towards his country's territorial integrity, slowing down his aggressive stance vis-à-vis the Karabakh conflict and enhancing the chances of being involved in a tailored EU's Eastern Partnership program, as *S. Cornell* himself underlines.

At the end of this path, the reader has been through several concepts and analysis. However, what remained constant are the elements which will continue to shape countries' geopolitical interests: the Land and the Sea. Both the authors and the actors of this inquiry are naturally linked to them: the West, Mackinder, Spykman and Brzezinski on the Sea's side and Russia, the Caucasus and Schmitt on the Land's side; the resulting tension is primordial and will last *forever*. For this reason, Goethe's maxim "Nur Meer und Erde haben hier Gewicht/Only Sea and Land count here" which opens the *Nomos of the Earth*, capturing its intimate meaning, brings the curtain down over this work of geopolitics.

REFERENCES

[1] Svante, Cornell; Starr, S. Frederick; Tsereteli, Mamuka. A Western Strategy for the South Caucasus // Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, J.Hopkins University. - 2015 – February; Valigi, Marco. Power and Security in the Twenty-First Century // The South Caucasus and the Caspian Sea. Caspian Security Issues: Conflicts, cooperation and energy supplies. - Novi Ligure: Edizioni Epoke, 2014. – Pos.7.

[2] Svante C. NATO's role in South Caucasus regional security // Turkish Policy Quarterly. - 2004. – P. 124-126.

[3] Blank, Stephen. The Geopolitical Significance of the Caucasus: An American View // *Caspian Security Issues: Conflicts, cooperation and energy supplies*. - Novi Ligure: Edizioni Epoke, 2014. – Pos. 659.

[4] Prezident Bush Visits Bucharest, Romania, Discusses NATO. - Access mode: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080402-2.html>. Accessed in 14.02.2016.

[5] Antonenko, Oksana. Toward a New Strategy for Addressing Regional Conflicts in the South Caucasus // In: *The South Caucasus 2021: Oil, Democracy and Geopolitics*, Fariz Ismailzade and Glen E. Howard, eds. - Washington DC: Jamestown Foundation, 2012. – P. 227.

[6] EU Special Representative, together with SRs of the UN and the OSCE co-chair these discussions in which Georgia, Abkhazia, South Ossetia, Russia and the US participate.

[7] Gnaedinger, Angelo. Introduction // *The Caucasus Conflicts: Frozen and Shelved*, Cécile Druet and Eliane Fitzé eds. - FdFA and Swisspeace: Politorbis. – 2015. - Nr. 60, Feb.

[8] Tbilisi, Sokhumi Agree to Resume Regular Meetings in Gali. Civil Georgia (Mar. 2016). Retrieved in <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=29065>. Accessed in 20.12.2016.

[9] Hill, Fiona; Kirişci, Kemal; Moffatt, Andre. Retracing the Caucasian Circle: Considerations and Constraints for U.S., EU, and Turkish Engagement in the South Caucasus. - Washington D.C.: Brookings Institute, 2015.- P. 14-15.

[10] Regulation of the European Parliament and of the Council. 9 March 2016. - Retrieved in <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international-affairs>. Accessed in 20.12.2016.

[11] Mchedlishvili, George. Changing Perceptions of the West in the South Caucasus: Adoration No More // Chatham House: The Royal Institute of International Affairs, Feb. 2016. - Retrieved in <https://www.chathamhouse.org>. Accessed in 20.12.2016.

[12] Colin S. Gray. In defence of the Heartland: Sir Halford Mackinder and his critics a hundred years on // *Global Geostrategy: Mackinder and the Defence of the West*, Brian W. Blouet, ed. -Abingdon: Frank Cass, 2005. – P. 24.

[13] Brzezinski, Zbigniew. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. - New York: Basic Books, 1997. – P. 31.

[14] Kearns, Gerry. Geopolitics and Empire: The Legacy of Halford Mackinder. - Oxford University Press, 2009. – P. 22.

[15] Spykman, Nicholas John. The Geography of the Peace. - NY: Harcourt, Brace and Company, 1944. – P. 43.

[16] Colin S. Gray, Spykman, Nicholas John. The Balance of Power, and International Order // *Journal of Strategic Studies*. – 2015. - №38. – P. 873-897.

[17] Fukuyama, Francis. The End of History and the Last Man. - New York: Free Press, 1992.

[18] Milne, David. Worldmaking: The Art and Science of America Diplomacy. - New York: Farrar, Straus and Giroux, 2015.

[19] Mead, Walter Russel. The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers. *Foreign Affairs*. - 2014. - May/June.

[20] Interview: Nato's Next Move: A Conversation with Jens Stoltenberg // *Foreign Affairs*. – 2015. - 27 May

[21] Bishku, Michael B. The South Caucasus Republics: Relations with the U.S. and the EU // *Middle East Policy*. – 2015. - Vol. XXII, No. 2.

[22] Tsereteli, Mamuka. NATO Leaders Should Ease the Path of Georgia's Entry // *Newsweek*. – 2015. - 24 July.

[23] Dzebiashvili, Shalva. Conditionality and Compliance: The Shaky Dimensions of NATO Influence (The Georgian Case) // *The Quarterly Journal*. – 2014. - Volume 13, Issue 2. – P.1-23.

[24] Treccani, Atlante. Geopolitico. - Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 2014.

[25] Nichol, Jim. Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests // *Congressional Research Service*. - 2014. – April.

[26] Stoltenberg, Jens. The Secretary General's Annual Report 2015. Released on date 28 January 2016, 102. - Retrieved in http://www.nato.int/nato_static. Accessed in 20.12.2016.

[27] North Atlantic Treaty Organization Factsheet, Substantial NATO-Georgia Package (SNGP). - Retrieved in http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf. Accessed in 10.12.2016.

[28] Menabde, Giorgi. Domestic Political Issues Hinder Georgia's Progress Toward NATO. Jamestown Foundation. - Retrieved in <http://www.jamestown.org/regions/thecaucasus/single>. Accessed in 20.12.2016.

[29] Georgian FM visits NATO headquarter // Civil Georgia. – 2016. – March. 2016.

[30] Cutler, Robert M. Azerbaijan's Place in Euro-Caspian Energy Security // The South Caucasus 2021: Oil, Democracy and Geopolitics. -2010. - 107.

[31] I did not expect Baku to be so beautiful // Azerbaijan State News Agency. – 2009. – March.

[32] Verda, Matteo. Power and Security in the Twenty-First Century // The South Caucasus and the Caspian Sea, in Caspian Security Issues: Conflicts, cooperation and energy supplies. - Novi Ligure: Edizioni Epoke, 2014. – Pos. 1694.

[33] Bressand, Albert. Natural Resources Investment Relations and Regional Energy Strategies // The South Caucasus, 2021. -2021. - 132.

[34] Shah Deniz Output May Be Higher Than Last Year Despite Apparent Production DIP // Natural Gas Europe. - Retrieved in <http://www.naturalgaseurope.com>. Accessed in 20.12.2016.

[35] Sangermano, Maria. Reshaping the Energy Balance: The Caspian Chessboard // Caspian Security Issues. - 2014. - Pos. 1841.

[36] Bohr, Annette. Turkmenistan: Power, Politics and Petro-Authoritarianism // Chatham House: The Royal Institute of International Affairs. – 2016. - March.

[37] Blank, Stephen. A New Boost for the Southern Corridor? - Retrieved in <http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item>. Accessed in 10.12.2016.

[38] Daly, John C. K. Implications of Azerbaijan Moving Closer to the Shanghai Cooperation Organization. Jamestown Foundation, 2016. - 29 March. - Retrieved in <http://www.jamestown.org/regions/thecaucasus/single>. Accessed in 20.12.2016.

[39] Mearsheimer, John. La logica di Potenza: L'America, le guerre, il controllo del mondo.- UBE Paperback, 2003.

[40] Putin, Vladimir. Russia at the turn of the millennium. - Retrieved in <http://pages.uoregon.edu>. Accessed in 10.12.2016.

[41] Marchand, Pascal. Atlas Géopolitique de la Russie: Le Grand Retour sur la Scène Internationale. - Paris: Editions Autrement, 2015.

[42] Blank, Stephen. The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project // Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents/ S. Frederick Starr and Svante E. Cornell, eds. -Washington DC: CACI & Silk Road Studies Program, 2014.

[43] Giles, Keir; Monaghan, Andrew. Russian Military Transformation – Goal in Sight? - Retrieved in <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files>. Accessed in 11.12.2016.

[44] Hill, Fiona. Understanding and deterring Russia: U.S. policies and strategies Brookings Institute. - Retrieved in <http://www.brookings.edu/research/testimony/> - Accessed in 20.12.2016.

[45] Chapter Five: Russia and Eurasia, The Military Balance. - Retrieved in <http://dx.doi.org>. Accessed in 20.12.2016.

[46] Sinovets, Polina; Renz, Bettina. Russia's 2014 Military Doctrine and Beyond: threat perceptions, capabilities and ambitions. - Retrieved in <http://www.ndc.nato.int/news/news>. Accessed in 12.12.2016.

[47] Military Threats include international factors and external events which could trigger a conflict involving the use of armed force.

[48] Oliker, Olga. Unpacking Russia's New National Security Strategy / Center for

Strategic and International Studies - 2016 - 7 Jan. - Retrieved in <http://csis.org/publication/unpacking-russias-new-national-security-strategy>. Accessed in 12.12.2016.

[49] Auer, Stefan. Carl Schmitt in the Kremlin: the Ukraine crisis and the return of geopolitics // *International Affairs*. – 2015. - Vol. 91, No. 5.

[50] Jones, David Martin; Smith M.L.R. Return to reason: reviving political realism in western foreign policy // *International Affairs*. – 2015. - Vol. 91, No. 5.

[51] Brown, Chris. The Twilight of International Morality? Hans J. Morgenthau and Carl Schmitt on the end of the Jus Publicum Europaeum // *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans Morgenthau in International Relations*, ed. Michael C. Williams. - New York: Oxford University Press, 2007.

[52] Kissinger, Henry. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. - New York: Penguin Press, 2014.

[53] Scheuerman, William E. Carl Schmitt and Hans Morgenthau: Realism and beyond // *Realism Reconsidered*. - 2015.

[54] Hooker, William. *Carl Schmitt's International Thought, Order and Orientation*. - New York: Cambridge University Press, 2009.

[55] Galli, Carlo. *Genealogia della politica: Carl Schmitt e la crisi del pensiero politico modern*. - Bologna: Il Mulino, 2010.

[56] Grigoryan, Armen. Armenia: “Joining under the Gun” // *The Eurasian Union and its Discontents*. - 2014.

[57] CSTO chief: Escalation in Karabakh may lead to large-scale conflict. *News.am* (2 April 2016). - Retrieved in <http://news.am/eng/news>. Accessed in 12.12.2016.

[58] Schmitt, Carl. *The Concept of the Political*. - Chicago: Chicago Press, 2007.

[59] American expert: Azerbaijan indirectly helps Armenia to buy cheap weapons. *News.am* (2 Feb. 2015). - Retrieved in <http://news.am/eng/news/> Accessed in 12.12.2016.

[60] Final Statement and Recommendations / EU-Armenia Parliamentary Cooperation Committee, 20/21 Jan 2016. 16th Meeting. - Retrieved in <http://www.mfa.am/en/press-releases/item>. Accessed in 12.12.2016.

[61] Shirinyan, Anahit. Armenia Should Strengthen Ties with the EU and Iran // *Chatham House: The Royal Institute of International Affairs*, 10 March 2016. - Retrieved in <https://www.chathamhouse.org/expert>. Accessed in 12.12.2016.

[62] Armenia: Looking to Receive an Economic Boost from Iran // *EURASIA.NET*. – 2016. – March.

[63] Shirinyan, Both; Abrahamyan, Eduard. The potential and obstacles to Armenia-Iran strategic relations // *The Central Asia-Caucasus ANALYST*. – 2016. - 16 March.

[64] Sherr, James. *Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad*. - London: Royal Institute of International Affairs, 2013. – P. 61-62.

[65] Schmitt, Carl. *The Nomos of the Earth*. - New York: Telos Press Publishing, 2003. – P. 186.

[66] Elbridge, Colby; Solomon, Jonathan. *Facing Russia: Conventional Defense and Deterrence in Europe* // *Survival*. – 2015. - №57: 6. – P. 21-50.

[67] Socor, Vladimir. *Frozen Conflicts: a Challenge to the Euro-Atlantic Interests // A New Euroatlantic Strategy for the Black Sea Region / ed. Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, and Joerg Forbrig*. - Washington, D.C.: German Marshal Fund of the United States, 2004.

[68] Azeri-Russian Arms Trade \$4 Billion amid Tensions with Armenia. *Bloomberg*. 13 August 2013. - Retrieved in <http://www.bloomberg.com/news/articles/> - Accessed in 14.12.2016.

[69] My transcription: min: 13:50 – 14:43 conference. - Retrieved in <https://www.youtube.com/watch?v=5pKqOCUGXnE>. Accessed in 14.12.2016.

[70] Waal, Thomas, De. Kremlin “Not Primary Actor” Behind Nagorno-Karabakh Conflict” // *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 4 April 2016. - Retrieved in <http://www.rferl.mobi/a/russia-armenia-azerbaijan-nagorno-karabakh-de-waal-kremlin-not-primary-actor>. Accessed in 14.12.2016.

[71] Waal, Thomas De. Azerbaijan Doesn't Want To Be Western // Foreign Affairs. – 2016. - 26 September.

[72] The authors mention: Brett Ashley Leeds. Do Alliances Deter Aggression? The influence of Military Alliances on the Initiation of Militarized Interstate Disputes // American Journal of Political Science. – 2003. –№ 3.

[73] Grygiel, Jakub J.; Mitchell A. Wess The Unquiet Frontier: Rising Rivals, Vulnerable Allies, and the Crisis of American Power. - New Jersey: Princeton University Press, 2016.

[74] Menabde, Giorgi. Minister of Defense of Georgia Continues to “Knock at NATO’s Door” / Jamestown Foundation. - Retrieved in <http://www.jamestown.org/single>. Accessed in 12.12.2016.

[75] German, Tracey. Heading West? Georgia’s Euro-Atlantic Path // International Affairs. – 2015. - Vol. 91, Issue 3.

[76] Cecire, Michael. Divide and Conquer in Georgia: How Russia Is Turning the Country Against Itself // Foreign Affairs. – 2015. - 10 Nov.

Ваньоли Д.,

магистрант, пәнаралық зерттеулер және Шығыс Еуропа бойынша
зерттеулерді кафедрасы, Болонь университеті, Болонь, Италия
E-mail: daniele.vagnoli@studio.unibo.it

ОҢТҮСТІК КАВКАЗДЫҢ АЙМАҚТЫҚ ГЕОСТРАТЕГИЯСЫ: БАТЫСТЫ ҚОРҒАУ ТҮРҒЫСЫНАН

Тірек сөздер: Номос, геостратегия, Кавказ, Ресей, Жаңа Үлкен Ойын.

Аңдатпа. Әдістемелік көзқарас тұрғысынан осы талдау белгілі ғалымдардың ғылыми баяндамалары мен соңғы геополитикалық зерттеулердің нәтижесі болып табылады. Осы зерттеудің мақсаты соңғы ресми құжаттар мен саяси деректерді қамтиды. Сонымен қатар осы жұмыста жаңа теоретикалық негіздің жобалары көрсетілген. Ресейдің Оңтүстік Кавказдағы басымшылдық саясаты «Гроссраум» и «Номос» деген Карл Шмиттің көзқарасы тарапынан қарастырылған. Осы себептен Г. Макиндер, Н. Спайкман және З. Бжезински негізгі ойлары аймақтағы батыс ықпалдарын қорғау тұрғысынан қарастырылды. Сондықтан да осы жұмыс Оңтүстік Кавказға қатысты үш республиканың тәуелсіздігі мен келіспеушілігін қайта қарастыру сияқты маңызды сұрақтардың шешімін табу мақсатында АҚШ пен ЕО жаңа реалистік саясаты туралы баса айтылады. Сонымен қатар, «Жаңа Ұлы Ойынға» жиі қатысатын Түркия мен Иранға орын беріледі. Осы орайда автор халықаралық қатынастар жүйесін Т. Гоббстың айтуынша «бір біріне үнемі қызғанышпен қарайтын, гладиаторлардың кейпіндегі» мемлекеттердің анархиялық түрін қарастырады.

Ваньоли Д.,

магистрант, кафедра междисциплинарных исследований и исследований
по Восточной Европе, Болонский университет, Болонья, Италия
E-mail: daniele.vagnoli@studio.unibo.it

РЕГИОНАЛЬНАЯ ГЕОСТРАТЕГИЯ ЮЖНОГО КАВКАЗА: В ЗАЩИТУ ЗАПАДА

Ключевые слова: Номос, геостратегия, Кавказ, Россия, Новая Большая игра.

Аннотация. С точки зрения методологии, данный анализ является результатом изучения самых последних геополитических исследований, материалов, а также научных докладов известных ученых. Последние официальные документы и оценки политических заявлений включают в себя цель данного исследования. Также в работе сделана попытка положить основы новой теоретической основы. Экспансионистская

политика России в регионе Южного Кавказа рассмотрена через призму взглядов Карла Шмитта, т.н. «Гроссраум» и «Номос». В связи с этим, основные мысли Г. Макиндера, Н. Спайкмана и З. Бжезински будут рассмотрены в защиту западного влияния в регионе. Следовательно, данная работа подчеркивает желание США и ЕС с их новой реалисткой политикой в отношении Южного Кавказа и необходимости для трех республик пересмотреть их разногласия для того, чтобы извлечь выгоду в других более значимых вопросах, таких как обеспечение независимости. Немного внимания будет уделено и другим акторам, таким как Турция и Иран, постоянно вовлеченных в т.н. «Новую Великую игру». В этом контексте автор видимо систему международных отношений как анархическую, где государства, по утверждению Т. Гоббса, «постоянно ревнуют и завидуют друг к другу, и находятся в положении гладиаторов».

Статья поступила 15.12.2016

UDC 327

Issaliyeva A.M., Dorskeldinova A.N.,
Faculty of IR, Lecturers at the Regional Studies Department
Kazakh Abylai khan UIR&WL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: assem789@inbox.ru, aksamal85@mail.ru

THE LEGAL STATUS OF THE CASPIAN SEA IN THE SYSTEM OF CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS

Keywords: Special Working Group, Caspian Sea summit, legal status of Caspian Sea, international law, geopolitical interests, United Nations Convention on the Law of the Sea.

Abstract. This article analyzes current situation of the legal status of the Caspian Sea. The article focuses on the resources of the Caspian Sea, as well as discusses the history of the legal status and solutions of geopolitical issues in accordance with international law. Furthermore, was paid attention to activities of regional countries to the issues of saving natural resources of the Caspian Sea in accordance with international law, and also to the problems of preservation and protection of biological diversity of the sea and to activities of appropriate use of natural resources.

The Caspian Sea is the largest enclosed inland sea on Earth by area, variously classed as a full-fledged sea. The sea has a surface area of 371,000 km². Size of water and biological resources, rich reserves of oil and gas underline the importance of the sea. According to official information, oil reserves in the Caspian Sea are amount 3% of the world [1].

According to ancient researches of Aristotle and Herodotus: Caspian Sea described as, landlocked pool connected with Black Sea. During a various historical periods it has different names. Nowadays, about 40 names of sea are known. Changing of names depended on the ethnic tribes inhabiting that region or in accordance with the coastal cities. Today`s official name is associated with the name of tribe that inhabited on the western shore of the Caspian Sea [2].

From the beginning of VIII century Caspian Sea was conquered by Abbasid dynasty and till the end of 1722 in was under Persian rule. In the period of Middle ages Caspian Sea became an area of interests of Russians. Invasian of Prince Igor was the strongest after Mongol occupation. The first documents about legal status of the Caspian Sea were composed in the XVIII century during the expansion of the Caspian Sea by Russia Empire. In 1870, after discovery of oil reserves in the Caspian Sea in the west of the beach, Russian and Persian Empires interests in that region has increased.

The first agreement between Russia and Persia was - Rasht. According to this agreement, Russia had an opportunity to provide free trade and shipping through the Caspian Sea, the rivers Kura and Arax. After demarcation of the sea area, its` largest part was given to Russia. In accordance with the next Gulistan Treaty in 1813, then Turkmanchay treaty (1828), Russia legalized its` right to create a navy in the Caspian Sea. Persians were limited only by trade and shipping [3]. In 1921, 1935 and 1940 it was agreed that two countries have equal rights in shipping in the Caspian Sea.

After the collapse of the Soviet Union, around the Caspian Sea formed new four independent states - Kazakhstan, Azerbaijan, Russia and Turkmenistan; new geopolitical situation took place as well. Treaty of 1921 between the Soviet Union and Persia could not respond to the new geopolitical interests, it couldn't regulate profitable cooperation mutual relations of coastal countries. Because there was not any rule about legal status of the sea and separation the bottom of the sea among new states. In this regard, by taking into account the interests of 5 states around the Caspian Sea there was a necessity to find out new definition of the legal status of the sea.

In accordance with today`s division of the Caspian Sea territory: the Republic of Kazakhstan possesses 30.8%, Russia Federation got 18.5%, Islamic Republic of Iran has 18,7%, Turkmenistan took 16.8% and Azerbaijan got 15.2% of the sea [4].

In 1992 in Teheran the first International Conference on Problem of legal status of Caspian Sea was held with participation of littoral states. Caspian states were interested in jointly solving the issues of exploration work, biodiversity protection and rational use of natural resources of the Caspian Sea.

The next most important meeting was held in Moscow on November 11-12, 1993. The main objective of the conference was to discuss the proposals of Azerbaijan, Kazakhstan and Russian Federation on the status of the Caspian Sea. According to the program proposed by Azerbaijan: the Caspian Sea must be considered as transborder lake and use it by division into relevant sectors. Kazakhstan suggested accepting Caspian Sea as “locked sea” and divide it in accordance with the UNCLOS Part IX. Mentioned recommendations were unprofitable for interests of the Islamic Republic of

Iran and Russian Federation. As the result suggestions were not accepted.

It is important to pay attention to the process of defining the legal status of the Caspian Sea, there was an active discussion about its recognition as the lake, or the sea. If the Caspian Sea is an inland sea, its waters and resources are regulated by the United Nations Convention on the Seas (hereinafter UNCLOS), open to all the littoral states, and accessible to these states and the great multinational petroleum corporations. That is all geopolitical processes around Caspian Sea must be regulated by The International Law. If the Caspian Sea is just a lake, its waters and resources should be divided by the littoral states, and are not open to the international community.

New stage of collaboration between Caspian littoral states on the issue of the Caspian Sea status began in 1995. In 1995, at Almaty conference five Caspian littoral states decided to create Special Working Group (SWG) for the preparation of the Convention on the legal status. The main purpose of that group was through the preparing and adoption of this Convention is to fill the legal vacuum [5].

The first meeting of Special working group on Caspian Sea status was held in Tehran, the next one was in Almaty. During the meeting participants agreed the main principles of cooperation between littoral states. Principles such as the sovereignty of each state, the integrity of borders, the use of bio-resources of the Caspian Sea for peaceful purposes and general responsibility for environmental pollution were announced during this meeting. During 1995-1996's there were held a lot of conferences; however none of them could reach consensus on the issue of the Caspian Sea. Even multilateral negotiations were unsuccessful, bilateral talks began to be held.

In 1998 Russian Federation and Republic of Kazakhstan signed the agreement on the delimitation of borders of the Caspian Sea bottom. Russian Federation's another bilateral agreement on delimitation of borders was signed with Azerbaijan in 2001. Besides during 2000-2002 there was enough work of the Special working group on condominium of Convention towards the legal status of Caspian Sea. Nowadays meeting of the Special working group of the Caspian states hold regularly on the territory of each member country.

In April 2002 five littoral states of the Caspian Sea, such as Russian Federation, Islamic Republic of Iran, Azerbaijan, Turkmenistan and Kazakhstan started their first Summit in Ashgabat. During the Summit states could not come to common conclusions. Positions of Russia, Azerbaijan and Kazakhstan were against the positions of Iran. According to the position of IRI Caspian Sea must be divided into equal parts for each 20 percent, and there were another view as following to the principles of 1921 condominium agreement. Consequently, the first Summit was finished without any solution. However there were a lot of comments that it was the good beginning to hold such Summit in order to solve problem [6].

In May 2003 during Almaty meeting of Special working group among three countries such as Russia, Kazakhstan and Azerbaijan agreement on demilitarization of the bottom of the Caspian Sea was signed. According to it, the bottom of the Caspian Sea was divided as following: the Russian Federation 19%, 29% to the Republic of Kazakhstan and 18% to Azerbaijan. But IRI proclaimed that this agreement was against international law.

During the Special working group's following meeting littoral states paid attention to the ecologic security issues. In 2007, in Tehran there was held the second Summit on Caspian Sea issues. It was the first time when agreement of legal status of the Caspian Sea was arranged on high political level. Moreover huge attention was paid to Caspian region security and stability issues. As a result, agreement on security and partnership in Caspian Sea was signed among littoral states. This agreement is legal basis on saving security and struggling against violation in Caspian Sea. Nowadays the agreement establishes the main directions and forms of cooperation in these areas.

The third Summit was held in Baku in 2010. Heads of five Caspian region countries stated that they are ready to sign into Convention on the legal status of the Caspian Sea. During this Summit the Convention was not signed, however it gave right direction to the work of next Summit.

In September 2014, there were the fourth Summit of Caspian Sea littoral states. Presidents of all five countries participated in this meeting and they adopted Communiqué. Furthermore the following documents were also signed [7]:

1. Agreement on conservation and sustainable use of water and biological resources of Caspian;
2. Agreement on cooperation in prevention of emergency situations in Caspian and elimination of their consequences;
3. Agreement for cooperation in the field of hydrometeorology of Caspian.

Then President of Azerbaijan Ilham Aliyev, President of Russia Vladimir Putin, President of Iran Hassan Rouhani, President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev and President of Turkmenistan Gurbangulu Berdimuhamedov signed a statement of the presidents of Azerbaijan, Russia, Iran, Kazakhstan and Turkmenistan [8 - 9]. This Summit was a great event for all the five countries of the Caspian region. The done work has shown results, and hopes were justified in the Fourth Summit.

5th Summit of the Caspian Sea five countries was held in Astana in July 2016. The main task, which was on the agenda, - detailed elaboration of a draft convention on the legal status of the Caspian Sea, which should be signed by the heads of all the five states. As a result the parties still remain unresolved issues, and decided to postpone the summit for the next year. Nevertheless, negotiations, as noted by the parties, have been fruitful.

The negotiation process on the Caspian Sea legal status is highly complex. There are still issues that need further discussion, namely concerning communications issues on the bottom of the Caspian Sea, transit and navigation of different ships and issues of determining methods delimitation of the seabed, which will be based on equality, justice and mutual benefit interests. All these issues demand additional expert examination. In this regard Convention on the legal status of the Caspian Sea should be a final document of following summit. Nevertheless, we can say that concerning the legal status of the Caspian Sea, parts come close to solving the problem. Nowadays five littoral states come to a common decision on some controversial issues. The parties are ready make maximum efforts to solve all the principal issues on the draft Convention. Kazakhstan is optimistic and confident that the basis and conditions of the agreement will be equal for all the Caspian Sea states.

REFERENCES

- [1] Caspian Sea Region. - Access mode URL: <http://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=CSR>. Accessed in 16.12.2016.
- [2] Etymology of Caspian Sea. Portal has been created by Heydar Aliyev Foundation. Access mode URL: http://www.azerbaijan.az/_Geography/_Caspian/_caspiian_r.html. Accessed 11.12.2016.
- [3] Academic, electronic dictionary. Access mode URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki>. Accessed 10.12.2016.
- [4] Preblemy razdeleniya Kaspiiskogo moray v mejdunarodrom aspekte. Access mode URL: <http://knowledge.allbest.ru/international>. Accessed 10.12.2016 [in Rus.].
- [5] Amanzholova Z. Ambassador for Special Assignments Ministry of Foreign Affairs interview on Legal Status of Caspian Sea // Egemen Kazakstan. – 2014. 24 September.
- [6] Fralova L. Prikaspiskie gosudarstva: granicy, karta. Kakie strany omyvaut Kaspiiskoe more?. Access mode URL: Accessed 10.12.2016 [in Rus.].
- [7] News Central Asia “Caspian Summit at Astrakhan – The Expectations”. 29 September, 2014. Access mode URL: <http://www.newscentralasia.net/2014/09/29/caspian-summit-at-astrakhan-the-expectations>. Accessed 12.12.2016.
- [8] Qazaqstan Prezidenti Kaspi many memleketteri bashylarynyn tortinshi sammitine katysty. Access mode URL: <http://www.kazembassy.ru/kz/mpolitika>. Accessed 12.12.2016 [in Kaz.].
- [9] Doskeldinova A.N. Kaspii aimagynyn geosayasi kenistigindegi memleketter muddeleri. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya “Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie”*. 2015, №1 (19), S.67-73 [in Kaz.].

Исалиева А.М., Доскелдинова А.Н.,

Халықаралық қатынастар факультеті, «Аймақтану» кафедрасының оқытушылары,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: assem789@inbox.ru, aksamal85@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕГІ КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘРТЕБЕСІ

Тірек сөздер: Каспий маңы мемлекеттерінің саммиті, Каспий теңізі, Арнайы жұмыс тобы, құқықтық мәртебе, халықаралық құқық, геосаяси мүдде.

Андатпа. Бұл мақала Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі мәселесі бойынша

қазіргі таңдағы жағдайын талдау болып табылады. Мақалада Каспий теңізінің биологиялық қорының жағдайына, сонымен қатар, құқықтық мәртебесінің тарихына, теңіз аймағына сәйкес геосаяси әрекеттерінің халықаралық құқыққа сай шешілу жолдарына талдау жасалынады. Әсіресе Кеңес Одағы ыдырағанан кейін пайда болған тәуелсіз мемлекеттердің Каспий теңізінің қорларын халықаралық құқыққа сай барлау аясындағы ортақ жұмыстар жүргізуі бойынша, биологиялық алуан түрлілікті қорғау, сондай-ақ, табиғи байлықты тиімді қолдану сияқты мәселелерді анықтаудағы жұмыс үрдісіне тоқталатын боламыз.

Исалиева А.М., Доскелдинова А.Н.,
Факультет международных отношений
Преподаватели кафедры «Регионоведение»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
E-mail: assem789@inbox.ru, aksamal85@mail.ru

ПРАВОВОЙ СТАТУС КАСПИЙСКОГО МОРЯ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Ключевые слова: Каспийское море, правовой статус, международное право, геополитический интерес, Специальная рабочая группа, Саммит Прикаспийских государств.

Аннотация. Данная статья анализирует нынешнюю ситуацию вопросам правового статуса Каспийского моря. В статье уделяется внимание ресурсам Каспийского моря, а также рассматривается история правового статуса и пути решения геополитических вопросов в соответствии международным законом. А также в данной статье останавливаюсь на деятельность стран региона по освоению природных ресурсов Каспийского моря в соответствии международному праву, проблемам сохранения и защиты биологического разнообразия моря, и вопросам правильного и целесообразного использования природных ресурсов.

Статья поступила 13.12.2016

Seit A.K.,
1-year MA, “International Relations”,
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: kairat_ainura@list.ru

INTERNAL PROBLEMS OF CHINA IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS AND POLICY SOLUTIONS

Keywords: East Turkestan, Separatism, security, ethnic groups, Central Asia, border extremism.

Abstract. This paper is dedicated to study and analyze domestic problems and issues in China and the methods and ways of their settlements at present times. Since the collapse of the Soviet Union and the end of the Cold War China as a superpower has faced many difficult internal issues, which have been challenging to the further development of the country. One of the most significant and crucial issues that needs to be resolved has been the territorial unity and integrity of China, especially the separatism of minorities and religious terrorism have become a real threat to China's security. That's why from the beginning Beijing has been concerned with preventing these threats and challenges from arising and becoming a big national and international issue that would attract other foreign powers

like the USA and some western countries that are mainly hostile to China. To prevent and eradicate these threats China with other neighboring countries such as Russia and Central Asian nations decided to set up the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Today the SCO is playing an important role in combating ethnic separatism, terrorism and extremism, which are seen not only internal security issues, but as well as international ones.

ӘОЖ 327

Сент А.К.,

Халықаралық қатынастар – 1 курс магистранты
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
Алматы, Қазақстан, E-mail: kairat_ainura@list.ru

ЖАҢА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАҒДАЙ КЕЗЕҢІДЕГІ ҚЫТАЙДЫҢ ІШКІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ САЯСАТЫ

Тірек сөздер: Шығыс Түркістан, Сепаратизм, қауіпсіздік, этникалық топтар, Орталық Азия, шекара, экстремизм.

Андапта. Талмыш мақала қазіргі кезеңдегі Қытайдың ішкі проблемалары мен оның шешу жолдарын қарастыруға және талдауға арналған. «Қырғи қабақ» соғыстың аяқталуы мен Кеңес Одағының ыдырау кезеңінен бастап Қытай ұлы держава ретінде көптеген ішкі проблемалармен қақтығысуда, және олар елдің дамуына кері әсер етуде. Қытайдың бастапқы мәселелерінің бірі бұл елдің тұтастығын сақтау. Сонымен қоса этникалық топтардың сепаратизм мәселесі мен діни экстремизм Қытай үшін өте қауіпті. Сондықтанда ресми Бейжің сырт елдер негізінен АҚШ мен Батыс Елдері араласатындай жалпыұлттық және халықаралық мәселеге айналмастан бұрын ішкі мәселелерін шешуді жөн көреді. Аталмыш мәселелерді болдырмас үшін Қытай Ресей мен Орталық Азия көршілес елдермен ынтымақтастықты күшейтуді жөн көреді, сол себепті Шанхай Ынтымақтастық Ұйымын құру жайында шешім қабылдады. Қазіргі таңда ШЫҰ этникалық сепаратизм мен діни экстремизммен күресте маңызды рөл ойнайды.

Қытай қоғамында ұлтаралық қатынастар мәселесі тарихтан келе жатқан күрделі мәселелердің бірі. Оның ішінде этникалық сепаратизм идеясы мен іс-әрекеттер қытайдың территориялық біртұтастығына қауіп төндіретіндей деңгейге жетпесе де, қоғамдық орнықтылыққа айтарлықтай кері әсерін тигізіп келді. Қытай өкіметі ұлттық сепаратизммен қанша күресе де оны түбегейлі жоя алмай келеді.

2001 жылы «11 қыркүйек оқиғасынан» кейін АҚШ өзінің қауіпсіздік стратегиясына үлкен өзгерістер енгізіп, «антитерроризм» мен «ядролық, биологиялық, химиялық қарумен АҚШ-тың және әлемнің қауіпсіздігіне қатер төндірудің алдын алуды» өзінің әлемдік стратегиялық мақсаты етіп қойды. Осыған байланысты Қытай өкіметі де өзінің халықаралық терроризмге қарсы тұру принциптерін жариялады. Оның негізгі түйіндері: Қытай әрқандай формадағы терроризмге қарсы тұрады, мейлі ол қай уақытта, қай жерде, қандай адамға бағытталса да; терроризмшілдерге соққы беруде Біріккен ұлттар ұйымының және Қауіпсіздік Кеңесінің жетекшілігінде жүрілуі керек, барлық іс-қимылдар «БҰҰ Картиясына» жалпы ережесі мен принциптеріне, сондай-ақ ортақ танылған Халықаралық заңдардың

принциптеріне сәйкес келуі қажет. Дәлел-факті толық болған терроризмшілдерге дәл соққы беру, күнәсіз адамдарды обалды етуден сақтану, соққы беру көлемін негізсіз кеңейте беруге болмайды; террористер аз сандағы сұрқия күштер, терроризммен белгілі бір этносты немесе дінді байланыстыруға болмайды; антитерроризмнің мақсаты – оны болдырмау. Сондықтан терроризмге қарсы тұрғанда ағымдағы мәселені де шешу керек, сонымен бірге ұзақ уақытта оны болдырмауды қарастыру қажет; антитерроризм – бейбітшілік пен күштеу (насилие) арасындағы арпалыс, ұлттардың, діндердің немесе өркениеттердің қақтығысы емес. Міне, бұл Қытайдың халықаралық терроризмге ұстанған басты принциптері.

Қытай өкіметі халықаралық қатынастардағы осы бір өзгерістерге байланысты өзінің елі ішіндегі ұлттаралық қатынастардағы басты қайшылық – этникалық сепратизмге халықаралық сипат бере бастады. Атап айтқанда Шыңжаңдағы «Шығыс-Түркістан ислам қозғалысын» халықаралық террористік күштердің құрамдас бөлігі екендігін дәлелдеп, оны аймақтық қауіпсіздік пен орнықтылыққа өте қауіпті екендігін айғақтады. Сонымен БҰҰ-ның Қауіпсіздік кеңесі «Шығыс-Түркістан ислам қозғалысын» терроризмдік ұйымдар мен жеке адамдардың тізімдігіне енгізді.

Қытай ғалымдары «Кеңес Одағының ыдырауы «ұлттар өзіні өзі басқару» деген идея негізінде этникалық бөлшектену арқылы әуелсіз мемлекет құрылды». «Шыңжаңдағы этникалық сепратизмшілдер үшінші реткі ұлтшылдық толқынын пайдаланып, этникалық бөлшектену мақсатын жүзеге асырмақшы, сол үшін олар кез-келген террорлық тәсілді қолданады» деп санайды. Сондай-ақ олар «Басыстағы (Қытайға) қарама-қарсы күштер «жауларды» Қытайды бөлшектеуді көздейді, бейне кезінде Кеңес одағын ыдратқан сияқты, Қытайды да бөлшектемекші. Сондықтан Шыңжаңдағы этникалық сепратизмшілердің атқарып отырғаны Батыстың қарама-қарсы күштерінің Қытайдың шекарасындағы «іштен былықтырып бөлшектеу» армиясы болып табылады. Қорытып айтқанда Шыңжаңдағы этникалық сепратистердің пайда болуы мен дамуының тарихы, этникалық сепратистік әрекеттердің барлығын шетелдік күтер жоспарлап қозғаған, этникалық бөлшектеуші элементтер шетелдік агрессиялық күштердің еліміздің шекаралық территориясын бөліп әкететуіне іштей сайкесетін күш болып табылады» -деп түсіндіреді [1, 67-6.].

Қытайдағы діни экстремизм жағдайын, қытай ғалымдары ХХ ғасырдың 80 жылдары ел іші мен сыртындағы жағдайдың өзгеруіне байланысты, әлемде ислам дінін қайта көркейту қозғалысының ықпалында Шыңжаң және Қытайдың батыс сотүстігінде діни «серпіліс» орын алды, кейбір жерлерде діни фанатиктер пайда болды. Олар

«жиһат соғысын» дәріптеп, Қытайдың батыс солтүстік шекарасының қауіпсіздігіне үлкен қатер төндірді - деп санайды. Ал Шыңжаңдағы террорлық күштер жөнінде қытай ғалымдарының пайымдауынша, ХХ ғасырдың 90- жылдары Шығыс Еурпадағы шұғыл өзгерістер, КСРО-ның ыдырауы әлемдік этникалық сепратизмді асқындырып жіберді, бұл «Шығыс-Түркістаншыларды барынша құтыртып жіберді. 1990 жылы 5 сәуірде Шыңжаңның Ақтау ауданы Барын ауылында аз санды бұзақылар қарулы қақтығыс жасап, 8 адамды өлтіріп 7 адамды жаралады. 1990 жылдан 2001 жылға дейін «Шығыс-Түркістаншылар» Шыңжаңда 200 ден аса террорлық оқиға тудырып, 162 адамды мерт қылып, 440 аса адамды жаралады. Олардың мақсаты анық: Шыңжаңды отанның құшағынан бөліп әкету. «Шығыс-Түркістаншылар» қазірдің өзінде мынадай жағдайды қалыптастырды: Батыс Азия олардың үлкен лагері, Орталық Азия олардың көпір қарауылы (өткелі), Еурпа мен Америка олардың мінбері (требунасы), батыстық қарама-қарсы күштер олардың артқы тірегі, Шыңжаң олардың негізгі соғыс майданы болады, деп тұжырымдайды [2, 23-б.].

Қытай ғалымдарының бұл пайымдаулары негізсіз емес, дегенмен фактіні әсерлеп айту, мәселені күрделестіріп көрсетудің басым екендігі де белгілі. Қытай үкіметі мәселені осылай қоя отырып, ел ішіндегі ұлттар мәселесін түбегейлі шешуді көздейді. Атап айтқанда, ХХ ғасырдың 90 жылдарының ортасына бастап «заңсыз діни әрекеттерге қарсы тұру» қозғалысын жүргізіп келеді. Әрине, бір елдің заңсыз діни қимылдарға қарсы тұруын айыптауға болмайды, бірақ қытай үкіметінің қоланып отырған шаралары мұсылман халықтардың қалыпты діни қимылдарын шектеу арқылы олардың діни санасын жоюға бағытталғаны анық байқалады. Сондықтан осы сияқты істерден мұсылман халықтарында іштей қайнап жатқан наразылықтар орайы келген сәтте жалырып шығып тұрады. Сонымен қытай өкіметі бұл мәселені ендігі жерде халықаралық қатынастар жүйесі бойынша шешуді қарастырды. Өйткені, ХХІ ғасырда антитерроризм, сепратизм, діни экстремизмге және заңсыз есірткі саудасы мен қару-жарак саудасына қарсы тұру, бейбітшілікті қорғау - бүкіл әлемдегі барлық мемлекеттердің ортақ міндетіне айналды. Сондықтан қытай үкіметі ел ішіндегі этникалық проблемасын халықаралық ынтымақтастық арқылы шешуге белсенділік танытты.

Сонымен ХХІ ғасырдың басында құрылған халықаралық аймақтық ұйым - Шанхай ынтымақтастық ұйымының негізгі міндеті - терроризм мен сепаратизмге қарсы күрес жүргізу болып белгіленді. Әрине, соған дейінгі «Шанхай бестігі» кезінде аталмыш мәселе күнтіртібіне қойылған-ды. 2000 жылғы 29 наурызда «Шанхай бестігінің» ШЫҰ-на мүше-мемлекеттердің қорғаныс министрлерінің Астана қаласында алғашқы кездесуі болып өтеді. Кездесу барысында әскери

мекемелердің басшылары халықаралық лаңкестікке, қару-жарақ пен есірткінің заңсыз тасымалдануына қарсы күрестегі ынтымақтастықты арттыру мәселелерін талқылады. ҚХР-ның ұсынысы бойынша, этникалық сепаратизммен, діни экстремизммен және лаңкестікпен бірлесіп күрес жүргізу туралы ұйымға мүше-мемлекеттердің бірлескен мәлімдемесін қабылдады. 2000 жығылы 21 сәуірде «Шанхай бестігіне» мүше-мемлекеттердің құқық қорғау және арнаулы қызмет басшыларының Мәскеуде кезектен тыс екінші кездесуі болып өтеді. Кездесу барысында мекеме басшылары халықаралық лаңкестікпен, қару-жарақ пен есірткінің заңсыз тасымалдануына қарсы күрес жүргізу үшін нормативтік-құқықтық базасын құру керектігі жөнінде ұсыныстарын жасады [2, 24-б.].

2002 жылы 7 маусымда Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттер басшыларының екінші реткі жоғары дәрежелі кездесуі Санк-Петербуркте өтті. Алты мемлекет басшалары «Шанхай ынтымақтастық ұйымының қартиясы», «Аймақтық антитерроризм құрылымы шарты» және «Шанхай ынтымақтастық ұйымы мемлекет басшыларының декларациясы» сияқты маңызды құжаттарға қол қойды. Сол негізде Пекинде ұйымның хатшылық басқармасы, Пішкекте Шанхай ынтымақтастық ұйымының аймақтық антитерроризм құрылымын құруға шешім қабылдан еді. Міне, «бұл «Үш түрлі сұрқия күштерге (террорлық күштер, этникалық сепратизмдік күштер және діни экстремизм күштерге) соққы беріп, аймақтың орнықтылығын қорғауда тіпті де пәрменді әрекеттер жасауға негіз қаланды»

2004 жылы 17 маусымда Шанхай ынтымақтастық ұйымы мемлекет басшылары төртінші реткі жоғары дәрежелі кездесуі Ташкент қаласында өтті. Ұйымға мүше мемлекет басшылары «Ташкент декларциясына» қол қойды, сондай-ақ Шанхай ынтымақтастық ұйымының аймақтық антитеррорлық құрылымының жұмыс бастау рәсіміне қатысты. «Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттер заңсыз дупик дәрілерді, жүйке дәрілерін сатуға қарсы тұру келісіміне» қол қойды. Сол жылы 23 қыркүйекте Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттер премьер-министрлер үшінші реткі конференциясы Пішкекте өтті. Қытай үкімет басшысы Уэн Чжбао сөйлеген сөзінде: терроризм, сепратизм, экстремизм аймақтың бейбітшілігі мен орнықтылығына ең үлкен қауып төндіруші күш болып табылады». Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттер көп жақтылы және екі жақтылы қауіпсіздік ынтымақтастық арқылы «Үш сұрқия күшке» соққы беру керек» деп атап көрсетті [3, 17-б.].

Қауіпсіздік мәселесінде Қытай үкіметі әскери құрылыс саласын дамытуға барынша назар аударып, бұл бағытты өзінің сыртқы саясатының, сонымен қатар геосаяси ықпалын арттырудағы және экономикалық даму деңгейін жоғарлатудағы басты тетік ретінде

санайды. Сондықтан олар белсенді қорғаныс бағытын ұстанады. Оның стратегиясы: қорғаныс, өзін-өзі қорғау және қарсыласына жауапты соққы беру принциптеріне негізделген. Қытайдың ұлттық қорғаныс саласының мақсаттары мен міндеттері төмендегідей:

- мемлекеттік қорғанысты нығайту, басқыншыларға ескертпе жасау және оларға тойтарыс беру;
- бөлшектенудің жолын кесу және Қытайдың толық бірігуін жүзеге асыру;
- әскери бүлдірушілік әрекеттердің жолын кесу және қоғамдық тұрақтылықты қорғау;
- қорғаныс құрылысын нығайту және ұлттық қорғаныс пен армияның модернизациялануын жүзеге асыру;
- бейбітшілікті қорғау, агрессия мен экспансияға қарсы тұру [4, 29-б.].

2012 жылғы 8 қарашасында өткізілген Қытай Коммунистік партиясының XVIII съезінде Қытайдың қорғаныс мақсаттарына бөлінетін қаржының санын тағыда 21,83 миллиард юаньға немесе 11,6 %-ға ұлғайту керек екендігі атап айтылды [5]. Қытай жыл сайын қорғаныс саласына жұмсалатын қаржы көлемін ұлғайтумен қатар, әскери салада дипломатиялық қатынастарды дамытуға үлкен көңіл бөліп келеді. Орталық Азияда Қазақстанмен әскер салада ынтымақтастыққа көп көңіл бөледі. Мысалы, 2004 жылы ҚР Қорғаныс қауіпсіздік министрі М. Алтынбаев Қытайға ресми сапармен барып, келіссөздер барысында екі мемлекеттің арасындағы қауіпсіздік саласындағы мекемеаралық ынтымақтастық және өзара ынтымақтастық жөніндегі мәселелері талқыланды. Қытай мен Қазақстан Республикасының қауіпсіздік саласындағы мекемелердің арасында ынтымақтастықтың дамуына, екі мемлекеттің әскери жасақтарының бір-бірімен еркін араласуына жағдай жасалынды.

2005 жылғы шілде айында өткен ШЫҰ-ның кезекті саммитіне қатысу үшін Қазақстан Республикасына жасаған сапары барысында ҚХР Төрағасы Ху Цзиньтао ШЫҰ-на мүше мемлекеттер ынтымақтастық мәселелеріне, әсіресе төмендегі екі сала бойынша ынтымақтастыққа үлкен назар аудару керектігіне тоқталды.

1. Ұйымға мүше елдерге лаңкестік, сепаратистік және экстремистік күштердің әрекеті қауіп төндіруде. Осы салаларда ынтымақтастықты нығайта түсу, әр елдегі қауіпсіздікті қамтамасыз етіп қана қоймай, тұтас аймақта бейбітшілік пен тұрақтылықты қорғауға да қызмет етеді.

2. ШЫҰ-на мүше елдердің бәрінің алдында өзінің экономикалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз етудің маңызды міндеті тұр. Елдеріміз бір-біріне жақын орналасқан, ресурстарға да бай, бірін-бірі өзара толықтырудың және сауда-экономикалық ынтымақтастықты жетілдіре түсудің үлкен де зор әлеуетіне ие [6, 85-б.].

Бұл сөзден Қытай басшысының қауіпсіздікті, әсіресе, ел ішіндегі ұлттармен байланысты деп саналатын «үш сұрқия күштердің» лаңкестігінен сақтануды қамтамасыз етуді бірінші орынға қоятынын аңғаруға болады. Өйткені Қытай концепциясы бойынша «үш сұрқия күштің» Батыс Азиядан Шыңжаңға баратын немесе тарайтын өткелі – Орталық Азия болып табылады. Сондықтан Орталық Азия елдерімен белсенді ынтымақтаса отырып олардың қауіпін сыртта жою – Қытай үшін өте тиімді болмақ. Әрине, аталмыш «үш сұрқия күтер» Орталық Азия мемлекеттері үшін де аса қауіпті, сондықтан Шанхай ынтымақтастық ұйымы аясында, қытайдың қаржылық және басқадай көмегі мен қолдауына сүйене отырып, өз елінің және аймақтың бейбітшілігі мен орнықтылығын қамтамасыз ету қайсы елге болса да пайдалы [7]. Міне, осы негізде Шанхай ынтымақтастық ұйымына мүше мемлекеттердің қауіпсіздік саласы бойынша екі жақтылы және көп жақтылы ынтымақтастығының жалғаса беруіне берік негіз бар деп санаймыз. Сонымен қатар, бұдан қытай дипломатиясының ел ішіндегі проблемаларды шешуге қазымет ететінін көруге болады және одан сабақ алуға тұрады деп санаймыз.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Сыроежкин К.Л. Проблемы современного Китая и безопасность в ситуации в регионе ЦА//Аналитик. - 2003. - №7. – С.65.
- [2] Жумагулов Т. У истоков шанхайского процесса // Деловой мир.- 2013. - № 28. - С.20-25.
- [3] Xia Liping. Contemporary International System and Strategic Relationship Among Major Powers.- Beijing, 2014. - 288 p.
- [4] Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы. – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2005. - 232 с.
- [5] Ху Цзиньтао. Твердо продвигаться вперед по пути социализма с китайской спецификой и бороться за полное построение среднезажиточного общества. Доклад на XVIII Всекитайском съезде Коммунистической партии Китая 8 ноября 2012 г. - Режим доступа: URL: <http://www.cntv.ru/2012/11/19/> - (дата обращения 02.12.2016).
- [6] Сыроежкин К.Л. Қазақстан – Қытай: от приграничной торговли к стратегическому партнерству: Сборник документов. Книга 3. – Алматы, 2010. - С.203.
- [7] Карабаева З.М. Қытай мемлекетінің геосаяси бағыттары // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение» - 2015. - №4 (22). - С.28-38.

REFERENCES

- [1] Syroezhkin K. Problemy sovremennogo Kitaya i bezopastnost situacii v regione CA.*Analitik*. 2003. №7. S.65-76 [in Rus.].
- [2] Zhumagulov T. U istokov Shanhaiskogo processa. Delovoi mir. 2013. № 28. S.20-25 [in Rus.].
- [3] Xia Liping. Contemporary International System and Strategic Relationship Among Major Powers. Beijing, 2014. 288 p.
- [4] Politika KNR na sovremennon etape: realii i perspektivy. Almaty: KISI, 2005. 232 s. [in Rus.].
- [5] Hu Jintao. Tverdo prodvigatsya vpered po puti socializma s kitaiskoi specifiko

I borotsya za borotsya za polnoe postroenie srednezazhitochno go obshestva. Doklad na XVIII Vsekitaiskom siezde KPK 8 noyabrya 2012 g. Rezhim dostupa: URL: // http:www.cntv.ru/. Data obrascheniya 02.12.2016 [in Rus.].

[6] Syroezhkin K. Kazakhstan-Kitai: ot prigranichnoi trgovli k strategicheskomu partnerstvu: Sbornik dokumentov. Kniga 3. Almaty, 2010. S.203. [in Rus.].

[7] Karabayeva Z.M. Kytai memleketinin geosayasi bagyttary. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2015, № 4 (22), S.67-73. [in Kaz.].

Сейт А.К.,

Магистрант 1-курса специальности МО
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, E-mail: kairat_ainura@list.ru

ВНУТРЕННИЕ ПРОБЛЕМЫ КИТАЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ПОЛИТИКА ИХ РЕШЕНИЯ

Ключевые слова: Восточный Туркестан, Сепаратизм, безопасность, этнические группы, Центральная Азия, граница, экстремизм.

Аннотация. Данная статья посвящена изучению и анализу внутренних проблем Китая, а также методам и способам их решений в настоящее время. После распада Советского Союза и окончания «холодной войны» Китай как сверхдержава сталкивается с множеством сложных внутренних проблем, которые оказывали сложности для дальнейшего развития страны. Одним из наиболее значимых и важных вопросов, которые необходимо было решить это проблема территориальной целостности Китая.

Также рассматривается вопрос сепаратизма этнических меньшинств и религиозного терроризма, которые стали реальной угрозой для безопасности Китая. Вот поэтому с самого начала официальный Пекин был озабочен решением этих угроз и вызовов, который в дальнейшем мог стать большим национальным и международным вопросом, с привлечением других иностранных держав, как США и других западных стран. Большинство из них в основном относятся враждебно по отношению к КНР. Для того, чтобы предотвратить и ликвидировать эти угрозы Китая с другими соседними странами, такими как Россия и стран Центральной Азии принято решение о создании Шанхайской Организации Сотрудничества (ШОС). Сегодня ШОС играет важную роль в борьбе с этническим сепаратизмом, терроризмом и экстремизмом, которые рассматриваются не только внутренние вопросы безопасности, но и международные.

Статья поступила 14.12.2016 г.

Yerbosinov T.A.,

2-year MA, "Regional Studies",
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: erbosinov.temirlan@gmail.com

POLITICAL DISCUSSIONS IN THE USA ON PROSPECTS OF RELATIONS WITH THE SCO

Keywords: SCO, NATO, USA, CPR, Russia, the warming of Moscow-Beijing relations, security, forecasts and analysis.

Abstract. This article examines the main trends in American political circles about the possible ways of cooperation with the SCO countries. Mention the significant factors affecting the relationship, as the United States' with the SCO countries, as well as within the SCO. It is focusing on the relationship between Moscow and Beijing, which are the core of the Organization.

УДК 327.7:327

Ербосынов Т.А.,

Магистрант 2-курса специальности “Регионоведение”
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: erbosinov.temirlan@gmail.com

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ДИСКУССИИ В США ВОКРУГ ПЕРСПЕКТИВ ОТНОШЕНИЙ С ШОС

Ключевые слова: ШОС, НАТО, США, КНР, Россия, потепление отношения Москвы и Пекина, безопасность, прогнозы и анализ.

Аннотация. Данная статья исследует основные тенденции в американской политической среде о возможных путях сотрудничества с ШОС. Упоминаются значимые факторы влияющие на отношения, как США со странами ШОС, так и внутри ШОС. Делается упор на взаимоотношениях Москвы и Пекина, которые являются ядром Организации.

Политические исследователи запада прогнозируют, тенденцию градуального развития русско-китайских отношений на протяжении последующего полутора десятилетия является одним из важных условия формирования новой политической ситуации в Азии [1 - 3]. Исследователи единогласно пришли к выводу, что процесс формирования носит предсказуемый характер и, в принципе, мог бы развиваться намного интенсивнее. Сдерживающую роль в этом процессе играли, как события 60-70-ых, так и 90-ых годов, но в связи с Антиросийскими санкциями внешняя политика России обрела более просточные, в том числе и ярко-выраженные прокитайские черты. Исследователи отмечают, что интенсификация Российской политики в отношении Китая является одним из краеугольных элементов общей политики Москвы на реактивацию внешней политики, расширение ее присутствия в важных геостратегических районах мира, повышение влияния в формировании нового миропорядка.

По мнению политических наблюдателей, декларированное лидерами России и Китая «стратегическое партнерство» может квалифицироваться в Госдепартаменте США не иначе, как «серьезный вызов глобальному американскому превосходству и, следовательно, не может не вызывать обеспокоенности в Вашингтоне» [4-6]. До недавнего времени основное содержание российско-китайских отношений составляли торгово-экономические и, в меньшей степени, научно-технические связи. Беспокойство на Западе вызывает четко наметившаяся тенденция к развитию двустороннего сотрудничества России и Китая в военно-технической области, особенно перспектива

получения китайцами высоких технологий. Среди прочего особое внимание обращается на ряд документов подписанных в промежутке с 2005 по настоящее время:

- Соглашение о строительстве в КНР российскими специалистами ядерного реактора на быстрых нейтронах (2006 г.);
- Пакет газовых соглашений общей стоимостью превышающих \$100 млрд. (2009 г.) [7] и \$400 млрд. (2014 г.);
- Контракт на закупку зенитного ракетного комплекса С-400 и авиационный контракт на закупку 24 многофункциональных истребителей Су-35. (2015 г.) [8].

Американцы еще более обеспокоены перспективы координации Москвой и Пекином своих политических курсов на геостратегическом уровне в целях противостояния растущему влиянию Соединенных Штатов. Именно в этом контексте в Вашингтоне рассматривалось совместное осуждение Москвой и Пекином в ходе саммита 2006 года планов США по созданию НПРО, отказа от Договора ПРО 1972 года, расширение НАТО на Восток, одностороннее решение НАТО об использовании военной силы в Югославии, позднее проекта «Арабской весны», провалов НАТО в Сирии и не разделение сирийской оппозиции на радикальную и умеренную составляющую. Помимо того, базу двухстороннего политического сотрудничества существенно упрочняет поддержка Россией линии КНР на восстановление своего суверенитета над Тайванем, что до избрания Трампа президентом находилась в латентном состоянии, и активация вопроса может послужить вызовом Китайскому руководству. Со своей стороны, пекинское руководство полностью поддерживает проводимый Москвой курс относительно «украинского кризиса». Стоит заметить, что «архитектором» нынешнего российско-китайского сближения и тем более с явно прорисовывающимся акцентом на политическую составляющую во многом явились сами США в период администрации Дж. Буша-младшего и Барака Обамы.

Суть главного просчета американцев заключалась в том, что ни Госдепартамент, ни Пентагон не учли того, что линия США на обеспечение лидерства и в АТР, и тем более в ЦАР будет воспринята в России, и в Китае как крайне неблагоприятная перспектива, объективно подталкивающая обе страны на сближение. Но при обоюдной заинтересованности в упрочнении двустороннего сотрудничества, Москва и Пекин имеют существенные расхождения в его формах. Китайцы продолжают делать основной акцент на экономические и научно-технические сферы. Россия же во главу угла ставит политическую и военно-техническую кооперацию [9].

По оценке американцев, основой политического «потепления» российско-китайских отношений стало стремление обеих стран

не допустить беспрекословного лидерства Соединенных Штатов в мире, однако каждая страна при этом преследует в первую очередь собственные цели, которые в своем большинстве не совпадают или имеют достаточно существенные разногласия [10]. По проблеме ПРО – для КНР главное не допустить реализации американских планов включения территории Тайваня в зону ответственности предлагаемой США региональной системы ПРО в Юго-Восточной Азии. Китай добивается воссоединения с Тайванем, а Россию беспокоят главным образом всемирная русофобия, сепаратистские тенденции и рост терроризма на собственной территории.

Принятие в НАТО новых членов и зафиксированная на территории бывшей Югославии готовность руководства блока к применению военной силы в Европе без каких либо санкций ООН, представляют реальную и осязаемую угрозу безопасности России, в то время как КНР эти акции затрагивают лишь в контексте формирования «однополюсного мира», также в плане возможной экстраполяции такого курса США и НАТО на ЦАР – регион взаимных интересов США, России и Китая [11]. Бурный экономический рост КНР при ограниченности и зависимости российской экономики, которую наглядно продемонстрировал мировой финансовый кризис 2008-2010 годов, объективно будет стимулировать рост противоречий между Россией и Китаем в экономической области. Россия вряд ли будет довольствоваться ролью экспортера сырья в КНР и рынка для китайского дешевого экспорта [12]. Попытка России расширить свои экспортные позиции не столько в ЦАР, сколько в АТР также может привести к изменению соотношения сил в регионе и побудить китайское руководство к пересмотру своих взаимоотношений, несмотря на «демонстративно крепкую» дружбу, с расширением своих торгово экономических отношений с США: многие аналитики на Западе полагают: в краткосрочной перспективе возможно охлаждение российско-китайских отношений [13-15].

К таковым в первую очередь стоит отнести быстрый рост численности китайских граждан, которые нелегально находятся на территории российского Дальнего Востока и более того – зачастую занимаются там несанкционированной хозяйственной деятельностью. США могут влиять на Китай, утверждая, что Россия втягивает его в антиамериканское движение или блок. А с другой стороны — что полноформатное членство Ирана в ШОС ещё больше противопоставит Китай западу, и идти на конфронтацию, предоставляя Ирану дополнительные возможности для развития своей ядерной программы (что обязательно спровоцирует рост цен на нефть) не в интересах развивающейся экономики Китая.

Комплексная оценка состояния и перспектив развития российско-китайских отношений, проведенная американскими специалистами, позволяет им сделать вывод о том, что России будет достаточно непросто продолжать последовательный и гибкий и курс на сближение с КНР. В таких условиях у американской дипломатии останутся достаточно широкое поле для маневра, а также определенные возможности для оказания целенаправленного воздействия на процессы политического и экономического взаимодействия России и Китая на международной арене.

Вместе с тем, в Соединённых Штатах, похоже, осознают, что период непревзойдённого могущества США уже подходит к концу, после чего главной экономической силой на планете, очевидно, станет Китай, и в этой связи особую актуальность приобретают рассуждения американских экспертов о перспективах «партнерства равных» с КНР. Так, согласно расчетам Альберта Кейдэла [16], к 2030-му году объем ВВП КНР, пересчете по паритету покупательной способности в исчислении по обменному курсу валют будет в полтора раза больше чем у США. А уже к 2050 году ВВП США будет вдвое меньше китайского.

Наследие «пинг-понговой дипломатий» создало для Пекина необычайно благоприятные условия вступления в мировой экономический порядок. США исходили из того, что рост благосостояния и обязательство соблюдать общепринятые правила игры обязательно создадут в КНР условия для ускорения политических реформ, и демократизации. Однако этот либеральный расчет не оправдался: темпы политических преобразований в Китае по-прежнему заметно отстают от продвижения рыночных реформ. Это значит, что Пекин обретет статус мирового экономического лидера, сохранив однопартийную систему и формальную приверженность «специфически китайскому социализму» [17]. Вмешаться извне в ход преобразований, а точнее, в отсутствие таковых, теперь никто не осмелится: в условиях глобализации растет экономическая взаимозависимость, которая открывает путь для воздействий в обоих направлениях – теперь КНР и сама может влиять на Запад [18].

На уровне практической политики фактор усиления Китая учитывался администрацией Джорджа Буша-младшего. Сближение с Пекином стало ее успехом, особенно заметным на фоне серьезных экономических неудач внутри страны и военно-политических проблем за пределами США. Однако интеллектуальным ответом неоконсерваторов на возвышение КНР и России стал призыв к еще более тесному сплочению рядов старых демократий Запада, что вызвала неоднозначную реакцию союзников. Австралийская «Business & World news» писала: «Парадокс взаимоотношений между ШОС и США заключается в том, что в последние два десятилетия Америка

намного более идеологизирована, чем внешняя политика СССР за все годы его существования. Когда в настоящее время Россия расширяет свои экономические и политические связи с бывшими товарищами из ближнего зарубежья, у Вашингтона в последние годы не было и близкой возможности к подобному внешнеполитическому маневрированию» [19]. Такое политическое противостояние «демократического блока» и «новых центров роста» принесло бы убытки обеим сторонам. При этом надежда на повторение опыта XX века, когда Соединённым Штатам удалось в ходе соперничества обескровить экономику СССР, выглядит в наши дни опасной, заранее обреченной, авантюрой. Если китайская экономика в ближайшие два десятилетия продолжит расти на 7-8% в год, а западная (США и ЕС) — на 2-3%, то попытки изоляции и экономического бойкота нового лидера с каждым годом будут обходиться «демократическому блоку» дороже, нанося оппоненту все менее значительный ущерб. И тогда, ближе к середине нынешнего столетия, Соединенные Штаты смогут ощутить себя в положении Советского союза, чья огромная военная мощь будет остро-диссонировать со скромным экономическим влиянием в мире. К тому же, как предостерегает Генри Киссинджер: в условиях сложной внешнеполитической конъюнктуры и беспрецедентного мирового финансового кризиса Президент Обама и дальше будет вынужден заниматься всем спектром международных проблем, доставшихся ему от предыдущей Администрации. США будут вынуждены начать поиск новых форм сотрудничества с ведущими игроками на мировой арене [20].

Стоит упомянуть, что в самом Китае диспуты о стратегическом партнёрстве с США во многом отталкиваются от американского тезиса, о превращении Китая в «ответственного соучастника», выдвинутого в сентябре 2005 года заместителем госсекретаря Робертом Зёлликом [21]. Китайские эксперты воспринимают эти слова неоднозначно, видя в них не только лестное для национального самолюбия признание международного веса КНР, но и опасное предложение к отказу от национальных интересов в пользу поддержки западной политики в тех сферах, где это может нанести ущерб Китаю, от ревальвации юаня до заимствования либеральных ценностей.

Сохранение осторожной позиции Китая в отношении США видится вполне предсказуемой. Смена власти в США, судя по позиции Трампа по отношению к Китаю и особому мнению насчет статуса Тайваня, могут способствовать значительному похолоданию китайско-американских отношения, что, по мнению Брента Скаукрофта только усилит российско-китайскую кооперацию и Америка будет вынуждена на это реагировать [22].

В 2010 году, постоянный докладчик слушаний Конгресса по

центральноазиатской тематике Стивен Бленк по итогам Ташкентского СГГ ШОС отмечает, что Организация «прошла возрастной тест», – с ней можно и нужно договариваться: «Кроме существующего интереса отдельных стран к полноправному членству в ШОС, наиболее поразительным доказательством зрелости ШОС является тот факт, что впервые за эти годы Соединенные Штаты публично проявляют интерес к деятельности группы. Узбекистан оказал содействие США в участии в саммите 2010 года. Прежде Вашингтон держался от ШОС подальше, но на этот раз его представители посетили в Ташкент. Готовность Вашингтона сотрудничать с организацией, несомненно, связана с усилиями по стабилизации Афганистана, но она также является отражением окрепших стратегических отношений с США. Пока рано говорить, признают ли Соединенные Штаты за ШОС роль главного медиатора в области центральноазиатской безопасности, но нет никаких сомнений в том, что группа под руководством Москвы и Пекина достигла своего совершеннолетия» [23].

В США осознают целесообразность сотрудничества с ШОС хотя бы исходя из того, что такое сотрудничество поможет американцам упредить попытки России использовать ШОС в качестве инструмента для проведения антизападной политики и предотвратить превращение ШОС в военизированную организацию: налицо и взаимные интересы США и ШОС: первые нуждаются в поставках энергоресурсов из Средней Азии, а среднеазиатским странам нужен надёжный приток инвестиций. Другой сферой общих интересов является Афганистан, с которым ШОС сформировала контактную группу. И США, и ШОС стремятся к скорейшему установлению мира в Афганистане, и эффект их деятельности может увеличиться благодаря сотрудничеству, в том числе и по линии ШОС – НАТО. Учитывая положительные тенденции, «перезагрузки», стратегическое сотрудничество может стать существенным фактором отношений в треугольнике США-Россия-Китай. Помимо всего, с принятием в ШОС Индии и Пакистана возрастет всесторонняя опека Афганистана [24].

Учитывая значение Китая, как в военном, так и в экономическом смысле, развитие отношений в области торговли и энергоснабжения между Средней Азией и Западом, и предположение о том, что вопрос безопасности Центральной Азии будет иметь все большее влияние на безопасность стран Запада, сотрудничество ШОС, ЕС и НАТО представляется неизбежным [10]. Это еще более верно в свете общих угроз безопасности, с которыми НАТО и ШОС сталкиваются в Центральной Азии, такими как терроризм, спонсируемый «Аль-Каидой» и «Талибаном», а также проблема наркотрафика и ряд нетрадиционных угроз [25].

Организационные варианты сотрудничества США с ШОС могут носить различный характер. В предыдущем абзаце мы уже говорили о том, что могут быть рассмотрены различные варианты партнёрства с

НАТО, – вплоть до создания координационного совета ШОС и ОДКБ [26, 27]. Возможно, стоит также обратить внимание на предложенный сотрудникам Клингендэйлского института международных отношений Марселем де Хаасом вариант создания Совета «Китай – НАТО», по модели Совета «Россия – НАТО», и принятие мер, которые позволят развить более тесное сотрудничество с ШОС на базе этих советов.

Подобное сотрудничество одномоментно не устраним основные разногласия между США и ШОС по поводу таких вопросов как демократизация и права человека, но будет включать в себя уже гораздо больше, чем разработка совместных деклараций. Такое взаимодействие может предусматривать взаимовыгодные совместные проекты по обеспечению глобальной безопасности. НАТО и ШОС могут вместе работать над нейтрализацией противопехотных мин в Афганистане наряду с принятием других возможных мер по укреплению доверия, например, осуществлять совместную подготовку органов правопорядка и проводить операции по борьбе с наркоторговлей [28].

Для того чтобы сотрудничество по вопросам безопасности было успешным, следует избегать чувствительных политических вопросов, таких как русофобия, Крымский вопрос, Тайваньский вопрос, вопрос Желтого моря, и сделать упор только на практические меры. Такой подход послужит не только интересам США, НАТО, ОДКБ и ШОС, а также самому Афганистану.

Большое значение в реализации этих партнёрских инициатив остаётся за Россией и Китаем, которых в политической среде Америки воспринимают, как угроза для тающей американской гегемонии в мире. Каждый политический, экономический и военный успех России и Китая сопровождается большим скепсисом, переименованием или полным отрицанием достигнутых успехов, что в свою очередь ведет к охлаждению отношения и укрепления отношения Москвы и Пекина.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Cohen, Ariel. The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: A Strategic Shift in Eurasia? // The Heritage foundation. – 2001. - July 18.
- [2] Качинс, Эндру. Россия и Китай: двойственный союз // Pro et Contra. – 2007.- Ноябрь-декабрь. – С. 61- 71.
- [3] Предостережения ШОС: Пока что государственный департамент и министерства обороны США хладнокровно реагирует на декларацию ШОС по поводу американских баз в Средней Азии: Редакционная статья. – Бостон: The Boston Globe, 2007.
- [4] Коэн, Ариэль. Саммит ШОС: Иран, Китай и Россия заинтересованы в создании геополитического противовеса Соединенным Штатам // The Washington Times. – 2005.- 30 июня.
- [5] Фишман, Тед. «КИТАЙ, INC»: Восход сверхмощного глобального конкурента. – М: ЭКСМО, 2007.
- [6] Военные учения ШОС: Россия демонстрирует ось противодействия США: Редакционная статья // Yomiuri. – 2007. – 20.08.
- [7] Емельяненко А.Ф. Китай готовится запустить первый реактор на быстрых

нейтронах. – М.: Российская газета, 09.06.2009. - Режим доступа: URL: <http://www.rg.ru/kitay-reaktor-site.html>-(дата обращения 10.09.2016).

[8] Миллер А.И. Империя и современный мир - некоторые парадоксы и заблуждения // Политическая наука: современные империи. – М., 2004. – С. 6.

[9] Felgenhauer, Pavel. Russia is Stronger and More Aggressive // Eurasia Daily Monitor, The Jamestown Foundation. – 2008. - Vol. 5, No. 136.

[10] Haas, Marcel de. Central Asia's Waking Giant, Project Syndicate // The Asian Century, 02.01.2009 - Режим доступа: URL: <http://www.project-syndicate.org/> - (дата обращения 10.11.2016).

[11] Rywkin, Michael. Security and Stability in Central Asia: Differing Interest and Perspectives // American Foreign Policy Interests. – 2006. - Vol. 28, No. 3. - P. 193-217.

[12] Отношение жителей Китая к России? (соц. опрос) // Horizon Research Group. - 2009.

[13] Rapprochement or rivalry: Russia - China relations in a changing Asia. Vol. X / Ed.by Garnett Sherman W. - Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2000. –437 p.

[14] West wary of possible Russia-China rapprochement. - Режим доступа: URL: <http://en.rian.ru/analysis/> - (дата обращения 10.09.2016).

[15] Pannier, Bruce. Unspoken Russian-Chinese Rivalry Is Subtext Of SCO Summit, Radio Liberty, June 10, 2010. - Режим доступа: URL: <http://http.rferl.org/content/> - (дата обращения 10.11.2016).

[16] Keidel, Albert. China's Economic Rise - Fact and Fiction, the Carnegie Endowment / Policy Brief No. 61 July 2008 - Режим доступа: URL: <http://www.carnegieendowment.org.> - (дата обращения 10.09.2016).

[17] Ломанов А.В. Многополярная гегемония // Россия в глобальной политике. – 2008. - Сентябрь - Октябрь. – № 5.

[18] Matusov A. Energy Cooperation in the SCO // Central Asian Series. Advanced Research and Assessment Group at the Defence Academy of the United Kingdom. - 2007. – March.

[19] Walberg E. Russia-America: Rediscovering realpolitik, Australia's Business & World News. - Режим доступа: URL: <http://australia/russia-america-rediscovering-realpolitik.> - (дата обращения 29.09.2016).

[20] Kissinger, Henry A. Obama's Foreign Policy Challenge // The Washington Post. – 2009. - April 22.

[21] Предостережения ШОС: Пока что государственный департамент и министерства обороны США хладнокровно реагирует на декларацию ШОС по поводу американских баз в Средней Азии: Редакционная статья. – Бостон: The Boston Globe, 2007.

[22] Seib,Gerald. Scowcroft Likes Prospects for Better Ties to Russia, China // The Wall street Journal. – 2009. - 05/01.

[23] Blank, Stephen. Interest in SCO Membership Grows among Observers and Outsiders. - EurasiaNet. – 2010. - June 7.

[24] Brzezinski, Zbigniew Kazimierz. An Agenda for NATO // Foreign Affairs. – 2009. - September-October.

[25] Анализ и рекомендации группы экспертов под председательством Мадлен Олбрайт «НАТО в 2020 году: Гарантированная безопасность, динамичное взаимодействие». – Режим доступа: URL: http://www.nato.int/cps/ru/natolive/official_texts - (дата обращения 31.10.2016).

[26] Moscau will naher an die Nato // Der Standard. – 2010. - 14 September.

[27] Feigenbaum, Evan A. The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia, The Nixon Center, September 6, 2007. - Режим доступа: URL: <http://merln.ndu.edu/archivepdf/centasia/State/> - (дата обращения 29.11.2016).

[28] Сембинов М.К., Беркинбаев А. Политика США в постсоветской Центральной Азии: характер и перспективы новой региональной политики // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение». - 2016. - № 3 (25). - С.30-38.

REFERENCES

[1] Cohen, Ariel. The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: A Strategic Shift in Eurasia? The Heritage foundation. 2001. July 18.

[2] Kachins, Endryu. Rossiya i Kitay: dvoystvennyy soyuz. *Pro et Contra*. 2007. Noyabr'-dekabr'. S. 61- 71 [in Rus.].

[3] Predosterezheniya SHOS: Poka chto gosudarstvennyy departament i ministerstva oborony SSHA khladnokrovno reagiruyet na deklaratsiyu SHOS po povodu amerikanskikh baz v Sredney Azii: Redaktsionnaya stat'ya. Boston: The Boston Globe, 2007 [in Rus.].

[4] Koen, Ariel'. Sammit SHOS: Iran, Kitay i Rossiya zainteresovany v sozdanii geopoliticheskogo protivovesa Soyedinennym Shtatam. *The Washington Times*. 2005. 30 iyunya [in Rus.].

[5] Fishman, Ted. «KITAY, INC»: Voskhod sverkhmoshchnogo global'nogo konkurenta. M: EKSMO, 2007 [in Rus.].

[6] Voyennyye ucheniya SHOS: Rossiya demonstriruyet os' protivodeystviya SSHA: Redaktsionnaya stat'ya. *Yomiuri*. 2007. 20.08 [in Rus.].

[7] Yemel'yanenkov A.F. Kitay gotovitsya zapustit' pervyy reaktor na bystrykh neytronakh. M.: Rossiyskaya gazeta, 09.06.2009. Rezhim dostupa: URL: <http://www.rg.ru/kitay-reaktor-site.html>. Data obrashcheniya 10.09.2016 [in Rus.].

[8] Miller A.I. Imperiya i sovremennyy mir - nekotoryye paradoksy i zabluzhdeniya. I n: Politicheskaya nauka: sovremennyye imperii. M., 2004. S. 6 [in Rus.].

[9] Felgenhauer, Pavel. Russia is Stronger and More Aggressive. *Eurasia Daily Monitor*. 2008. Vol. 5, No. 136.

[10] Haas, Marcel de. Central Asia's Waking Giant, Project Syndicate. *The Asian Century*, 2009. 02.01.

[11] Rywkin, Michael. Security and Stability in Central Asia: Differing Interest and Perspectives. *American Foreign Policy Interests*. 2006. Vol. 28, No. 3. P. 193-217.

[12] Otnosheniye zHITELEY Kitaya k Rossii? (sots. opos). Horizon Research Group, 2009 [in Rus.].

[13] Rapprochement or rivalry: Russia - China relations in a changing Asia. Vol. X / Ed.by Garnett Sherman W. - Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2000. -437 p.

[14] West wary of possible Russia-China rapprochement. Rezhim dostupa: URL: <http://en.rian.ru/analysis>. Data obrashcheniya 10.09.2016 [in Rus.].

[15] Pannier, Bruce. Unspoken Russian-Chinese Rivalry Is Subtext Of SCO Summit, Radio Liberty, June 10, 2010. Rezhim dostupa: URL: <http://http.rferl.org/content>. Data obrashcheniya 10.11.2016.

[16] Keidel, Albert. China's Economic Rise - Fact and Fiction, the Carnegie Endowment / Policy Brief No. 61 July 2008. Rezhim dostupa: URL: <http://www.camegieendowment.org>. Data obrashcheniya 10.09.2016.

[17] Lomanov A.V. Mnogopolyarnaya gegemoniya. *Rossiya v global'noy politike*. 2008. Sentyabr' Oktyabr'. № 5 [in Rus.].

[18] Matusov A. Energy Cooperation in the SCO / Advanced Research and Assessment Group at the Defence Academy of the United Kingdom. *Central Asian Series*. 2007. March.

[19] Walberg E. Russia-America: Rediscovering realpolitik, Australia's Business & World News. Rezhim dostupa: URL: <http://australia/russia-america-rediscovering-realpolitik>. Data obrashcheniya 29.09.2016 [in Rus.].

[20] Kissinger, Henry A. Obama's Foreign Policy Challenge. *The Washington Post*. 2009. April 22.

[21] Predosterezheniya SHOS: Poka chto gosudarstvennyy departament i ministerstva oborony SSHA khladnokrovno reagiruyet na deklaratsiyu SHOS po povodu amerikanskikh baz v Sredney Azi: Redaktsionnaya stat'ya. Boston: The Boston Globe, 2007 [in Rus.].

[22] Seib, Gerald. Scowcroft Likes Prospects for Better Ties to Russia, China. *The Wall Street Journal*. 2009. 05/01.

[23] Blank, Stephen. Interest in SCO Membership Grows among Observers and Outsiders. *EurasiaNet*. 2010. June 7.

[24] Brzezinski, Zbigniew Kazimierz. An Agenda for NATO. *Foreign Affairs*. 2009. September-October.

[25] Analiz i rekomendatsii gruppy ekspertov pod predsedatel'stvom Madlen Olbrayt «NATO v 2020 godu: Garantirovannaya bezopasnost', dinamichnoye vzaimodeystviye». Rezhim dostupa: URL: http://www.nato.int/cps/ru/natolive/official_texts. Data obrashcheniya 31.10.2016 [in Rus.].

[26] Moskau will naher an die Nato. *Der Standard*. 2010. 14 September [in Rus.].

[27] Feigenbaum, Evan A. The Shanghai Cooperation Organization and the Future of Central Asia, The Nixon Center, September 6, 2007. Rezhim dostupa: URL: <http://merln.ndu.edu/archivepdf/centasia/State>. Data obrashcheniya 29.11.2016.

[28] Sembinov M.K., Berkinbayev A. Politika SSHA v postsovetsoy Tsentral'noy Azii: kharakter i perspektivy novoy regional'noy politiki. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylay khana. Seriya «Mezhdunarodnyye otnosheniya i Regionovedeniye»*. 2016. № 3 (25). S.30-38 [in Rus.].

Ербосынов Т.А.,

“Аймактану” 2 курс магистранты

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,

Алматы, Қазақстан, E-mail: erbosinov.temirlan@gmail.com

АҚШ ПЕН ШҰЫ БОЛАШАҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ ТУРАЛЫ САЯСИ ШІКІР ТАЛАСТАР

Тірек сөздер: ШҰЫ, НАТО, АҚШ, ҚХР, Ресей, Мәскеу-Пекин қарым-қатынасының жылуы, жорамал мен сараптама.

Аңдатпа. Бұл мақала америкалық саяси ортадағы ШҰЫ-мен болашақ өзара-әрекет мүмкіндіктерінің үрдістері зерттелген. АҚШ пен қоса ШҰЫ аясынан қарым-қатынасқа ықпал етуі мүмкін факторлар да зерделенген. Мақалада, ұйымның өзегі болатын Пекин мен Мәскеудің арасындағы қарым-қатынасқа негізделген.

Статья поступила 26.12.2016

UDC 332.135

Kablashev Sh.,

2-Year master student, “International Relations”,

Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,

E-mail: kablashev93@mail.ru

PROBLEMS AND PROSPECTS OF CENTRAL ASIAN INTEGRATION

Keywords: Central Asia, integration, prospects and problems, globalization.

Abstract. The article considers points of view expressed by various scholars on problems and perspectives of Central Asia region integration. The influence of globalization and regionalization on integration processes is evaluated. There are examples of evaluations

of opportunities and obstacles for region integration. The significance of Central Asia region for integration on Eurasian space is showed. Ways by which integration of the region can be implemented are emphasized.

Central Asia is the biggest bloc of post – Soviet space after Russia. It has a binding position between Eastern and Western parts of Eurasia, and also is an intermediate between developed North and developing South. It is one of the world’s richest in resources region. Geographical location and availability of resources make Central Asia a significant theatre of global political game. In order to better understand the essence of the problem, let’s take a look at those processes, which, to our opinion, come into conflict with the process of globalization. In order to do this let’s use the scheme of analysis of Central Asia modernization, offered by M. Cheshkov considers processes of modernization of Central Asian States in post-Soviet period through a prism of three possible trajectories of development: traditionalization, peripherization, and globalization [1].

Process of traditionalization means a return or revival of pre-Soviet historical and cultural traditions. Peripherization is understood as an inclusion into global distribution of labor, dependence on global market, and especially foreign capital. Globalization is conceived as retraction into structures of global commonality of mankind. Current transformation of post – Soviet Central Asia is deployed in such way, that this region kind of simultaneously dives into three different spaces (East, South, World) and into three different time periods (past, present, future).

Revival of traditions is increasingly mainstreamed on a range of parameters – from statehood and national identity, culture and religion to different types of particularisms (ethnic, patrimonial, territorial). Process of traditions revival has at least two historical senses: firstly, return to the past as a movement backwards, or, secondly, revival of the past is not a movement backwards, but a movement forward. These two senses of the revival have different interpretations of transformational processes. Revival of statehood, national and cultural identity traditions looks like a deepening movement, and has a positive influence on transformation processes. Revival of religion contains both return to the past and moment of revival, necessary for transformation, and, therefore, revival of religion (including fundamentalism) is an ambivalent phenomenon. In this regard processes of traditionalization and transformation don’t look like mutually exclusive. They are quite compatible. The revival of pre – Soviet traditions generates various options for current transformations, creating obstacles only in exceptional cases. Traditionalization in this regard cannot be fully identified with demodernization, but, at the same time, the fact that in some cases traditionalization leads to “increase of backwardness”, because it is related to reduction of economic activity and exodus of Russian speaking population from Central Asia. Processes of traditionalization take place in Tajikistan, Turkmenistan, and Kyrgyzstan.

Peripherization of the region was originally connected with a relatively low level of its social and economic development, which was increased by the collapse of USSR. It is an obstacle, which countries of Central Asia need to overcome during the process of transformation. Preservation of the region as merely a source of resources for a long period of time will only maintain a backwardness, creating new sources of social tension and political extremism. At the same time under certain conditions and well – directed state policy commodity focus of economy can be a vehicle for development and conversion. This will lead to strengthening of dependence on transnational capital as a main source of development, but at the same time will have a positive influence on transformation processes. Peripherization takes place in Kyrgyzstan and Uzbekistan.

Globalization means an integration of Central Asian countries into global economy, policy, and culture. Globalization will undoubtedly accelerate transformation processes, but at the same time will have a strong influence on system of power relations and national culture. Globalization can be a significant source of region development, especially since China and Russia are actively engaged in it.

Process of globalization has certain threats not just for sovereignty of a state, but for a national culture, therefore reactions for globalization challenges are not of the same nature. Tendency to minimize the dependence of society and state on globalization with the purpose to preserve, for example, identity of culture or national sovereignty goes along with conscious choice of inclusion to the globalization processes. But the main tendency of modernity is the strengthening of integration processes. Modern world economy, being global by nature, increasingly develops in the direction of strengthening of integration processes on the global and regional (subregional) levels [2]. All countries of the world strive to more fully implement their economic interests, expand spheres of influence, and form new opportunities through cooperation with partners in the framework of regional integration organizations.

Research of social and economic processes in global economy in the last quarter of XX century and in the beginning of XXI century clearly shows the following. Countries, which more actively participated in integration processes on subregional and regional levels, cooperated not only in the framework of one integration organization, but with other ones as subjects of world economic linkages, formed more significant opportunities for sustainable development of national economic systems. New realities of a globalizing world make us evaluate the significance of integration on post – Soviet space in a different way. In conditions, when system of international relations is in search of new balance, and overall balance in the world is characterized by predominance of one pole represented by the USA and NATO, imposed stereotypes and euphoria of first years after Cold War were changed by anxiety over future. Not just traditional threats of

national security, connected mainly with armed international conflicts, were preserved, but new threats like international terrorism, dissemination of drug trafficking, ecological threats were added. Preservation of national identity and right for independent foreign policy remain one of the most important tasks, faced by countries, situated on Eurasian space. But not all countries of the region are equally interested in development of integration processes. In some of the Central Asian countries processes, having contradiction interactions with globalization demands, were developed.

Kazakhstan is an only country in Central Asia, which sticks to globalization policy, initiating processes of regional integration along with Russia and China. In March 1994, president of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev floated the idea of Eurasian Union creation. There is a need to understand that processes, which define contours of geopolitical relations on Eurasian space, are linked with restructuring of the whole system of international relations – transition from bipolar geopolitical environment to multipolar international relations.

If traditionalization and globalization are the result of conscious choice of political actors, peripherization is a result of social processes determinacy. Traditionalization with reliance to the past and globalization with reliance to the future require political will. These processes are similar to each other in this regard. But if traditionalization doesn't suppose inclusion of people in social transformations, globalization, on the contrary, doesn't make sense if citizens don't have a right for civil and political activity. In this regard process of globalization is closely intertwined with democratization, but is not identical to it. In contrast to traditionalization and globalization, peripherization limits freedom of choice of social agents, leaving to them the right to choose one or another modernization option or development model in the framework of peripheral development. Therefore, we can make a conclusion that only Russia, Kyrgyzstan, and Kazakhstan are interested in integration of Eurasian space. Other countries are either in a state of choice of national development priorities, or pursue the path of traditionalization or peripherization.

In current conditions integration of Eurasian space for both Kazakhstan and Russia is a priority foreign policy task. The development of integration processes means, above all, strategic solution of national security problem. From a viewpoint of strategic interests, practical realization of Eurasianism could increase centripetal tendencies both in political and economic scale. President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev says about the importance of regional cooperation in Central Asia: “Of course, the best option will be to create a Union of Central Asian States, where I include Kazakhstan and Central Asia. We've got a lot in common: 55 million people, no language barriers, mutually complementary economies, we are situated at one space, there are transport and economic links. This market can provide itself with food without an entry to external markets, can fully

provide itself with energy and etc. What else do we need? We respect each other. Population will only benefit from it. We just need to talk about it more. Media must say about our cultural, historical proximity, and future of our kids. This integration will be economically beneficial and contribute to our security in general” [3].

Really, integration of Central Asia is necessary in order to maintain stability and peace in the region provide national security, increase its role in CIS problems solution. Social stability of Central Asia is guaranteed by cultural union of Turkic, Iranian, Tajik and Slavic peoples, their ability to get along and tolerate each other, becoming a part of Eurasian culture. In addition, as Uzbek researcher F. Tolipov said: “in Central Asia overlap interests of many global and regional powers, this allows to avoid hegemony of one of them. Therefore, Central Asia can play an active role in global geopolitical restructuring, which might happen in XXI century” [4].

German researcher M. Kaizer reminds that Central Asia is a region, where from ancient times coexisted many groups with different identities. Eurasia always distinguished by high mobility of population. In the region of Central Asia exist many examples of formation and strengthening of interethnic links. According to Kaizer, interlocking of ethnic and religious links, modern mass media create one world. Discussions on globalization showed that policy cannot be implemented only in framework of one state: “new context of social life and activity, new social spaces, crossing borders of national states” [5].

Bruno De Cordier offers countries of Central Asia to take Islam as a basis of regional identity. Majority of population strives for decent life, and faces a lot of competing ideas on regional identity. And also he asked a question: “Does the Eurasian form of Islam have enough potential to not just be a classical religion and political system, but also form of identity and social system, hence becoming an Islamic society?” He thinks that Islam could contribute to the solution of such problems like healthcare, alcoholism, and drug addiction. He says: “Of course, historical and geographical factors led to differences between Arab, Malay, and European Muslims, and population of Central Asia can offer something peculiar to world community of believers” [6].

L. Erkesheva points out peculiarity of integration processes on post – Soviet space of Central Asia: “In order for integration to be effective, there is a need to have all key pieces of integration – independent states, ready for the integration. In order to achieve that states have to go through stage of statehood establishment and state development. In conditions of change of world culture, beginning from the collapse of bipolar system, everything was involved in disintegration processes. Exactly in this aspect we need to consider the provision about disintegration – as one of the formula’s element, which leads to integration. Other integral parts of this formula are processes of erosion and strengthening of identity” [7].

So, regional integration of Central Asia is in the process of establishment on the basis of many factors: cultural, civilizational, political, religious, economic and etc. From one side, region has a big potential for integration, from the other side, there are objective factors, which are obstacles to this process. In order to establish and maintain general security and prosperity of the whole region, and not just separate states, much attention should be paid to issues of regional identity construction, based on common ground of Central Asian countries, because there are objective prerequisites to integration of the region. Process of gradual integration of separate countries of the region, based on economic and cultural aspects, can be evaluated as a positive phenomenon [8]. Now the Central Asian countries need to understand that without integration and supranational authority in any form, which could regulate contradictions in the country and the whole region, the economic, cultural, human development will be relatively slow. Countries of Central Asia should use this favorable chance to consolidate the region on the basis of regional identity and common regional interests. Because history might not give the second chance to turn from raw materials suppliers into developed region.

REFERENCES

- [1] Cheshkov M. Postsovetskaya Tsentral'naya Aziya v trekh izmereniyakh: traditsionalizatsiya, periferizatsiya, globalizatsiya. Rezhim dostupa URL: http://www.ca-c.org/journal_data_obrashcheniya 12.12.2016 [in Rus.].
- [2] Shishkov YU.V. Integratsionnyye protsessy na poroge XXI veka: pochemu ne integriruyutsya strany SNG. M., 2001. 246 s. [in Rus.].
- [3] Interv'yu Prezidenta Kazakhstana N.A. Nazarbayeva. Ryvok v budushcheye // Central Asia Monitor. - 2007. - № 14 [in Rus.].
- [4] Tolipov F. Nationalism as a geopolitical phenomenon: the Central Asian case// Centre Asian Survey. - 2001. - Vol. 20. № 2. - S.194. [in Rus.].
- [5] Kaiser M. Forms of transsociation as counter-processes to nation building in Central Asia // Central Asian Survey. - 2003. - Vol.22. - № 2/3.- P.328.
- [6] Kord'ye, de, Bruno. V poiskakh sredneaziatskoy identichnosti // Novoye pokoleniye. - 2006. - №35 (431). - S.9 [in Rus.].
- [7] Yerekeshcheva L.G. Identichnost' i integratsiya v Tsentral'noy Azii v postindustrial'nyy period (postanovka problemy) // Integratsionnyye protsessy v Yevrazii: politiko-pravovoy aspekt. - Almaty: Tipografiya «Iskander», 2003. - S.13 [in Rus.].
- [8] Kaliyeva A.A., Berdibekova Zh. Neobhodimost' integracii v Central'noi Azii: mif ili realnost'// Izvestiya KazUMOimYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie". - 2016. - № 3 (25). - S.49-57 [in Rus.].

Каблашев Ш.,

Халықаралық Қатынастар – 2 курс магистранты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: kablachev93@mail.ru

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ИНТЕГРАЦИЯСЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ

Тірек сөздер: Орталық Азия, интеграция, перспективалар мен қиындықтар, жаһандану.

Андатпа. Осы мақалада Орталық Азия аймағының интеграциялану перспективалары мен мәселелері жөніндегі әр-түрлі көзқарастар қарастырылады. Сонымен қатар, жаһандану және аймақтандыру секілді құбылыстардың интеграциялық процессіне әсері бағаланады. Аймақтың интеграциялануына байланысты кедергілер

мен мүмкіндіктер туралы мысалдар келтіріледі. Орталық Азияның Еуразиялық аймақта интеграциялану маңыздылығы көрсетіледі. Аймақтың интеграциялану жолдары белгіленеді.

Каблашев Ш.,

Магистрант 2-курса специальности Международные отношения,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: kablachev93@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Ключевые слова: Центральная Азия, интеграция, проблемы и перспективы, глобализация.

Аннотация. В данной статье рассматриваются точки зрения различных исследователей на проблемы и перспективы интеграции региона Центральной Азии. Оценивается влияние таких явлений на интеграционные процессы как глобализация и регионализация. Приведены примеры оценок возможностей и препятствий для интеграции региона. Показана важность региона Центральной Азии для интеграции на Евразийском пространстве. Выделены пути, по которым может проходить интеграция региона.

Статья поступила 26.12.2016 г.

Muzappar E.D.,

2-year MA, Chair of International Relations
Abylai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: muzappar777@mail.ru

AMERICAN CENTRAL ASIA: BREIF REVIEW FROM «NEW SILK WAY» TO «C5+1»

Keywords: Big Central Asia, US strategies, national interest, geopolitics.

Abstract. For the first time in the history of US diplomacy, the USA has tried to create a form of cooperation with the five Central Asian “stans» by format C5 + 1. And this is crucial for CA states, because the countries of the region is influenced by the superpowers states, which cause tension and even hostility in the region. So, this article is devoted to analyze the evolution of US strategies (diplomatic approach «against threats») toward CA. Also, author stated that this is not just communicational format, but it is new strategy, it is «diplomatic maneuvering» of the USA toward Central Asia.

ӘОЖ 323+327.8

Мұзаппар Е.Д.,

Халықаралық қатынастар мамандығының 2-курс магистранты,
Абылай хан ат. ҚазХҚЖӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: muzappar777@mail.ru

АМЕРИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ: «ЖАҢА ЖІБЕК ЖОЛЫНАН C5+1 ФОРМАТЫНА» ДЕЙІН ҚЫСҚАША ШОЛУ

Тірек сөздер: Үлкен Орталық Азия, АҚШ стратегиялары, ұлттық мүдде, геосаясат.

Аңдатпа. 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан бастап Орталық Азия елдері геосаяси

орналасуына байланысты әлемдік державалардың саяси қыспағында отырғаны белгілі. 2015 жылғы Американың жаңа стратегиясы аймақтағы күштер балансын реттеп, Орталық Азиядағы саяси ойынды жаңа деңгейге шығармақ. Аталмыш мақалада автор АҚШ стратегияларының даму эволюциясына талдау жасап, оның аймақтың мүддесіне ықпалын анықтауға тырысқан.

XXI ғасыр басынан АҚШ-тың сыртқы саясатындағы басты міндеттердің бірі Орталық Азия елдерімен қатынастарды дамыту болды. Осы орайда, АҚШ-тың жаңа сыртқы саясат стратегиясына талдау жасау қажет. АҚШ сыртқы саяси стратегиясының мақсаты ортақ жаһандық қатерлерге қарсы тұрудан туындайды. Еуропаның экономикалық тұрақтылығы, Еуропалық Одақ жаңа мүше-мемлекеттердің қабылдануы, Балкан түбегінде соғыстың басталуы және Орталық Азиядағы «күш вакуумы» жағдайы АҚШ саясаткерлерінің басты назарында болды. АҚШ өзінің Орталық Азиядағы мүдделерін қамтамасыз ету үшін ең алдымен аймақтағы экономикалық, әлеуметтік және саяси тұрақтылықтың орнығуына мүдделі.

АҚШ-тың «үлкен стратегиясының» негізгі мақсаттары – елдің қауіпсіздігі мен экономикалық гүлденуін қамтамасыз ету, сондай-ақ, әлемде демократияны ілгері жылжыту. Демократияны ілгері жылжыту АҚШ-тың ұстанымдарына сәйкес келіп қана қоймай, бұл елдің ұлттық мүдделеріне де толығымен сәйкес келеді. Себебі, («Жаңа жүзжылдықтағы ұлттық қауіпсіздік стратегиясында» атап өтілгендей) «демократиялық режимдер ортақ қауіптер мен қатерлерге қарсы күресуде бір-бірімен жақындасуға мейлінше күштар, олар еркін сауда мен тұрақты экономикалық дамуды ынталандырып отырады. Бұндай режимдер тарапынан соғыстар мен өз азаматтарының құқықтарын бұзу немесе аяққа таптау өте сирек орын алады. Сондықтан, нарыққа қарай бүкіл әлемдік жылжу американдық ұлттық мүдделерді де ілгері жылжытады».

АҚШ-тың ұлттық қауіпсіздік доктринасы елдің ұлттық мүддесінің әртүрлі үш деңгейін ашып көрсетеді.

1. Өмірлік ұлттық мүдделер (АҚШ-тың өмір сүруін, қауіпсіздігін күнделікті тіршілігін қамтамасыз ету; бұларға АҚШ пен оның одақтастары территорияларының қауіпсіздігі, американдық азаматтарының қауіпсіздігі, елдің экономикалық жақсы жағдайы және оның ең маңызды инфрақұрылымдарын қорғау); бұл мүдделерді қорғау үшін әскери күшті қолдануға жол беріледі соның ішінде, бір жақты шешім бойынша.

2. Маңызды ұлттық мүдделер (АҚШ-тың экономикалық тұрмыс жағдайына қатысты және осыған сәйкес американдық акцияларды қажет етеді, мысалы, Босниядағы бейбітшілікті қолдау үшін).

3. Гуманитарлық және өзге де мүдделер (экологиялық және

гуманитарлық апаттарға қарсы тұру, мемлекетаралық және ішкі қақтығыстарды реттеуде қолғабыс көрсету және т.б.). Бастапқыда Орталық Азия төңірегінде ақырындап пайда болып жатқан мәселелер АҚШ сыртқы саясатындағы басымдылықтар болған жоқ. 2001 жылдың 11 қыркүйегіндегі оқиға АҚШ-тың сыртқы саяси стратегиясын қалыптастырушы саясаткерлерді Орталық Азиядағы мәселелерді назарға алу қажеттігіне көздерін жеткізді. Экономикалық құлдырау, коммуникацияның жаһандық жүйесі тораптары мен өзара әрекетесу мүмкіндіктерінен оқшаулану, денсаулық сақтау және әлеуметтік жағдайды тұрақтандыру тетіктерінің болмауы, демократиялық құндылықтар, адамқұқықтары сияқты өмірлік маңызды ұстанымдардың салтанат құрмауы, аймақ мемлекеттерінің ыдырап, немесе, Ресей және Қытай сияқты аймақтық державалардың ықпалына түсу қаупі АҚШ-тың Орталық Азияға қатысты белсенді сыртқы саясат жүргізуіне түрткі болды. Аталған мәселелердің барлығы Орталық Азияны экстремизм ошағына айналдыруға әсер етуі әдбеп мүмкін болатын. Ауғанстандағы жағдай АҚШ әкімшілігін Орталық Азия елдерінің ыдырап кетуге жол бермеуге болматындығына көздерін жеткізді.

АҚШ-тың Орталық Азияға қатысты қазіргі таңдағы саясаты аймақта реформалар мен дамуды ілгері бастыру мақсатында кең көлемде көмек-қолдау бағдарламаларын белсенді жүзеге асыруға мәжбүрлеуде. АҚШ-тың Орталық Азия мемлекеттеріндегі реформаларға қатысты саясаты негізгі үш компоненттен тұрады. Біріншіден, бұл кең әрі көп тарапты әдіс пен амал. Аталған тәсіл кең ауқымдағы салаларды қамтитиды. Атап айтқанда, АҚШ Орталық Азиядағы экономикалық, әлеуметтік, әскери, саяси, сондай-ақ, білім беріу мен денсаулық сақтау салаларындағы реформаларға қолдау жасау. Екіншіден, АҚШ-тың Орталық Азияға қатысты саясаты ұзақ мерзімге есептелген.

Бұл жерде Орталық Азияда аталған салаларды реформалау өте баяу жүзеге асуда. АҚШ бұл салаларға қолдау жасау арқылы өзіне әріптес іздеу және аймақтағы қауіпсіздікті қамтамасыз ете отырып, Орталық Азия елдерін АҚШ қауіпсіздігінің бір құрамдас бөлігіне айналдыру. Бұл мақсатқа жету үшін АҚШ Орталық Азияны өркендеген аймаққа айналуына қолдау көрсетуі шарт. Себебі әлеуметтік-экономикалық, әскери-саяси тұрақты аймақ іс жүзінде АҚШ-тың қауіпсіздік саласындағы шынайы әріптесі бола алады.

Америка Құрама Штаттары КСРО ыдырағаннан кейін Орталық Азияның стратегиялық маңыздылығына мән берген және аталмыш стратегияны жасап шыққан алғашқы мемлекет. Американдық стратегия ең басынан бастап Орталық Азиядағы регионализм принципіне негізделді. Американдық стратегияны жасалу барысындағы қиыншылықтар осы аймақтағы геосаяси бәсекелестердің әрекетімен

және орталықазиялық елдердің даму қайшылықтар себебінен болды. Бұл жағдайды белгілі американдық геосаясатшы, ғалым З. Бзежинский былай деп баяндаған еді: «Америкаға қажетті геосаяси импликация анық: Еуразияның бұл бөлігінде үстемдік жүргізу ол үшін қиындау себебі америка өте алыста орналасқан, бірақ бұл іске арасласпауы тағы мүмкін емес, себебі Америка өте алпауыт мемлекет...Ресей аймақтағы империялық үстемдігін қайта қалпына келтіруге немесе басқа державалардың үстемдігін тыюға қауқарсыз, себебі ол өте әлсіз, бірақ ол аймаққа өте жақын орналасқан, сондықтан күшті» [1].

Алғашында Вашингтон Орталық Азияны Ұлы Жібек Жолын жандандыру дискурсы аясында кіріктірді. 1992 жылы АҚШ Конгресі Бостандықты қолдау туралы Заң, 1999 жылы Жібек жолы Стратегиясы туралы Заңды қабылдады. Бірінші заң КСРО ыдырауы нәтижесінде пайда болған 12 тәуеліз мемлекетке коммунизмнен демократияға және нарықтық экономикаға өтуге мерзімінде жәрдемдесуді көздеді. Екінші заң Орталық Азия және Кавказ елдерін Еуропа мен Азия арасындағы коммуникациялық жүйелерді құруға бағытталған жобаларды (нақтырақ ТРАСЕКА) қолдау шеңберінде қамтыды. Американдық бұл стратегия Орталық азияның АҚШ Евразия кеңістігіндегі бәсекелесі Ресеймен жанасу (сопряжение) мүмкіндігін болдырмауға жұмылдырылды. АҚШ-тың бұрынғы мемлекеттік хатшысы 2012 жылдың желтоқсанында-ақ Кеңес Одағын еске салатын еуразиялық кеңістіктің қайтадан бірігуіне жол берілмейтінін, құрама штаттардың ондай тенденцияға қарсы тұратынын мәлімдеген еді.

Вашингтондық стратегияның ерекшелігі әрдайым, бір қарағанда, бір-бірімен үйлеспейтін мақсаттар мен принциптер – нормативтік және құндылықтық мақсаттар мен Realpolitik ұстанымдарын өзара байланыстыруында жатыр. Ресми деңгейде де, сарапшылар ортасында болсын АҚШ мақсаттары төмендегідей еді:

- 1) Аймақтағы тұрақты демократиялық мемлекеттердің дамуы, аймақтық қақтығыстарды шешуді қоса алғанда;
- 2) Аймақ мемлекеттері арасында, сонымен қатар АҚШ-пен және оның одақтастарымен достық қарым-қатынаста болу;
- 3) Аймақтың экономикасы мен табиғи ресурстары аймақтық немесе гегемониялық державалардың пайдасына қарай емес, нарық талабына сай дамуына ат салысу [2].

Алайда, бір жағынан, демократиялық құндылықтарды дәріптейтін, екінші жағынан, үнемі өзінің геосаяси мүдделерінің қылаң беретін американдық «қос стандарттар (Ad Hoc)» аймақ елдері үшін, оның

ішінде Қазақстан үшін, басты назарда болуы керек. Нақтырақ айтсақ, Қырғыстандағы АҚШ ӘӘК (BBC) орналасуы кезіндегі осы елдегі жағдайға деген қатынасы. Американың өз мүддесі үшін К. Бакиев кезіндегі (2005-2010 жж) деомкратиялық принциптердің бұзылуына көз жұма қарауы нақты мысал бола алады. Себебі, АҚШ Қырғызстандағы адам құқығының ахауалының күннен күнге нашарлап бара жатырғанынан хабардар бола тұра, авиабазаны сақтап қалу сияқты геосаяси мүдделері үшін ешқандай шара қолданбады.

Американдық стартегияның тағы бір ерекшелігі – аймақтың өзін-өзі бағалауына назар аударуында. Басқа дерважалардың стратегияларында Орталық Азия шикізат пен транзиттік зона немесе геосаяси буфер ретінде саналса, Вашингтон стратегиясында алпауыт державалардың үстемдігінен ада тәуелсіз дамидын аймақ ретінде бағаланады. Бұл тұрғыда, Қазақстан үшін Қытай мен Ресей тарапынан келетін экономикалық-саяси қысымды азайтып, геосаяси тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік туады.

Уақыт өте келе Орталық Азияға деген Американың ұстанымы оның географиялық ареалын кеңейту бағытына қарай жүргізілді. Ауғанстанды бұл аймақтың органикалық бөлігі санайтын «Үлкен Орталық Азия» концепциясы жасалынды. Бұл концепцияның авторы: «ҮОА – мұсылман елдерінде демократиялық саяси жүйені орнатуға жәрдемдесетін шарттарды біріктіретін бастама» деп атап өткен еді [3] ал отандық белгілі ғалым С. Ж. Сапанов стратегияға қатысты төмендегідей пікір келтіреді: «Аталған жобаның мақсаты – Орталық Азия деген ұғымды кеңейту. Яғни, бұл аймақтың географиялық аумағын ұлғайту арқылы оған Ауғанстан, иран және Қытайдың Шыңжаң Ұйғыр автономиялық өлкесін кіргізу. Сөәтіп аймақтағы елдердің жауапкершілігін күшейту көзделген. Бұл бір жағынан дұрыс. Бірақ оның екінші жағы да бар. Ауғанстан мен Қазақстанды мәдени тұрғыдан да, экономикалық тұрғыдан да салыстыра алмаймыз. Бізді үлкен айырмашылықтар бар» [4].

Келесі бір американдық стратегия - Магрибтен бастап Орталық Азия кеңістігін «Үлкен Таяу Шығыс» концепциясы. Бұл концепция аталмыш кеңістік елдерін белгілі бір ұқсастықтарына байланысты жалпылай қарастыруға бағытталған стартегия болды.

Келесі бір стратегия «Жаңа Жібек Жолы» бағдарласы 2009 жылы АҚШ-тың стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығымен (Center for Strategic and international studies) жасақтала бастады. Американдық ресми биліктің айтуынша, жобаның мақсаты Орталық

Азия мен Оңтүстік Азия елдері арасындағы сауда байланыстарын жандандыру деп көрсетіледі бұл жобаның мәні Орталық Азия мен Оңтүстік Азия елдерімен Үндістанмен Ауғанстан арқылы байланыстыру болды. Оның ішінде ТАПИ газ құбыры, CASA-1000 электр энергияны тасымалдау жобасы, Қазақстан, Түркіменстан, Ауғанстан аумағындағы темір жол. Бұл жобалар арқылы ауғанстандағы саяси-экономикалық жағдайды жақсартуға бағытталған еді. Стратегиялық тұрғыдан алғанда бұл жоба Қазақстан үшін тиімді болар еді: Ауғанстандағы жағдай тұрақталып, энергетикалық шикізат индия сияқты алып нарыққа өтуге жол ашылар еді. Алайда, екінші жағынан қауіп те бар, ол Коалициялық әскер шығарылғаннан кейінгі жоба тағдыран төнетін қауіп-қатер [5].

2015 жылы 27 қыркүйекте Нью-Йорк қаласындағы БҰҰ Бас Ассамблеясының саммитті аясында АҚШ Мемлекеттік Хатшысы Джон Керри Орталық Азия елдерінің Сыртқы Істер Министрлерімен кездесіп, екі жақты байланысты қайта жандандыра бастады. 2015 жылдың қараша айында АҚШ Мемлекеттік Хатшысы Джон Керри ресми сапармен барлық бес Орталық азия елдерін аралады. Самарқанд қаласында C5+1 форматында жұмыс тобын бастады. Осылайша АҚШ Үлкен Орталық Азия концепциясынан нақты жұмысқа көше бастады. АҚШ әкімшілігі әрдайым: «Құрама Штаттар Орталық Азияда кең көлемде тұрақты әскери базаларды иемденуге талпынбайды. Бірақ Орталық Азия елдерімен аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесінде ынтымақтастық қатынастар орнатады. АҚШ аймақта жаппай-қырып жоятын қару-жарақтың таралуына, экстремистік топтардың пайда болуына және халықаралық террористердің Орталық Азияға енуіне жол бере алмайды» деген позицияны алға тартып келеді [6].

Әрине бұл тек АҚШ-тың ғана емес, аймақтағы барлық елдің міндеті. Бұл жерде Орталық Азия елдері АҚШ-тың үйлестіруші, консалтингтік және қаржы-техникалық көмегін пайдаланулары қажет. Осындай көмек арқылы АҚШ, аймақ елдері армияларының техникалық және басқарушылық жағынан жаңаруына жағдай жасауда. Бұл Орталық Азияның тәуелсіз, жас республикалары үшін өте маңызды. Халықаралық деңгейдегі әскери білім, жаттығулар, көпжақты бітімгерлік күштер құрамында интеграциялану аймақ елдері армияларының нығаюына ықпал етеді. Сондықтан АҚШ үшін ең бастысы аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде қуатты одақтастар болғаны өте тиімді.

Қорыта айтқанда, АҚШ старетигиялық жобалары аймақта геосаяси күштердің тепе-теңдігін сақтауға негізгі тірек бола алады. АҚШ-тың

аймаққа қатысты нақты қандайда бір державаның үстемдігінен ада («great-power-free zone») позициясы аймақ мемлекеттері, оның ішінде Қазақстан үшін ұтымды саясат болмақ.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Brzezinski Zb. The Grand Chessboard. American Primacy and its geostrategic imperatives. - Harper Collins publishers, 1997. - P. 125, 1487.
- [2] The U.S. Congress Silk Road Strategy act of 1999. – Washington, 1999.
- [3] Старр Ф. Партнерство для Центральной Азии: изменение карты региона // Foreign Affairs. 2005. - - № 4. – С.34-46.
- [4] Сапанов С.Ж., Абдраимов Е. Орталық Азиядағы қауіпсіздік: НАТО және Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы (ШЫҰ) // Вестник КазНУ им. аль-Фараби, Серия «Международные отношения и международное право». – 2009. - Том 42, № 4-5. – С.65-78.
- [5] Кукеева Ф.Т. Энергетическая составляющая проектов «большая Центральная Азия» и «Новый Шелковый путь» // Сб. мат.конф. «Водно-энергетические проблемы Центральной Азии и перспективвы их решения» - Алматы, 2013. – 243 с.
- [6] Сембинов М.К., Беркинбаев А. Политика США в постсоветской Центральной Азии: характер и перспективы новой региональной политики // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение» - 2016. - №3 (25). - С.30-38.

REFERENCES

- [1] Brzezinski Zb. The Grand Chessboard. American Primacy and its geostrategic imperatives. Harper Collins publishers, inc., 1997. P.125, 1487.
- [2] The U.S. Congress Silk Road Strategy act of 1999. Washington, 1999.
- [3] Starr F. Partnerstvo dlya Centrazii: izmenenie karti regiona. *Foreign Affairs*. 2005. № 4, S.34-46 [in Rus.].
- [4] Sapanov S.Zh., Abdraimov E. Ortalik Aziadagi qaupsizdik: NATO zhane Shankhai Untumaktsatiq Uyimi (SHU). *KAZNU BULLETIN IR AND IL series*. 2009. Tom 42. № 4-5. S.65-78. [in Kaz.].
- [5] Kukeeva F.T. Inergeticheskaya sostavlyaushaya proektov “Bolshaya Centralnaya Asia” i “Noviy Shelkoviy put”. In: Sb. Mat. Konf.i “Vodno-inergeticheskie problemi Centralnoy Asii i perspective ih reshenia”. Almaty, 2013. 243 s. [in Rus.].
- [6] Sembinov M., Berkinbayev A. Politika SSHA v postsovetskoj Central’noi Azii: harakter i perspektivy novoi regional’noi politiki. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya “Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie”*. 2016, №3 (25), S.30-38. [in Rus.].

Мұзаппар Е.Д.,

Магистрант 2-курса специальности Международные Отношения
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: muzappar777@mail.ru

АМЕРИКАНСКАЯ ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ: КРАТКИЙ ОБЗОР ОТ «ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ ДО ФОРМАТА «С5+1»

Ключевые слова: Большая Центральная Азия, Стратегии США, национальный интерес, геополитика.

Аннотация. Политические маневры в Центральнй Азии, как регион находящийся на истоке интересов сверхдержав, всегда был актуален на мировой политической арене. Но до момента официального визита Госсекретаря, США не

уделяло особое внимание региону. По мнению автора данной статьи, новый формат C5+1, предложенный США, предусматривает новые горизонты сотрудничества и способствует балансу сил, так называемый «great-power-free zone» в регионе ЦА.

Статья поступила 27.12.2016 г.

UDC 323.1

Karabayeva Z.M.,

Candidate of historical science, associate professor
Chair of “Regional Studies”, Ablai khan KazUIRandWL,
E-mail: karabaeva_zapixan@mail.ru

Abikenova D.D.,

2-year MA, “Regional Studies”,
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: abikenovadiana@mail.ru

METHODOLOGICAL ASPECTS OF DIASPORAL POLITICS

Keywords: diaspora, diasporal politics, compatriots abroad, concepts and theories on diasporal politics.

Abstract. The authors consider different approaches to explore diasporal politics. Certain traits and functions of diaspora are emphasized which prioritized by the states to implement diasporal politics in line with their interests. There is also characterized the interaction of Home country and diaspora.

Diaspora is very complex and multi-faceted phenomena. It comprises diverse features and functions primarily ethnic, religious, economic and political. The states prioritize its certain traits when implement their diasporal politics depending on the goals they pursue. Hence, there are different concepts and theories on the study of diasporal politics.

State support of compatriot’s abroad - diasporal politics plays a leading role in strengthening the internal consolidation of foreign communities and the development of their potential impact on the power authorities of the country of residence. The success of the promotion of ethnic communities in the political sphere of the country of residence and the possibility of creating lobbyist structures depends on the nature and intensity of support from Home-state to ethnic communities. The relationship of diaspora and ethnic homeland takes the form of either state support of Diaspora from homeland or support of Home-state by more influential ethnic diaspora. However, in both cases, between diaspora and the country of origin takes place close interaction and mutually beneficial cooperation. On the one hand, these interaction and cooperation are aimed at ensuring an influential status of diaspora abroad and expanding possibilities of its political influence, and on the other hand, aimed at realizing political and economic interests of Home-state. Thus, diaspora politics traditionally involves bilateral process of mutually beneficial cooperation [1].

There are three basic models of relations of modern states with their diaspora: repatriation, paternalistic and pragmatic. In practice diasporal politics of countries are based on the combination of all three models in varying proportions. Any country conducting today whatever a successful diaspora policy, as a result tries to use political, cultural and economic potential of its diaspora (i.e. get “the party of influence”) to protect their national interests and the development of bilateral ties. In other words, among three models of diasporal politics (repatriation, paternalistic, pragmatic) the countries find the pragmatic model the most attractive [2].

Why and when do states increase their interaction with population abroad? What factors influence the implementation of the policy involving Diasporas? The concept of Rainer Bauböck and Thomas Faist, describes the comparative framework where researchers integrate the ideas of related-state and the migration-oriented cases. The evidences used by the researchers are from a wide range of cases. Firstly, while the state often use the rhetoric of attraction “global nation”, their policies are focused on specific groups of the population abroad, depending on the fact what these groups can offer to the home-state. Second, the state increases the interaction with a particular foreign population, as it serves a certain political and strategic objective. Diaspora represent a set of unique cultural, material and political resources that native state elite have come to recognize and seek to capture. Third, the government expands the boundaries of citizenship and membership in order to co-opt and control access to the resources of the diaspora. As this new collaboration involves the expansion of the political community, the development of diasporal politics often controversial process that could lead to a backlash against the involvement of Diasporas and the gap between rhetoric and policy essence [3].

American sociologist A. Bentli developed the theory of “Interest groups”, he analyzed the ethnic communities as the subject of political relations. A. Bentli considered the group as a functional unit of politics, acting under the institutional control of administrative agencies, courts, legislative bodies and political parties. Based on the research A. Bentli has formulated the concept of interest groups, to which Diasporas can be attributed at the level of social communities, and at the level of institutional structures [4].

The national component of diasporas gain the importance as the states seek to build or strengthen their national identity. Shain and Aharon Barth considered Diasporas as independent actors exerting influence on their homelands’ foreign policies. According to their concept, within international relation scholarship, diasporic factor can be placed into the ‘theoretical space’ shared by constructivism (with its emphasis on identity) and liberalism (with its focus on domestic politics). Given their international location, diasporas are suited to manipulate state’s international images and thus to trigger a “national identity dynamic” as the Armenian diaspora has done

with their image as genocide victims. Once triggered, this dynamic can be used to influence decision making of homeland in its foreign policy. This is done by engaging in the domestic politics of the homeland, something that diasporas can do because, while being outside the state, they are still perceived as inside. C.King and N.J.Melvin also argue that diaspora is strategically important for its cultural-linguistic function, particularly in nation-building, national building of identity and cultural reproduction. Diaspora can serve in the construction of national myths which can be used to legitimize national political programs [5].

Diasporas abroad are also regarded as a supplementary income by states. This approach proposes the emphasis of diasporal politics of a country on creation or controlling the connections with people abroad in order to benefit. Model “diaspora as a resource” explains motives and ways of cooperation of diasporas and home-states. According to Rainer Baubock and Thomas Faith’s concept, diasporas are the source of important material resources through remittances sent back to their home-countries, by diaspora investments or offering the states expanding markets for export, cultural output, temporary labor force. The external conditions in international relations increase opportunities for countries to create and control their relations with external communities. In response to these challenges, the state extends its sovereignty and redefines the boundaries of the state citizenship and the national membership in order to establish and maintain relationships with people abroad. Most of the countries that send migrants, like the Philippines, Turkey, and many Latin American countries, European countries of Middle East and South-East, rely heavily on immigrant diaspora working in richer countries to contribute to the country’s GDP.

However, it is said that economic interests are less important in the non-migrant diasporas situations, especially when the home-states are more economically developed than the diaspora. Even the promise of possible future economic benefits can be used as a justification for the policy of diaspora activists in those states. For example, in Hungary ethnic Hungarians has been described as a potential resource for companies who need working as a selling point in neighboring countries for the Hungarian policy towards co-ethnic groups. Similar arguments were used to justify the repatriation programs in Romania and Russia.

Home-states have a greater access to these resources when they are able to produce the control of connection with Diasporas abroad and their organizations as much as it possible. In order to form these relationships the state expands sovereignty and revises the boundaries of citizenship and membership. The state includes members of the target population abroad by institutional packages policy of “engagement”. Government elites try to push this policy, while keeping in mind the requirements of the diaspora, who may or may not respond to these overtures.

Diasporas are playing an increasingly significant role in the development of national capacities in the poorest countries and those that have undergone significant changes, such as the Eastern European and former Soviet Union countries. This is due to a number of factors, including access to economic resources, a large number of expatriate professionals, greater ease in communication and travel, and the entrepreneurs who have the skills and experience to offer [6].

Diasporal politics cannot be applied to all people living abroad, sometimes the states aim at certain groups of Diasporas to serve specific purposes. According to Rainer Baubock and Thomas Faith some countries collaborate with certain group of Diasporas. The states that are usually considered primarily as emigration-States have a potential to act as defenders of the members of the national community, who live in an area that was once part of the national homeland (eg, India, Haiti, and Mexico). Many related states also have significant economic and political groups of migrants (e.g. Hungary, Poland, Germany). Some states have policies that cover both cross-border minority and migrant communities, but most of them have chosen as a target only one for specific purposes. Targeting reflects the fact that the home-state wants to interact with certain groups of the diaspora population, as well as the feasibility of the integration of foreign communities, without the risk of tension in relations with other countries. A. Diener pointed out that Kazakhstan and Hungary policies were focused more on the integration of ethnic and linguistic kin than on engaging with migrant population. Kazakhstan's decision to offer ethnic repatriation to ethnic Kazakh was targeted not to other soviet republics and which would therefore likely to speak only Russian, but to those outside the Soviet sphere in smaller Kazakh-speaking communities who would most effectively contribute to the cultural rebirth of Kazakhstan [7]. The factor of regional dissemination of diaspora is important for the countries that are targeting certain groups of Diaspora.

Steven Vertovec assumes potential Diasporas have to reduce brain drain in developing countries. Innovative national and international programs "concerning diaspora" were put in place so that the home-state can get access to expatriate experience, knowledge and expertise (as well as to external networks for trade, communications and technological development). One of the most famous examples is the transfer of the UN Development Program of Knowledge through Expatriate Nationals (TOKTEN), which began in Turkey in 1970 and is now established in 50 countries. The program supports thousands of emigrant citizens with professional experience, to return to their country of origin and work for a few weeks or months, although some of them decided to stay longer [8].

The religious approach was used in research on diaspora and transnationality by Jayani Bonnerjee. Transnational communication built around religion, can also be an important way in which the homeland policy

is transferred to the Diaspora. Prema Kurien, for example, examines the struggle between Hindu and Muslim Indian American organizations in the United States on the definition of “Indian”. While Hindu Indian American organizations were supported by the Hindu nationalist movement, their Muslim colleagues looked at India as a secular. In fact, faith, and religion is an important basis to organize diaspora life. In addition to these transnational connections, faith in politics has also played an important role in the creation of bonds on the local level. Using the example of the citizens of London, Jamoul and Wills explained how the organization “provides a means of strengthening the ties” between the various religious institutions and how they found “faith is especially rich resource in the process”. They further argue that faith institutions were politically mobilized to create cohesion of communities in the UK, as a rule, but the example of London’s population indicates that there is a room for more independent forms of political participation, particularly in the fight for justice in different communities [9, 10].

Russian researcher Poloskova T.V. notes that the study of experience of a number of countries shows, the historical homeland, engaged in cooperation with the diaspora, prioritize usually those states of residence in respect of which it has serious long-term goals in line with their geopolitical position and the presence of a significant number of compatriots. Where, also,

1) The presence of diasporas abroad is regarded as the factor of realization which ensures economic, cultural and linguistic presence in countries that have an important geopolitical and strategic importance for the state, a factor of bilateral relations where the diaspora is able to act as a “bridge”;

2) Assistance to political, economic and social integration of Diasporas to the country of residence, protection of the right for the preservation of cultural and ethnic identity;

3) The state policy of Host country towards the Diaspora is estimated as one of the important indicators of state’s policy in respect to the historical homeland of diaspora;

4) Support of preservation and development of cultural, linguistic, and information space as a factor of national presence in foreign countries is considered as an important foreign political objective (for instance, Ministry of Foreign Affairs of French, State Department of the US have separate departments on the distribution and support of the French and English languages in foreign countries);

5) Providing support to the political and social organizations of Diasporas;

6) Implementing bilateral cooperation to protect the rights of Diaspora Representatives to preserve the cultural and ethnic identity;

7) The position of diaspora as an ethnic minority is regarded as a factor of domestic and regional stability, and based on the principles of preventive

diplomacy, efforts to prevent possible ethnic confrontation is thought to be an important area of regional and international organizations.

The research of scientists based on certain features or functions of diaspora which prioritized by the state as diasporal politics tend to meet the interests of the states. However, this does not mean that the other components of diaspora are ignored by the states in their policies in respect to compatriots abroad. The external factors such as international situation, regional location of Diasporas and its quantity in the country of residence have a particular influence on the diasporal politics lead by the states.

REFERENCES

- [1] Diasporal'naya politika kak factor ukrepleniya edinstva rossiiskikh sootchestvennikov v SShA. - Rezhim dostupa: <http://www.rusnauka.com/> - (data obrascheniya 22.12.2016) [in Rus.].
- [2] Omarova Z.M. Politika Rossyi v gumanitarnoi oblasti. - M., 2008. - S.15, 20 [in Rus.].
- [3] Bauböck, Rainer; Faist, Thomas. Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. - Amsterdam University Press, 2010. - P.135, 137, 141-142.
- [4] Poloskova T.V. Diaspora v sisteme mezhdunarodnyh otnosheniy. – Moscow, 2012. - S.23 [in Rus.].
- [5] King C., Melvin N.J. Diaspora politics: Ethnic linkages, foreign policy and security in Eurasia // *International Security*. – 1999. - № 3. – P. 103-138.
- [6] Yossi Shain; Barth, Aharon. Diasporas and International Relations Theory // *International Organization Foundation*. - 2003. - Vol. 57, No.3.
- [7] Diener A. Kazakhstan's kin state diaspora: Settlement planning and the Oralman dilemma // *Europe-Asia Studies*. - 2005. - P.25.
- [8] Vertovec, Steven. The Political Importance of Diasporas. University of Oxford // *Working Paper*. – 2005. - No13.
- [9] Bonnerjee, Jayani; Blunt, Alison; McIlwaine, Cathy; Pereira, Clifford. Connected communities: diaspora and transnationality. - Oxford, 2012.
- [10] Erdashova A.B. Kitay ukimetinin kazak diasporasy men irredentasyna katysty ul'tytk sayasaty // *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. – 2016. - № 1 (23). - S.11-17 [in Kaz.].

Қарабаева З.М.,

Аймақтану кафедрасының т.ғ.к.,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, E-mail: karabaeva_zapixan@mail.ru

Абикенова Д.Д.,

Аймақтану – 2 курс магистранты
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: abikenovadiana@mail.ru

ДИАСПОРАЛЫҚ САЯСАТТЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК АСПЕКТІЛЕРІ

Тірек сөздер: диаспора, диаспоралық саясат, шетелдегі отандастар, диаспоралық саясат бойынша тұжырымдамалар мен теориялар.

Андағна. Мақалада диаспоралық саясатты зерттеудің түрлі тәсілдері қарастырылған. Мемлекеттің өз мүдделеріне байланысты диаспоралық саясатты жүзеге асырудағы ерекше мән беретін диаспораның сипаттары мен қызметтері көрсетілген. Диаспора мен оның тарихи Отаны арасындағы өзара әрекеттесуіне сипаттама берілген.

Карабаева З.М.,

к.и.н., доцент кафедры регионоведения
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
E-mail: karabaeva_zapixan@mail.ru

Абикенова Д.Д.,

магистрант 2-курса специальности «Регионоведение»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: abikenovadiana@mail.ru

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДИАСПОРАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Ключевые слова: диаспора, диаспоральная политика, соотечественники зарубежном, концепции и теории по диаспоральной политике.

Аннотация. В статье рассматриваются различные подходы к исследованию диаспоральной политики. Выделяются определенные черты и функции диаспор на которые делается акцент государствами при реализации диаспоральной политики в соответствии с их интересами. Характеризуется взаимодействие исторической родины с диаспорой.

Статья поступила 24.12.2016 г.

NATIONAL PLAN – GUIDING WAY TO FUTURE

Adilkhanuly N.,

Candidate of political science, associate professor
Chair of “Regional Studies”, Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, E-mail: n.adilkhanuly@mail.ru

Gadesheva A.K.,

2-year MA, “Regional Studies”,
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, E-mail: albina_2793@mail.ru

Keywords: national plan, state, message, reform, strategy, plan, national idea.

Abstract. The article is about one of the actual messages of the Head of the State in Kazakhstan “National Plan – 100 concrete steps”. First, strategic plans of foreign experiences were found and ways of implementing were stood. Each reform in the plan of the Head of the State was considered and steps were explained generally. Native and foreign strategic plans were examined in the way of forming the nation.

ӘОЖ 323 (574)

Әділханұлы Н.,

Аймақтану кафедрасының с.ғ.к.,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, E-mail: n.adilkhanuly@mail.ru

Ғабдешева А.Қ.,

«Аймақтану» – 2 курс магистранты
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, E-mail: albina_2793@mail.ru

ҰЛТ ЖОСПАРЫ - БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ

Тірек сөздер: ұлт жоспары, мемлекет, жолдау, реформалар, стратегия, жоспар, ұлттық идея.

Аңдатпа. Мақалада қазіргі таңда Қазақстандағы ең өзекті болған жолдаулардың

бірі «Ұлт Жоспары – 100 нақты қадам» туралы сөз қозғалды. Алдымен шетелдік тәжірибедегі стратегиялық жоспарлар қарастырылды және олардың жүзеге асу жолдары алға қойылды. Елбасымыздың жүргізіп отырған саясатындағы жоспардың әр реформасына жеке тоқталып, қадамдар жалпылама түрде түсіндірілді. Ұлттың қалыптасу жолындағы отандық және шетелдік стратегиялық жоспарлар қарастырылды.

Кез келген мемлекеттің өзіндік даму, өркендеу жолы, өркениетке жетуіне ерекше үлес қосқан стратегиялық жоспарлары бар. Бұл жөнінде мысал жетерлік. Мәселен, Батыстың дамыған елдерін айтпағанда, «Азия жолбарыстары» атанған Оңтүстік Корея, Сингапур, Индонезия, Малайзияның таңғажайып табысқа жетуі сәтті жүргізілген экономикалық, саяси реформалардың арқасы екенін байқаймыз. Мәселен, Ұлы депрессия жылдары АҚШ-ты шыңыраудан алып шыққан Франклин Делано Рузвельттің «Жаңа курсы», одан кейін Джон Фицджеральд Кеннедидің «Жаңа қоғамы» түптеп келгенде «америкалық арманның» құрамдас бөлігін құрады. Қазіргі кезде америкалықтар өздерін әлемдік көшбасшы, бір полюстік әлемнің орталығы ретінде сезінеді, рухтанады. Екінші дүниежүзілік соғыста күйрей жеңілген Жапонияның қарыштап дамуына күшті идеологиялық тұғырнама себеп болды. Жапония соғыста тас-талқан болып жеңіліске ұшырағаннан кейін «Біз соғыста жеңілсек те, бейбіт өмірде жеңіске жетуіміз керек. Қан майданда жеңілдік, бірақ экономикада жеңуіміз қажет» деген ұлттық идея алға шықты. Түбі бір, саяси жүйесі бөлек Солтүстік Кореядан қауіпсіздігін қамтамасыз етуді басымдық тұтқан Оңтүстік Кореяның ұлттық идеясының мәні – бұрынғы отарлаушы ел – Жапонияны экономикалық даму жағынан қуып жетіп, басып озу болды. Кінәсін мойындау идеясы және оны жалпы еуропалық құндылықтарға қосу соғыстан кейінгі Германияға өзінің ұлтшылдық болмысын жеңіп шығуға жағдай туғызғаны анық. Бір кездері генерал Шарль де Голльдің «Ұлы Франция» ұлттық идеясын жүзеге асырғаны белгілі. Өмірінің 27 жылын түрмеде өткізген Нельсон Мандела Оңтүстік Африка Республикасында ақ не қара нәсілге бөлмейтін, яғни, апартеидсіз ел саясаты ОАР-дың ұлттық идеясына айналды. Бізге де керегі – осы. Қазіргідей жаһандану тұсында, тәуелсіздікті сақтап қалу үшін ел ішінде алауыздық болмау керек. Ал ол үшін халыққа біртұтас идея, алға жұмылдыратын бағыт, мақсат-мұрат керек екені анық. Ол бізде бар. Биыл тәуелсіздігімізге ширек ғасыр толып отыр. Осы жылдар ішінде Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстанды әлемге таныту үшін һәм дамыған мемлекеттердің қатарына қосу үшін елде саяси-экономикалық реформалар жүргізді. Соның бірі де бірегейі – бес институционалдық реформа. Егер «Ұлт жоспары» деп аталған аса ауқымды жобаға көз салар болсақ, бес реформаның әрбірі өз алдына кешенді бағдарлама. Сан-салалы, жүгі ауыр дүние [1].

Елбасымыздың «Ұлт жоспары: 100 нақты қадам» — баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет бағдарламасы тек қана біздің елімізді емес, бүкіл төрткүл әлемді өзіне қаратты. Неге? Мәселен, «Нобель» сыйлығының лауреаты, Калифорния университетінің профессоры Финн Килланд «Назарбаев уақытты дөп басып отыр», - деді таңданысын жасыра алмай. Сондай-ақ, Израильдің бұрынғы Ұлттық банкінің басшысы Джейков Френкель: «100 нақты қадам» алып секіріске айналады», — деп, бұл бағдарлама қазақ елін ешқашан көтеріліп көрмеген асқар шынға шығаратынын зор сеніммен айтты. Айтқаны келсін дей отырып, осы сөздерде шындық барын қалай жоққа шығарарсың? Расында да, осы «100 қадамды» тоқсаныншы жылдары айтсаң, жұрт күлер еді. Енді, мінеки, дәл қазір Қазақстанның алып қадамдар жасауға шамасы, қуаты жететінін данагөй ұлт басшымыз біліп, сезіп, бағамдап отыр [2].

Реформа барлық саланы қамтиды. Елде өсу бар, өркендеу бар. Бірақ Елбасы онымен шектеліп қалмады. Қазақстанды дамыған отыз елдің қатарына қосу үшін һәм жаһанды қуырған дағдарыспен күресу үшін жаңа бағдарламалар жасады. Осы реформаны жүзеге асыру тетігі – «100 нақты қадам». «100 нақты қадам» – жаһандық және ішкі сын-қатерлерге жауап және сонымен бір мезгілде, жаңа тарихи жағдайларда ұлттың дамыған мемлекеттердің отыздығына кіруі жөніндегі жоспары. Елбасының тілімен айтқанда: «Бес реформаның әрқайсысы бойынша 20 қадамнан, жалпы есебі – 100 қадам жүзеге асырылады. Яғни, не істелуі керектігіне бас қатырудың қажеті жоқ. Бірақ осындағы әрбір іске шығармашылық тұрғыдан қарап, ілгері бастырып әкет ету керек. Жұмыс оңай емес. Бұрын-соңды жасалмаған нәрсе. Біз биліктің және жалпы халықтың психологиясын өзгертейік деп отырмыз! Сондықтан да барлықтарыңыздан интеллектуалдық жақсы жұмыс талап етіледі». Шындығы сол, Елбасы ұсынған бес институттық реформа – бес мемлекетке жүк болатындай-ақ, ал оларды іске асыру үшін жарияланған «100 нақты қадам» – жүздеген мемлекеттерге үлгі болатындай стратегиялық жоспар. Шетелдің аузы дуалы көптеген сарапшылары Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың бұл бағдарламасын тығырықтан аман алып шығып, дамыған елдердің қатарына қосылуға жол сілтеп, бағыт беретін бағдаршам ретінде бағалағаны белгілі. Мәселен, Италия ғалымы, Жоғарғы геосаяси зерттеулер және аралас ғылымдар институтының президенті Тиберио Грацияни: «Мұндай реформалар тек Қазақстанға ғана қажет емес, оған әлемнің бүкіл елдері мұқтаж» десе, «Ресей жинақ банкі» АҚ төрағасы Герман Греф: «Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың жариялаған «100 нақты қадам» бағдарламасы Қазақстанды заманауи экономикалық мемлекет етудің бірден-бір жолы. Мұндай тақырыпта көп жыл жұмыс істедім, бұл құжатты жоғары деңгейде бағалаймын. Осы «100 нақты

қадамның» ең болмағанда жартысы жүзеге асса, Қазақстан мүлде басқа мемлекетке айналады. Ресейге дағдарыстан шығу үшін не істеу керек? Дәл осындай 100 қадам жасау керек. Бұл құжатта ешқандай мін жоқ» дейді. Осы бағдарлама жөнінде Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі «Мен реформа жоспарын Ұлт жоспары деп атадым, өйткені реформалар Қазақстанның әрбір азаматының тікелей қатысуын талап етеді. Реформалар – тек мемлекеттік машинаның ғана емес, халықтың ісі. Реформалардың мәні – ұлтты жаңғыртуда. Ұлттың сапасы, халық рухының күші, уақыт сын-қатерлерін қабылдай білу және тек қана алға басу бұрын да мемлекет табысының айқындалушы факторы болған және бола береді» дегенді айтады [3].

Енді осы бағдарламаға келсек, бірінші институттық реформаны, яғни, «Кәсіби мемлекеттік аппарат құру» үшін 15 нақты қадам белгіленген. Олардың әрбір қадамын шынайы іске асыруда Үкімет органдары арнаулы іс-шараларды жасап шығарып, олардың орындалу уақытын және жауапты тетіктерін белгілеуі шарт. Бұрын әр басшы өз командасымен жұмыс істейтін. Ілгеріде қалыптасқан тәжірибеде облыс не аудан әкімі тағайындалса, ол өз ретінде мемлекеттік қызметтегі бұрынғы кадрлардың барлығын жаңартуға тырысатын. Соның салдарынан жаңа лауазымға тәжірибесі аз, біліктілігі төмен кадрлар қызметке қабылданып жататын. «Жүз нақты қадамның» талабы бұдан бөлек. Онда «Мемлекеттік қызметке қабылдау төменгі лауазымдардан басталуы тиіс» және ол «Іскерлік қасиеттер негізінде жүзеге асырылуы тиіс» деп көрсетілген. Қала берді, мемлекеттік қызметке бірінші рет қабылданушылар үшін міндетті түрде үш және алты айлық сынақ мерзімі белгіленбек. Сол арқылы қызметке сәйкестілігі анықталмақ. Бұл қадам кадрлар даярлау, лауазымға ұсыну кезінде олардың өмір тәжірибесіне ден қойылып, оларды ағайын-туыстық, рулық, дос-жарандық жолымен іріктеуге тыйым салынбақ. Лауазымды жұмыстарға кадрлар іріктеуге конкурстық әдістерді енгізу, сайып келгенде шетел азаматы болса да оларға жол ашу ұсынылған [4].

Екінші институттық реформаны, яғни, «Заңның үстемдігін қамтамасыз ету» үдерісінде нақты 19 қадам ұсынылған. Бұл кешенді бөлімде заңның үстемдігін қамтамасыз ету барысында сот төрелігіне көбірек мән берілген. Әсіресе, қазіргі іс жүргізудегі бес сатылы сот жүйесінен үш сатылы сот төрелігі жүйесіне өту ұсынылған. Мақсат – сот төрелігін жеңілдету, оңтайландыру және уақытын қысқарту. Сот төрелігін нығайту үшін «Алқа билер соты қолданылатын салаларды кеңейтуге» де арнайы мән берілген. Жалпы алғанда, соттың дербестігі тек қана конституциялық және кодекстік деңгейде әділ, тура, қалтқысыз жұмыс атқаруға бағышталған қадамдар қоғам алдындағы күрделі асуларды еңсеруге атсалысуға қаратылған. Институттық реформаның үшінші жүйесі «Индустрияландыру және экономикалық өсім» деп ата-

лып, өз ретінде 50 нақты қадамнан түзілген [5].

«100 нақты қадам» ең үлкен жүйе ретінде қоғамның негізі болып саналатын экономикаға, оның даму бағытын белгілейтін индустрияландыруға бағышталған. Бұл блокта осы уақытқа дейін өз шешімін таппаған экономиканың түрлі салаларындағы мәселелер бойынша нақты қадамдар белгіленген. Әсіресе, назар аударылған іс-шаралар: салық салу жұмыстарын жетілдіру; кеден саясатын оңтайландыру; азаматтардың кірісі және шығысын жариялауды кезең-кезеңімен енгізу; өндіріс салаларындағы мемлекеттік монополиялардан бірте-бірте бас тарту; экономиканың басым секторындағы халықаралық бірлескен кәсіпорындар құру; әлемнің негізгі қаржы орталықтарымен арақатынасты дамыту және Астана халықаралық қаржы орталығын құру, т.б. Бұл нақты қадамдар «Нұрлы жол» бағдарламасын, экономиканы әртараптандыру, қарқынды индустрияландыру сияқты Қазақстан экономикалық құрылымын түбегейлі өзгертуге, оның тиімділігін жүзеге асыруға жол ашатын нақты іс-әрекет [6].

«Бірегейлік пен бірлік» деп аталған төртінші бөлімде өз ретінде алты шынайы қадамдардың жүзеге асырылуы ұсынылған. Бұл тарихи қадамның бағыты, бағдары түрлі-түрлі болып, мына нақты қадамдарды нұсқаған. Мәңгілік ел патриоттық актісі жобасын әзірлеу; Қазақстан халқы ассамблеясының «Үлкен ел – үлкен отбасы» кең көлемді жобасын әзірлеу және жүзеге асыру; азаматтық біртектілікті нығайтудың «Менің елім» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру; «Нұрлы болашақ» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, т.б. Мәңгілік ел, «Менің елім» қадамдары қазақстандықтардың біртектілігін нығайтады, қоғамның бүтіндігін қалыптастыру үшін жағдай туғызады [7].

Институттық реформаның бесінші түрі «Есеп беретін мемлекеттілікті қалыптастыру» деп аталып, оны жүзеге асыру үшін «Он нақты» қадам ұсынылған. Бұл қадамдардың әрбірін жүзеге асыру үшін өз алдына дербес іс-шаралар кешенін істеп шығуға тура келеді. Қысқасы, «100 нақты қадам» елімізде «2050 стратегиясын» жүзеге асыру мен Қазақстан мемлекеттілігін нығайтуға, жолдан адаспауға, күрделі кезеңнен сенімді өтуге жағдай туғызатын, Елбасымыздың сөзі бойынша «аурулардың сыртқы белгілерін» сылап-сипап қою емес, оларды «жүйелі емдеу» болып саналатын қоғам мен мемлекетті түбегейлі қайта өзгертуге негіз қалайтын жоспар. Саясаттанушы Ғани Елмұратов «Осы бағдарламасында Елбасымыз мемлекеттік қызметке үлкен көңіл бөлген. Өйткені барлық іс-шараларды, барлық рефор-

маларды іске асыратындар – мемлекеттік қызметшілер. «100 нақты қадам» бағдарламасы – еліміздің және мемлекетіміздің қарқынды дамуына жол ашатын маңызды іс-шара, үлкен қадам деп ойлаймыз» дейді. Бір сөзбен айтқанда, Елбасы ұсынған «Ұлт жоспары» бағдарламасы басында тілге тиек еткен Рузвельттің «Жаңа курсы», Кеннедидің «Жаңа қоғамы», Шарль де Голльдің «Ұлы Франциясы», Біртұтас Герман мемлекетін құрған Отто фон Бисмарктың «Жаңа қадамы» секілді ұлы бағдарлама [8, 9].

Аталған міндеттердің жүзеге асырылуы ел келешегінің кемел болашағының жарқын болуына негіз болары сөзсіз. Мемлекет басшысы ұсынып отырған Ұлт Жоспары – 100 нақты қадамына енген: «Экономиканың алты негізгі саласы үшін он алдыңғы қатарлы колледж бен он жоғары оқу орнында білікті кадрларды әзірлеу, кейіннен бұл тәжірибені еліміздің басқа оқу орындарына тарату», Назарбаев университеті тәжірибесін ескере отырып, жоғары оқу орындарының академиялық және басқарушылық дербестігін кезең-кезеңімен кеңейту; Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы идеясын алға жылжыту жөніндегі ұлттық жобаны әзірлеу және жүзеге асыру; «Нұрлы болашақ» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру және тағы басқа міндеттер кеңінен көрсетілген. «Іске асыру тетігі» деп аталатын бөлімде бес жұмыс тобынан жасақталған жаңғырту жөніндегі Ұлттық Комиссия құрылғаны туралы айтылған. Ұлттық комиссия бес институттық реформаны кезең-кезеңімен орындауды келісілген басқару бойынша жүзеге асыруы, тұжырымдамалық шешімдер қабылдап, жоспарын айқындауы тиіс екені және өзге де жайттар нақтыланған.

Ұлт Жоспарының кіріспесінде: «100 нақты қадам» – бұл Жаһандық және ішкі сын-қатерлерге жауап және сонымен бір мезгілде, жаңа тарихи жағдайларда Ұлттың дамыған мемлекеттердің отыздығына кіруі жөніндегі жоспары» екені атап көрсетілген. «Кәсіби мемлекеттік аппарат құру», «Заңның үстемдігін қамтамасыз ету», «Индустрияландыру және экономикалық өсім», «Есеп беретін мемлекетті қалыптастыру» деп аталатын бөлімдерден тұратын ресми құжаттың өн бойында мемлекет дамуының алдағы уақыттағы 100 нақты қадамы айқындалған. Бұл «100 нақты қадам» ұлт жоспарына қалың ел зор үмітпен қарайды. Бейнелеп айтсақ, Толағай Қазақстан бұл қадамдарын алып адыммен аттауы қажет. Әйтпесе алдымыздағы отыз алып ел де бір орында тұрмақ емес. Алға, тек алға адымдауымыз тиіс.

ӘДЕБИЕТ

[1] Зайниева Л.Г.Международный опыт осуществления единой нации в государстве. - М., 1995. – 241 с.

- [2] Исаев Б.А. Введение в политическую теорию. – М., 1999. – 176 с.
[3] Ұлт жоспары 100-нақты қадам // Егемен Қазақстан. – 2016. - 6 қаңтар. – 3-7 б.
[4] ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2015. - 15 қаңтар. – 1-2 б.
[5] Әлемдік тәжірибедегі ұлт бірлігіне арналған жоспарлар // Егемен Қазақстан. 2016. - 30 наурыз. – 5-8 б.
[6] Ұлт жоспары – Қазақстандық арманға бастайтын жол. Қол жеткізу режимі: <http://mfa.gov.kz> - (өтініш берген күні 24.12.2016).
[7] Аймақтық БАҚ // Мұрағат. - 2015. - № 4.
[8] 100 қадам - 5 реформа мұнтаздай - стратегия // Айқын. – 2016. - 5 наурыз. – 7-9 б.
[9] Құрманбаева Л.Т., Досжанова А.И. Қазақстандағы мультимәдениет теориясының моделі // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение» - 2016. - № 3 (25). - С.30-38.

REFERENCES

- [1] Zainieva L.G. Mezhdunarodnyi opyt osuschestvleniya edinoi natsii v gosudarstve. М., 1995. 241 s. [in Rus.].
[2] Isaev B.A. Vvedenie v politicheskuyu teoriyu. М., 1999. 176 s. [in Rus.].
[3] Ult zhospary 100-nakty kadamyu. *Egemen Kazakstan*. 2016. 6 kantar. 3-7 b. [in Kaz.].
[4] KR Prezidentti N.A.Nazarbaevtyн Kazakstan halkyna zholdauy. *Egemen Kazakstan*. 2015. 15 kantar. 1-2 b. [in Kaz.].
[5] Alemdik tazhiribedegi ult birligine arналған zhosparlar. *Egemen Kazakstan*. 2016. 30 nauryz, 5-8 b. [in Kaz.].
[6] Ult zhospary – Kazakstandyk armanga bastaityn zhol - 15 kantar, 2016. Kol zhetkizu rezhimi: <http://mfa.gov.kz>. Otinish bergен kuni 20.12.2016 [in Kaz.].
[7] Aimaktyk BAK. *Muragat*, 2015. № 4 [in Kaz.].
[8] 100 kadam - 5 reforma muntazdai - strategiya. *Aikyn*. 2016. 5 nauryz. 7-9 b. [in Kaz.].
[9] Kurmanbayeva L.T., Doszhanova A.I. Kazakstandagy mul'timadeniet teoriyasynyn modeli: *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2013. №3 (13). S.11-17 [in Kaz.].

Адилханулы Н.,

к.пол.н., доцент кафедры регионоведения
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, E-mail: n.adilkhanuly@mail.ru

Габдешева А.К.,

магистрант 2 курс, кафедра регионоведения,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: albina_2793@mail.ru

ПЛАН НАЦИИ – ПУТЕВОДИТЕЛЬ К БУДУЩЕМУ

Ключевые слова: план нации, государство, послание, реформы, стратегия, план, национальная идея.

Аннотация. В статье рассматривается один из актуальных посланий в Казахстане «План нации – 100 конкретных». В начале статьи рассматривались стратегические планы в зарубежной практике, и выдвигалось вперед их пути осуществления. Остановливалось к каждой реформе плана, проведенной Лидером нации, объяснилось шаги реформы. Рассматривались отечественные и зарубежные стратегические планы для становления народа.

Статья поступила 24.12.2016 г.

Alipbayev E.A.,
undergraduate student, Speciality “International Relations”,
Ablai khan, KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: elamanalipbaev@gmail.com

CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA.

Keywords: Cross-border cooperation, paradiplomacy, Kazakhstan, Russia, integration, trans-border cooperation, regions.

Abstract. This article is devoted to the development of trans-border cooperation between Kazakhstan and Russia. The author reveals the concept of paradiplomacy and current integrational issues between Kazakhstan and Russia. In the article author describes forms of cross-border regional cooperation. Also, consider the structure of bilateral relations between Kazakhstan and Russia.

ӘОЖ 339.54

Алипбаев Е.А.,
«Халықаралық қатынастар» мамандығының магистранты
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: elamanalipbaev@gmail.com

ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙ АРАСЫНДАҒЫ ШЕКАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҚ

Тірек сөздер: Шекаралық ынтымақтастықтық, прадипломатия, Қазақстан, Ресей, интеграция, аймақтар.

Аңдатпа. Аталмыш мақала Қазақстан мен Ресей арасындағы шекаралық ынтымақтастықты және жалпы екі жақты саяси, экономикалық және мәдени қатынастардың түрлі қырларын қарастыруға бағытталған. Автор парадипломатияның және Қазақстан мен Ресей арасындағы ағымдағы интеграциялық мәселелерді тұжырымдамасын ашады. Мақалада автор трансшекаралық өңірлік ынтымақтастықтың нысандарын сипаттайды. Сондай-ақ, екіжақты қарым-қатынастың жүйенің құрылымы айқындайды.

Қазіргі таңда әлем өте құбылмалы болып табылады. Күн сайын халықаралық қатынастар үнемі өзгерістерге ұшырайды. Қалыптасқын саяси және экономикалық жағдайда өңірлік ықпалдастық ерекше рөлге ие болып тұр. Соңғы жылдары, халықаралық қатынастарға аймақтардың белсенді араласуы әлемдік саясаттың тұрақты үрдісі ретінде қарастыруға болады. Осы құбылыстар жаһандану процесінің аясында болғандықтан, бұл мәселені қарастыру ерекше қызықты болып табылады.

Қазіргі таңда мемлекеттердің шекара бойындағы ынтымақтастығы олардың ортақ тауарлар нарығын, қызметтерін, капиталын және жұмыс күшін құрудағы нақты интеграцияға шығуын қамтамасыз етіп отыр. Шекара бойындағы ынтымақтастық екіжақты қарым-қатынастарды нақты мәнге толықтыра алады. Қор көлемі экономикада және гуманитария саласында да өте ауқымды. Аймақтар нақты мәселелерді танып және оларды шешу жолдарын объективті түрде таба алады, өз аймағында қызмет атқаратын мекемелердің және басқа әлеуметтік-экономикалық қарым-қатынас қатысушыларының қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін анық біледі, өзінің табиғи, материалдық-техникалық,

қаржылық және басқа да ресурстарын тиімді түрде жүзеге асыра алады.

Ресей Қазақстан үшін маңызды серіктес екені баршаға мәлім болып болып табылады. Егер Сыртқы Істер Министірлігінің ресми деректеріне сенсек, екіжақты қарым-қатынастың тиімді дамуына өңіраралық және шекара маңы ынтымақтастығы мүмкіндік туғызады. Мемлекет басшылары қатысуымен жыл сайын өңіраралық ынтымақтастық форумы өткізіледі. Шекара бойындағы ынтымақтастық мәселелеріне арнайы 2004 жылдан бастап жылда өтетін шекаралық аймақ жетекшілерінің Форумдары арналған.

Ресей Қазақстанның дәстүрлі түрде ірі сауда серіктесі болып табылады. 2013 жылдың қорытындысы бойынша ҚР мен РФ арасындағы сауда айналымы 23,49 млрд. Ақш. долл. (ҚР-дың сыртқы саудасының жалпы көлемінің 17,9%) құрды және 2012 жылмен салыстарғанда 1,7% өсті. ҚР экспорты 5,8 млрд. Ақш. долл. (ҚР-дың жалпы экспорт көлемінің 7%), ҚР-дың импорты 17,69 млрд. Ақш. долл. (ҚР-дың жалпы импорт көлемінің 36,2%) құрды. Ресей мен Қазақстан арасында шекара бойындағы ынтымақтастық саласы бойынша екі жүзден астам құжатқа (келісім шарттар, меморандумдар, протоколдар) қол қойылған.

Отын-энергетикалық кешен саласындағы ынтымақтастық қарқынды түрде дамып келе жатыр, соның ішінде әлем нарығына Қазақстандық көмірсутегін барлау, өндіру және тасымалдау салалары. Ресейлік компаниялар Қазақстандық ірі көмірсутек шикізаты кен орындарын өңдеуіне қатысады.

Ғылым және жаңа технологиялар саласындағы ынтымақтастық бағдарламасы іске қосылған. «Казына Капитал Менеджмент» және «РОСНАНО» қатысуларымен 100 млн. Ақш. долл. Көлемін құрайтын бірлескен нанотехнологиялар қоры құрылды.

Ғарышты игеру мен «байқоңыр» кешенін бірлесіп пайдалану саласындағы ынтымақтастық дамып келеді.

Транзиттік-көліктік әлеуетін дамыту бойынша бірлескен қызмет іске асырылуда, соның ішінде көліктік дәліздерді іске асыру бөлігіндегі: «батыс еуропа – батыс қытай», «солтүстік - оңтүстік», «батыс - шығыс» және басқа жобалар.

Қазақстан мен Ресей арасындағы мәдени-гуманитарлық ынтымақтастық саласындағы екіжақты қарым-қатынас серпінді дамуды жалғастырып келеді. Екі мемлекет халықтары арасындағы достастықты тереңдету, РФ тұрғындарын тарих туралы ақпараттандыру, қазақ халқының мәдени мұрағаты мен құндылықтары, қазақстан имиджін нығайту, әртүрлі салалардағы мемлекеттің жетістіктерін жария ету және қазақстанды ресей қоғамында қазіргі заманға сай қарқынды дамып келе жатқан мемлекет ретінде ұсыну бойынша жоспарлы жұмыс жүргізіліп жатыр.

Жалпы, Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы тату көршілікті және стратегиялық әріптестікті дамытуға мүмкіндік беретін тығыз негізді, өзара тиімді қазақстандық-ресейлік ынтымақтастықтың әлеуетін көтеруді бірлескен күш салысумен жалғастырып жатыр [1].

Қазіргі таңда Ресей мен Қазақстан посткеңестік кеңістіктегі интеграциялық үрдістердің ең белсенді қатысушылары болып табылады. 2011 жылы Ресей мен Қазақстан арасында бірегей кедендік кеңістік пайда болды, Еуразиялық одақ құрылуы туралы келісім шартқа қол қойылды. Ресей мен Қазақстан арасындағы өзара тығыз байланыс келешекте экономикалық қарым-қатынастардың дамуын, мемлекеттердің аймағынан өтетін көлік дәліздеріне жәрдемдесуді; халықтар арасындағы байланыстың күшеюін, қоршаған ортаны бірлесіп қорғау шараларын жүзеге асыруды, көші-қон мәселесін реттеуді, құқық қорғау іс-шаралары бойынша өзара әрекеттесуді және т.б. білдіреді. Соңғы жылдары екі мемлекет арасында экономикалық өзара әрекеттесу үрдісінің күшейгені байқалып отыр.

Қазақстан Республикасы үшін шекара бойындағы ынтымақтастықтың негізгі мақсаттары келесідей:

- Қазақстанның шекара бойындағы аймақтарына өмір сүрудің экономикалық және әлеуметтік салаларына арналған қосымша қаржылай қаражатты іздестіру мен оларды тікелей жұмылдыру;

- шекара бойындағы аймақтарға жаңа технологияларды жұмылдыруға жәрдемдесу, ғылыми-техникалық ынтымақтастыққа жәрдемдесу;

- жоғары білікті мамандарды дайындау, әсіресе бизнес саласында;

- шекара бойындағы аймақтар бейнесін шетелдік инвесторларға тартымды аумақ ретінде көрсету.

Ресей мен Қазақстанның шекара бойындағы аймақтарда қуатты ауылшаруашылық, өндірістік және ғылыми базалары шоғырланған. Экономикалық, білім беру, мәдени және де басқа бағдарламаларды жүзеге асырудың көпжылдық тәжірибесі бар. Сонымен қатар, шекара бойындағы байланыстың дамуы белгілі бір деңгейде қаржылай қаражатпен толықтай қамтамасыз етілмегенімен, өзара есептесудің сенімді тетіктерінің болмауымен, көлік тарифтерінің, бірінші кезекте темір жол тарифтерінің жоғары болуымен бір орнында қалып отыр.

Өкінішке орай, Кеңес Үкіметінен мұра ретінде негізгі тірек шекара қауіпсіздігіне бағытталған мемлекеттік шекараның инфрақұрылымы берілді. Бұл шекара бойындағы аймақтарда көліктік-логистикалық және қаржы инфрақұрылымдарының толық деңгейде дамымай қалуына алып келді. Жиі жағдайда шекара бойындағы аймақтардың жалпы даму деңгейі орталық аймақтармен салыстырғанда төмен болып келуі осы аймақтарды көптеген зардаптарға соқтырады. Мысалы, көші-қон ағымы және табиғи шығын нәтижесінде көптеген шекара бойындағы

аймақтардың халық саны азайып келеді. Бұл жағдай осы аймақтың экономикалық және көліктік әлеуетіне қауіп төндіріп, заңсыз көші-қон мәселесін шиеленістіріп отыр. Нәтижесінде Ресей мен Қазақстан әзірге өздерінің Еуропа мен Азия арасындағы табиғи транзиттік дәліз ретінде географиялық орналасу артықшылығын, өзінің геоэкономикалық рента үлесіне қол жеткізбей, толыққанды қолданып отырған жоқ.

Қазіргі таңда екі мемлекет арасындағы шекараның тосқауылдық функциясы төмендеп, институттар және ынтымақтастық түрткіжайттар деңгейіндегі түйіспесінің қарқынды өсімі байқалып отыр (көршілес аймақтар мекемелерінен және ұйымдарынан қаржы-өнеркәсіптік топтардың, білім беру, мәдениет саласындағы ұйымдардың құрылуы, өзара байланысты қамтамасыз етуге бағытталған институттардың дамуы: ақпараттық және кеңес беру орталықтары және т.б.). Ресей Федерациясы аймақтары мен Қазақстан Республикасы облыстары арасында сауда-экономикалық, ғылыми-техникалық, гуманитарлық ынтымақтастық саласында, және де қоршаған ортаны қорғау саласындағы ынтымақтастық бойынша, шекаралық аймақтардағы табиғи ресурстарды пайдалану және экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша, апаттар, табиғи апаттар туралы ескерту және оның зардаптарын жою және т.б. бойынша 250-ден астам келісім келісілді.

Қазіргі заманғы саяси ғылым, әлемдік тәжірибені және шекара бойындағы ынтымақтастықты зерттей отырып, оның бір-бірімен шектесетін мемлекеттер енетін халықаралық ұйымдардың әсерінен қалыптасатыны туралы фактіні ескереді. Үкіметаралық бірлестіктердің қатарына ТМД, Еуразиялық Экономикалық Одақ, ҰҚШҰ, ШЫҰ жатады.

Соңғы жылдары Ресей Федерациясы мен Қазақстан Республикасы арасында белсенді интеграциялық үрдістер жүріп жатыр. К. К. Абнасированың айтуы бойынша, аймақтық экономикалық интеграция – тұрақты өзара байланыс және ұлттық шаруашылықтар арасындағы еңбек бөлінісі негізінде мемлекетаралық шаруашылық-саяси бірігу үдерісі болып табылады [2, 94-б.]. В. М. Лapidустың пайымдауынша, ТМД-ның нәтижесіздігі посткеңестік кеңістікте бірігудің жаңа формаларын талап етеді: (ЕурАзЭҚ, ШЫҰ, Кедендік одақ, БЭК, ҰҚШҰ) [3, 12-б.]. И. А. Стрелкова посткеңестік кеңістіктегі интеграция түрткіжайттардың екі тобына: саяси және экономикалық болып бөлінеді деп санайды. Олардың ара қатынасы әр кезеңде әртүрлі болған [4, 187-б.]. Демек, интеграциялық үдерістерді қамтамасыз ететін институттар объективті үрдістерден туындаған қажеттіліктерге әсер тигізу арқылы күрделеніп отыр. РФ-ның шекара бойындағы субъекті нарықтарының өзара байланысты болуы себебінен, ынтымақтастықтың даму жолында өндірістік кооперацияны күшейту, аймақтардың инвестициялық

тартымдылығын жоғарылату, жаңартпаларды енгізу аса маңызды бағыттар болып табылады.

Бұл мәселелер әлемде қарқынды түрде талқыланып отыр. Д.Броу және М.Рута егер экономикалық интеграция саясат деңгейінде ынтымақтастықпен жүзеге асырылса, онда ол жаңартпалық қызметті қарқындатып, фирмалар бәсекелестіктің төмен деңгейімен жүздесетін модель құрды. С. Браунның зерттеулері де халықаралық олигополия жағдайында бәсекелестіктің төмендеуі фирмаларды азық-түлік жаңартпаларын инвестициялауға және мамандандырылған жұмыс күшіне деген сұранысты арттыратынын көрсетті [5, 61-6].

Интеграция мәселесін бағалау бойынша, соның ішінде ЕЭО және Кедендік одақ шеңберінде, амалдардың қысқаша шолуы біріншіден, бұл тақырыптағы пікірталас бастапқы кезеңде екенін; екіншіден, лайықты ғылыми талдауға ие болмаған бірталай мәселелердің бар болуын анық көрсетеді. Негізінен, ЕЭО және Кедендік одақты іске асыру нәтижесінде пайда болған әлеуметтік-экономикалық әсерлерді терең сараптамадан өткізіп, талдауды талап етеді.

Кедендік одақты енгізу Қазақстан мен Ресей арасындағы сауда-экономикалық қарым-қатынастарына өзгерістер алып келді, әсіресе шекара бойындағы аймақтарға. КО-тың ресейлік және қазақстандық шекара бойындағы аймақтарға әсер етуіне жалған талдау оның әсерлерін сауда, құрылымдық және институционалдық деп саралауға мүмкіндік береді.

Сауда саласында Кедендік одақ ресейлік және қазақстандық шекара бойындағы ынтымақтастықтың осы сала бойынша бұрын маңызды болған үрдістердің дамуына ықпалдасып, жаңа үрдістерді тудырды. Экспорт мәселесі бойынша әлі де басымдыққа Ресей Федерациясы ие болып отыр.

Әрбір аймақтың әлеуметтік-экономикалық жағдайы, оның қазіргі жағдайдағы экономикалық ауқаттылығының салыстырмалы деңгейі осы аймақ қоғамдық еңбек бөлінісінің территориялық жүйесінде алатын орнын ескере отырып, жүзеге асырылады.

Қазіргі таңда аймақтық даму тетіктерінің ішінде Ресей үшін жаңа шекара бойындағы және трансшекаралық экономикалық ынтымақтастық элементтері ерекше аталып отыр. Бір уақытта әртүрлі бағытталған жаһандану мен аймақтандыру үдерістерінің үйлесу жағдайында трансшекаралық экономикалық ынтымақтастық әрбір мемлекеттің шаруашылық дамуы үшін өте маңызды фактор болып табылады. Бұл тезис Ресей Федерациясы үшін ерекше маңызды, себебі, бір жағынан, Федерациялардың 46 субъектісі мемлекеттік шекараның бойында орналасқан, екіншіден – 17,7 млн. км² ауданы бар территорияның ауқымды бөлігі бұл басымдылыққа ие болмауы.

Осылайша, Ресейдің жағдайында трансшекаралық экономикалық ынтымақтастық елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына әсер ететін өте маңызды фактор болып табылады.

Қазіргі заманауи жағдайдағы ресейлік аймақтардың аймақ тұрғысында дамуын ескере отырып, шекара бойындағы ынтымақтастықтың маңыздылығын арттыруда бірнеше ортақ себептерді топтастыруға болады:

1) елдің экономикалық кеңістігін, оның тұтастығын сақтау және аймақтардың экономикалық құқықтарын ескере отырып, реттеудегі шын қажеттіліктер аймақтардың кешенді дамуын басымдықты тапсырма ретінде бірінші кезекке шығарып отыр;

2) аймақтық дамуды басқару жүйесінің динамикасы аймақтық экономикалық саясатты, әсіресе ерекше орналасқан, геосаяси тұрғыда күрделі аймақтарға байланысты институционалдық рәсімделудің болмау мәселесімен жүздеседі;

3) экономикалық дифференциациялаудың тереңдеуі аймақтық саясаттың дәстүрлі және жаңа тетіктерінің жүзеге асырылуына себебі болып отыр, және де бұл ресейлік экономикалық кеңістіктегі дағдарыс көріністеріне әртүрлі деңгейде төтеп берумен түрленеді;

4) әлемдік экономиканың жаһандану факторы Ресей Федерациясы субъектілерінде әртүрлі көрініс тауып, бөлек салалардың және ірі шаруашылық субъектілердің әртүрлі бағытта даму үдерістерін тудырып отыр. РФ-ның әртүрлі субъектілерінің аймақтық саясат тетіктері құрылымында экономикалық дамуды территориялық басқарудың сыртқы факторлары маңызды рөлге ие болып келеді;

5) федералдық орталық тарапынан аймақтық басқарудың бірегей тетіктерін қалыптастыру «тәуелсіз» экономикалық кеңістіктердің (Ресей Федерациясының субъектілері) даму қарама-қайшылықтарымен беттеседі, олардың жартысы шекара бойында болуы факторын ескере отырып, әлеуметтік-экономикалық даму бағыттарын қалыптастырады.

Бұл жағдайларда трансшекаралық ынтымақтастыққа талдау аймақтық экономикалық дамудың тетіктер жүйесінде мемлекет және оның әрбір аймағы – РФ субъектісі үшін түбегейлі маңызға ие болады.

Аймақаралық байланыстың жалпы тиімділігін қарастыра отырып, өнімнің экономикалық сипаттамаға тәуелді болуын атап көрсетуге болады. Осы көрсеткіштің өсуі оған қажетті шығындарды тиісті бірлігіне өнім импорты жалпы көлемінің бір толық нақты жұмысы арқылы экспорттың жалпы көлемінен асатын тұрақты мәнге қол жеткізу есебінен қамтамасыз етілуі мүмкін.

Заманауи халықаралық қатынастар, даму қарқынымен, айтарлықтай ашықтығымен, қолдану тәсілдерін көбейтуі, күрделендіруімен ерекшеленеді. ХХІ ғасырдың экономикалық дипломаттары атқаратын міндеттер ауқымы кең және меңгеруге тиісті қызмет түрлері көп.

Заманауи әлемде, экономикалық саясат, ұлттың экономикалық талаптарын жүзеге асырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі. Экономикалық дипломатия елдің экономикалық мүддесін халықаралық дәрежеде қарастыратын дипломатиялық бағыт деген пікірмен толықтай келісуге болады. Елдің экономикалық және стратегиялық талаптарын орындауда ұлттың бәсекеге қабілеттігін, өндірістердің ортақ қызметін қолдану маңызды.

Соңғы онжылдықта Қазақстанның ЖІӨ-нің сенімді өсуі негізінен шікізат өнеркәсібімен қамтамасыздандырылды, алайда экономикалық қызмет және инвестициялар негізінен көмірсутег, тау-кен салаларында шоғырланған. Қазіргі таңдағы әлемдік дағдарыс халықаралық қатынастардың түрлі акторларының серіктестігін жандандырып отыр, және Қазақстан Республикасы әлемдік арендағы алдағы оқиғаларды анықтауда маңызды рөлге ие болып тұр. Біздің ел тарапынан дәл экономикалық дипломатияға күш салу, еліміздің дағдарыстан қалай шығатындығында басты рөлді атқаратын болады. Автор Қазақстан Республикасы экономикалық дипломатиясын, оның негізгі салалары мен бағыттарын сараптауды маңызды деп санайды.

Біздің ойымызша, еліміз әлемдік экономикаға интеграциялану үрдісін жалғастыра береді. Қазақстандық сыртқы экономикалық басымдылық Қазақстанмен қатынастарын нығайтқысы келетін барлық елдермен, барлық бірлестіктермен өзара тиімді ынтымақтастық болып табылады. Жеке мәселелер бойынша келіспеушіліктердің болуы ең күрделі мәселелерді талқылау мен шешуге шектеу болып табылмайды. Сонымен қатар, кез келген өзара әрекеттестікті Қазақстан сындарлы түрде – еліміз үшін шынайы қатынас есебімен құратын болады. Кімде қажетті білім, компьютерлік біліктілік және жаһандық ақпараттық инфраструктураға қосылуға мүмкіндігі бар адам үшін ешқандай мүмкін емес нәрсе жоқ. Осы элементтердің барлығына ие болу барысында, әсіресе егер сіз кәсіби және тиімді экономикалық дипломатияның сенімді қолдауына ие болсаңыз, тіпті дамушы мемлекетте кіші кәсіпкерлік немесе жеке өндіріс өнәркәсібін ұйымдастыру әлемдік нарықта сәтті болуы мүмкін.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының арасындағы қатынастар. – Режим доступа URL: <http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stanny-yntyyma-tasty-y/aza-stan-zh-ne-t-uelsiz-memleketter-dostasty-y-elderi/8-material-aza/134-aza-stan-respublikasy-men-resej-federatsiyasy-arasynda-y-atynastar> - (дата обращения 12.12.2016).

[2] Абнасырова К.К. Региональная интеграция как фактор экономического развития Республики Казахстан // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета.- 2011 - № 1. - С. 94–96.

[3] Лapidус В.М. Интеграционные проблемы на постсоветском пространстве // Обозреватель – Observer. - 2013.- №2. - С. 11–20.

[4] Стрелкова И.А. Мировая экономика. - М, 2013. - 267 с.

[5] Поболь А.И. Экономический потенциал инновационного развития стран в интеграционных процессах СНГ, ЕврАзЭС и ЕЭП // Евразийская экономическая интеграция. - 2012.- № 1. - С. 59–76.

REFERENCES

[1] Kazakstan Respublikasy men Resey Federatsiyasynyn arasyndaǵy katynstatar. – Rezhim dostupa URL: <http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stanny-yntyma-tasty-y/aza-stan-zh-ne-t-uelsiz-memleketter-dostasty-y-elderi/8-material-aza/134-aza-stan-respublikasy-men-resej-federatsiyasy-arasynda-y-atynastar>. Data obrashcheniya 12.12.2016 [in Kaz.].

[2] Abnashirova K.K. Regional'naya integratsiya kak faktor ekonomicheskogo razvitiya Respubliki Kazakhstan. *Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo social'no-jekonomicheskogo universiteta*, 2011. № 1. S. 94–96 [in Rus.].

[3] Lapidus. V.M. Integratsionnyye problemy na postsovetskom prostranstve. *Obzrevatel' – Observer*. 2013. №. 2. S. 11-20 [in Rus.].

[4] Strelkova I. A. Mirovaja jekonomika [World economy]. Moscow, 2013. 267 p. [in Russ.].

[5] Pobol' A.I. Ekonomicheskij potentsial innovatsionnogo razvitiya stran v integratsionnykh protsessakh SNG, YevrAzES i YEER. *EvrAzijskaja jekonomicheskaja integracija*, 2012. №. 1. S. 59-76 [in Rus.].

Алипбаев Е.А.,

магистрант специальности «Международные отношения»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: elamanalipbaev@gmail.com

ПРИГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И РОССИЕЙ

Ключевые слова: Приграничное сотрудничество, прадипломатия, Казахстан, Россия, интеграция, регионы.

Аннотация. Данная статья посвящена вопросу приграничное сотрудничество между Казахстаном и Россией. Автор раскрывает понятие парадипломатия и текущих интеграционных проблем между Казахстаном и Россией. В статье автор описывает формы приграничного регионального сотрудничества. Также рассмотрена структура двусторонних отношений между Казахстаном и Россией в приграничных регионах.

Статья поступила 24.12.2016 г.

CONCEPTS AND CATEGORIES OF GEOPOLITICS

Ibadullayeva B.,

undergraduate student of International relations of Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, E-mail: happy_balnur@mail.ru

Keywords: Geopolitics, communicative, Westphal, Vienne, Versailles, International relations.

Abstract. The article is concerned with the concept of geopolitics and its category. In addition, there is information about its development and formation. Since 1989, the concept of geopolitics defines as political concept; it means that foreign affairs of country

define through different geographical factors. The paper is concerned on the Treaty of Westphalia, Vienna, Versailles, Potsdam systems and the agreement of the Bialowieza Forest (Belovezhskaya Pushcha) based on the balance of power and spheres of influence.

ӘОЖ 327

Ибадуллаева Б.,

Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ магистранты,
Мамандығы «6М020200 – Халықаралық қатынастар»,
Алматы, Қазақстан, E-mail: happy_balnur@mail.ru

ГЕОСАЯСАТ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ КАТЕГОРИЯЛАРЫ

Тірек сөздер: геосаясат, коммуникативтік, Вестфаль, Вена, Подстам, Беловеж, халықаралық қатынастар.

Аңдатпа. Бұл мақалада геосаясат ұғымы және категориялары сұрағына және тарихтан қазіргі таңға дейінгі геосаясаттың дамуы, қалыптасуы қарастырылған. Яғни 1989 жылдан бастау алған геосаят ұғымы саясаттанушылық концепция ретінде анықталады, ол «мемлекеттердің, әсіресе, сыртқы саясаты түрлі географиялық факторлармен анықталатынын білдіреді. Онымен қоса, адамзат тарихында Вестфаль, Веналық, Версальдық, Потсдамдық және Беловеж белгілі бір күштер балансына, әсер ету зоналарына, шекараларына сүйенген бес геосаяси кезеңде атап өтілген.

«Геосаясат» терминін мамандар әртүрлі мағынада түсіндіреді. Алғаш рет оны ғылыми айналысқа енгізген швед зерттеушісі және қоғам қайраткері Рудольф Челлен (1846-1922) болатын. Ол геосаясатты экономика, демография, әлеуметтану және басқару секілді ғылыми білімді құрайтын құрамдас бөліктерінің бірі деп қарастырды. Сонымен бірге ол «географиялық детерминизмді» негізге алған болатын, соған сәйкес табиғи-климаттық жағдайлар, теңіз бен мұхиттардан жақындығы немесе алшақтығы және басқа да факторлар белгілі бір елдің қоғамдық тарихи даму бағытын, оның өзіндік келбетін, халықаралық істердегі рөлі мен әрекетін анықтайды [1]. КСРО-да геосаясат көп уақыт бойы Батыстың империялық ұмтылыстарын ақтайтын буржуазиялық жалған ғылым болып саналды. XX ғ 80-ші жж. осы көзқарастар өзгерді. Кеңестік философиялық энциклопедиялық сөздікте (1989 ж.) геосаят саясаттанушылық концепция ретінде анықталады, ол «мемлекеттердің, әсіресе, сыртқы саясаты, негізінен, түрлі географиялық факторлармен анықталатынын білдіреді: кеңістіктік орналасуымен, белгілі бір табиғи ресурстардың бар немесе жоқ болуымен, климатпен, халықтың тығыздығымен және оның өсу жылдамдығымен және т.б.». Қазіргі көптеген зерттеушілер геосаятты бір-бірімен өзара әрекеттесетін және нақты бір елдің қуаттылығына едәуір әсер ететін географиялық, тарихи, экономикалық және биоәлеуметтік факторлар жиынтығын зерттейтін ғылым ретінде қарастырады. Осы пәннің заттық ұғымы

жөніндегі пікір-талас әлі де аяқталған жоқ. Біздің ойымызша, геосаясат – белгілі бір мемлекетті немесе мемлекеттер тобының мүддесін сақтау және қорғау тұрғысынан, геоторияның барлық формаларын: территорияны, акваторияны, аэроторияны және ғарышты бақылау туралы білімдер жүйесі. Ол, саясаттағы, экономикадағы және халықаралық қатынастардағы материялық қоғамдық процестердің кеңістікті оқшауланған және әлемнің географиялық картада өтеді деген айқын фактіге негізделеді. Ғаламдық мәселелерді түсіну үшін, ғаламдық қауіптермен жұмыс істеу үшін геосаясат болуы міндетті. Қазақстан өзінің мемлекеттік қауіпсіздігін үнемі ойлап және оны нығайту шараларын қарастырып отыруы зәрулік. Себебі, әлем саяси тұрақсыздық табалдырығында тұр. Әлемдік демократия мен постиндустриалдық даму тірегі болды деген АҚШ-тың беделі түсті. Ирак, Ауғаныстан, Иран, Куба, Солтүстік Корея сияқты мемлекеттерге жасаған АҚШ озбырлығынан сабақ алмасак болмайды [2].

Қазір саясат әлемінде геосаясат деген ұғымның пайда болғаны белгілі. Бұл саясаттанушылар мен тарихшылар және басқа да ғалымдар үңіле зерттеп, ден қойып отырған ғылыми сала десек те болады. Тақырыптың өзегі өміршең және ауқымды. Әлемде болып жатқан түрлі құбылыстар мен оқиғалар өзінің шынайы себеп-салдарының, оның орын алуының мәнісімен жан-жақты зерттеуді және әлем өңірлеріндегі өзіне тән, одан тыс ерекшеліктерді мұқият зерделеп, салыстыра қарап, ой топшылауға жетелеп отыр. Қазақстандық саясаткерлер мен ғалымдардың да назарын аударған мәселеде соны ізденістер бар [3].

Геосаясаттың аясында шартты түрде екі бағыт бөлінеді: ынталандырғыш-доктриналды және бағалау-концептуалдық. Бірінші ағымның өкілдері бір елдің саяси истеблишменті үшін іс-әрекетке басшылық (нұсқаулық) болуға арналған ұзақмерзімді сыртқы саяси бағдарламаларды құрумен айналысып жатыр. Мысалы, қайғылы «Дранг нах остен» (шығысқа шабуыл) ұраны Кеңес Одағына қарсы германдық агрессияның идеологиялық негіздемесі болды. Екінші ағымға державалардың, сондай-ақ, олардың мәртебесіне байланысты: территориялық (теңіз немесе құрлықтағы), өркениетті (романо-германдық протестанттық капитализм, шығыс славян православие соборность, ісләмдық фундаментализм және т.б.), технологиялық (дәстүрлі, индустриялық немесе ақпараттық қоғам), өзара әрекеттесу заңдылықтарын ұғыну мәселесін қоятындарды жатқызуға болады. Кез-келген ғылым сияқты, геосаясаттың өзінің зерттеу пәні бар, ол табиғат пен адамзаттың үздіксіз дамуымен пайда болған жаңа мәселелерімен толықтырылады. Бүгінгі кезде, геосаясат – бұл әртүрлі құбылыстарды ғаламдық, аймақтық, субаймақтық және ішкі

мемлекеттік деңгейде талдайтын комплекстік пән болып табылады. ХХ ғ. дейін геосаясат, негізінен, елдердің географиялық жағдайларын зерттеген болатын. Алайда, ғылыми-технологиялық төңкерісті өрістету нәтижесінде кейбір географиялық элементтердің: ірі кеңістіктердің, мұхиттардың, теңіздердің, таулардың, өзендердің, ормандардың, далалардың рөлі төмендеген болатын. Коммуникациялардың: темір жолдарды, су жолдарының көптеген түрлерінің маңызы да өзгерген болатын. Құбыр желілері, автокөлік, әуе көліктері пайда болды. Ерекше интеллектуалдық потенциалы, жоғары технологиялары және зор қаржылық мүмкіндіктерге ие болатын салыстрмалы кіші елдердің мәртебесі көтерілді. ХХ ғасырдың екінші жартысында геосаясат пәнінің құрамдас бөлігі ретінде экономикалық процестер болды, өйткені, олардың әлемдегі күштердің ара салмағына әсері күрт артқан болатын. Қоғамдық еңбек бөлінісі ғаламдық масштабқа дейін жетті. Ол оны ұйымдастыру мен техникалық қамтамасыз етуінде ғана емес, сонымен қатар ақшалай және ақпараттық ағындардың жылдамдауында, халықаралық сауданың өсуінде, жұмыс қолдарының бөгетсіз орын ауыстыру үшін жағдай жасалуында және т.б. көрінеді. Қазіргі экономиканың және ғаламтордағы оның центрлерінің біркелкі еместігімен бірге жоғары динамикалылығы геосаяси жағдайдың тұрақсыздығын алдын ала белгіледі. Атап өтілген екі фактордан басқа халықаралық қатынастар субъектілеріне әсер ететін жағдайлар бар. Олар да геосаясат пәніне кіреді. Ең алдымен, ол: әскери-техникалық қуаты: жаппай қырып-жою қаруы, оны жеткізу құралдары және т.б. Қазіргі күнде ешбір елдің ракеталық-ядролық соқыдан зақымданбау кепілі жоқ; - «коммуникативтік» әлемдік қоғамдастықты қалыптастырған электрондық байланыс құралдары, соның ішінде, Интернет желісі. Бұрын ірі қашықтықтармен бөлінген мемлекеттер мен халықтар бүгінгі күнде электрондық қатынасуда көршілес болып қалды, одан көп жағдайда заманауи қоғамның әрекет етуі тәуелді болады. Компьютерлендіру әскери істе және бизнесте алдыңғы аса маңызды дәрежеге ие болды; - оңтайлы геосаяси стратегия мен тактиканы орындауға мүмкіндік беретін ғылымды қажетсінетін технологиялар мен гуманитарлық білімдер; - халықтың білім және мәдениет деңгейі. Осы сапалардан көп жағдайда алдыңғы қатарлы жетістіктер мен ноу-хауды қабылдау мен тәжірибелік тұрғыдан енгізу тәуелді болады; - адамдардың адамгершілік күйін, олардың бірлік деңгейін және сыртқы және ішкі конфликттерді шешудің қарапайым тәсілдерін сипаттайтын социумның рухан өмірінің конфессионалдық (идеологиялық) компоненті; - саяси тәртіптің нәтижелілігі, басқару тобының ойлау және компетенттілік деңгейі, азаматтардың заңға бағынушылығы. Осы барлық критерийлер елдің дамуының алдағы перспективаларға, бағыттарға және жылдамдықтарға қатысты

болжамдарды құруға және оның әлемдік қоғамдастықтағы әрекеттерін модельдеуге мүмкіндік береді; - ұлттың орташа жасы мен «өмірлік энергиясы» туралы түсінікті беретін басым демографиялық үрдіс. Адамзат тарихында бес геосаяси кезең бар: Вестфаль, Веналық, Версальдық, Потсдамдық және Беловеж. Солардың әрқайсысы белгілі бір күштер балансына, әсер ету зоналарына, шекараларына сүйенген. Олардың барлығы, соңғы кезеңнен басқасы (әзірше!), әлеуметтік төңкерістердің әсерінен жойылған болатын. Алғашқысы – француз буржуазиялық, екіншісі – интернационалдық өнеркәсіптік, үшіншісі – ресейлік әлеуметтік, төртіншісі – ғаламдық технотрондық. Қазіргі әлемдік саясаттың негізгі принциптерінің негізін салған Вестфаль халықаралық қатынастар жүйесі болды (1648 г.), ол Еуропада Он үш жылдық соғыс аяқталғаннан кейін орнатылды. Бұл соғыс Реформацияның нәтижелерін бекітті. Қысқаша, оның мәні мынада болды: біртұтас Қасиетті Рим Империясы ұлттық-діни белгілері бойынша бірқатар мемлекеттерге ыдырады. Әлемдік билек үшін күресте Католикалық Испания, Португалия, Францияға протестант Англия, Голландия, Швеция қарсы тұрды. Территориялар географиялық және тілдік белгілер бойынша ажыратыла бастады. Халықаралық қатынастарда әулеттік мүдделер ұлттық-мемлекеттік белгілерге орын берді. Осындай әлемдік тәртіп 150 жылдай өмір сүрді. XVII ғ. аяғы – XVIII ғ. Басында Испанияның, Португалияның, Голландияның, Швецияның бұрынғы ұлылығы құлдырады. Франция мен Англия өз позицияларын бекітті, Пруссия күшейе бастады. XIX ғ. Басына қарай Ресей қуатты әлемдік державаға айналды. XVII – XVIII ғғ. Еуропада жаңа әлеуметтік күш – буржуазия пайда болды. Зор құралдарды пайдалана отырып, олар билікке ұмтылды. Одан да кең сату (өткізу) нарықтарын қажетсінген арзан тұтынушылық тауарларды жасайтын фабрикалар мен зауыттардағы өндірістің артқан көлемі қатаң феодалдық тәртіппен және сословиелік құрылыспен үйлесе алмады. Француз өнеркәсіптік буржуазиясы Наполеонды билікке әкелген болатын, ол солардың үміттерін ақтау үшін әлемдік үстемдігін орнатуға тырысты. Бірақ Наполеон Францияны мұхиттық геосаяси топтың ядросына айналдыра алмады. Императордың Англияны оқшауландыру талпынысы сәтсіз болды: ең алдымен, ағылшындар үшін Жерорта теңізін жабу мақсатын көздеген мысырлық жорық сәтсіз аяқталды, содан кейін ағылшын корольдік флоты Трафальгар жанындағы шайқаста француз кемелерін талқандады (1805 г.). Осы жағдай Наполеонның басқа стратегияны ұстануға тура келді. Ол Еуропада алдыңғы қатарлы құрлықтық держава ретінде орнығу мақсатын алға қояды, сөйтіп, ол Ресеймен қақтығысуына әкелді, ал Ресейге шамалы көмекті Пруссия мен Австрия берді. Ресей, Австро-Венгрия, Британия, Германия, Франция мен Турция әлемдік күш центріне айналды.

Соңғысы Таяу Шығыс пен Оңтүстік-Шығыс Еуропада үлкен рөл атқарды. Ресей XIX ғ. дейін басқа елдермен бәсекелесе отырып, Еуропада басты рөлдерде болды. 1853 – 1856 жж. Қырым соғысы кезінде оған қарсы бүкіл Еуропада соғысты. Өйткені, Қара және Балтық теңіздерінің ішкі орыс су қоймаларына айналу қаупі төнген, ол екі негізгі геосаяси аймаққа - ағылшын дарлық дәстүрлі ықпал ету зонасы болып табылатын Атлантика мен Жерорта теңізіне біртіндеп шығуға мүмкіндік берді. Ресейдің Қырым соғысында (1853 – 1856) жеңілгеннен кейін Вен жүйесіне біршама өзгерістер енгізілді. Монархтардың киелі одағы ыдырады (ресейлік, австро-венгриялық және пруссиялық), сол кезде ол Ресей үшін шынайы саяси құрал емес, масылға айналды. Сөйтіп, Ресейге ешбір пайда әкелмеген оның Еуропадағы басшылық кезеңі аяқталды. Осы тарихи талассыз мысал мемлекеттік қуаттың да, сәтті әскери жеңістердің де өзіндік құндылығының жоқ екенін дәлелдейді. Олар биліктің өз азаматтарының әл-ауқатқа жету міндетін жеңілдету құралы ғана болуы мүмкін. XIX ғ. Екінші жартысында Ресей Пруссияны Францияға қарсы қолдап немесе, Францияны оның Германиямен текетіресте қолдады. «Теңгеру» доктринасы ең аз шығындарда максималды нәтижеге жетуге мүмкіндік беріп, өз-өзін толығымен ақтады. 70-ші жж. аяғында Түркиямен жедел соғыс өтті, онда орыс әскері Болгарияны босатып, генерал М.Д. Скобелевтің басшылығымен Стамбулға дейін жетті. Бірақ батыс державалары Царьградтың кілтін жаулап алуға сүскіндіке берген жоқ. XIX ғ. аяғына қарай өнеркәсіптік төңкерістің жетістіктерін сәтті қолдануына байланысты АҚШ пен Германия алға шықты. Америкалықтар Куба мен Филиппинадан испандықтарды қуып, мұхиттың арғы жағындағы құрлықты игере бастады. Германия «темір канцлер» Отто фон Бисмарктің басшылығымен ірі құрлықтық державаға айналып, әлемдік саясатта едәуір рөл атқара бастады. Үштік Одақ құрылды: Германия, Австро-Венгрия, Италия. Басқа қуатты әскери блокты – «Антантаны» (Үштік келісім) Франция, Англия мен Ресей құрған болатын. Осы саяси одақтардың мақсаты – өз ықпалын нығайту мен әлемді басқа еуропалық мемлекеттер арасында бөлуді болдырмау болып табылады. Версальдық кезең Бірінші дүниежүзілік соғыста (1914 – 1918) Үштік Одақтың жеңілгеннен кейін құрылып, геосаяси жағдай күрт өзгерді. Герман, Австро Венгр, Ресей Түрік империялары құлдырады. Олардың орнына шағын мемлекеттер пайда болды, оларды жеңген Англия, Франция, США өз мүдделерінің сферасына қосуды болжады. Версаль бейбіт келісімі 1919 ж. еуропа құрлығындағы басшылықты Францияға, ал оны қоршайтын теңіздерде – Англияға ұсынды. Соған сәйкес Ресейге қуатты держава ретінде әрекет етуге болмайды. Версальдың ізбасары – Ұлттар лигасының бұйрығы бойынша – Германия мен Түркия өз колонияларынан

айрылды. АҚШ президенті В. Вильсонның ұйрығына сәйкес (14 тармақтан тұрады) Ресей бірнеше протекторатқа бөлінуі тиіс: мысалы, Кавказды түрік иелігінің бір бөлігі ретінде қарастыруға, Орта Азияны еуропалық елдердің қамқорлығына беру, ал орталық Ресей мен Сібірде қуыршақтық үкіметті құру ұсынылған. Осы мақсатқа жету үшін әлемнің 14 мемлекеті Ресейдің әртүрлі жерінде өз әскерін қондырды, сөйтіп, оған зор моральдық және материалдық зиян келтірді. Бірінші дүниежүзілік соғыста қатысуының нәтижесінде АҚШ ең көп сәттілікке жетті. Вашингтон конференциясында (1922 ж.) олар Англияға тең болып табылатын теңіз флотына ие болу мақсатына жетті, ол ең маңызды теңіз коммуникацияларды бақылауға мүмкіндік берді. Германия мен Кеңес одағы арасында Франция мен Англияға бағдарланған бірнеше мемлекеттерден тұратын «санитарлық кордон» құрылды. Сонымен, екі ұлы құрлықтық держава бір-бірінен оқшауланған болды. Осы елдердің геосаяси мүдделерін елемеу осы саяси жүйеге қарсылығын туғыза бастады. «Өкпелеген» ұлттарда біртіндеп «реванштық» көңіл-күйлер пада бола бастады, олар «арийлік үстемдік» пен «дүниежүзілік пролетарлық диктатура» апологиясының формасын қабылдады. Екінші дүниежүзілік соғыс Версальдық келісімді құлдыратты. Кеңес Одағы үлкен шығындарға ұшырап, жеңіске жетті, сөйтіп, маңызды әскери-стратегиялық басымдыққа ие болды. Тарихта алғаш рет КСРО өзінің айналасында серік елдерден тұратын қуатты буферлік поясты құрды. «Қырғи-қабақ соғыс» пен идеологиялық диверсиялар нәтижесіндегі оның құлдыруына шамамен жарты ғасырдай уақыт өтті. Потсдам кезеңі 1945 ж. басталады. Берлиннен алыс емес орналасқан кішкентай неміс қалашық Потсдамда гитлерге қарсы коалициясының жеңіске жеткеннен кейін Еуропада жаңа паритетті бекіткен бірқатар келісімдерке қол қойылған болатын. Геосаяси күштердің таралуын бейнелейтін жаңа мемлекеттік шекаралар анықталған. Әлем көпболярлы емес, биполярлық әлемге айналды.

КСРО және оның одақтастары құрлықтық бастаманы бейнелеген, ал АҚШ пен оның одақтастары теңіздік бастаманы бейнелеген. «Коммунизм» бен «либералдық демократияның» идеологиялық үйлесімсіздігімен толықтырылған осы екі блоктың қарама-қарсылығы Потсдамдық кезеңінің мазмұнын анықтады. Оның басты белгісі – қарама-қарсылық қырғи-қабақ пен ядролық соғыстың шегінде жүргенімен ерекшеленді. Авиацияны жетілдіру, ракеталық техниканың, ғарыштық, лазерлік және басқа да қару түрлерінің, сонымен қатар компьютерлердің пайда болуы әуе, ғарыштық және ақпараттық кеңістіктің рөлін мүлде өзгертті. Ғарышта қарсылас жетпеген жер қалған жоқ. Өкінішке орай, КСРО экономикасы ең жаңа ғылыми-техникалық жетістіктерге онша бейімделмеген еді, ал Одақтың

саяси басшылары елдің технкалық модернизациялау қажеттілігін толық түсінбей, оны жүзеге асыруға көңіл бөлген жоқ. Потсдамдық дүниежүзілік тәртіп 1992 ж. құлдырады, КСРО-ның жойылумен бірге әлемнің биполярлық құрылымы жойылды. Беловеж кезеңі жаңа біржауазиялық мемлекеттердің, ең алдымен Ресейдің айналасында - «барқыт төңкерістері» арқылы, содан кейін КСРО территориясында пайда болуымен сипатталады. Әлемнің жаңа билеушілері, негізінен, Версаль жүйесінің идеяларына сүйенеді, онда, жоғарыда атап өтілгендей, Ресейге орын жоқ, бірақ ресми деңгейде, оның «еуропалық үйге» кіру ынтасы декларацияланады. Осы саясаттың шы Қытайға да, ісләмдық әлем, Үндістана қарсы бағыттталатын болады. Болашақта, егер Ресей «ұйқыдан оянбайтын» болса, ол ең аз дегенде, жартылай колонияға айналады, ал ең көп дегенде, оны бірнеше елге бөлетін болады. Батыстың дамыған елдері – «адамзаттың алтын миллиарды» * – оның геосаяси денесінен кесек-кесекпен жұлатын болады. Алайда, осындай сценарий жүзеге аспауы да мүмкін. Өйткені Ресей жеңілмеген ел болып табылады. Оның егемендігі, стратегиялық шабуыл қаруы, халық шаруашылықтың толық қамтамасыз етілген инфрақұрылымы бар. Халқымызда, бұрынғыдай, өзін-зі сақтау инстинкті, өмір сүру еркі, біртума көсемдерді шығару қабілеті бар. Сондықтан, қандай да бір жалпы «ойын ережелері» қабылданатын бірнеше күштік осьтері бар көпполярлық әлемге қайту үміті бар. Тәжірибелік геосаясатта нақты елдердің қоғамдық санасында қалыптасқан өзінің күшті және әлсіз жақтары, достары мен дұшпандары, сыртқы дүниемен қатынасының плюстері мен минустері, қауіпті жою мен қарсы реакцияларды идеологиялық негіздеу тәсілдері туралы түсініктер зор мәнге ие болады. Осы түсініктер геосаяси кодтар (кодекстер) деген атқа ие болды. Терминді 1982 ж. Нью-Йоркте шыққан «Тежеу стратегиясы:соғыстан кейінгі американдық ұлттық қауіпсіздік саясатты критикалық бағалау» кітабында айналымға енгізген американдық зерттеуші Джон Геддис. Геосаяси кодексстер үш деңгейден тұрады: жергілікті, аймақтық, әлемдік. Жергілікті деңгей кодексі үкімет шекаралас мемлекеттерге беретін бағалаудан тұрады. Аймақтық кодекстер бірқатар қашықтықта орналасқан екінші ретті көршілер туралы ақпараттан тұрады. Енді, халықаралық аренадағы ғаламдық рөл әлемде басты орындарға ие болуға мүмкіндік беретін адекваттық планетарлық ойлауды қажет етеді. Кейде аймақтық кодекс жергілікті кодекспен конфликтке түседі. Осының анық бейнесі ретінде Түркия мен Греция арасындағы дұрдараз қатынастар болып табылады. Екі ел де НАТО-ға кіреді, оларға солтүстікатлантикалық ділдік тән, бірақ олар бір-бірін Жерорта теңізіндегі қарсыластар ретінде қарастырады. Өзгерісті тарихи кезеңдердің әсерімен кодтарға (немесе кодекстер) өзгерістер енгізілуі мүмкін. Оны біздің еліміздің мысалдарынан қарастыруға болады. Киевтік Русь заманында княздар да, қарапайым адамдар да өзін және

өз мемлекетін қарқынды сауда, мәдени және династиялық қатынастар қолданатын. Негіз ретінде «варягтың грекке дейін» сауда жолы негізгі болып табылады. Ең қауіпті көршілестер оңтүстік-шығыстағы көшпелі азиялық мемлекеттер және оңтүстіктегі хазарлар мен печенегтер болып табылады. Татар-моңғол шапқыншылығы орыс жерлерін Еуропадан алыстатты, ол ең ірі әскери және геосаяси күйзеліс болып табылады, бірақ, оның экономикалық алғышарттары бар: сыртқы – әлемдік сауда центрлерінің Венеция мен Генуяға көшуі; ішкі – шаруашылықты натурализациялау және біртұтас елдің толық қамтамасыз етілген бөліктерге бөлінуі. Прибалтиканы «немістендіру», католикалық рыцар ордендерінің Новгород пен Псковқа қысым көрсету талпыныстары, Речь Посполитаямен дау жүргізумен қатар (Ұлы Литвамен) қатар Русь әлемдік даму орталықтарынан оқшауланған еді. Сонымен бірге басқыншылық әкімшіліктің болмауы және Орданың дінге еріктілігі орыстардың Шығысқа қарай бет бұруына мәжбүр етті. Православиялық Византияның құлауымен қатар түріктердің шабуылының нәтижесінде Мәскеу патшалығының геосаяси кодының соңғы трансформациясы өтті. Оны былай білдіруге болады: «Мәскеу - Үшінші Рим, төртінші Римнің болуы мүмкін емес» (авторы – псков монахы Филофей). Сөйтіп, соңғы православиелік державаның Батысқа қарама-қарсылығы бекітілген, ол кеңістікте ғана емес, сонымен қатар уақытта да таратылған рухани туыстық ретінде қарастырылған. XVI ғ. аяғындағы Сібірді отарлау әскер басылар мен боярлардың балаларына ірі жер иеліктерін берумен жүргізілді. Оларға жартылай ерікті шаруалар елікті. Орталық аудандардың елсізденуін алдын алу үшін басыбайлылықтың енгізу мәжбүр болған. Ресейлік мемлекеттіліктің шығысқа қарай ығысуы түріктерге Қара Теңізде, ал шведтерге Балтикада бекінуге мүмкіндік берді. Нәтижеде «Үшінші Рим» теңіздерден – яғни, ең маңызды көліктік және сауда коммуникациялардан айрылды, ол мәжбүрлі өз-өзін оқшаулауға әкелді. Оқшаулау коды Петр I реформаларына ыдырады. Ресей теңіздерге қайтадан шығатын болды. Дұшпандық Балто-Понтийский вал бұзылған еді. Негізгі геосаяси доктрина қайтадан еуропаландыру болып шықты. Бірақ жаңа империяның әскери қуаты алдындағы қорқыныш еуропалықтарда қабылдамау реакциясын тудырды. Сарайдағы неміс және орыс партияларының қарсылығы басталды, ол уақыт өте келе батысшылар мен славянофилдердің бітіспес күресіне айналды, Ресейдің Қырым соғысында жеңілуі және батыс елдері - Англия мен Францияның Түркияны қолдауы славянофилдердің позицияларын бекітті. Панславизм концепциясы – славян халықтарының жау Европа қарсы одағы пайда болды. Бірақ, Польшада өткен бірқатар орыстарға қарсы көтерілістің, сонымен бірге шығыс пен батыс Украина арасындағы қайшылықтардың салдарынан одан бас тартуға мәжбүр еді. Сонымен, XX ғ. басына қарай евразийство деп атанған Ресейдің мемлекеттік жеткіліктік доктринасы ресімделеді.

Ол орталық құрлықтағы славян және түркі халықтарының өзіндік мәдениеті бар суперэтносқа біріктіру арқылы европалық пен азиаттық синтезі өтетінімен анықталған. Кеңестік заман Ресейдің геосаяси кодының палитрасына мынаны қосқан:

1. Елге «қоршап алынған бекініс» ретінде қарау (1917 – 1945), ол тәжірибелік саясат арнасында екі лозунгпен аныталды: еңбекшілер үшін әлемдік төңкеріс; капиталистік үкімет үшін әріптестік пен ынтымақтастық. Алғашқысы бағынбаушылық, ереуілдерді мен бүлдіру әрекеттер акцияларын, жалпы көтерілісті ұйымдастыру арқылы мемлекеттер-қарсыластардың территориясында хаос орнатуға арналған, ал екіншісі әлемдегі соғыстан кейінгі тұрақтылыққа жауап еді.

2. Ұлы державалық стратегиясы (1945 – 1985). Оның құлдырауы Батыстың оған қарағанда, экономикалық мүмкіндіктеріне ие бола отырып, осындай әрекеттерді жасауымен анықталған. КСРО-да жаңа «одақтастар-саттелиттердің» пайда болуы оларға зор көмекті көрсетуге әкелді, ол «тұтыну қоғамының» сәттіліктермен салыстырғанда, қабылдау жағы үшін жеткіліксіз болып табылды [4]. Бірақ, егер СЭВ ірі нарық ретінде қарастырсақ, онда ол шығыс еуропалық өмір сүру моделінің тиімді моделі үшін жақсы сөре алаңы ретінде болуы мүмкін еді. Жеке меншік институтының әлеуметтік құндылығын жоққа шығаратын идеологиялық қате түсініктер осы сценарийдің жүзеге асырылуына бөгет жасады. Қазіргі ресейлік саясатта жоғарыда атап өтілген кодтардың элементтері бар, бірақ, соңғы оңжылдықтың оқиғалары модификацияланған геосаяси ойдың қалыптасуына әкелуі мүмкін. Ал бүгінгі күнде билеуші таптың, интеллегенция мен жаппай бұқараның көп бөлігінің дүниені сезінуінің сәйкес келмеуін атап өтуге болады. Геосаяси әдістің тағы бір ерекшелігі оның қарапайым, нақты және дөңес саяси-географиялық бейнелеріне (СГБ) сүйенуінде болып тұр. СГБ – бұл кеңістік негізде құралатын саяси баланс пен ықпалдың идеалды модельдері, олардың артынан кластардың, ұлттардың, мемлекеттер мен олардың блоктарының нақты мүдделері жасырынып тұр. Сонымен, қоныс аударушылардың Солтүстік Америка құрлығын игеру кезеңінде «Жабайы Батыс» бейнесі пайда болды, ал жетекші еуропалық державалардың отарлықиеліктері үшін күресі «Евроафрика» деген әдемі және романтикалық ұғымды тудырды. Русь-Ресей туралы түсінігі ғасырлар бойы қалыптасып, оның азаматтарының өзіндік сана-сезіміне әсер ететін «Самодержавие, православиелік, халық» деген ұғымға айналды. Коммунистік партияның 70-жылдан аса жүргізілген билік етуіне және одан кейін «демократтардың» оңжылдығына қарамастан, федеративтік құрылымының легитимациясы және сырттан кірген ілімдер мен әлеуметтік тәжірибелерге қарамастан, көптеген ресейліктер үшін өз Отанын бірегей евразиялық ұлттықтан жоғары империя – өзіндік тағдыры бар арал ретінде қарастыруға бөгет

жасаған жоқ. Қазіргі реформаторлардың көзқарасы бойынша, осы жайт либералдандыру мен ғаламдану процестеріне бөгет жасайды, осыған байланысты имперлік мазмұнға ие болатын геосаяси бейнелерді ажырату мен алмастыру бойынша күштер белсендірілген еді. Сондай-ақ, ЛМУ халықаралық қатынастар факультетінде және америкалық ғылыми қорлардан қаржыландырылған кейбір культурологтар арасында азиялық Московиямен талқанданған Новгород не Псковтың көне республикалардың атлантикалық тегі және Петербургтың ерекше «батыстық» мәртебесі туралы идея қабылданады. Теңіздің осы анклавтары қатал құрлықтық мемлекеттілікке зорлай кірістірілген және ассимиляцияланған тәрізді. Енді, осы логикаға сәйкес «тарихи әділеттілікті» қалпына келтіру келді. Академик Д.С. Лихачевтің интеллектуалдық айналасында «Скандовизантия» – Көне Русьтің Киев-Новгородтық саяси және мәдени синтезінде әске асырылған Қара және Балтық теңіз концепциясы таралған. Атлантиканың еркін жазығына ұмтылған бостандық сүйгіш Русьті кейін астанасын Мәскеуді таңдап алған «Славянотюркика» тартты. Анық қорытынды осыдан шығады: КСРО құлдырауы «тұтқын әйелді» босату бағдарламасын және басқа Ресейден бөлек оның аналық өркениетке қайту бағдарламасын іске асырды. Ғылыми әдебиет пен публицистикада таяушығыстық жапон-американдық «римленд», қытайлық Сібір, түркі-мұсылмандық Поволжье және т.б. туралы сюжеттердің пайда болуы да бар. Осы мысалдардан эндогендік, өзіндік пайда болған СКБ экзогендік, яғни сыртқы СГБ салынатыны көрінеді, олар жалпыланған бейненің маңызды бөліктер мен кезеңдердің қалыптасуды абсолюттау немесе елемеуді білдіреді. Осы инверсияның мақсаты немесе нәтижесі саяси-географиялық кеңістіктің оның модификацияланған бейнесі-«матрицасына» сәйкес нақты қайта құрылымдау болып табылады. Халықаралық қатынастар әртүрлі СГБ жүйелерінің үнемі ауысуы мен өзара сіңісу түрінде қарастырылуы мүмкін. Геосаясаттағы басты ұғымдардың бірі «бақыланатын кеңістік» немесе геосаяси өріс болып саналады. Ол әртүрлі болуы мүмкін. Нақты сипаттамаларға байланысты олар былай ерекшеленеді: - эндемикалық өріс (грек. endemos – жергілікті) – мемлекет ұзақ уақыт бойы бақылайтын кеңістік. Осы территорияның бұл ұлтқа ататындығы қабылданған; - шекаралық өріс – демографиялық, экономикалық және саяси жағынан толық игерілмеген. Көп жағдайда, ол аз ұлт өкілдер қоныстанған немесе бос жатқан жерлер. Көршілес мемлекеттер кейде оларға наразылық тудырып, бірақ оларды өзіміздікі деп санамайды. Осындай өрістердің қатарына, мысалы, Ресейдің азиялық, солтүстік шығыс және қиыр шығыстық аймақтары, сонымен қатар, Кавказ, Калининград облысы, Карелия және Еділдегі мұсылмандық анклав кіреді (Татарстан, Башқұртстан); - тоғыспалы өріс – кеңістік, оған бірнеше көршілес мемлекеттер ұмтылады. Осындай кеңістіктерге көбінесе орыстар

қоныстанған ТМД «тәуелсіз мемлекеттердің» құрамындағы бұрынғы КСРО территориялары кіреді (Солтүстік Қазақстан, Приднестровье); - жаппай өріс – тұтас массив, онда негізгі халық басым болады. Оған қазіргі Ресейдің көп бөлігі кіреді. Болашақта Белоруссиямен одақтасу оның кеңейтуге мүмкіндік береді; - геосаяси тірек нүктесі – белгілі бір мемлекетпен бақыланатын жаппай өрістен тыс орын (территория), оған барлық коммуникациялар мен кіретін жерлерін басқалар немесе басқа мемлекеттер бақылайды. Мысалы, Ресейдің Еуропадағы тірек нүктесі Калининград облысы болып табылады; - метаөріс – әртүрлі геосаяси қысым көрсету формалары арқасында бірнеше, бір-бірімен бәсекелесетін елдер игеретін егемен кеңістік. Сонымен, бүгінгі күнде ТМД елдеріне, Ресейдің кейбір бөліктеріне өту (экономикалық, идеологиялық, мәдени, діни және т.б.) өтіп жатыр. Игерілген геосаяси кеңістікті бақылау тәсілдері мен әдістері алуан түрлі. Олар әскери, саяси, экономикалық, демографиялық, коммуникациялық, діни және т.б. болуы мүмкін ХХ ғ. аяғында бақылаудың ақпараттық идеологиялық, технологиялық және мәдени-өркениеттік бақылау түрлері басты рөлді атқара береді [5]. Көп жағдайда олар әртүрлі пайдалана береді, өйткені геосаяси әдіс мемлекетаралық өзара әрекеттесудің барлық факторларын ескеруді талап етеді. Халықаралық қатынастар – бұл түрлі әлемдік күштердің салыстырмалы бірлігі және обсолюттік күресі.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Саяси түсіндірме сөздік. – Алматы: ИСИ, 2007. - 616 б.
- [2] Борбасов С. М. Қазіргі геосаяси сана туралы. – Алматы, 2009.
- [3] Жақып Б.Ө. Геосаясат ұғымы. Айбын. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2015.
- [4] Гаджиева К.С. Геополитика – М.: Международные отношения, 1997. – 394 с.
- [5] Зубачевский В. А. Исторические и теоретические основы геополитики: учебное пособие. - М.: Международные отношения, 2011. – 75 с.

REFERENCES

- [1] Sayasī tūsındirme sözdik. Almaty: ISI, 2007, 616 s. [in Kaz.].
- [2] Borbasov S.M. Qazirgi geosayasī sana twraly. Almaty, 2009 [in Kaz.].
- [3] Jaqır B.O. Geosayasat uǵımı. Aybın. Almaty: Qazaq enciklopediyası, 2015 [in Kaz.].
- [4] Gadzhiyeva K.S. Geopolitika. M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1997. 394 s. [in Rus.].
- [5] Zubachevskiy V. A. Istoricheskiye i teoreticheskiye osnovy geopolitiki: uchebnoye posobiye. M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, 2011. 75 s. [in Rus.].

ПОНЯТИЕ КОНЦЕПЦИИ И КАТЕГОРИИ ГЕОПОЛИТИКИ

Ибадуллаева Б.,

магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана
по специальности 6М020200 – Международные отношения
Алматы, Казахстан, e-mail: happy_balnur@mail.ru

Ключевые слова: геополитика, коммуникативный, Вестфаль, Вена, Подстам, Беловежье, международные отношения.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие геополитики, историческое развитие понятия геополитики и становление термина. С 1989 года понятие геополитики определяется как политическая концепция, означающее, что внешняя политика государства определяется разными географическими факторами. В статье рассмотрены Вестфальский, Венская, Версальская системы, Потсдамский договор и договор Беловежской пуши, основанные на определенном балансе сил и зон влияния.

Статья поступила 24.12.2016

Yestayeva A.A.,
master's degree student, of IR of Ablai khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, E-mail: yoiailym@gmail.com

CAUSES OF MIGRATION FLOW TO EUROPE

Keywords: European Union, migrants, migration policy, problems, refugees.

Abstract. This article discusses the causes of the European migrant crisis. The main problems faced by the European Union member states are singled out among which the main ones are the Syrian conflict and the Kurdish question. Possible consequences of the current crisis are characterized. The prospects of its resolution in the long term are considered.

УДК 327

Естаева А.А.,
магистрант профильного направления, специальность
«6М020200 – Международные отношения», КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, E-mail: yoiailym@gmail.com

ПРИЧИНЫ МИГРАЦИОННОГО ПОТОКА В ЕВРОПУ

Ключевые слова: Европейский союз, мигранты, миграционная политика, проблемы, беженцы.

Аннотация. В статье рассматриваются причины возникновения европейского миграционного кризиса, среди которых основными являются сирийский конфликт и курдский вопрос. Выделяются основные проблемы, с которыми столкнулись государства Европейского Союза. Характеризуются возможные последствия сегодняшнего кризиса. Рассматриваются перспективы его разрешения в долгосрочной перспективе.

В Европе увеличился поток мигрантов и беженцев с Ближнего Востока и из Африки в 2015 году. Еврокомиссия уже признала данный миграционный кризис крупнейшим со времен Второй мировой войны.

Объем подобного кризиса вызвало двойственную реакцию в нашем мире. Одни восприняли миграционный кризис, как начало конца европейской цивилизации. Другие, нынешнюю ситуацию посчитали символом провала политики «управляемой миграции». Мнения многих

специалистов складывается к тому, что миграционный кризис несет с собой кумулятивный эффект взаимодействия целого ряда факторов, к примеру: углубление социального неравенства во многих странах; мировой и экономический кризис; последствия военных конфликтов и гражданских войн и т.д.

Стоит отметить то, что основная часть мигрантов изначально нацелена на наиболее развитые страны Западной Европы. Это говорит о том, что они достаточно информированы относительно условия жизни и качества в той или иной стране ЕС. Нынешние мигранты не бегут от опасности, а действуют, исходя из информации не только СМИ, но и формальных и неформальных информационных сетей, таких как Интернет и мобильная связь [1].

Выясним причины миграционного кризиса.

Первой причиной притокам мигрантов в Европу является война в Сирии. Начавшиеся на волне арабской весны антиправительственные выступления в марте 2011 г. привели к массовым беспорядкам в различных городах Сирии, а уже к лету того же года переросли в полномасштабный вооруженный конфликт. Многочисленные дипломатические попытки завершить кризис так и не увенчались успехом. Количество жертв военного конфликта превышает 330 тыс. человек (по данным Syrian Observatory for Human Rights на август 2015 г.). Можно сказать, что в этом кроется основная причина массового бегства людей. Как раз таки сирийцы и составляют половину беспрецедентного миграционного всплеска 2015 г., который в два раза больше в сравнении с 2014 г. Иными словами, без сирийцев приток людей, ищущих убежище в Европе, будет примерно на уровне 2014 г. [2].

Первое время беженцы из Сирии направлялись в соседние страны: в Иорданию и в Турцию. Вот только их стало очень много, и Турция уже не способна была принимать такое количество бежавших от гражданской войны. Кроме сирийцев к миграционному потоку в Европу присоединяются беженцы из Афганистана, Северной Африки, в частности из Ливии, где тоже продолжается гражданская война, и даже из стран, расположенных южнее Сахары. Положение дел обострило еще и относительно недавнее появление террористической организации «Исламское государство».

По поводу второй причины, резкий рост количества сирийских беженцев, приезжающих в Европу в этом году спровоцирован в основном тремя факторами – двумя продолжающимися тенденциями и одним недавним детонатором. Первый фактор – это потеря веры

сирийского народа в возможность политического урегулирования конфликта. Второй фактор заключается в истощении ресурсов тех, кто уже покинул свое место жительства и несколько лет живет в изгнании. Третьим фактором, является сокращение гуманитарной помощи в регионе. В частности, сокращение на 30 % деятельности Всемирной продовольственной программы из-за недостатка финансирования. Можно добавить, что приток мигрантов в Италию также спровоцирован многими причинами, в числе которых: африканские конфликты; хаос в Ливии; несбалансированность экономических и демографических трендов для Африки и Европы». Эксперты подсчитали, что в 2015 г. на оказание помощи беженцам и принимающим их странам региона потребуется 5,5 млрд долл. По состоянию на конец июня было получено от доноров лишь 24 % необходимой суммы. Факты таковы, что более 4 млн. сирийцев уже бежали в соседние страны, на Турцию, вышедшую на первое место в мире по числу беженцев на ее территории, приходится 45 % бежавших из Сирии, т.е. более 1,8 млн. человек. В июне туда прибыли еще 24 тыс. сирийцев. Более 1,17 млн. граждан Сирии находятся в Ливане, около 630 тыс. – в Иордании, 250 тыс. – в Ираке, 132 тыс. – в Египте, 24 тыс. – в других странах Северной Африки. Помимо этого, свыше 270 тыс. сирийцев подали просьбы о предоставлении убежища в странах Европы [3].

Третьей и немаловажной причиной современного миграционного кризиса является достаточно свободный и простой способ попасть в европейские страны. До недавнего времени морская перевозка из Ливии в Италию была наиболее легким путем для всех мигрантов и беженцев, направляющихся в Европу. За первые шесть месяцев 2015 г. в Европу по Средиземному морю прибыли 137 тыс. мигрантов и беженцев – на 83 % больше, чем за аналогичный период прошлого года, когда это число составило 75 тыс. человек. Число утонувших и пропавших без вести в результате кораблекрушений в Средиземном море мигрантов и беженцев достигло пика в апреле 2015 г. – 1308 человек.

Однако сейчас все больше мигрантов устремляются в Грецию. Поскольку эта страна имеет «ограниченную инфраструктуру, располагая менее чем 2 тыс. мест для приема», многие беженцы и мигранты «продолжают дальше путешествие через Македонию, Сербию и Венгрию». Ежедневно в Македонию из Греции прибывали, по данным на конец июня 2015 г., в среднем по 1 тыс. человек. В течение летних месяцев, когда морские перевозки являются наиболее безопасными,

наблюдался пик потока беженцев. Многие из них старались закончить свое путешествие до установления плохих погодных условий. По данным Международной организации по миграции, количество беженцев, прибывших в Европу с начала 2016 г., составило 67 тыс. 193 человека. Из них свыше 62 тыс. человек прибыло в Грецию. По дороге в Европу погибло 368 человек. Существует морской путь из Турции в Грецию, который, по сравнению с остальными, более короткий и менее опасный, т.к. Турция находится рядом с Сирией. Этот путь также более предпочтителен для беженцев из Ирака и Афганистана и экономических мигрантов из Пакистана и Бангладеш.

Четвертым немаловажным фактором является накопление «критической массы» выходцев из Северной и Экваториальной Африки в Европе. Очень многие мигранты стремятся попасть в конкретные страны, где уже обосновались их родственники. Возможность присоединиться к членам семьи в той или иной степени устроенных в Европе многократно облегчает психологическую сторону такого переезда, не говоря уже об экономической. Что касается войны и нищеты, то все больше политиков и даже журналистов признают, что основная часть прибывающих – это не нищие беженцы. Большинство из них бежит не из зон боевых действий, а просто из разрушенного региона, где нет экономических перспектив, зато есть угроза прихода «Исламского государства».

Кризис с беженцами раскалывает Европу. 43 % всех заявлений о предоставлении убежища, поданных в первой половине 2015 г. в ЕС, пришлось на Германию. Именно она и еще три других европейских государства принимают практически всех беженцев. Во многих странах, особенно в Восточной Европе, правительства, да и сами жители, выступают против приема беженцев и мигрантов.

Обязательное распределение квот, предложенное Европейской комиссией в рамках «чрезвычайного механизма», отвергают не только государства Восточной Европы, но и такие страны, как Великобритания, Ирландия и Дания. Большинство стран ЕС опасаются, что нынешние «чрезвычайные» квоты в будущем может быть закреплены в новом механизме постоянного распределения.

Ангела Меркель потребовала больше солидарности европейцев. Но эти призывы не имеют особого эффекта. Канцлер ФРГ никогда не была так беспомощна в своей политической жизни, как сегодня. На Германию, возможно, придется непропорционально большое число беженцев, в то время как другие страны продолжают уклоняться от

выполнения своих обязанностей.

Большую ответственность за массовый приток мигрантов несет Греция из-за отсутствия должного контроля за границей. Защита границ является первым и самым важным вопросом. Литва обязалась принять 325 беженцев из Африки и Ближнего Востока.

Еще одним последствием является то, что обостряется обстановка внутри ряда европейских стран. Так, большинство немецких граждан (81 %) считает, что власти их страны не справляются с миграционным кризисом. Работа кабинета министров не устраивает 61 % опрошенных, а рейтинг Ангелы Меркель оказался самым низким с августа 2011 г. После неудачного «начала», когда канцлер Германии захотела продемонстрировать себя с лучшей стороны, пригласив всех и каждого к ней в страну, процесс переселения беженцев стал выходить из-под контроля. Усугубление экономического положения в стране, внутренняя нестабильность, большое количество беспорядков – вот к чему привела подобная «недалновидная политика». Чего стоят одни только массовые нападения на женщин, совершенные в Кельне в новогоднюю ночь. Полиция получила более 400 заявлений от женщин, которые подверглись сексуальным домогательствам со стороны мужчин «африканской и арабской внешности».

Достаточно сложно обстоят дела и в Швеции. Ситуация в стране за последние 8 лет и без миграционного кризиса ухудшалась. Однако, по словам шведского премьер-министра Стефана Левена, миграционный поток не будет прекращен даже в нынешней ситуации – принимать будут тех, кто может быть полезен обществу. В настоящее время в Швеции создают центры интеграции и квалификации беженцев, где они приобретают необходимые навыки для той или иной работы. За прошлый год в страну прибыло около 163 тыс. беженцев, и в ЕС этот показатель является рекордным в расчете на душу населения. Да, власти стараются создать для мигрантов все условия для более-менее комфортной жизни, но стоит вспомнить хотя бы осень 2015 г., когда приюты для беженцев подверглись рекордному в истории государства количеству нападений. Такое обострение ситуации вокруг мигрантов может похоронить планы Брюсселя по распределению беженцев среди стран ЕС. У стран, и ранее отказывавшихся принимать беженцев, теперь появился дополнительный повод для закрытия границ [4].

Третьей проблемой является «шантаж» со стороны Турции, которая требует всё больше средств на сдерживание непрекращающегося потока беженцев. Еврокомиссия одобрила создание в Турции

специального фонда для беженцев размером 3 млрд евро, из которых сама ЕК выделит 500 млн евро, а оставшиеся 2,5 млрд предстоит собрать странам ЕС. Германия пообещала Анкаре еще 14 млн. евро «на решение миграционного кризиса». Предполагается, что в 2016 г. финансовая помощь Турции вырастет с 36 до 50 млн. евро. Италия выступает против реализации этого плана.

Четвертой, пожалуй, самой сложной проблемой является то, что миграционный кризис ставит под угрозу Шенгенскую зону. 16 января 2016 г. Австрия временно покинула Шенгенскую зону. По словам, канцлера Вернера Файмана, «каждого приезжающего в страну будут усиленно проверять». Вена выступила также с предложением исключить из Шенгенской зоны Грецию, поскольку та делает недостаточно для защиты границ и миграционного контроля. Терпение многих европейцев заканчивается так как, правительство в Афинах больше не уделяет времени для охраны внешних границ, то следует открыто обсудить вопрос о временном исключении Греции из Шенгенской зоны.

Ряд стран ЕС, включая Германию, Австрию, Бельгию, Швецию и Данию, намерены продлить пограничный контроль в Шенгенской зоне до 2017 г. Это может произойти в том случае, если Еврокомиссия сочтет внешние границы Греции недостаточно охраняемыми. В соответствии с действующими правилами пограничный контроль должен был прекратиться в мае 2016 г.

Если говорить о перспективах разрешения миграционного кризиса, то многим политикам и экспертам они представляются достаточно пессимистичными. Как отметил премьер-министр Франции Мануэль Вальс, Европе необходимо принять срочные меры, чтобы контролировать свои внешние границы. «Если Европа не способна защитить свои границы, то сама идея Европы будет поставлена под сомнение». Французский политик уточнил, что погибнет не сама Европа, а «европейский проект», европейские ценности, концепция единой Европы. По его словам, Европа не может принять всех беженцев, спасающихся от ужасных войн в Ираке или Сирии. «В противном случае наше общество будет полностью дестабилизировано». Мануэль Вальс отметил «смелость» канцлера Германии Ангелы Меркель в вопросе беженцев, но заявил, что ее политика «приходите, вас примут» может привести к огромным переменам в ЕС [5].

Помимо этой темы в среде политиков всё чаще стали звучать опасения о скором распаде Шенгенской зоны. Глава Еврокомиссии Жан-Клод Юнкер предупредил, что закрытие границ внутри ЕС

будет иметь серьезные экономические последствия и в конечном итоге поставит под вопрос существование евро как единой валюты. «Если мы закроем границы, если начнет страдать внутренний рынок, настанет день, когда мы начнем сомневаться, действительно ли нам нужна единая валюта». По словам политика, распад Шенгенской зоны «похоронит внутренний рынок» ЕС и приведет к росту безработицы в Европе. Впрочем, сам приток беженцев может положительно сказаться на европейской экономике в краткосрочной перспективе. Однако более долгосрочные экономические перспективы может обеспечить лишь успешное трудоустройство мигрантов. В конечном итоге экономический эффект будет зависеть от скорости интеграции беженцев на рынке труда.

Для решения вопроса борьбы с миграционным кризисом в долгосрочной перспективе предлагаются три возможных варианта:

- прекратить военные действия в Сирии;
- достичь согласительных действий между военными и террористическими группировками в Сирии;
- этнический вопрос;
- добровольная репатриация;
- получение официального статуса беженца.

Что касается добровольной репатриации, то она должна основываться «исключительно на свободном и основанном на информации решении, и только в том случае, когда гарантирована государственная защита прав». При соблюдении этих условий УВКБ оказывает содействие добровольному возвращению беженцев на родину. Сейчас репатриация достигла самого низкого уровня за 30 лет, и всё более весомую роль играет расселение беженцев вне их стран. Говоря о расселении, в УВКБ имеют в виду перемещение беженцев из страны, где они располагали убежищем, в другое государство, не являющееся их родиной. В 2014 г. число стран, предложивших расселить у себя беженцев, осталось таким же, как и годом раньше – 27. Управление Верховного комиссара ООН выступает за увеличение этого числа, «особенно ввиду нынешнего гуманитарного кризиса во многих частях мира». Под местной интеграцией в ООН подразумевают «полную интеграцию беженцев в качестве членов принимающей их общины посредством юридических, экономических, социальных и культурных процессов». Местная интеграция «налагает обязательства как на беженцев, так и на правительства». Предоставляя соответствующие права интегрируемым беженцам, правительства одновременно обязывают их жить в соответствии с нормами и правилами» принимающей страны [6].

Принимая во внимание тот факт, что международная миграция будет только возрастать в свете различий в демографических процессах в развитых и развивающихся странах, принимающие страны должны способствовать созданию эффективного миграционного режима – как на национальном и региональном, так и на глобальном уровнях. Европейская комиссия, пытаясь хоть как-то разрешить кризис в долгосрочной перспективе, предложила, во-первых, расширить квоты на прием мигрантов с 40 тыс. до 160 тыс. человек на весь Евросоюз на 2 года. Во-вторых, согласовать списки «опасных» и «безопасных» государств: выходцам из регионов, где идет война, убежище будет предоставляться по упрощенной процедуре, тогда как нелегалам из «безопасных» (мирных) стран придется доказывать, что на родине им грозят опасность или преследования. В противном случае они будут причислены к экономическим мигрантам с четкой перспективой быть немедленно отправленными на родину. В-третьих, создать на всех «проблемных» границах ЕС центры приема беженцев, которые будут заниматься их регистрацией, со снятием отпечатков пальцев, для занесения в полицейские и иммиграционные базы данных Шенгена и последующим распределением – отправкой на рассмотрение запроса об убежище или возвратом на ранней фазе домой. Наконец, в-четвертых, Евросоюз намерен начать активную борьбу с криминальными структурами, перевозящими мигрантов. Безусловно, реализовать всё это будет крайне сложно.

В заключении, хотелось бы отметить что у Евросоюза в настоящее время нет конкретных решений миграционной проблемы, и это во многом объясняется его неспособностью вести дискуссию о глубинных причинах кризиса и его возможных последствиях.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Капица Л.М. Миграционный цунами в Европейском союзе. – Режим доступа URL: <http://old.mgimo.ru/news/experts/document277067.phtml> - (дата обращения 2.12.2016).

[2] Глава МИД ФРГ: основной причиной миграционного кризиса остается конфликт в Сирии. – Режим доступа URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2339533>- (дата обращения 10.12.2016).

[3] Проблема беженцев: ООН бьет тревогу. – Режим доступа URL: <http://tass.ru/spec/refugee>- (дата обращения 08.12.2016).

[4] Австрия ограничивает действие Шенгена и усиливает проверку на границе. – Режим доступа URL: <http://ria.ru/world/20160116/1360663972.html>- (дата обращения 21.12.2016).

[5] Ангела Меркель рассказала, как сохранить Шенген. - Режим доступа URL: <https://russian.rt.com/article/146768>- (дата обращения 04.12.2016).

[6] Черевичко Т.В. Миграционная динамика эпохи глобализации. - Саратов: Изд-во Саратовского университета, 2002; Черевичко Т.В. Механизм международной миграции рабочей силы: особенности функционирования // Актуальные проблемы

современных международных отношений: вестник ИИиМО СГУ. – 2015. - Вып. 6. - С. 6-14.

REFERENCES

[1] Kapitsa L.M. Migratsionnyy tsunami v Yevropeyskom Soyuze. Rezhim dostupa URL: <http://old.mgimo.ru/news/experts/document277067.phtml>. Data obrashcheniya 2.12.2016 [in Rus.].

[2] Glava MID FRG: osnovnoy prichinoy migratsionnogo krizisa ostayetsya konflikt v Sirii. Rezhim dostupa URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2339533>. Data obrashcheniya 10.12.2016 [in Rus.].

[3] Problema bezhentsev: OON b'yet trevogu. Rezhim dostupa URL: <http://tass.ru/spec/refugee>. Data obrashcheniya 15.12.2016 [in Rus.].

[4] Avstriya ogranichivayet deystviye Shengena i usilivayet proverku na granites. Rezhim dostupa URL: <http://ria.ru/world/20160116/1360663972.html>. Data obrashcheniya 21.12.2016 [in Rus.].

[5] Angela Merkel' rasskazala, kak sokhranit' Shengen. Rezhim dostupa URL: <https://russian.rt.com/article/146768>. Data obrashcheniya 24.12.2016 [in Rus.].

[6] Cherevichko T.V. Migratsionnaya dinamika epokhi globalizatsii. Saratov: Izd-vo Saratovskogo universiteta, 2002; Cherevichko T.V. Mekhanizm mezhdunarodnoy migratsii rabochey sily: osobennosti funktsionirovaniya. *Aktual'nyye problemy sovremennykh mezhdunarodnykh otnosheniy: vestnik IiMO SGU*. 2015. Vyp. 6. S. 6-14 [in Rus.].

Естаева А.А.,

профиль бағытының магистранты,
мамандығы “6M020200- Халықаралық қатынастар”,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
E-mail: yoiailym@gmail.com

ЕВРОПАҒА МИГРАНТТАРДЫҢ АҒЫЛУ СЕБЕПТЕРІ

Тірек сөздер: Еуропалық Одақ, мигранттар, мигранттық саясат, мәселелер, қашқындар.

Аңдатпа. Бұл мақалада европаның миграциялық дағдарыстың пайда болу себептері туралы қарастырылған. Негізгі басты мәселелерді назарға алынды, ондағы ЕО мемлекеттерінің ұшырасқан мәселелері. Сонымен қатар, қазіргі таңдағы дағдарыс. Дағдарыстан ұзақ уақытқа дейінгі шешу жолдары туралы, келешектің көркеуі туралы қаралды.

Статья поступила 22.12.2016 г.

Kamzayev E.B.,

undergraduate student, Speciality “International Relations”,
Ablai khan, KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: festina90593@gmail.com

TERRORISM AND INSTABILITY IN THE MIDDLE EAST

Keywords: terrorism, national interests, politics, religion, resources.

Abstract. This article is devoted to terrorism which has become a global problem of mankind, which creates the threat of destabilization posed by increasing number of international connections and interactions in various fields, and is characterized by a sharp increased technical equipment, high level of organization, availability of considerable financial resources.

УДК 327.7

Камзаев Э.Б.,

Магистрант специальности «Международные отношения»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
E-mail: festina90593@gmail.com

ТЕРРОРИЗМ И НЕСТАБИЛЬНОСТЬ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ

Ключевые слова: терроризм, национальные интересы, политика, религия, ресурс.

Аннотация. Данная статья посвящена терроризму, который стал мировой проблемой человечества, которая создает непрерывную угрозу дестабилизации, обусловленную нарастающим числом международных связей и взаимодействий в различных областях, и характеризуется резкой возросшей технической оснащенностью, высоким уровнем организации, наличием значительных финансовых средств.

С учетом растущей деятельности террористических организаций на Ближнем Востоке терроризм как явление в настоящее время изучается как никогда раньше. Однако конкретные и, самое главное, успешные меры по предотвращению и пресечению терроризма, ни одна страна в мире не может придумать. Чем больше мы говорим о терроризме, тем больше времени у радикально настроенных граждан осуществлять их злоешие планы.

Не стоит забывать, что первопричиной возникновения террористических организаций являются не столько внутренние факторы, сколько внешние. Почему Ближний Восток стал местом скопления террористов на современном этапе? Какие политические процессы предшествовали этому? И какова реальная ситуация в регионе?

Существует более ста определений террора и терроризма, но, ни одно из них не раскрывает полного значения этого слова. Заблуждением является тот факт, что терроризм зародился на Ближнем Востоке, где процветает в настоящее время. Если говорить о текущей ситуации, то в настоящее время количество террористических организаций по всему миру не поддается подсчету. Их множество и они есть практически в каждом уголке земного шара. Однако, ввиду пропаганды западных СМИ на слуху у простого обывателя лишь такие организации как «Исламское государство», «Хамас», «Хезболла», «Хизб-ут-Тахрир», «Джабхат-аль-Нусра», «Братья – мусульмане». Перечисленные организации являются самыми опасными в рассматриваемом регионе [1].

Ближний Восток как регион всегда был крайне привлекателен. Этот район играет важную стратегическую роль, которая сохраняется и до настоящего времени. Через Ближний Восток проходят важнейшие коммуникации, связывающие Азию, Африку и Европу, а также Индийский и Атлантический океаны. Со второй половины XX века регион становится важнейшим поставщиком углеводородного сырья

на мировой рынок. Это определило повышенный интерес внешних сил к ближневосточному региону, их стремление утвердиться здесь. Факторы, вызвавшие рост экстремизма и насилия на Ближнем Востоке, в особенности во второй половине XX века, можно разделить на внутренние и внешние. Хотя они органически взаимосвязаны, в то же время имеют и достаточно самостоятельное значение [2].

Тайное соглашение между Западными державами, разделившими регион на четыре части, в результате соглашения Сайкса-Пико, явилось первопричиной усиления радикализма, а позже исламского экстремизма в регионе. Кроме того, недовольство граждан проводимой внутренней политикой правящих династий, безработица, бесчисленные нарушения прав человека и множество других факторов сыграли злую шутку в установлении миропорядка на Ближнем Востоке. Летом 2014 года на небосклоне и так беспокойного Ближнего Востока, появился один из самых зловещих и характерных социально-политических феноменов современности, который привлекает внимание и становится едва ли не центром глобальной «большой игры» - «Исламское государство Ирака и Леванта», запрещенное в Казахстане и ряде многих стран мира.

ИГИЛ представляет собой хорошо подготовленное ядро экстремистов, демонстрирующих необузданную жестокость, которая ошарашивает даже исламистов прежней генерации. ИГИЛ отрицает политическое устройство, социальную модель, государственные границы, религиозные установки, международные взаимосвязи, которые определяли ближневосточное бытие в предшествующие десятилетия.

Так получилось, что организация, созданная при поддержке Запада, сейчас нужна для решения тактических задач. Хотя, учитывая обретенную независимость от заокеанских спонсоров, ИГИЛ становится независимым и в его стремлении к созданию Всемирного халифата остается все меньше барьеров [3].

США пытались изобразить свой военный поход в регион как «великое достижение», которое якобы положило конец деятельности экстремистских группировок и восстановило безопасность в регионе. Между тем, терроризм на Ближнем Востоке продолжал расти и распространяться и даже проникал в другие регионы. К примеру, с баз в Сомали начали действовать такие экстремистские группировки, как «аш-Шабаб» и морские пираты, нарушившие безопасность судоходства в Красном море и Баб-эль-Мандебском проливе. В кровопролитные события в Сомали оказались вовлечены и соседние государства вроде Кении, так что кенийские войска были размещены в Сомали для нормализации ситуации. Как следствие, на территории самой Кении произошли террористические акции с участием группировки «аш-

Шабаб». В то же время кочевые племена туарегов на севере Африки, которые до этого действовали в качестве мобильных вооруженных сил режимов Каддафи и Судана, подняли мятеж, следуя методам «аль-Каиды».

Другой пример можно встретить в Нигерии, где действует экстремистская группировка «Боко харам». Под предлогом установления власти исламского шариата боевики этой группировки совершают ужасающие преступления, убивая невинных людей и разрушая религиозные здания. Аналогичные действия мы видим в Алжире, Марокко, Ливии и Йемене, где местные ветви «аль-Каиды» и прочие салафитские группировки, поддерживаемые Саудовской Аравии, создали крайне опасную ситуацию. Наглядным примером распространения терроризма при поддержке Запада стал конфликт в Сирии, развязанный террористическими группировками, пользующимися покровительством ряда западных и арабских стран, с целью свержения режима Башара Асада. США опробовали в Сирии модель свержения правящей власти без непосредственного участия, чтобы избежать последствий отправки войск в Ирак и Афганистан. Именно поэтому в Сирии американцы действовали посредством экстремистских группировок с тем, что подорвать безопасность и вовлечь эту страну в гражданскую войну.

Проводя публичные казни в прямом эфире, демонстрируя наивысшую степень жестокости, боевики ИГИЛ провозгласили «Исламский халифат». Однако, это не просто очередная террористическая группировка, это детище «Аль-Каиды» ». Истоки возникновения «Аль-Каиды» относятся к началу войны в Афганистане, а точнее к реакции США на ввод советских войск в это центрально-азиатское государство. США рассматривали появление советских частей у границ Пакистана как вопиющий случай советского экспансионизма и агрессии. После вывода советских войск из Афганистана «Аль-Каида» направила острие борьбы против США, стран так называемого «западного мира» и их сторонников в исламских странах. Целью организации является свержение светских режимов в исламских странах, создание «Великого исламского халифата» . На счету организации бесчисленное количество жертв и террористических актов по всему миру, но главной особенностью является то, что «Аль-Каида» объединила мелкие группы в разных странах мира и создала своеобразный «террористический интернационал». Кроме того, организация первой ввела в употребление практику использования террористов-смертников в качестве исполнителей, которое в своем зародыше состояло из бывших военнослужащих иракской армии, что позволяет говорить о владении военным искусством и умелом планировании операций ее боевиками. Именно поэтому боевые

операции ИГИЛ направлены на захват стратегически важных объектов и энергетических источников.

Исламское государство осуществило ряд терактов, которые поставили под угрозу безопасность многих стран мира. Среди них крушение российского самолёта на Синайском полуострове, серия терактов в Париже, в том числе захват заложников в театре Батаклан, взрывы в Стамбуле, жертвами которых стали граждане Германии и множество других. Эти акции террора заставили страны объединиться под единым лозунгом борьбы против терроризма и ИГИЛ, в частности. Однако, ввиду различных позиций стран запада и России по сирийскому мирному урегулированию, стороны до сих пор не могут прийти к согласию по основным направлениям борьбы против ИГИЛ [1]. Сама организация ИГИЛ, запрещенная в Казахстане и ряде других стран, разработала следующую хронологию своих «победоносных действий», осмысленно озаглавив каждый из этапов:

1. Пробуждение - 2001-2003
2. Открытие глаз – 2004 - 2006
3. Становление - 2007-2009
4. Арабская весна - 2010-2013
5. Объявление халифата - 2015-2016
6. Тотальная конфронтация
7. Полная победа к 2020 году.

В настоящее время с данной хронологией мы можем уже не согласиться, т.к. последние переговоры по регулированию сирийского кризиса в Астане ставят под сомнение позиции 5-7 вышеназванного плана.

Сегодня терроризм на Ближнем Востоке принял более или менее организованную форму и, вполне естественно, для продолжения своего существования нуждается в специальных структурах для финансирования, политического руководства и идеологической ориентации. Такую поддержку террористы получают из ряда нефтеносных стран региона, в частности из Саудовской Аравии и Катара. Существенная часть «нефтедолларов» поступает на финансирование и поддержание террористической деятельности упомянутых группировок.

Некоторые политологи утверждают, что США и ряд крупных держав также выделяют средства и оборудование, пусть даже косвенным образом, для продолжения деятельности террористических организаций на Ближнем Востоке. С другой стороны, за попытками распространения терроризма в исламских странах стоит политическое руководство сионистского режима. Тель-Авив при поддержке ряда западных государств разрабатывает сценарии конфронтации «религии против религии» или «этнические группы против других этнических

групп» [4].

Таким образом, проблема терроризма на Ближнем Востоке на современном этапе объясняется протестом международной исламской общины против «вестернизации» жизни мусульманских стран, создавшей социальную и политическую раздробленность, а также тем, что США постоянно выступают в качестве союзника Израиля и осуществляют вмешательство во внутренние дела региона, преследуя при этом свои интересы. Исламистские тенденции стали постоянным фактором общественной жизни ближневосточных стран, и чем сильнее внедряется глобализация, тем сильнее конфликты в мусульманских странах, тем активнее формируется радикальная оппозиция и ее участие в выступлениях против правящих режимов. Повышение занятости и качества рабочей силы превращается в важнейший приоритет социально-экономической политики всех без исключения арабских стран Ближнего Востока.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Жумалы Р.Б. Арабский пасьянс. Хроники столетия. – Астана: КИСИ при Президенте РК, 2016. – 508 с.

[2] Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. – Astana, 2016. – 154 p.

[3] Лаумулин М. История Казахстана и Центральной Азии в мировой ориенталистике. Часть I. Становление и развитие востоковедных школ в контексте изучения Центральной Азии и Внутренней Евразии. - Астана: КИСИ, 2015. - 416 с.

[4] Центральная Азия - 2020: четыре стратегических концепта: Доклад / Колл. авторов. – Алматы: КИСИ, 2015.

REFERENCES

[1] Zhumaly R.B. Arabskiy pas'yans. Khroniki stoletiya. Astana: KISI pri Prezidente RK, 2016. 508 s. [in Rus.].

[2] Karin, Erlan. The Soldiers of the Caliphate: The Anatomy of a Terrorist Group. Astana, 2016. 154 p.

[3] Laumulin M. Istoriya Kazakhstana i Tsentral'noy Azii v mirovoy orientalistike. Chast' I. Stanovleniye i razvitiye vostokovednykh shkol v kontekste izucheniya Tsentral'noy Azii i Vnutrenney Yevrazii. Astana: KISI, 2015. 416 s. [in Rus.].

[4] Tsentral'naya Aziya - 2020: chetyre strategicheskikh kontseptov: Doklad. Koll. avtorov. Almaty: KISI, 2015 [in Rus.].

Камзаев Э.Б.,

Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ магистранты, Алматы, Қазақстан,
E-mail: festina90593@gmail.com

ТАЯУ ШЫҒЫСТАҒЫ ТҰРАҚСЫЗДЫҚ ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМ

Тірек сөздер: терроризм, ұлттық қызығушылықтар, саясат, дін, ресурстар

Аңдатпа. Бұл мақала адамзатқа әлемдік мәселе болып табылған терроризм мәселесіне арналған, яғни тұрақсыздыққа үздіксіз қатер тұғызатын, халықаралық байланыстар саны артып отыратын және әртүрлі аймақтарда өзара әрекет етуші, қарқынды дамушы техникаға және ең жоғарғы ұйымдарға ие, елеулі қаржылай құралдарға иелік етуші ұйым болып табылады.

Статья поступила 23.12.2016 г.

Almakhan G.N.,
undergraduate student, of IR of Ablai khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: gondi2030@mail.ru

REGIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY

Keywords: European Union, Geopolitics, Communicative, Problems, International relations.

Abstract. This article focuses on the issues of international security and the role of international law in the field of international security. The effectiveness of international law as the right of a comprehensive security and collective responsibility of States to mankind requires constructive cooperation of participants of international relations.

ӘОЖ 327

Алмахан Г.Н.,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ магистранты,
мамандығы «6М021000 – Халықаралық қатынастар»,
Алматы, Қазақстан, E-mail: gondi2030@mail.ru

АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК

Тірек сөздер: аймақтық қауіпсіздік, халықаралық қауіпсіздік, халықаралық қатынастар.

Аңдатпа. Бұл мақалада халықаралық қауіпсіздікпен аймақтық қауіпсіздіктің құқығы туралы. Оған қоса қауіпсіздіктің маңыздылығы жайында. Халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз ету барлық мемлекеттердің жалпы мойындалған қағидаттарды және халықаралық құқық ережелерін ұстануына негізделген. Бұл шарттар арнайы ғаламдық, аймақтық, мемлекетаралық құрылымдар мен тетіктер құру арқылы орындалады.

Халықаралық қауіпсіздік мемлекеттерге бейбітшілік жағдайында экономиканың тұрақты өсімін қамтамасыз етіп, саяси жүйені жетілдіріп, өз азаматтарына үздіксіз қамқорлық көрсетіп, олардың құқықтары мен бостандықтарына кепілдеме беріп, дамуға мүмкіндік беретін Жердегі бейбітшілікті тәртіпті көрсетеді [1].

Халықаралық қауіпсіздіктің түсінігі айтарлықтай жан-жақты болып келеді. Әдетте халықаралық қауіпсіздік бірнеше түрлерге бөледі: экономикалық, әскери-саясаттық, гуманитарлық, ақпараттық және т.б. Мамандар қауіпсіздіктің елуге жуық түрін көрсетеді, олардың көбісі халықаралық қауіпсіздікке қатынасы бар. Халықаралық қауіпсіздік туралы жалпылай айтқанда, оны кең ауқымды мағынада түсіну керек. Сонымен қатар халықаралық қауіпсіздік түсінігі көбінесе тар мағынада қолданылады. Бұл жерде халықаралық қауіпсіздіктің әскери-саясаттық мағынасы мен біздің ғаламшарымыздағы бейбіт өмір сүруді қамтамасыз ету проблемасы туралы айтылып тұр.

Қазіргі заманғы кезеңде қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы мәселелерде әр мемлекет халықаралық қауіпсіздіктің үш жүйесіне сенім арта алады.

Бірінші жүйе – әмбебаптық халықаралық жүйесі, оның басы 1945 жылы БҰҰ Жарғысымен қабылдануымен негізделген еді, онда: қазіргі заманғы және келешек ұрпақты әскери шиеленістерден сақтау концепциясы бекітілген еді. БҰҰ Жарғысы күш қолдану және күшпен қауіп төндіруді қолданбау; халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу; жалпыға ортақ және толығымен қарусыздану сияқты қағидаттарды қамтиды. Сонымен қоса халықаралық құқықтың өзге қағидаттары да сақталу керек. Дүниежүзіне және қауіпсіздікке қауіп төнген кезде немесе агрессия актілері жасалған кезде, БҰҰ Жарғысы ұйымның Қауіпсіздік Кеңесін БҰҰ мемлекет-мүшелеріне бірлескен шаралар ұйымдастыру мүмкіндігін қарастыруын міндеттейді.

Екінші жүйе ашылуы БҰҰ Жарғысымен қарастырылған аймақтық қауіпсіздік жүйесіне тірек етеді (VIII тарау). Бұл жүйеге қарастырылған Жарғының негізгі талаптары келесідей:

1) онда тек бір саяси-географиялық ауданның мемлекеттері қатыса алады;

2) аймақтық келісімдерге байланысты шаралар осы ауданның шекарасынан аса алмайды;

3) бұл шаралар БҰҰ қолданатын шараларға немесе БҰҰ Жарғысының мақсаттары мен қағидаттарына қарама-қайшы келмеу керек.

Аймақтық ұжымдық қауіпсіздік негізін аймақтық даулардың бейбіт жолымен шешілу шаралары құрайды. Ұжымдық өзін-өзі қорғау туралы БҰҰ Жарғысының 51 бабына сәйкес әскери шаралар тек тікелей агрессияны тойтаруға ғана қолданыла алады, және олар БҰҰ ҚК сәйкес нормалар қабылдағанына дейін ғана жалғаса алады.

Соңғысы болып табылатын үшінші жүйе – мемлекеттер қауіпсіздігінің жеке жүйесі. Мемлекеттік егемендіктің халықаралық құқық-қағидаттың негізгі қағидатынан шығатын өз қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін мемлекеттердің құқығы – мемлекеттер тәуелсіздігінің бір көрінісі болып табылады.

Әдетте халықаралық қауіпсіздік әмбебап қауіпсіздігіне, немесе Жерде бейбітшілікті қамтамасыз етуге икемделген жалпыға ортаққа, және ғаламшардың бөлек аймағында құрылатын аймақтыққа бөледі. Сондай-ақ әмбебап та, аймақтық та халықаралық қауіпсіздік халықаралық қоғамдастық қатысушыларының ұжымдық күштерімен ғана құрыла алатынын атап өткен жөн.

Қазақстан өзінің тәуелсіз мемлекет ретінде тіршілік етіп келе жатқан жылдар бойы халықаралық қатынас жүйесіне нық кірді, жеке сыртқы саясатын қалыптастырды, белгілі бір сыртқы саясаттық

доктриналарды тұжырымдады.

1992 жылдың 2 наурызында БҰҰ Бас Ассамблеясының 46-шы сессиясында Қазақстан Республикасы Біріккен Ұлттар Ұйымының мүшесіне қабылданды. Сол жылдың 5 қазанында БҰҰ Бас Ассамблеясының 47-ші сессиясының пленарлық жиналысында Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бірінші сөз сөйлеуі болды, ол жерде Президент Азиядағы Өзара қатынас пен сенім шаралары бойынша кеңес шақыру туралы тәуелсіз Қазақстанның бірінші халықаралық бастамасын ұсынды (ӨҚСШК).

Қазақстанның БҰҰ кіруі халықаралық құқық пен халықаралық қатынастардың толық субъектісі ретінде дүниежүзілік қоғамдастықтың тануын білдірді. Бүгінгі таңда 193 мүше-мемлекеттерді біріктіретін (Қазақстан 168-ші орында) осы әмбебап жаһандық ұйымдар шеңберінде дүниежүзілік мәселелерді шешуде белсенді қатысу біздің мемлекетіміздің дамуына, оның ұлттық қауіпсіздігін нығайтуға және дүниежүзілік аренада ұлттық мүдделерді қорғауға, дүниежүзілік экономикалық байланыс жүйесіне толық қанды бірігуге қолайлы жағдайлар жасады және одан әрі жасау бойынша көмек көрсетуді жалғастыруда.

2011 жылдың қыркүйек айында БҰҰ Бас Ассамблеясының 66-шы сессиясында қатысқан кезде ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев тәуелсіз Қазақстанның 20 жыл бойы БҰҰ Жарғысының ережелері мен рухын мүлтіксіз орындап келді. Біздің еліміздің басты сыртқы саясаттық басымдылықтардың бірі БҰҰ шеңберінде өзекті халықаралық мәселелерді шешуге белсенді қатысу, осы дүниежүзілік әмбебап ұйыммен ынтымақтастықты дамыту мен кеңейту болып табылады.

1992 жылдың қаңтар айында Қазақстан Республикасы ЕҚЫҰ мүшесі болып кірді, ал 1995 жылы Вена қаласында ЕҚЫҰ жанында Қазақстан өкілеттілігі ашылды. Қазақстанның осы ұйымға кіруі халықаралық қауіпсіздіктің өзекті мәселелерін шешу жөнінде жалпы еуропалық шараларға белсенді қатысу талпынысымен білінді. Сондай-ақ Қазақстан адам құқығын қорғау, экономикалық даму, терроризммен күресу және көп тараптық ынтымақтастықтың өзге мәселелерін шешу бойынша міндеттемелерді өз еркімен мойнына алды.

Қазақстан Республикасы қысқа уақыт ішінде ЕҚЫҰ құрамына кіретін елдермен жоғары өзара қатынас деңгейіне жете алды. Оған сөзсіз елдің сәтті экономикалық дамуы, қазақстандық қоғамның қоғамдық-саяси өмірін либеризациялау мен оның саяси жүйесін демократизациялау өз септігін тигізді. 2004 жылы саяси реформалардың жалпы ұлттық бағдарламасы жарияланды. Содан кейін ЕҚЫҰ стандарттарына едәуір жақын жаңа сайлау заңнамасы қабылданды. Демократиялық реформалар бағдарламасын әзірлеу және нақтылау бойынша әр түрлі комиссиялардың қызметіне үлкен көңіл бөлінген

еді. ЕҚЫҰ-дағы Қазақстанның рөлі мен беделінің көрсеткішіне 2010 жыл бойы Қазақстан осы халықаралық ұйымның төраға қызметін атқарғанын жатқызуға болады.

Халықаралық қарым-қатынас туралы заманауи ғылымда жаһандық халықаралық жүйенің болуы бүкіл халықаралық өмірге және бөлек алған бір елдің сыртқы саясатына өзінің ізін қалдыратыны барлығына белгілі. Сонымен қатар, аймақтық халықаралық жүйелерге үлкен қызығушылық танытыла басталатын болды, олар жаһандандудың күшею қарқынына қарай маңызды болып, ғаламдық жүйеден жеткіліктілік пен тәуелсіздік жаққа тартыла бастады. Бүгінгі таңда қарқыны өсіп келе жатқан аймақтылық қазіргі заманғы дүние дамуының негізгі беталысы болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстан үшін өзекті аспектке халықаралық қана емес, сонымен қоса аймақтық қауіпсіздік жатады. Республика бұл саладағы саясатын тек екі жақты ғана емес, көп жақты деңгейде өткізеді.

Қазақстан үшін аймақтық халықаралық жүйе бірнеше аймақтық қосалқы жүйелердің қосындысын білдіреді. Бұл жағдайда Орталық-Азия аймағы негізгі қосалқы аймақ жүйесі ретінде іс-әрекет етеді [2].

XXI ғасырдың басында Қазақстан аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен ынтымақтастықты нығайтуға бағыттталып, іске асқан сыртқы саясаттық бастамаларды сәтті көрсетіп, ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев жетекшілігімен аймақтық көшбасшы орнын нық алды.

Президент Н.Ә. Назарбаевтың интеграциялық бастамалары Еуразиялық Экономикалық Қоғамдастық, Өзара қатынас пен сенім шаралары бойынша кеңес (ӨҚСШК), Ұжымдық қауіпсіздік туралы келісім (ҰҚТК), Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) сияқты еуразиялық аймақтық ұйымдардың құрылуына айналды. Бұл аймақтық құрылымдардың қажеттілігі мен пайдалылығын уақыт көрсетті, олар жиынтығында геосаясаттық ландшафтты қалыптастырады және аймақтық қауіпсіздік құрылымын нығайтып, маңызды реттеуші функцияны атқарады.

1992 жылы Ташкент қаласында ТМД елдерінің Ұжымдық қауіпсіздік туралы келісімі жасалды. Құжатқа қол қойған елдер өздерін ҰҚК ұйымы деп атады. Бұл ұйымның Жарғысында дүниежүзінің, халықаралық және аймақтық қауіпсіздік пен тұрақтылықты нығайту, тәуелсіздіктің ұжымдық негізіндегі қорғаныс, аймақтық тұтастық пен мүше-мемлекеттердің егемендігі оның басымдылығы саяси құралдарға беріледі. Бұл ұйым басқа мемлекеттер мен халықаралық құрылымдармен ынтымақтасу үшін ашық. Мысал ретінде, жайдан дамып келе жатқан ҰҚТК мен ЕҚЫҰ қарым-қатынастарын келтіруге болады. ЕҚЫҰ мен ҰҚТК арасындағы ынтымақтастық терроризм және есірткімен қарсы күрес, Ауғанстанмен шекараны нығайту сияқты салаларда қолайлы болашақ бар деген түсінікке ие.

2001 жылдың 14-15 маусымында Шанхай қаласында алты мемлекет – Ресей, Қытай, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан басшыларының кездесуі өтіп, ШЫҰ құру туралы жарияланды. Саммитте қабылданған Декларация дүние жүзіні, Орта Азиядағы қауіпсіздік пен тұрақтылықты қолдау және қамтамасыз ету ретінде өзінің басты мақсаттарын жариялап, сондай-ақ саяси, сауда-экономикалық, ғылыми-техникалық, мәдени, білім беру, энергетикалық, транспорттық, экологиялық және басқа салалардағы ынтымақтастықты дамыту туралы айтты. Басқа маңызды құжат – осы ұйыммен қабылданған терроризмге, сепаратизмге қарсы күрес туралы конвенция халықаралық деңгейде бірінші рет сепаратизм мен экстремизм анықтамасын қылмыстық тәртіпте қудалаған әрекет, зорлық ретінде бекітті.

Шанхай ұйымы аймақтық қауіпсіздік тақырыбы бойынша жұмысты жандандыру мақсатын алдына қояды. ШЫҰ мүше-мемлекеттері мен бақылаушы-мемлекеттерінің сыртқы істер министрлер орынбасарларының тұрақты кеңес беру тәжірибесі жалғастырыла қоймай, сонымен қоса жоғары деңгейдегі кездесулерді сараптық кездесулермен, терроризм және есірткімен қарсы күрес тақырыбы мен ауған істері бойынша ҰҚКҰ-мен, басқа шетелдік серіктестермен өзара әрекеттесуді толықтыру керек. Аймақтағы жағдайдың дамуын талдау және жорамалдау жұмыстарын бірлесе өткізуге және әрекет ету мен алдын алу шараларының нұсқаларын әзірлеуге көп көңіл бөліну керек. Қарапайым оймен бөлісудің орнына позицияны ұстау мен әрекет етуге келісуді енгізу керек.

ШЫҰ аймақтық қауіпсіздікке байланысты келесі мақсаттардың орындауын қамтамасыз етуге шақырады:

– мүше-мемлекеттер арасында өзара сенім мен тату көршілікті нығайту, сондай-ақ аймақтағы бейбітшілікті, қауіпсіздікті және тұрақтылықты қолдау және нығайту;

– терроризмге, сепаратизмге және экстремизмге қарсы бірлескен әрекет ету;

– есірткінің және қарудың заңсыз айналымымен, трансұлтты қылмыстық әрекеттің басқа түрлерімен, сондай-ақ заңсыз көшу-конумен күрес;

Сонымен қатар бүгінгі заманның «үш жамандығы» көбінесе аймақтық және жаһандық қауіпсіздіктің басқа ауыр қаупімен байланысты екенін атап өткен жөн, ол – есірткінің заңсыз айналымы. Осыған байланысты, 2004 жылдың 17 маусымында ШЫҰ шеңберінде есірткі заттардың, есуастандырғыш заттардың және олардың алғы нышандарының заңсыз айналымымен қарсы күрес бойынша ынтымақтастық туралы келісімнің қабылданғанын атап өткен жөн [3].

Осы келісімнің орындалуы мақсатында 2011 жылдың 14-15 маусымында Астанада өткізілген ШЫҰ мерейтойлық саммитінде 2011-2016 жылдарға арналған ШЫҰ мүше-мемлекеттерінің Есірткіге қарсы стратегиясы және ШЫҰ кеңістігінде есірткі қауіпіне қарсы күрес бойынша бірлесе жасалған шаралардың тиімділігін арттыруына септігін тигізетін Іс-әрекет бағдарламасы бекітілді. Берілген құжаттарды қабылдағаннан басқа, Қазақстан АТҚҚ және Есірткі мен есуастандырғыш заттардың заңсыз айналымымен қарсы күрес бойынша Орта Азиялық ақпараттық үйлестіруші орталығы (ОААҰО) арасында Өзара түсіністік хаттамасына қол қоюға едәуір септігін тигізді, сонымен қоса ШЫҰ-ның Есірткі мен қылмысқа қарсы күрес бойынша БҰҰ (UNODC) Басқармасымен Өзара түсіністік меморандумының қабылдану бастамасын қолға алды. Сондай-ақ терроризммен, есірткі мен қарудың заңсыз айналымымен және трансұлтты қылмыстардың басқа да түрлерімен байланысты тұлғалардың кіріп кету каналдарын жабу мақсатында, Қазақстан ШЫҰ шеңберінде заңсыз көшіп-қонумен қарсы күресте ынтымақтастық туралы Келісімге қол қояды ұсынды.

2012 жылдың қаңтар айында Президент Н.Ә. Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына арналған Жолдауында «Біз өзіміздің теңдестірілген сыртқы саясатымызды тек Батыспен қана өзара қатынаса қоймай, сонымен қоса Азия мемлекеттерімен де өткізетін боламыз» деп атап өткен еді. ХХІ ғасырдың жаһандық қарсы тұруына және қауіпіне жауап ретінде еуразиялық біріктіруінің кеңейтілуі мен тереңдетілуі және Еуразиялық экономикалық одақтың құрылуы болады. Еуразиялық біріктірудің маңыздылығын баса айтқанда, Н.Ә. Назарбаев: «Бұл жалпы аймақтық тұрақтылықтың, экономикаларымыздың бәсекелесу қабілеттілігін арттырудың маңызды факторы болып табылады. Біз ТМД-дағы басқа мемлекеттердің еуразиялық біріктірудің мүшесі болуға талпынуын қолдауға дайынбыз» деп атап өтті [4].

Сөйтіп, қазіргі таңда Қазақстан дүниежүзілік саяси үдерістің толық құқылы авторы, аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде аймақтық көшбасшы және біріктіру үдерістері мен бірлестіктердің бастамашысы болып табылады. Орталық Азия мемлекеттерімен достастық және тату көршілік ынтымақтастықта өзара тиімді қарым-қатынастарды жүйелі және жоспарлы түрде дамыта отырып, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев аймақтағы тұрақты және қауіпсіз бейбітшілікті құрудың сәулетшісі мен жақтаушысы болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Қазақстан мен Еуропалық одақ // Егемен Қазақстан. – 2016. – 3.12.
- [2] Ибрашев Ж.У., Енсебаева Э. Европейский Союз во внешней политике Казахстана. – Алматы, 2001. – 370 б.
- [3] Токаев, Касымжомарт. Дипломатия Республики Казахстан. – Астана: Елорда, 2001. – 552 с.

[4] Алимбетов Ж. Плюс Европа: О визите Президента РК Н.Назарбаева в Великобританию // Известия.- 2000.- 24 нояб.- С.12.

REFERENCES

- [1] Kazakstan men Yeuropalyk Odak. *Yegemen Kazakstan*. 2016. 3.12 [in Kaz.].
[2] Ibrashev Zh.U., Yensebayeva E. *Yevropeyskiy Soyuz vo vneshney politike Kazakhstana*. Almaty, 2001. 370 b. [in Rus.].
[5] Tokayev, Kasymzhomart. *Diplomatiya Respubliki Kazakhstan*. Astana: Yelorda, 2001. 552 s. [in Rus.].
[6] Alimbetov ZH. Plyus Yevropa: O vizite Prezidenta RK N.Nazarbayeva v Velikobritaniyu. *Izvestiya*. 2000. 24 noyab. S.12 [in Rus.].

РЕГИОНАЛЬНАЯ И МЕЖДУНАРОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Алмахан Г.Н.,

магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана
по специальности 6M020200 – Международные отношения
Алматы, Казахстан, E-mail: gondi2030@mail.ru

Ключевые слова: Европейский союз, геополитика, коммуникативный, международные отношения.

Аннотация. Статья посвящена вопросам обеспечения международной безопасности и роли международного права в сфере обеспечения международной безопасности. Рассматривается вопрос о важности и эффективности международного права в регулировании международных отношений. Эффективность международного права как права всеобъемлющей безопасности и коллективной ответственности государств перед человечеством предполагает конструктивное сотрудничество участников международного общения.

Статья поступила 22.12.2016 г.

Каныбек Т.,

master's student, Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, E-mail: kanybek_toha@mail.ru

THE INVOLVEMENT OF KAZAKHSTAN IN THE PROJECT “SILK ROAD ECONOMIC BELT”

Keywords: Silk way, Kazakhstan, China, Central Asia, transit, logistics, infrastructure, investment

Abstract. This article is devoted to the Chinese initiative the Economic belt of the Silk way, as to one of the most large-scale and perspective projects of this century. In article the reached agreements between Kazakhstan and China connected with the project are also considered. The interrelation of the Chinese initiative “An economic belt of the Silk way” and the New economic policy of Kazakhstan “Bright future” published in the President’s letter of the Republic of Kazakhstan of Nazarbayev N. A. is also considered and analysed of November 11, 2014 and the Plan of the nation of “100 concrete steps”.

УДК 327.7

Каныбек Т.Н.,
магистрант, ФМО, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, E-mail: kanybek_toha@mail.ru

ВОВЛЕЧЕНИЕ КАЗАХСТАНА В ПРОЕКТ “ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОЯС ШЕЛКОВОГО ПУТИ”

Ключевые слова: Шелковый путь, Казахстан, Китай, Центральная Азия, транзит, логистика, инфраструктура, инвестирование.

Аннотация. Данная статья посвящена Китайской инициативе Экономический пояс Шелкового пути, как к одному из самых масштабных и перспективных проектов нынешнего века. В статье также рассмотрены достигнутые соглашения между Казахстаном и Китаем, связанные с проектом. Также рассмотрена и проанализирована взаимосвязь Китайской инициативы «Экономический пояс Шелкового пути» и Новой экономической политики Казахстана «Нурлы Жол», обнародованная в Послании Президента Республики Казахстан Назарбаева Н.А. от 11 ноября 2014 года и Плана нации «100 конкретных шагов».

Некогда легендарный Шелковый путь, сейчас является одним из самых важных проектов Пекина для развития и международной торговли. В настоящее время экономика Китая является второй по величине в мире после США и опережая Японию. Шелковый путь был предложен для поддержания этого экономического роста и развития. Современная интеграция Шелкового пути состоит из двух проектов «Экономический пояс Шелкового пути» и «Морской Шелковый путь 21-го века», объединяющий в концепцию “Один пояс – один путь”, который в прошлом связывал Восток с Западом.

“Один пояс – один путь” является основным драйвером китайской экономики, внешней и внутренней политики. Цель концепции – оживить древние торговые дороги Шелкового пути, для открытия рынка как внутри, так и за пределами региона. Начиная со второго века до н. э. вплоть до конца XIV века нашей эры, великий торговый путь возник от Чанъань (ныне Сиань) на востоке и завершился на западе в Средиземном море, соединяющей Китай с Римской Империей. Поскольку шелк был главным торговым продуктом, который путешествовал по этой дороге, в 1877 году Фердинанд фон Рихтгофен – известный немецкий географ, дал ему название Шелковый путь. Шелковый путь был ключевым фактором в развитии цивилизаций Китая, Индии, Персии, Рима, Средней Азии, Африки, Европы и Аравии, предоставляя политические, экономические и культурные взаимодействия между цивилизациями и культурами [1].

Шелковый путь представляет собой исторический урок политической, экономической и культурной интеграцией за счет межрегиональных сделок и культурных коммуникаций.

Возрождение Шелкового пути была впервые предложена Европейской Комиссии в 1991 году, когда страны Центральной Азии – Казахстан, Киргизия, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан стали независимыми государствами. Шелковый путь в ЕС заключалась в том, чтобы соединить Европу с центральной Азией в рамках Международного транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия (ТРАСЕКА).

Позже в 1999 году США ввели “закон о Стратегии Шелкового пути”, который был обновлен в 2006 году. Закон был создан для обеспечения защиты долгосрочных интересов США в Центральной Азии и на Южном Кавказе и позже в Афганистане, укрепления региональной безопасности и сотрудничества, как на примере газопровода Туркменистан-Афганистан-Пакистан-Индия [2].

ООН планирует возродить Шелковый путь его, в качестве Трансазиатского шоссе. Она была задумана как трансконтинентальная железная дорога, связывающая Россию и Китай с Европой через Казахстан.

В сентябре 2013 года Председатель Китая Си Цзиньпин в своей речи в Назарбаев университете, объявил о новой китайской инициативе экономического пояса Шелкового пути. Основной целью проекта является создание нового экономического и инвестиционного пространства, которая будет включать Китай, страны Азиатско-Тихоокеанского региона, Восточной Европы, а также страны СНГ. Экономика стран региона, как ожидается, займет около 29% мирового ВВП, а в ближайшие 10 лет товароборот между Китаем и странами вдоль «пояса и пути» увеличится в два раза. Это повысит спрос на расширение пассажирские и грузовые системы транспортировки. В связи с этим, пространство призвано способствовать развитию инфраструктуры, а также институциональной базы, создание долгосрочных международных коммерческих проектов со стратегическими партнерами Китая [3]. “Экономический пояс Шелкового пути” (ЭПШП) связано не только с транспортировкой и комплексным развитием дорожной сети, но также предполагает, четыре других основных аспектов. Первый аспект связан с политическим сотрудничеством государств данного региона. Второе измерение развитие торговли путем ликвидации торговых барьеров, снижения торговых и инвестиционных затрат, повышения скорости и качества экономических операций в регионе. Другим направлением деятельности будет связано с увеличением валютных потоков за счет перехода на расчеты в национальных валютах. И последнее, но не менее важным направлением совместной работы является усиление роли народной дипломатии, расширение прямых связей между народами региона. Помимо безусловных внешних причин развития

экономического пояса есть еще и внутренняя экономическая мотивация. Китай сталкивается с очень острой проблемой слабо развитых западных регионов. Многолетние попытки преодолеть разрыв Западной и более развитой восточной провинции во многом были искусственными и оказались слишком дорогостоящим. Однако, новая внешнеэкономическая стратегия, предполагающая полномасштабное строительство железных дорог в западной части Китая выглядит гораздо более доступным и перспективным.

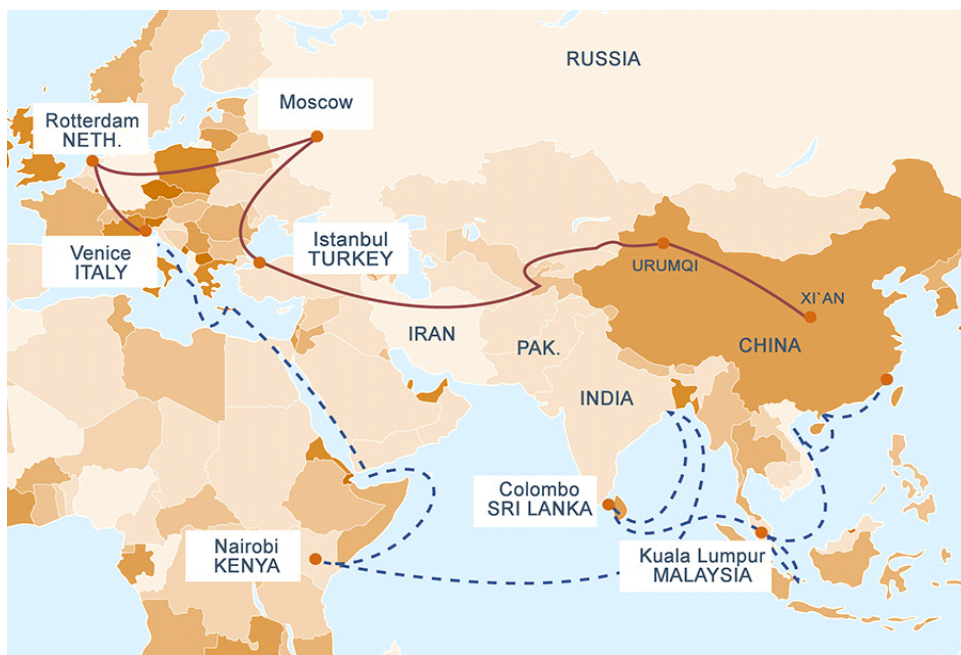

Рисунок – 1. Маршруты «Экономический пояс Шелкового пути» и «Морской Шелковый путь 21-го века»

Примечание – источник [4].

Экономической целью концепции “Один пояс – один путь” заключается в исправлении недостатков инфраструктуры и улучшения связей между Азией и Европой.

«Экономический пояс Шелкового пути» является сухопутной маршрутом, простирающийся до Запада. Он простирается от Сиань в центральной части Китая через Центральную Азию далее в Самарканд, Тегеран, Стамбул, Москву, через Восточную Европу в Дуйсбург и наконец, в Роттердам. Ключевые пути ЭПШП включает транспортные маршруты и трубопроводы природного газа. Через грузовые связи поезда доставляют товары до места назначения значительно быстрее морских путей. Коридор охватывает семь областей в самом Китае. Первая международная связь рельса между Ляньюнганом в провинции Цзянсу и Казахстаном была начата в феврале.

«Морской Шелковый путь 21-го века», простирающийся к Югу, является торговым путем, сосредотачивающимся на морских маршрутах, который связывает Юго-Восточную Азию с Ближним Востоком, Восточной Африкой и Европой. Начиная в Фучжоу, она проходит вдоль китайского побережья на юг в Ханой, Джакарту и Куала-Лумпур, через Малаккский пролив, в Индийский океан через Коломбо, в Найроби и, наконец, в Средиземное море, Афины и в Венецию. Здесь тоже, вся необходимая инфраструктура претерпит значительного расширения. Китай также планирует инвестировать в портовые сооружения и верфи, например, в Бангладеш, Шри-Ланку, Мальдивские острова и Пакистан.

Более чем 900 соглашений стоимостью в больше чем \$890 миллиардов идут в настоящее время, полным ходом, включая газопровод от Бенгальского залива до Мьянмы в юго-западный Китай и железнодорожное сообщение между Пекином и транспортным узлом Дуйсбурга.

На настоящий момент в проект вовлечены пятьдесят восемь стран, составляя 21 триллион долларов США в совокупной экономической активности, составив 29% международной торговли. Где традиционный Великий шелковый путь облегчил обмен товарами и технологией, а Новый Великий шелковый путь свяжет политику, инфраструктуру, торговлю, финансы и людей.

В плане прагматичном для ряда постсоветских государств участие в ЭШП открывает заманчивые перспективы осуществить то, о чем идет речь на протяжении уже четверти века: максимально задействовать масштабный транзитный потенциал, модернизировать транспортную и логистическую инфраструктуру, в которую Китай готов вкладывать колоссальные средства.

Проекты «Экономический пояс Шелкового пути» и «Морской Шелковый путь 21-го века» экономно соединят Западную и Среднюю Азию с Южной и Юго-Восточной Азией. Инициатива поддержана не только политическим желанием региональных партнеров, но также и национальными финансами. Китайский национальный план экономического развития отражает инициативу для 13-го Пятилетнего Плана относительно периода 2016-2020 годов. Более того, проект стал частью нынешнего политического документа китайского Правительства. Что касается ресурсной базы, то проект будет в значительной степени, поддерживается Фондом Шелкового пути с финансовыми отчислениями в 40 миллиардов долларов США, а также Азиатским Банком инфраструктурных инвестиций (АБИИ) с уставным капиталом в 100 миллиардов долларов США [5]. Устойчивости инфраструктурных инвестиций АБИИ будет поддерживаться широким членским составом, который будет включать в страны Азии, Западной

Европы и России. Он будет предоставлять инвестиции и финансовую поддержку для развития инфраструктуры, ресурсов, промышленного и финансового сотрудничества и других проектов в странах-участниц проекта. Одной из целей “Одного пояса – Одного пути” является стимуляция национальной экономики Китая и проектированием китайских стратегических интересов и на западе, и на юге. Китай также стремится поддержать национальную валюту юань, таким образом, увеличивая его принятие как альтернативную глобальную валюту.

Центральная Азия была центром Шелкового пути, и если “Экономический пояс Шелкового пути” реализуется, то станет им снова. Развитие этой экономической зоны полностью зависит от развития Центральной Азии. Среднеазиатский регион богат минеральными ресурсами, но также остается слаборазвитой областью. Также все населения Центральной Азии составляет всего 60 млн, что почти соответствует средней провинции Китая.

Реализация проекта в Центральной Азии имеет преимущество взаимопонимания на политическом уровне между Китаем и странами Центральной Азии, которая основана, прежде всего, на приверженности многополярной международной системы и принцип уважения и индивидуальности страны в выборе политических систем. Кроме того, Шанхайская Организация сотрудничества была запущена и работает в течение длительного времени, обеспечивая готовые рамки для сотрудничества между Китаем и Центрально-Азиатскими членами, которые могут быть использованы для продвижения ЭПШП. Однако следует признать, что основным направлением сотрудничества в рамках ШОС имеет место, главным образом по вопросам безопасности (например, борьба с терроризмом), в то время как экономическое сотрудничество между странами-членами уже сделан ограниченный прогресс в прошлом. Экономические интересы Китая к Средней Азии не являются значительными — объем двусторонней торговли является низким (25 миллиардов долларов США в 2014), и среднеазиатские государства низко оценивают получение и использование китайского юаня в их международных платежах.

Россия недавно озвучила свое желание сопряжения Евразийского экономического союза (ЕАЭС) с ЭПШП и Казахстан предложил нечто подобное, предложив политику Нурлы Жол. яркий экономической политики своей страны дорогу экономического пояса Шелкового пути. Обе стратегии Нурлы Жол и ЭПШП дополняют друг друга, поскольку они направлены на развитие инфраструктуры в ключевых областях, включая энергетику, промышленность и транспорт. Кроме того, Казахстан является одним из учредителей АБИИ, и будут иметь варианты финансирования через АБИИ различные инфраструктурные дорожные проекты. Например, план развития проектов строительства

дорог на ближайшие 2 года оценивается в 9 млрд. долларов США [6].

Несмотря на политику Нурлы Жол, которая направлена на развитие инфраструктуры, в соответствии с целями китайский проект ЭПШП интеграции с ЕАЭС является несколько более сложным. ЕАЭС – это организация с институциональной и нормативной базы, в то время как ЭПШП – это скорее «видение», охватывающий целый ряд конкретных проектов. 'Интеграция' это на практике может быть затруднено. Особая экономическая зона может быть в очередной раз ответ на этот, и ЕАЭС и Китай в настоящее время изучают эту идею. Внешние тарифы ЕАЭС могут представлять непосредственное препятствие для расширения торговли с Китаем, хотя одним из преимуществ является то, что, когда этот барьер можно будет преодолеть, Китай получит доступ к значительному экономическому пространству, состоящей из пяти стран. Однако, для облегчения торговли, Китаю и России необходимо решить ряда вопросов двусторонней торговли [6].

Казахстан видит свое географическое положения, в роли обеспечения стратегического моста между Европой и Азией. Это стратегическое расположение предлагает значительные возможности для торговли и привлечения инвестиций, особенно из регионов с внушающим экономическим ростом, как Китай. Действительно, во время государственного визита Си Цзиньпина 2013 году в Казахстан, Президент Назарбаев выразил надежду, что сотрудничество с Китаем будет способствовать ускорению экономического роста Казахстана.

В настоящее время Китай является крупнейшим торговым партнером Казахстана (примерно 20% от общего объема товарооборота Казахстана), и Казахстан является вторым крупнейшим торговым партнером Китая после России в регионе СНГ. Есть несколько совместных инвестиционных проектов, которые способствуют торговле между двумя странами. Во-первых, в качестве важного стратегического партнера Китая в строительстве «Экономического пояса Шелкового пути» и «Морского Шелкового пути 21-го века». Во-вторых, Казахстан одним из основателей Азиатского банка инфраструктурных инвестиций (АБИИ). Китай также стал одним из крупнейших инвесторов в Казахстане. Казахстан является крупнейшим получателем китайских ПИИ в странах бывшего Советского Союза, получив в общей сложности около 22 млрд. долларов США инвестиций от 1991-2013 годов. По состоянию на конец 2014 года, общий объем китайских ПИИ в Казахстане превысил 7,5 млрд. долларов США. Двусторонний товарооборот между странами увеличился с 20,4 млрд. долларов США в 2010 году до 28 млрд. долларов США в 2013 году, но снизился до 22,4 миллиарда долларов США в 2014 году. Китай и Казахстан намерены увеличить двусторонний товарооборот до 40 млрд. долларов США в 2015. В декабре 2014 года Китай и Казахстан

подписали соглашения на общую сумму 14 млрд. долларов США в области энергетики, жилищного строительства и инфраструктуры, а в марте 2015 года, дополнительные соглашения на сумму в 23,6 млрд. долларов США, были подписаны в следующих отраслях: автомобильной, гидроэнергетической и нефтеперерабатывающей. Казахстан стал важным источником сырьевых ресурсов для Китая [7].

Для дальнейшего ускорения таких инвестиций, Китай поощряет своих предпринимателей инвестировать в Казахстан, особенно в индустриальные проекты. Китай и Казахстан также запланировали дальнейшие совместные проекты в свободной экономической зоне Хоргос, которая уже выступает в качестве одного из ключевых источников экономического роста Алматинской области Казахстана.

22 мая 2014 года прошла 9-ая Международная конференция о транзитном и транспортном потенциале, под названием “Транс-Евразия 2014”, которая состоялась в Астане, где Казахстан, Турция, Азербайджан и Грузия подписали межправительственное соглашение о проекте «Шелковый ветер», т. е. включение контейнерных поездов, для того чтобы они могли проезжать через Китай, Казахстан, Каспийское море, Кавказ, Турцию и Европу. Что касается Евразийского дорожной сети, Казахстан предлагает реализовать план “транспортный коридор Западная Европа – Западный Китай”. План “Западная Европа – Россия – Казахстан – Западный Китай” предназначен для подключения более чем 10 городов в трех странах через существующие сети дорог общей протяженностью 8998 км., 3000 км. которых находится в пределах территории Казахстана. Товары будут доставляться в Казахстан через порт Хоргос, далее через Алматы, Тараз и Шымкент в Самару, далее в страны Западной Европы посредством Европейской сети дорог. Транспортный коридор сокращает 45-дневный срок перевозки по морю до 11-дневного по автомобильным [8].

Участие Казахстана в этом масштабном проекте является одновременно и угрозой, и возможностью, от которой во многом выигрывает, но она также должна защищать свою экономическую независимость на фоне этих экономических изменений.

Состояние отношений с Китаем не осталось незамеченным со стороны правительства Казахстана, который разработал стратегию 2050, чтобы правильного ориентирования в сторону развития. Казахстан должен быть способен сбалансировать политические и энергетические отношения с Китаем, которые могли бы использовать свое экономическое влияние в Центральной Азии по политическим мотивам. С другой стороны, значительная часть границы Казахстана с Китаем и Россией по-прежнему будут главным путем для пришествия Нового Шелкового пути, обеспечивая очень сильную позицию в отношениях между Востоком и Западом [9].

Географическое положение Казахстана становится все более важным фактором для развития ЭПШП из Восточной Азии через страны Центральной Азии и Ближнего Востока в Европу. Контрольно-пропускные пункты в казахстанско-китайских отношениях могут оказаться вредным для торговли с Западом, который будет предметом новых торговых пошлин или налогов в Центральной Азии.

Китайская инициатива «Одного пояса – одного пути», без сомнения, является беспрецедентным по своему масштабу и задачам. Некоторые государства встретили его предложение с большой осторожностью, в то время как многие страны, которые непосредственно лежат в основе проекта, рассматривают его, как начало новой эры связи и взаимодействия между государствами. Казахстан не является исключением в этом отношении, поскольку в нем выражена самосознанием, поддержать эту инициативу, признав свою собственную роль как важнейшей транзитной страной. Тем не менее, Казахстан может стать крупным партнером Китая в проекте, в частности ее Континентальной части – “Экономический пояс Шелкового пути”. При этом два региональных проекта – ЕАЭС и «Один пояс и один путь» – могут играть вспомогательную роль в организации новых экономических, инфраструктурных ландшафтов Евразии. Как отмечают многие эксперты сосуществование Транс-Тихоокеанского партнерства (ТЭС) и Морского Шелкового пути 21-го века в Азиатско-Тихоокеанском регионе, сосуществование ЕАЭС и “экономического пояса Шелкового пути” вполне возможно. Это может быть в случае, так как ЕАЭС и “Экономический пояс Шелкового пути” – объединены общей целью, повышения свободного движения товаров, услуг, людей и капитала. Таким образом, эти два пересекающихся региональных проекта могут включать в себя программное обеспечение (ЕАЭС со своими правилами и нормами) и оборудование (“Экономический пояс Шелкового пути” с автомагистралями, железнодорожными путями и мостами) для экономической деятельности на Евразийском континенте. Китай в одиночку не может сделать «Один пояс и один путь» успешным, поскольку она охватывает обширные зоны с участием более 60 стран. Для Китая, это большая стратегия, но для ее партнеров, это действительно большая инициатива. Как инициатива, он требует активного участия и тесного сотрудничества всех партнеров. Казахстан как развивающаяся страна в положительно принимает китайскую инициативу в качестве механизма согласования экономических стратегий развития и политики, планов и мер по повышению связности путем создания инфраструктуры сетей и интеграции планов строительства и систем технических стандартов.

Как уже упоминалось ранее, из-за своего обширного географического охвата и крупные инвестиции, проект предполагает

значительные экономические, политические, угроза безопасности и другие угрозы. Успех и неудача проекта, таким образом, будет зависеть от того, насколько Китай может эффективно управлять этими рисками.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Черных Е. Н. Культуры кочевников в мегаструктуре Евразийского мира. Том 2. - М.: Языки славянской культуры, 2013. – 432 с.
- [2] Farchy J., China seeking to revive the Silk Road. - Режим доступа: URL: <https://www.ft.com/content/e99ff7a8-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f>- (дата обращения 23.12.2016).
- [3] Wang Wen, Jia Jinjing, Silk Road Economic Development: Vision and Path // ISPI report: China Dream: Still coming true / Ed. Alessia Amighini. - Renmin, 2016.
- [4] Маршруты «Экономический пояс Шелкового пути» и «Морской Шелковый путь 21-го века». - Режим доступа: <http://www.jxsywxrq.cn.com/finance-economy/belt-and-road-initiative-makes-strong-progress> - (дата обращения 23.12.2016).
- [5] Zhang Yunling. One Belt, One Road: A Chinese View // Global Asia. – 2015. - Vol. 10, No. 3. - P.8.
- [6] Кошанов А. «Единый пояс Шелкового пути» и перспективы формирования объединенного Евразийского экономического сообщества // Общество и Экономика. – 2016. - № 4.
- [7] Досыбай Н. Жібек жолы аясында Қытай көздейтін бес мақсат, үш бағыт. – Режим доступа: URL: <https://baq.kz/kk/news/alem-ekonomikasi/zhibek-zholi-ayasinda-kitai-kozdeitin-bes-maksat-ush-bagit-63849>. - (дата обращения 20.12.2016).
- [8] Pan Zhiping. Silk Road Economic Belt: A Dynamic New Concept for Geopolitics in Central Asia, CIIS. - Режим доступа: URL: http://www.ciis.org.cn/english/2014-09/18/content_7243440.htm - (дата обращения 20.12.2016).
- [9] Witte M. New Travelers, Old Roads: Kazakhstan's Silk Road Past and Future. - Режим доступа: URL: <http://www.edgekz.com/new-travelers-old-roads-kazakhstan-silk-road-past-and-future/> - (дата обращения 19.12.2016).

REREFENCES

- [1] Chernykh Ye. N.. Kul'tury nomadov v megastrukture Yevraziyskogo mira. Tom 2. M.: YAzyki slavyanskoy kul'tury, 2013. 432 s. [in Rus.].
- [2] Farchy J. China seeking to revive the Silk Road. Rezhim dostupa: URL: <https://www.ft.com/content/e99ff7a8-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f>. Data obrashcheniya 23.12.2016.
- [3] Wang Wen, Jia Jinjing, Silk Road Economic Development: Vision and Path. ISPI report: China Dream: Still coming true. Ed. Alessia Amighini. Renmin, 2016.
- [4] Marshruty «Ekonomicheskij poyas Shelkovogo puti» i «Morskoy Shelkovyy put' 21-go veka». Rezhim dostupa: <http://www.jxsywxrq.cn.com/finance-economy/belt-and-road-initiative-makes-strong-progress>. Data obrashcheniya 23.12.2016 [in Rus.].
- [5] Zhang Yunling. One Belt, One Road: A Chinese View. *Global Asia*. 2015. Vol. 10, No. 3. P.8.
- [6] Koshanov A. «Yedinyy poyas Shelkovogo puti» i perspektivy formirovaniya ob'yedinennogo Yevraziyskogo ekonomicheskogo soobshchestva. *Obshchestvo i Ekonomika*. 2016. № 4 [in Rus.].
- [7] Dosybay N. Zhibek zholy ayasynda Kytay kozdeytin bes maksat, ysh bagyt. Rezhim dostupa: URL: <https://baq.kz/kk/news/alem-ekonomikasi/zhibek-zholi-ayasinda-kitai-kozdeitin-bes-maksat-ush-bagit-63849>. Data obrashcheniya 20.12.2016 [in Kaz.].
- [8] Pan Zhiping. Silk Road Economic Belt: A Dynamic New Concept for Geopolitics in Central Asia, CIIS. Rezhim dostupa: URL: http://www.ciis.org.cn/english/2014-09/18/content_7243440.htm. Data obrashcheniya 20.12.2016/

[9] Witte M. New Travelers, Old Roads: Kazakhstan's Silk Road Past and Future. Rezhim dostupa: URL: <http://www.edgekz.com/new-travelers-old-roads-kazakhstans-silk-road-past-and-future>. Data obrashcheniya 19.12.2016.

Қаныбек Т.Н.,

магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, E-mail: kanybek_toha@mail.ru

“ЖІБЕК ЖОЛ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛДЕУ” ЖОБАСЫНА ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАРТУЫ

Тірек сөздер: Жібек жол, Қазақстан, Орталық Азия, транзит, логистика, инфрақұрылым, инвестициялау.

Аңдатпа. Бұл мақалада осы ғасырдың ең ауқымды және перспективалық жобалардың бірі болып, Жібек жолы экономикалық белдеуі бастамасына арналған. Сондай-ақ, жобаға байланысты Қазақстан мен Қытай арасындағы қол жеткізілген келісімдер, талқылады.

Сондай-ақ, Қытайдың «Жібек жолы экономикалық белдеуі» және Қазақстанның «Нұрлы Жол» Жаңа Экономикалық Саясатының өзара байланысы арқылы қарастырылып тексерілген және талданған.

Статья поступила 24.12.2016 г.

Izrhan N.,

Master's degree student, specialty “International Relations”,
Kazakh Ablai khan UIR&WL, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: izkhann@mail.ru

THE SPECIFIC FEATURES OF FORMATION OF KAZAKHSTAN'S FOREIGN POLICY

Keywords: foreign policy, multi-vector diplomacy, Kazakhstan, security, USA, Russia, Caspian Sea, China.

Abstract. This article is devoted to investigating the specific features of formation of foreign policy and diplomacy of the Republic of Kazakhstan after getting its independence, and different aspects of this issue. The author stresses that the foreign policy of Kazakhstan has been formed and shaped during difficult and tough situations and processes on national, regional and international levels. In addition to that all major issues, with which Kazakhstan has faced, as well as its tense and sometimes complication relations with leading countries such as USA, Russia, China and republics of the former Soviet Union have been analyzed. It is concluded that the role and contribution of the first president of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev to shaping foreign policy of Kazakhstan has been crucial.

ӘОЖ 323 (574)

Ізхан Н.,

«Халықаралық қатынастар» мамандығының магистранты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан, E-mail: izkhann@mail.ru

ҚАЗАҚСТАННЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тірек сөздер: сыртқы саясат, көпвекторлы дипломатия, Қазақстан, қауіпсіздік, АҚШ, Ресей, Каспий теңізі, Қытай.

Андатпа. Бұл мақалада автор тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдегі Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты мен көп векторлы дипломатиясының қалыптасуының түйіткілді аспектілеріне талдау жасап, баға береді. Мақалада Қазақстанның сыртқы саясаты аса күрделі аймақтық, ұлттық және халықаралық жағдайда қалыптасқаны ерекше аталып өтіп, Қазақстанның бетпе-бет келген іргелі проблемаларға, АҚШ, Ресей, Қытай секілді ірі алпауыт державалармен қатар, аймақтық мемлекеттер мен посткеңестік кеңістік республикаларымен екі жақты ынтымақтастығындағы іргелі мәселелерге терең сарапатама жасалынған. Автор Қазақстанның дербес және көп жақты сыртқы саясатының қалыптасуындағы елбасы Н.Ә. Назарбаевтың рөліне тоқтап, талдау жасаған.

Тәуелсіздіктің алғашқы он жылдығында Қазақстанның ішкі және сыртқы саясаты күрделі ұлттық, аймақтық және жаһандық жағдайларда қалыптасты. Бүгінгі күн тұрғысынан келсек, Қазақстан басшылығы үшін таңдау болды деп айтуға негіз бар. Түптеп келгенде бұл жағдайда дұрыс таңдау жасау төтенше күрделі мәселе болғаны айқын. 1990-шы жылдардың басындағы геосаяси, экономикалық және саяси хаос жағдайында өмір сүру мен тұрақтылықты сақтау инстинкті Қазақстанды сол дәуір үшін қажетті стратегияны қалыптастыруға итермеледі. Өз кезегінде бұл стратегия елді күрделі геосаяси жағдай мен ірі державалардың геосаяси ойындарынан аман есен шығуға мүмкіндік берері сөзсіз еді.

Уақыт өте келе Қазақстанның лидерлері дипломатиялық өнер мен сыртқы саясатты жүргізу шеберлігін меңгерді. Негізінен Қазақстан өзінің саяси салмағы мен беделінің төмен болғанына қарамастан, түрлі державалармен ортақ тіл табуда шеберлік таныта білді. Осы тұрғыдан келгенде Қазақстанның ауқымды экономикалық потенциалы, қуатты қарулы күштері, әлдеқайда көп халқы және тағы басқа маңызды ресурстары болғанда, қазақ дипломатиясының аймақтық және әлемдік шахмат тақтасындағы қадамы бұдан да нық болары даусыз еді. Дегенмен қысқа уақыттың ішінде Қазақстан ұлт пен мемлекетті қиын қыстау кезеңдерден алып шығуға қабілетті бірқатар білікті саясаткерлерді тәрбиелей алды.

Мемлекеттік тәуелсіздікке қол жеткізгеннен кейін Қазақстан 1990-шы жылдардың ортасына таман сыртқы саясатта «көпвекторлы дипломатия» концепциясын қабылдады. Шындығына келгенде көпвекторлы саясат немесе дипломатия ең алдымен Қазақстан мен өзге Орталық Азия елдеріне ықпал ететін түрлі геосаяси күштер мен державалардың арасында шебер саясат жүргізу және тепе-теңдікті сақтауды білдірді. Көпвекторлық бағыт сыртқы саясатты жүйелі жүргізудің тәсілі ретінде 1990-шы жылдардың бірінші жартысында қалыптасты. Егер сол кезеңді еске алсақ, Қазақстан 1991 жылы өз тәуелсіздігіне қол жеткізді, бірақ мұнымен қоса көптеген проблемалармен соқтығысты. Атап айтатын болсақ, Кеңес Одағынан мұраға қалған мыңнан астам ядролық зымырандар мен қарулар, қорғауды қажет ететін алып территория, жартысынан астамы өздерін

жаңа мемлекеттің азаматы ретінде сезінбейтін түрлі этностар мен ұлыстар. Бұған қоса, Ресей және Қытай секілді екі алпауытпен көрші болу, тиісінше мыңдаған шақырымға созылып жатқан қорғаусыз жатқан шекаралары, шешімін таппаған шекаралық мәселелер, ірі геосаяси ойыншылар мен алпауыт корпорациялардың ерекше қызығушылығын тудырған аса бай табиғи байлықтар мен минералды ресурстар, әлемдік мұхит пен коммуникациялардан шалғайда орналасу, және өзге де факторларды атап өтуге болады.

Егемендікті ала салысымен Қазақстанға қажетті және қажетсіз жүздеген кеңесшілер әлемнің түпкір түпкірінен ағыла бастады. Олардың бірі қазақтарды демократиялық қоғам мен нарықтық экономиканы құруды үйретуге әуес болса, екіншілері адам құқықтарын қалай қорғауға болатынын көрсетті, үшіншілері тарихи, мәдени және этникалық дәстүрлерді қайта жаңғыртуға шақырса, төртіншілері, кеңестік саяси және экономикалық жүйеден алшақтап кетпеуге шақырды. Тиісінше, жоғарыда аталған және басқа да топтар өздерінің жеке мүдделері, халықаралық және геосаяси беделіне қарай Қазақстанға қысым көрсетуге немесе ықпал етуге тырысты.

Тәуелсіз Қазақстан үшін алғашқы сынақтың туындауы КСРО-дан мұраға қалған ядролық арсенал болды. Осы тұрғыдан келгенде тағдырдың және геосаясаттың тәлкегімен Қазақстан Кеңес Одағының құрамында болған Ресей, Украина және Беларусь секілді мемлекеттермен біріге ядролық қару мәселесін шешу үрдісіне қатысты. Осылардың ішінен ең алдымен қысымның басым бөлігі Қазақстанға жасалынды. Бірқатар батыс мемлекеттерінде Қазақстанды ислам әлемімен тығыз қарым-қатынастар мен ынтымақтастық орнатуға мүдделі, осыған орай кейбір мұсылман елдеріне «ислам ядролық қаруын» жасау жолында көмектесуге ұмтылып отыр деген көзқарас қалыптасты. Мұның барлығы Тәжікстанда болып жатқан аймақтық және конфессионалдық негіздегі қанды қақтығыстар мен жанжалдар жағдайында орын алды.

Ядролық қару мәселесі бойынша Вашингтонмен белгілі бір дәрежеде жемісті келіссөздер жүргізу үшін Қазақстанға Мәскеудің кеңес немесе ақыл беруін қажет етті. Бірақ орыстар тарапы қазақтарға бұл мәселе бойынша мардымды кеңестер бере алмады. Осындай күрделі жағдайда тығырыққа тірелген Қазақстан басшылығы байыпты ойын жүргізіп, бірде өзін «ядролық қаруы бар мемлекет» деп жарияласа, екінші жағынан барлық ядролық зымырандарды елден шығаруға уәде берді. Осы себептен Вашингтон Қазақстанға қатысты қандай саясат қалыптастыру қажет екенін білмей қиындыққа тап болды. Орын алып жатқан жағдайдың мән жайынан хабардар болған Мәскеу американдықтардың қойған сауалдарына тиісті жауап берудің орнына, елеусіз қалдыруды жөн көрді.

Көп ұзамай бұл үрдіске екінші бір маңызды мәселе – Каспий теңізінің мұнайы келіп қосылды. Іс жүзінде Қазақстан шет державалардан ядролық қаруды инвестицияға айырбастауды сұрады. Айта кететін жайт, ол уақытта Вашингтон Каспийдің көмірсутегі қорының жалпы көлемінің қаншалықты екеніне хабарсыз болды, екіншіден Ельцин режимінің қаншалықты әлсіз екенін түсінбей, Ресей Федерациясының реакциясынан сескенді. Осындай жағдайда Үлкен Джордж Буш әкімшілігі тәуекелге баруды жөн санамай, Қазақстанның өз территориясынан баллистикалық зымырандарды алып кетуге байланысты келісімін құптап, бұған жауап ретінде американдық Шеврон компаниясына қысымды күшейтіп, оның Каспийдің мұнайын игеруге үлкен көлемде инвестиция құюға көндірді. Осыдан кейін көп ұзамай Каспий Еразиядағы американ геосаясатының темірқазығына айналды.

Қытай Халық Республикасы мен Кеңес Одағы арасындағы қарым-қатынастар М.С. Горбачев тұсында қайтадан қалпына келе бастады. Кеңес империясы ыдырағаннан кейін бұрынғы одақтас республикалардың жетекшілері енді жеке дара Қытаймен екі жақты мәселелерді талқылауға және реттеуге мәжбүр болды. КСРО ыдырағанға дейін, қайта құру кезеңінде Пекин Мәскеуге бірқатар шарттар қойған болатын: екі жақты қарым-қатынастардың қайтадан қалпына келуі ең алдымен шекаралық мәселелерді реттеуге және даулы территориялар мәселелерін шешуге тікелей байланысты болды. Түптеп келгенде «даулы территориялар» негізінен Қытай үшін ғана мәселе болды. Қытаймен сауда-экономикалық ынтымақтастықты орнатуға мүдделі бола отырып, және де мұндай құдіретті алып мемлекетпен қандай да бір проблеманың болуын қаламаған Қазақстан даулы деп табылған территорияларды Қытайдың бақылауына беруге мәжбүр болды. Дегенмен әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан келгенде бұл территориялардың Қытайға берілуі қазақ қоғамдық пікірі үшін ауыр соққы болды.

«Америкамен дұшпан болғаннан гөрі, оның досы болған әлдеқайда қиын» деген афоризмнің Қазақстанға тікелей қатысы бар. 1994 жылы қазақ және американ мемлекет басшылары Нұрсұлтан Назарбаев пен Билл Клинтон «Стратегиялық әріптестік туралы Хартияға» қол қойды. Бұл құжат АҚШ тарапына іс жүзінде ешқандай міндет артпағанымен, Қазақстан тарапы көптеген маңызды шарттарды орындауға міндетті болды, атап айтсақ: демократия мен нарықты құру, адам құқықтарын сақтау және құрметтеу, халықаралық бақылау жағдайында әділ сайлаулар өткізу. Осы шарттардың орындалуын қадағалау американ тарабының құзырына кірді [1].

Осының барлығы Вашингтонның жаңа мемлекеттің ішкі істеріне араласуға ниетті екенін айқын байқатты. Осыған қарамастан Қазақстанның саяси басшылығы ішкі саясат мәселесіне келгенде

барлық саяси үрдістерді қатаң өз бақылауларына ала алды. Сыртқы саясат мәселесінде Қазақстан Вашингтонмен ынтымақтастықты арттыруға басымдық берді. Өз кезегінде негізінен геосаяси қағидалар тұрғысынан әрекет еткен Вашингтон өзінің Каспий стратегиясын жүзеге асыруға басымдық берді.

Сыртқы саясаттағы Каспий бағыты Қазақстанның көпвекторлы дипломатиясындағы ең күрделі мәселе болғаны айқын. Осы бағытта Қазақстан бір жағынан басты инвесторға айналған АҚШ-тың үздіксіз қысымына ұшыраса, екінші жағынан, Түркияның қысымына тап болды, үшінші жақтан Ресей және Каспиймен шектесетін өзге посткеңестік елдермен аса күрделі сұхбат жүргізу қажеттігі туындады. Бұған қоса бұл үрдіске қосылған Иран Ислам Республикасы бастапқы кезде айтарлықтай қомақты ұсыныстарды жасады. Осындай қиын жағдайда Қазақстан басшылығы үшін тиісті шешім қабылдау және әр тараппен келіссөздер жүргізу оңай болған емес, өйткені әрбір қадам елдің ұлттық мүдделері мен ұлттық қауіпсіздікке ықпал етіп отырды.

Осындай жағдайда қазақ дипломатиясы тепе теңдікті ұстап тұру арқылы тамаша шеберлік таныта білді. Ұзақ уақыт бойы Астана Баку-Жейхан мұнай құбырына қатысты аса пікір білдірмей, басты назарды негізінен өзінің басты әріптесі Ресеймен және өзге елдермен Каспий теңізінің құқықтық мәртебесін анықтауға байланысты келіссөздер жүргізуге аударды. Бір мезетте Қазақстан Иран бағытындағы жобаның дұрыстығын атап өтуі, Тегеранның қанағат білдіруіне ықпал етті.

Қазақстан тәуелсіздік алысымен оның Каспий теңізі жағалауындағы басқа елдермен теңіздегі мемлекеттік шекарасы пайда болды. Теңіздегі шекара бұрын екі мемлекеттің шекарасы, яғни, Кеңес одағы мен Иран арасында болса, КСРО-ның ыдырауы нәтижесінде теңіз жағалауында бірден бес мемлекеттің мүдделері түйісті. Теңіздегі мұнай қорының молдығы мен КСРО сияқты алпауыт мемлекеттің күйреуі, геосаяси жағдайдың күрделі өзгеріп, батыс мемлекеттерінің аймақтағы саяси-экономикалық жағдайға белсенді араласа бастаулары, онсыз да қиын мәселені одан әрі күрделендіріп жіберді. Каспий теңізінің мәртебесін анықтауда осы теңіздің жағалауында орналасқан бес мемлекеттердің мүддесі түйісуде [2]. Бұл мәселені бір жақтығылып шешу жағалаудағы мемлекеттерге қиынға соқпақ. Бұған себеп, аймақ мемлекеттері арасында бұрын-соңды тең дәрежелі диалогтың болмауы. Каспий әрқашанда тек тарихи-мәдени аймақ қана болып келсе, Кеңес одағының ыдырауы мен осы өңірден мұнай қорының көптеп табылуынан кеңістікте жаңа жағдай қалыптасуда. Каспий жағалауы мемлекеттерінің алдында Каспий жағалауы мемлекеттерінің өзара іс-қимылының ұзақ мерзімді және берік құқықтық негізін жеделдетіп құру жөнінде маңызды міндет тұр, осы міндетті іске асыру Каспий теңізін және оның байлығын болашақ ұрпақтар үшін сақтауымызға мүмкіндік береді.

1992 жылы Каспий теңізінің жаңа құқықтық мәртебесін анықтау мақсатында Каспий мемлекеттері арасында келіссөздер процесі басталды. Осы мақсатта Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенцияны әзірлеу жөніндегі Арнайы жұмыс тобы құрылды. Жағалаудағы мемлекеттер құрған Каспий теңізінің құқықтық мәртебесін реттеудің негізгі тетігінің – Сыртқы істер министрлері орынбасарларының деңгейіндегі Арнайы жұмыс тобының тиімділігі нәтижесінде соңғы кезде осы мәселе бойынша пікірсайысты практикалық жолға қоюдың және Конвенция жобасы мәтінінің көптеген баптары бойынша келісудің сәті түсті [3].

Қазақстан Конвенцияның тұжырымдамалық ережелері бойынша өзара қабылдауға болатын шешімдерді іздестіру үшін түрлі форматтардағы, екі жақты және бес жақты консультациялар мен келіссөздерді жандандыру қажет деген пікірді ұстанады. Елдердің теңіздегі өзара іс-қимылының негізгі бағыттарын белгілейтін конвенцияның принципті ережелері бойынша шешімдер – Каспий достық, тату көршілік және ынтымақтастық теңізі болуы тиіс деп Тараптар мәлімдеген талап-тілекке жауап береді.

Айта кету керек, бас кезден бастап бұл теңіз екі мемлекеттік болып келген болатын, яғни КСРО мен Иран. Каспийдің жағалауында бұрынғы КСРО жерлерінде жаңа тәуелсіз мемлекеттердің пайда болуы түгелдей жаңа геосаяси жағдайды тудырды. Каспий теңізі екі мемлекеттің теңізінен, бес мемлекеттің теңізіне айналды.

Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы дипломатиялық қатынастар халықаралық саясаттағы көптеген өзгерістерге қарамастан, тұрақты түрде дамып отыр. Екі елдің саяси-дипломатиялық қатынастары тату көршілік, ынтымақтастық және стратегиялық әріптестік сипатында дамып келеді.

Қытай Халық Республикасы Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін 1991 жылдың 27 қаңтарында таныды, 1992 жылдың 3 қаңтарында дипломатиялық қатынас орнатты. Қолқойылған «Қазақстан-Қытай дипломатиялық қатынас орнату Декларациясында»: бір-бірінің егемендігі (суверенитет) мен территориялық тұтастығына құрмет ету, бір-біріне шабуыл жасамау, бір-бірінің ішкі саясатына қол сұқпау, тең дәрежеде бір-біріне пайда жеткізу, бейбіт қатар өмір сүру сынды бес принцип негізінде достық және өзара ынтымақтастықты дамыту. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Қытай Халық Республикасын Қытайдың бірден бір заңды үкіметі екендігін, Тайваньның Қытай Халық Республикасының бөлінбес бір бөлігі деп танығандығы да анық көрсетілді. Қазақстан Республикасы жаңадан тәуелсіздік алған мемлекет болғандықтан оған алғашқы кезде халықаралық қауымдастықтардың тануы мен қолдауы өте қажет еді. Сондықтан міндетті түрде алдымен іргедегі алып көрші Қытаймен дипломатиялық қатынас орнатуға тиісті болды. Ал Қытай қайшылықты психологияда

қалыптасқан жағдайды мойындады, сондай-ақ өзінің батыс бөлігінің қауіпсіздігі мен орнықтылығын қамтамасыз ету үшін Қазақстанмен дипломатиялық қатынас орнатып, екі жақтылы достық байланыстарды дамытуға мүдделі болды. Қазақстан Қытайдың қолданып отырған – дербес өзіне-өзі қожа болу, үлкен-кіші мемлекеттердің терезесі тең – деп санайтын сыртқы саясатын қуаттайды. Сондай-ақ Қазақстанның тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы» атты еңбегінде, Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының тұғырнамалық принциптерін пайымдады. Онда: «Біз ең алдымен өз саясатымыздың бейбітшіл бағытын жариялаймыз және дүниежүзінің бір де бір мемлекетіне аумақтық дөмегөйлік білдірмейтінімізді мәлімдейміз». Өз жауапкершілігімізді ұғынып және кез келген әскери жанжал алапат зардаптарға соқтыратынын түсіне отырып:

- Қазақстанның мемлекеттік саясатының басым мақсаттары ретінде бейбітшіліктің сақталуын танимыз;

- саяси, экономикалық және өзге мақсаттарға жету құралы ретіндегі соғыстан немесе соғыс күштерімен қауіп төндіруден бас тартамыз;

- «қалыптасқан шекараларды бұзбау, басқа мемлекеттердің ішкі істеріне араласпау принциптерін ұстанамыз», – деп көрсетілген. Демек, Қазақстан мен Қытайдың сыртқы саясаттары үндеседі. Сондықтан Қазақстан мен Қытай арасында дипломатиялық қатынастың орнауы ортақ танымдағы мемлекеттік мүдделердің қажеттілігі болып табылады.

Осы тұрғыдан келгенде тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдегі Қазақстанның сыртқы саясатының қалыптасуы мен дамуындағы президент Н.Ә. Назарбаевтың ерекше рөлін атап өту қажет. Бүгін ол бүкіл әлемге танымал тұлғаға айналды, бірақ кеше онған авторитаризм мен жеке басқа табынушылыққа негізделген жеке билігін құрды деген айыптаулар тағылғаны белгілі. Елбасы біртіндеп өз сыншыларының көзін либералды құндылықтарды бағалап, құрметтейтініне жеткізді. Бірақ геосаяси тұрғыдан қатерлі аумақта орналасқан Қазақстан үшін ең алдымен ұлттық қауіпсіздік мәселесі мен саяси тұрақтылықтың басым бағыт екенін де аңғартты. Осындай харизматикалық қасиеті мен лидерлігі арқасында қазір Н.Ә. Назарбаевты Батыста да, Шығыста да жақсы біледі. Ол Мәскеу мен өзге ТМД мемлекеттерінің астаналарында құрметті қонақ ретінде бағаланады, және де посткеңестік кеңістіктегі интеграциялық үрдістердің көшбасшысы ретінде қарастырылады. Осы тұрғыдан келгенде елбасы мемлекеттің саяси тәуелсіздігін жақтап, екінші жағынан Мәскеумен тең негіздегі экономика саласында ынтымақтастық пен интеграцияға басым бағыт береді. Көптеген беделді эксперттер мен сарапшылар оны Ли Куан Ю секілді әлемге танымал беделді қайраткерлермен және лидерлермен салыстырады. Осы тұрғыда елбасының тәуелсіз Қазақстанның көреген сыртқы

саясаты мен көп жақты дипломатиялық бағытының қалыптасуына қосқан үлесі төтенше зор екені айқын.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Лаумулин М.Т. Центральная Азия в зарубежной политологии и мировой геополитике. Том V. Центральная Азия в XXI столетии. - Алматы, 2009. - С. 356-361.
- [2] Лаумулин М.Т. Новейшие исследования Института Центральной Азии и Кавказа в Университете Джонса Хопкинса // Казахстан в глобальных процессах. - Алматы, ИМЭП, 2008. - С. 122-129.
- [3] Лаумулин М.Т. Обзор новейшей литературы по Центральной Азии // Казахстан-Спектр. - 2008. - № 3. - С. 96-106.

REFERENCES

- [1] Laumulin M.T. Tsentral'naya Aziya v zarubezhnoy politologii i mirovoy geopolitike. Tom V. Tsentral'naya Aziya v XXI stoletii. Almaty, 2009. S. 356-361 [in Rus.].
- [2] Laumulin M.T. Noveyskiye issledovaniya Instituta Tsentral'noy Azii i Kavkaza v Universitete Dzhonsa Khopkinsa. Kazakhstan v global'nykh protsessakh. Almaty, IMEP, 2008. S. 122-129 [in Rus.].
- [3] Laumulin M.T. Obzor noveyshey literatury po Tsentral'noy Azii. *Kazakhstan-Spektr*. 2008. № 3. S. 96-106 [in Rus.].

Изхан Н.,

магистрант специальности «Международные отношения»,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, E-mail: izkhann@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА

Ключевые слова: внешняя политика, многовекторная дипломатия, Казахстан, безопасность, США, Россия, Каспийское море, Китай.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию и анализу различных аспектов особенностей формирования внешней политики и дипломатии Республики Казахстан после приобретения независимости. Автор подчеркивает, что внешняя политика Казахстана была сформирована в ходе сложных процессов на национальном, региональном и международном уровнях. Анализируются основные вопросы двухстороннего сотрудничества Казахстана с ведущими странами, такими как США, Россия, Китай и республиками бывшего Советского Союза, а также процессы их решения. Сделан вывод о том, что роль и вклад первого президента Казахстана Нурсултана Назарбаева в формировании внешней политики Казахстана имели решающее значение.

Статья поступила 1.12.2016 г.

2 БӨЛІМ
ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ЭКОНОМИКА, ФИЛОСОФИЯ, ҚҰҚЫҚ

РАЗДЕЛ 2
МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА, ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО

2 PART
GLOBAL ECONOMY, PHILOSOPHY, LAW

SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF COMPETITIVENESS

Mukhamejarova A.M.,
undergraduate student of Economy, Ablai Khan KazUIRand WL,
Almaty, Kazakhstan, E-mail: aidana@loyalmatygroup.kz

Keywords: competitiveness, competition, economic relations, regional policy, the global economy, potential.

Abstract. This article is concerned improving the competitiveness and sustainable economic development of the country. In addition, the article describes the implementation of state programs on the steps to achieve and improve the economic level of competitiveness of the economy. In article discusses ways to improve the benefits of a competitive economy. And discussed ways to improve the quality of life conditions.

ӘОЖ 338.9

Мухамеджарова А.М.,
Абылай Хан атындағы Қазақ ХҚжӘТУ магистранты
Мамандығы «6М050600 - Экономика»
Алматы, Қазақстан, E-mail: aidana@loyalmatygroup.kz

ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА БӘСЕКЕГЕ
КАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ

Тірек сөздер: бәсекеге қабілеттілік, бәсеке, экономикалық қатынас, өңірлік саясат, әлемдік экономика, әлеует.

Аңдатпа. Бұл мақалада тұрақты экономикалық даму және елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруы қарастырылған. Яғни еліміздің экономикасының бәсекелестік қабілеттілігі мен экономиканың жаңа деңгейіне жетуіне байланысты кезеңдері қарастырылған. Онымен қоса, даму бағдарламалары бойынша экономиканы көтеру мен жүзеге асыру жолдары атап өтілген. Тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуының ұсынылып отырған үлгісі айқындалған. Экономиканың бәсекелік артықшылығын жетілдіру жолдары қарастырылған.

Соңғы 25 жыл бойында елдің, ұлттың, экономиканың бәсекеге қабілеттік тұжырымдамасы экономикалық даму теориясында айтарлықтай маңызға ие. Ол өз елінің экономикалық болашағын қалай қалыптастырып жатқандығын көрсетеді, ал оны бағалау маңызды

экономикалық көрсеткіштермен ғана емес, экономикалық маңызы бар саяси үрдістердің салдары және қоғамдық басқару, білім деңгейі, ғылыми база, ақпараттық құрылымының жоғарғы деңгейде дамуы, инновацияға мәдениет пен құндылықтар жүйесінің қолайлығы сияқты экономикалық емес көрсеткіштермен де жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың қос индустриалдық қоғам мен қазіргі заманғы ғаламдануды зерттеуге арнаған «Ғаламдық қоғамдастықты түбегейлі жаңарту және өркениеттер әріптестігінің стратегиясы» атты кітабында ғаламдық энергетикалық, азық түлік және экологиялық қауіп алдындағы әлемдегі әлеуметтік – экономикалық қатынастардың негізі өркениеттер әріптестігі болуы тиіс екендігі айтылған. Өркениеттер әріптестігі энергия – экологиялық қауіпсіздік, технологиялық дамудың тепе-теңсіздігі, экономикалық қатынастар және басқалар сияқты мәселелерді шешуге негізделген.

Қазақстан – әлемде өзінің өмірлік мүдделерін табысты іске асыруға мүмкіндік беретін, халықтың тұрмыстық сапасының жоғары деңгейімен тұрақты даму қағидаларын ұстанатын адам, қаржы, табиғи, техникалық, технологиялық және ақпараттық ресурстары бар қарқынды дамушы мемлекет. Жаһандану Қазақстан қоғамында болып жатқан барлық процестерге дерлік біртіндеп әсер етуде.

Еліміздегі экономикасының бәсекелестік қабілеттілігі мен экономиканың жаңа деңгейіне жетуі біршама күрделі кезеңді қамтиды. Осы кезеңдегі бәсекелестік қабілеттілікті бағалауды үйренбей, оны өлшейтін көрсеткіштерді білмей басқаруға болмайды. Бәсекелестік – нарықтық экономиканың тиімді қызмет етуі үшін қажетті басты механизм. Әлемдік экономиканың жаһандануы мен халықаралық экономиканың бәсекелестігі жағдайында ұлттық экономиканың бәсекелестік қабілетсіздігі әлемнің алдыңғы қатарлы елдерінің даму деңгейімен айырмашылықты қысқартуға бағытталған барлық талпыныстарымызды жоққа шығара отырып, Қазақстанды әлемдік экономикадан тыс қалдыруы мүмкін. Сол себептен біз үшін еліміздің бәсекеге қабілеттілігін арттыру мәселесі өзеті болып табылады. Осыған орай мемлекетімізге алдыңғы он жыл ішінде әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру мақсаты қойылып отыр, сонымен қатар экономиканы әртараптандыруға бағытталған және ұзақ мерзімді болашаққа негізделген индустриалды-инновациялық стратегияны жүзеге асыру ісі бастау алды. Стратегияда экономикадағы жетекші салаларды кластерлік үлгімен дамыту қарастырылған, сол себептен елімізде осы бағытта әртүрлі жұмыстар атқарылып жатыр.

Адамдардың материалдық қажеттіліктері негізінде олардың экономикалық мүдделері қызмет етеді. Экономикалық мүдделер деп адамдар назарының тұтынудың және иеленудің шынайы өмірлік және потенциалды объектілеріне бағытталуы. Яғни экономикалық мүдделер

күнделікті өмір іскерлігіне адамдардың материалдық қажеттіліктерінің айқын көрінісі. Адамдардың экономикалық мүдделері өндіріс алдында өндіріс құралдарына, тұтыну заттарына, қызметтеріне өндіріске әлеуметтік тапсырысы ретінде танылады. Өндіріске тікелей байланысатын форма ретінде экономикалық мүдделер өндірістің үздіксіз дамуы және үнемгі жетілудің стимулы болып табылады. Қоғам мүшесі ретінде кез келген адамға өзін-өзі айқындау және өзін-өзі бекітуге деген талпыныста тән.

2020 жылға дейінгі даму бағдарламасын жүзеге асыра отырып, Қазақстандықтар сапалы медициналық қызметке, білім алуға қол жеткізеді. Елімізде тұрғын үй-коммуналдық қызметі әдәуір артты. Зейнеткерлер, мүгедектер және тұрмысы төмен отбасылар сенімді түрде қорғалатын болады. «Біз 2030 жылға дейінгі даму Стратегиясында айқындалған мақсаттарды жүзеге асыра отырып, тәуелсіздікі бекем, экономикасы өркенделген, саяси тұрақтылығы орныққан Қазақстанды құру туралы миссиямызды табысты орындап шығамыз», - деп атап көрсеткен Елбасы. Осы Елбасының атап көрсеткен қағидаралын басшылыққа ала отырып, ел экономикасын көтеруде бәсекелестікке қабілетті ұлттық экономикамызды қалыптастыруда, қазіргі күнде сұранысқа ие инновациялық-технологиялық үрдістерді басшылыққа алып, білім сапасын жаңартып, жалпы ішкі өнімді сапалы өндіріп, әлеуметтік хал-ахуалымызды басты орынға қоюымыз шарт [1].

Тұрақты әлеуметтік-экономикалық даму сыртқы, сондай-ақ ішкі факторларға байланысты. Әлеуметтік-экономикалық дамудың сыртқы факторларына елдің геосаяси жағдайы әлемдік экономиканың даму жағдайы мен ел экономикасының халықаралық бірігу деңгейі жатады. Ішкі факторларға ресурстық және адамдық әлеуеттің жай-күйі, экономиканың өндірістік базасы мен инфрақұрылымының дамуы, қоршаған ортаның жай-күйі, техногендік факторлар, мемлекеттік басқару тиімділігінің деңгейі, азаматтық қоғам институттарының дамуы жатады.

Қазақстан Республикасының тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуының ұсынылып отырған үлгісі Қазақстан Республикасындағы инновациялық белсенділік пен өндірістің бәсекеге қабілеттілігін көтеру үшін жағдай жасау мен тұрақты дамуды қамтамасыз ету жөніндегі Қазақстан Республикасының Президенті қойған міндеттерді жүзеге асыруға бағытталған.

Көрсетілген үлгіні жүзеге асыру мемлекеттік меншікті тиімді басқару, әлеуметті бағыттағы бюджеттік саясатты жүзеге асыруды, өмір сапасының стандарттарын қамтамасыз ету мен орташа тапты қалыптастыру үшін жағдайды, өңірлік саясатты қамтамасыз етуді, институттар мен институционалдық қатынастарды дамытуды, салықтық жүйені жетілдіруді және т.б. көздейді.

Әлеуметтік бағыттағы экономиканың негізін әлеуметтік әділдік пен жауапкершіліктің басты принциптері – мемлекеттік экономиканың даму көрсеткішін жоспарлау мен үйлестіру, оны халық игілігіне жұмыс істеуге бейімдеу, еңбек адамдарын әлеуметтік жағынан қорғау, оларға қамқорлық жасау мен өндірісті коллектив немесе ұжым күшімен бірлесе жүргізу сияқты принциптер құрайды. Аталған принциптерді қайтадан жаңғырту Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуының табысты жүргізілуіне тұтқа бола алады.

Қазіргі әлем жаңа революцияның табалдырығында тұр, индустриялық әлемнің орнына білімдерге негізделген интеллектуалды экономика келе жатыр. Интеллектуалды экономикада металл мен бетон құру ондаған және жүздеген мың миллиард доллар өнеркәсіп индустриясының алыптары емес, адамның ой-өрісі, оның жаңа білімді жасау қабілеті қоғамдық дамудың басты өндіруші күшіне айналады [2].

Соңғы онжылдықтың тәжірибесі әлемдік даму көшбасшысының рөліне білімнің, ғылымның, мәдениеттің және әрине руханилықтың ең жоғары деңгейіне ие елдер үміттенуде. Ғылыми білім әлеуетін қолдау мен арттыру қазір қымбатқа түседі. Алайда, оны жедел өзін-өзі дамытуға қабілетті инновациялық қоғамның болуы мүмкін емес. Елдің экономикалық әлеуетінің бір бөлігінің зияның салыстырмалы оңай толтыруға болады. Істің мәні іргелі ғылым саласында жалпы және кәсіптік білім жүйесінде жалпы интеллектуалды элитаның өсуіне, оларды жоғары әлеуметтік мәртебемен қамтамасыз етуде болып отыр. Мұнда жоғалтқандарды қайтару мүмкіндігі өте төмен, тіпті жоқ болуы да мүмкін. Істің мәні осында. Не біз шығармашылық әлеуетті дамытумен түпкілікті айналысамыз, бұл үшін әзірше мүмкіндіктер бар немесе осы заманғы өркениеттің өмір сүруіне қатер төндіретін әлемдік жертеленің бүлдіргіш белдеудің басты кейіпкерлерінің бірі болып шығамыз. Білім экономикасындағы интеллектуалдың рента табиғи рептань едәуір бөлігін айырбастайтын айналады. Бұл – қазір біздің қолымызда бар бірден-бір шынайы пәрменді тетік.

Бүкіл экономикалық ғылымды халықаралық капиталдың қазіргі ақша империализмінің қолдаушылары міндетін атқаратын экономикалық ойдың негізгі ағынынан басқа, көптеген ғалымдар шынайы экономикалық үдерістерге объективті зерттеулер жүргізуде. Олардың тегершіктері табысты ашылып, экономикалық дамудың заңдылықтары жазылуда. Үш онжылдықтың бұрын құрылымдық дағдарыс және оған ілескен ұзақ тоқырау макроэкономикалық динамиканы зерттеудің, оны түсіндірудің жаңа әдістерін іздеуге ынталандырды экономикалық өсудің әрқилы сипаты және осы әрқилықтың фактор ретінде жаңалықтар туралы Й.Шумпетердің ұмыталған идеясы басты назарда болып шықты.

Ғылыми-техникалық прогрестің сол уақыттағы нәтижесінде, сондай-ақ шағын және үлкен деңгейде экономикалық теорияның дәстүрлі түсініктермен сиыспайтын деректер табылды. Жаңа классикалық теорияны санаумен қатар, жаңа ғылыми парадигманы әзірлеумен ынталандыратын экономикалық даму үдерісінің мазмұны туралы жаңа білім алынды [3].

Соңғы үш онжылдықта экономикалық теорияның негізгі классикалық қағидалары өткір ғылыми сынның нысанасына айналды. Нақты нарықтағы фирмалардың өзін-өзі ұстаудың эмпирикалық зерттеулері шаруашылық субъектілері дәлелінің тек үлкен табыстың немесе экономикалық нәтижеліліктің қандай да бір көрсеткішінің жоғары деңгейіне ұмтылысымен шектелмейтіндігін анықтауға мүмкіндік берді. Нақты шаруашылық субъектілердің қолы жететін нарықтың жай-күйі мен технологиялық мүмкіндіктері туралы толық емес ақпарат деректері дәлелденді, сондай-ақ трансакциялық кедергілер мен оны алуға байланысты басқа шығындардың мәні ашылды. Нақты шаруашылық субъектілер қабылдайтын шешімдер нәтижесінде экономикалық теңдікке жету мүмкіндіктерінің өзіне күдік келтірілді. Алайда, ең басты соққы нарықтағы шаруашылық субъектісі тиімділігі туралы қағидаға берілді. Көптеген зерттеулерде фирманың нақты тіршілігінің көптеген зерттеулерінде оңтайлы таңдауды жүзеге асыру үшін қажетті есептемелерді жүргізуге шаруашылық субъектілерінен шектеулі қабілеті анықталды. Саймонның шектеулі тиімділік тұжырымдамасында фирмалар өз тіршілігі нұсқасының оңтайлы таңдауына емес, қолайлы таңдауына бейімделеді.

Әлемдік экономикалық әдебиетте бәсекеге қабілеттілік тақырыбы соңғы 25 жылда басты мәселелердің бірі болып қалып отыр. Ол кең ауқымды әлемдік нарықтағы Жапондық экономика табыстарының себептеріне жауап іздеу, Американдық экономиканың «индустрияландырусыз» қатерін еңсеруге жауап ретінде АҚШ-та 80-шы жылдардың басында пайда болды. Халықаралық менеджмент және даму институты (IMD, World Competitiveness Yearbook, Лазанна, Швейцария) 1989 жылдан бері жариялап келе жатқан елдердің әлемдік бәсекеге қабілеттігі туралы жыл сайынға кітабы жемісті және бүкіл әлемге белгілі болып отыр.

Еларалық бәсекеге қабілеттілікті зерттеуден Еуропалық экономикалық комиссиядан тысқары қалған жоқ, ол 1996 жылдан бастап жыл сайын еуропалық бәсекеге қабілеттілік туралы баяндаманы жариялап келеді. Бұл баяндамада елдердің бәсекеге қабілеттілігі АҚШ-пен және Жапониямен салыстырылып, Еуропалық Одаққа мүше елдер үшін ықтимал ең төменгі жұмыссыздықпен жиынтықты халықтың өмір стандарттарының өсу өлшемдерін ескере отырып қарастырылады. Бұл жағдайда айрықша назар өндіріспен экономикалық өсудің жиынтық

өнімділігін жалпы көтеруде ақпараттық-коммуникациялық технология мен коммуникацияның үшін талдауға аударылады.

Осы ұйымдар мен институттар жүргізген зерттеулер нәтижесінде елдердің, салалардың, бәсекелес компаниялардың бәсекеге қабілеттілігін көтеру міндеті мемлекеттік экономикалық саясаттың басты міндеттерінің қатарына кірді. Белгілі мағынада ол дәстүрлі өнеркәсіптік саясаттың орнына келді.

ӘДЕБИЕТ

[1] Есбаев К., Рузанов Р.М., Молдабекова А. /Методика оценки инновационной конкурентоспособности предприятий обрабатывающей промышленности. - Алматы: ИЭ МОН РК, 2014.

[2] Глазьев С.Ю, Сәбден О.С., Арменский А.Е., Наумов Е.А. /Интеллектуалды экономика – XXI ғасырдың технологиялық жаңғыруы.- Алматы, 2011.

[3] Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития/. - Алматы, 1993.

REFERENCES

[1] Yesbayev K., Ruzanov R.M., Moldabekova A. /Metodika otsenki innovatsionnoy konkurentosposobnosti predpriyatiy obrabatyvayushchey promyshlennosti. Almaty: IE MON RK, 2014 [in Rus.].

[2] Glaz'yev S.Yu, Sæbden O.S., Armenskiy A.E., Naumov E.A.Intellektualdy ekonomika – XXI gasyrdyn tekhnologiyalyk zhangyruy. Almaty, 2011 [in Kaz.].

[3] Glaz'yev S.Yu. Teoriya dolgrosrochnogo tekhniko-ekonomicheskogo razvitiya. Almaty, 1993 [in Rus.].

Мухамеджарова А.М.,

Магистрант КазУМОиМЯ им.Абылай хана
по специальности 6М050600 – Экономика,
Алматы, Казахстан, E-mail: aidana@loyalmatygroup.kz

УСТОЙЧИВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкуренция, экономические отношения, региональная политика, глобальная экономика, потенциал.

Аннотация. В статье рассматривается повышение конкурентоспособности и устойчивое экономическое развитие страны. Кроме того, в статье рассмотрены способы улучшения преимущества конкурентной экономики по реализации государственных программ и этапы для достижения и улучшения экономического уровня в целях повышения конкурентоспособности экономики какой-либо страны и пути улучшения условий качества жизни.

Статья поступила 12.12.2016 г.

Begalinova K.K.,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the
chair of the History of Kazakhstan and Social sciences
Ablai khan KazUIRandWL, E-mail: kalima910@mail.ru

Ashilova M.S.,

Candidate of Philosophical Sciences, PhD
chair of the World Communication
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
E-mail: alibek557inboxs.ru

**THE SUBJECT OF PHILOSOPHY AND SCIENCE:
THE NATURE, CONTEMPORARY SOUND**

Keywords: philosophy, science, philosophy, methodology, knowledge management system.

Abstract. The article describes the features of the subject of the philosophy of science, the basic stages of its formation and development. It analyzes the comprehensive relationship and interaction of philosophy and science, general, special and single between them. It is shown that philosophical knowledge for many centuries is not separated from the scientific knowledge. The process of separation from the philosophy of science has been basically completed in the modern era. Currently there is a process of rapprochement, which acquires a new meaning.

УДК 11:13

Бегалинова К.К.,

д.филос.н., профессор кафедры Истории Казахстана и общественных наук
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, E-mail: kalima910@mail.ru

Ашилова М.С.,

к.филос.н., доктор PhD,
преподаватель кафедры мировой коммуникации
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
E-mail: alibek557inboxs.ru

**ПРЕДМЕТ ФИЛОСОФИИ И НАУКИ:
СУЩНОСТЬ, СОВРЕМЕННОЕ ЗВУЧАНИЕ**

Ключевые слова: философия, наука, мировоззрение, методология, рациональное знание, система.

Аннотация. В статье раскрываются особенности предмета философии науки, основные этапы его становления и развития. Анализируется всесторонняя взаимосвязь и взаимовлияние философии и науки, общее, особенное и отличное между ними. Показывается, что философское знание на протяжении многих веков не отделялось от научного знания. Процесс отпочкования науки от философии был в основном завершен в Новое время. В настоящее время идет процесс их сближения, которое приобретает новое звучание.

Одной из важных форм жизнедеятельности человека и общества, социально-историческим, духовно-культурным феноменом выступает наука, истоки возникновения которой восходят к древнейшим временам цивилизации. В истории культуры существует большое количество определений науки. Все они сходятся к тому, что наука – это форма общественного сознания, духовно-теоретическая деятельность

человека, направленная на производство новых знаний, сущностным предназначением которой является открытие законов, тенденций развития объективного и субъективного миров, основными принципами которой выступают истинность, объективность, непротиворечивость, доказательность.

История науки показала, что в развитии научного знания имеются такие моменты, которые не могут быть решены усилиями самой науки. Всё-таки наука – это конкретная форма деятельности людей, направленная на получение нового знания, которая «движется вперед пропорционально массе знаний, унаследованных ею от предшествующего поколения» (Ф. Энгельс). Как справедливо отмечал В.И. Вернадский, «ее (науки) содержание не ограничивается научными теориями, гипотезами, моделями, создаваемой ими картиной мира, в основе она главным образом состоит из научных фактов и их эмпирических обобщений, и главным живым содержанием является в ней научная работа живых людей» [1]. Наука не может заниматься проблемами общими и всеобщими, свойственными различным отраслям науки. Это - прерогатива всеобщей методологии, роль которой выполняет философия. Прежде всего, философию определяют как методологию и мировоззрение, науку о наиболее общих законах бытия и мышления, науку о всеобщем учении о жизни и смерти. М. Хайдеггер говорил, что философия ни наука, ни мировоззренческая проповедь, ни религия, ни искусство. Она есть размышление о предельных основаниях бытия человека. Бесспорно, человек – главный предмет философии, его бытие и небытие, жизнь и смерть всегда интересны философии. Думается, она, с одной стороны, образ жизни, способ бытия, который проявляется через особый тип мышления, рефлексию над основами бытия мира и человека, требующая высокой духовности и мудрости. И в этом отношении философ должен быть апостолом, провозвестником этой мудрости, «совестливого разума». С другой стороны, философия, метанаука, которая обобщает достижения всех наук, может выделять всеобщие закономерности развития многих научных знаний. Поэтому, обобщая достижения всех наук, стремясь выделить общее и всеобщее через единичное и частное, философия выполняет своё предназначение быть мировоззрением, т.е. системой знаний о мире и человеке; быть методологией, т.е. универсальной логикой и гносеологией научного знания. И именно в этом качестве она абсолютно необходима для всякой науки, признаёт ли это наука, или явно, либо тайно отрицает. Можно вспомнить слова Ф. Энгельса о том, что, даже изгоняя философию через дверь, она вновь заходит через окно. И никакая наука не может обойтись без философского анализа, т.к. всегда частное, единичное связано с общим и всеобщим. И данное понимание привело к необходимости возникновения в первой

половине XX века новой научной дисциплины – философии науки, исследующей природу науки, ее сущность, определяющей ее роль и место в духовно-культурной системе общества.

Впервые понятие «философия науки» было введено в научный оборот в середине XIX века. Одними из первых этот термин использовали в своих трудах по истории наук и философии английский учёный Уильям Юэлл и немецкий философ Евгений Дюринг. Следует отметить, что истоки философии науки восходят к временам античности - Платону, Аристотелю, Гиппократу, Птолемию и другим философам-ученым. В частности, Гиппократом оставлено замечательное изречение: «Врач-философ подобен Богу». Проблемами философии науки в последующие времена занимались и многие известные учёные. К примеру, Готфрид Лейбниц, будучи математиком, явился основоположником символической (математической) логики; Бертран Рассел в работе «Начала математики» обосновал положение, что математика является детищем дедуктивной логики, Фрэнсис Бэкон, Рене Декарт внесли существенный вклад в разработку научной методологии и т.д. Известно утверждение Альберта Эйнштейна, что современные физики занимаются философскими проблемами в гораздо большей степени, чем их предшественники.

Как самостоятельное научное направление философия науки сообразно смене научных парадигм прошла через ряд основных этапов:

1. Середина XIX - начало XX веков, во время которого происходит зарождение предмета, основных концепций философии науки, ненаучное (паранаучное) знание отделяется от научного. Это время характеризуется фундаментальными открытиями в области естествознания, медицинских и технических наук. Появляются новые научные гуманитарные дисциплины.

2. Начало XX – конец 50-х годов XX века. В это время происходит собственно формирование философии науки как самостоятельной научной дисциплины. Идет становление методологической и понятийной базы науки. После революционных открытий А. Эйнштейна, М. Планка вводятся новые и переосмысливаются прежние категории. Появляются неопозитивистские концепции, сыгравшие важную роль в формировании научного знания.

3. Середина XX – 90-е годы XX веков. Расширяется сфера философии науки. Возникают модернистские и постпозитивистские модели научного знания. Наука рассматривается как социокультурный феномен.

4. Современный этап развития философии науки характеризуется укреплением ее позиции. В то же время набирают силу вненаучное, паранаучное знания.

Встаёт вопрос: как взаимосвязаны между собой философия и наука, каков предмет философии науки? Философия и наука переплетены тысячами нитей – зримых и незримых, осязаемых и неосязаемых, расторгимых и нерасторгимых. Прежде всего, они связаны на генетическом уровне, поскольку в древности под философией понимали всю совокупность знаний о мире и человеке. В этом отношении философия выступает материнским лоном науки, наукой наук. Наука «...есть существенно система, потому что истинное в самом себе и сохраняющее себя единство, т.е. тотальность, и лишь посредством различия и определения различий может существовать их необходимость и свобода целого - писал об общности философии и наук в плане их методологии и системности Гегель. – Философствование без системы не может иметь в себе ничего научного; помимо того, что такое философствование само по себе выражает скорее субъективное умонастроение, оно еще и случайно по своему содержанию» [2, с.100].

На протяжении многих веков научное знание не отделялось от философских знаний. По мере формирования понятийно-категориального аппарата той или иной науки, развития проблемного поля, становления их статуса шел процесс медленного отделения или, как принято говорить, отпочкования науки от философии. И этот процесс для некоторых наук затянулся вплоть до конца эпохи Нового времени. Философия как мировоззренческая и методологическая наука на всем протяжении своего существования вырабатывает определенные знания, идеи, правила, категории, принципы, методы духовно-практической деятельности. Возьмем, к примеру, математику. Она, как говорил Гегель, «избавляется от труда определения понятий, прибегая к формулам, не являющимися даже непосредственным выражением мысли», поскольку давать дефиниции понятиям, устанавливать их смысл может только философия. Данное положение относится ко всем частным наукам. Философию и науку, функционирующих в условиях конкретных типов культуры, объединяет многое, ибо «философия связывается с наукой и мыслит в атмосфере всех конкретных наук» (К. Ясперс). Таким образом, философию и науку связывают следующие общие черты:

1. Они выступают формами рационального, теоретического знания, которые имеют объективный характер, отличаются систематизацией, доказательностью, непротиворечивостью, обоснованностью. «Всякая наука и всякая философия есть просвещенный здравый смысл» (К. Поппер).

2. Им присущ сугубо специфический понятийно-категориальный аппарат, при этом философские понятия являются универсальными, всеобщими. «Каждая специальная наука исходит из ряда особых посылок и понятий, которые она не проверяет, а берет в готовом виде

как основу своей научной работы.. наряду с понятиями и посылками, общими всем или нескольким наукам, каждая наука имеет и свои особые, отдельные понятия и посылки, и часто посылки и понятия одной науки не только не совпадают с таковыми же другой науки, но даже как будто прямо им противоречат, - писал С. Франк. - Поэтому нужна особая наука, которая уясняет и проверяет высшие общие посылки и понятия всех специальных наук и таким образом создает систему цельного знания. Такая наука и есть философия» [3, с. 877].

3. Они вырабатывают, вскрывают определенные законы, закономерности природы, общества и человеческого мышления.

Философия и наука, выступая взаимосвязанными социально-культурными формами деятельности, имеют и отличительные особенности, к которым можно отнести следующие:

1. Если предмет исследования у философии шире, то у науки - уже, поскольку задачей ее является объяснение фактов. Философия дает ответ на вопрос «в чем суть явления?», «какова его природа?», «для чего (зачем) оно существует?», наука отвечает на вопрос «как происходит то или иное явление?», «почему (откуда) оно происходит?».

2. Если философия изучает ценностную сторону объекта, предмета, то наука далека от этого. Философия в отличие от науки вырабатывает культурные ценности.

3. Если философия выступает личностным знанием, то наука – результат коллективной деятельности ученых. Философия «не представляет собой систему знаний, которую можно было бы передать другим и тем самым обучить их, - писал М.К. Мамардашвили. – Философия – это оформление и до предела развитие состояний с помощью всеобщих понятий, но на основе личного опыта» [4, с. 14 -15].

4. Если философия приемлет плюрализм мнений, положений, то наука выступает сугубо монистической системой. Положения, законы, категории науки едины для всего человечества, для всех народов.

5. Если философское знание экспериментальным путем проверить проблематично, то научное знание обязательно должно быть верифицируемо, проверено на истинность.

6. Если философия, заглядывая в будущее, занимается в большей степени его предсказанием, то наука прогнозирует это будущее и т.д.

Таким образом, взаимосвязь, взаимопереплетение, взаимодополнение философии и науки вызвали к жизни появление новой дисциплины - «философия науки», тесно связанной не только с философскими, но и с научными областями знаний. Философия науки рассматривает проблемы генезиса науки, её функционирования на современном этапе, изучает сущностную природу научного знания, раскрывает место и роль науки в системе культуры. Философия науки относится к динамично развивающимся системам. И это понятно,

поскольку объектом ее изучения является наука, которая, являясь ключевым фактором современной цивилизации, в своем ускоренном развитии оказывает мощнейшее влияние на все другие сферы жизнедеятельности социума. Объектом исследования философии науки выступает наука, научное знание.

Наука есть система исследовательской деятельности общества, в результате которой создаётся новое знание. В отношении структуры науки в современной методологической литературе сложились различные подходы, обусловленные, прежде всего, содержательными моментами. К примеру, по мнению В.И. Вернадского, «основной неоспоримый вечный остов науки» - это «1) математические науки во всем их объеме; 2) логические науки почти всецело; 3) научные факты в их системе, классификации и сделанные из них эмпирические обобщения – научный аппарат, взятый в целом. Все эти стороны научного знания – единой науки – находятся в бурном развитии, и область, охватываемая ими, все увеличивается» [1, с. 428]. Обобщая все подходы к данной проблеме, можно выделить следующую структуру науки, включающей в себя три важных элемента:

1. коллектив учёных, обладающих определёнными профессиональными знаниями и объединённых общими научными целями;

2. материально-техническая база науки – лаборатории, научно-исследовательские институты, аппаратура, препараты и т.д.;

3. понятия, концепции, теории, методы, методики.

Именно этот третий элемент связывают с процессом научного знания. Наука более широкое понятие, чем научное знание. Она включает в себя как компонент научное знание. Большую роль в исследовании значения науки в развитии общества сыграли известные методологи XX века Томас Кун, Поль Фейерабенд, Имре Лакатос, Карл Поппер и др. Именно они показали, что возрастание роли науки обусловлено внешними социальными факторами и в какой-то степени, думается, игнорировали роль внутренних факторов, внутреннюю логику развития науки.

Эти исследования, как и исследования отечественных методологов науки, позволяют выделить следующие важные функции науки:

1. Мировоззренческая, что означает – научные данные используются для обоснования научного мировоззрения (научной картины мира, о чём пойдёт речь дальше).

2. Познавательная или гносеологическая. Речь идёт о том, что наука является самым мощным источником знаний.

3. Воспитательная. Теория воспитания, основанная на научном подходе, является сущностным средством формирования личности на любом этапе её становления и развития.

4. Социальная – достижения науки используются в решении очень многих политических и военных проблем, достаточно сказать о современных политических технологиях, без которых не проходит ни одна политическая акция. В военном отношении сегодня противоборство идёт в области военной техники, что означает противоборство современных научных военных течений. Известно, что США подчинили себе Ирак потому, что пользовались оружием XXI века, а Ирак – оружием 70-х годов XX века.

5. Превращение науки в непосредственную производительную силу. Речь идёт о том, что научные открытия, начиная с XX века, непосредственно сразу превращаются в новую технику, в новое орудие труда. Например, появление кибернетики тут же привело к появлению электронно-вычислительных машин (ЭВМ).

6. Технологическая (тесно связана с предыдущей функцией), направлена на усовершенствование технологии производства, управления обществом, образования людей и т.д. Важное значение эта функция придает и сферам услуг и быта, в которых наиболее динамично внедряются новые технологии, научные достижения [5].

Таким образом, философия и наука, возникнув как сложные социальные явления, занимают ведущее место в системе всех социальных явлений, они как бы изначально, имплицитно были присущи человеческой деятельности, культуре и цивилизации. В настоящее время они глубоко взаимопроникают, взаимодополняют друг друга. Этот процесс настолько мощный, что до сих пор идут дискуссии и дебаты в отношении их предмета и современного звучания. И это понятно, поскольку они выступают всеобъемлющими, самодостаточными, многогранными социально-культурными феноменами.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Вернадский В.И. О науке. Т.1. – Дубна, 1997. – С. 428
[2] Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Т.1: Наука логики. - М., 1974. – 324 с.
[3] Франк С.Н. Понятие философии. Взаимотношение философии и науки. - М., 1996. – 360 с.
[4] Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию? - М., 1990. – 546 с.
[5] Булекбаев С.Б., Хайруллаева В.Х. Физикалық және ментальдік феномендердің ара-қатынасы жайында жаңа ғылыми кезқарастар // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение». - 2015. - №1 (19). - С.35-41.

REFERENCES

- [1] Vernadskiy V.I. O nauke. T.1. Dubna, 1997. S.428. [in Rus.].
[2] Gegel G.V.F. Entsiklopediya filosofskih nauk. T.1: Nauka logiki. M., 1974. 324 s. [in Russ.].
[3] Frank S.N. Ponyatie filosofii. Vzaimootnoshenie filosofii i nauki. M., 1996. 360 s. [in Rus.].

[4] Mamardashvili M.K. Kak ya ponimayu filosofiyu? M., 1990. 546 s. [in Rus.].

[5] Bulekbayev S.B., Khairullayeva V.Kh. Fizikal'nykh i mental'nykh fenomenov arakatsynasy zhaynda zhana gylymi kozkarastar № *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2015. № 1 (19). S.35-41 [in Kaz.].

Бегалинова К.К.,

филол.ғ.д., профессор,

Қазақстан тарихы және әлеуметтік ғылымдар кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, E-mail: kalima910@mail.ru

Ашилова М.С.,

филол.ғ.к., PhD докторы, оқытушы,

Дүниежүзілік коммуникация кафедрасы,

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,

Алматы, Қазақстан, E-mail: alibek557inbox.ru

ҒЫЛЫМ МЕН ФИЛОСОФИЯНЫҢ ПӘНІ: НЕГІЗІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ МӘНІ

Тірек сөздер: философия, ғылым, дүниетаным, әдіснама, рационалды білім, жүйе.

Аңдатпа. Бұл мақалада ғылым мен философияның негізгі ерекшеліктері, қалыптасу және даму этаптары қарастырылады. Философия және ғылымның жан жақты өзара байланысы мен елардық айырмашылықтары талданады. Философиялық білім өзінің даму тарихың да ғылымнан бөлек дамымаған, негізінде ғылым философиядан Жаңа заман уақытында бөлінді. Қазіргі уақытта ғылым мен философияның өзара жақындасуының жаңа мәні қалыптасуда.

Статья поступила 20.12.2016 г.

Yestayev Y.K.,

master student, JSC "Narxoz University",

Almaty, Kazakhstan

ASSESSING METHODS AND ORGANIZATION OF BANK RISK MANAGEMENT

Keywords: risk management, banking, commercial bank risks in Kazakhstan, banking, risk management, financial risk, operating environment.

Abstract. The article deals with aspects of risk management in commercial banks, it considers the classification of banking risks and the characteristics of financial risks. It highlights the necessity of applying the risk management system. In addition, it analyzes the reasons why risk management is an essential part of the banking system and its influence on the strategy of commercial banks. On the basis of the report of the National Bank of Kazakhstan the article provides the analysis of the loan portfolio, the dynamics of commercial bank assets in the Republic of Kazakhstan. It presents the definition and interpretation of risk types, their management and the way of bank risk assessment. The article enables to comprehend the basic principles of risk management. Finally, the academic approach of studying risk management system gives an insight into the development of this area.

УДК 69.003

Естаев Е.К.,
магистрант АО «Университет Нархоз»,
Алматы, Казахстан

ОЦЕНКА МЕТОДОВ И ОРГАНИЗАЦИИ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА БАНКА

Ключевые слова: риск-менеджмент, банковское дело, риски коммерческих банков РК, банковская деятельность, риски управления, финансовый риск, риски операционной среды.

Аннотация. В данной статье рассмотрены аспекты риск-менеджмента в коммерческих банках, изложена классификация банковских рисков, характеристика финансовых рисков. Выявлена необходимость применения системы-риск менеджмента. Проведен анализ причин, почему риск менеджмент является необходимой частью банковской системы и влияние его на стратегию коммерческих банков. На основе отчета Национального Банка Республики Казахстан проведен анализ кредитного портфеля, а также отображена динамика активов банков второго уровня Республики Казахстан. Приведены определения и толкования каждым видам рисков, их управление и способ оценки риска банка. Статья позволит понять основополагающие принципы риск-менеджмента. Академический подход изучения системы риск-менеджмента в итоге дает понимание надобности развития данного направления.

Начало XXI века явилось периодом глубоких и драматических изменений в банковском деле. Череда локальных кризисов последних лет, ужесточившаяся конкуренция, в условиях которой коммерческие банки вынуждены постоянно бороться за своих клиентов и их ресурсы, предлагать новые банковские продукты и услуги, обеспечивающие им необходимую прибыль, демонстрировать свою денежную стабильность и наконец глобальный экономический кризис наших дней, перечеркнувший все предыдущие представления об устойчивости банковской системы и вылившийся в потерю широким кругом банков своей ликвидности, - все это предопределяет необходимость поиска новых радикальных решений в управлении банковской деятельностью [1].

В своей операционной деятельности банк решает множество вопросов по управлению своего портфеля, где главным моментом является поддержание стабильного баланса между потребностями и возможностями их привлечения в рыночных условиях, которая обеспечивает положительное финансовое положение банка и удовлетворяет интересы своих клиентов, а также достаточность средств для продолжения ведения бизнеса на рынке.

Как и любая деятельность банковская деятельность подвержена рискам, которые возникают при увеличении прибыли и минимизации потерь в ходе проведения рискованных операций, поскольку риску подвержены в основном все транзакции, оперируемые банком, такие как: кредитные, расчетно-кассовые, депозитные, инвестиционные, валютные и т.д. Вот потому и проблеме исследования банковских рисков которые входят в основном в раздел риск - менеджмента

которому уделяется важное внимание, особенно в условиях финансовой нестабильности.

Но стоит отметить, что банковский риск-менеджмент – это процесс управления рисками, т.е. совокупность действий, направленных на выявление проблем риска и разработку способов и методов их решения. При этом целью риск-менеджмента является обеспечение эффективности управления банком с учетом факторов событий неопределенности, которые могут повлиять негативно или позитивно на результативные показатели банка. Отсюда основной задачей риск-менеджмента является минимизация негативных влияний рисков на финансовые результаты банков [2].

Практика призывает что, банки зачастую несут убытки отнюдь не от высоких рисков, а потери возникают вследствие неэффективного управления и слабого контроля. Из-за этого в любом банке от риск-менеджеров требуют адекватно и вовремя оценивать риски, уметь правильно составить прогноз и эффективное управление. А учитывая тот факт что, с каждым годом количество банковских услуг увеличивается, то соответственно, и будут возникать риски. И для этого банк с каждым годом разрабатывает методiku оценки и анализа банковских рисков, для того чтобы возникающие риски, в дальнейшем становились источником получения доходов.

На финансовую устойчивость коммерческих банков влияют внешние и внутренние факторы, но лишь некоторые прямо или косвенно влияют на финансовый институт. Таким образом классификация банковских рисков следующая: (таблица 1).

Таблица 1 - Классификация банковских рисков

Группа	Класс риска	Категория Риска
Внешние риски	Риски операционной среды	– Нормативно правовые; – Риск конкуренции; – Экономические риски; – Страновой риск.
Внутренние риски	Риски управления	– Риски мошенничества; – Риск неэффективной организации; – Риск неспособности руководства банка принимать твердые целесообразные решения; – Риск того, что банковская система вознаграждения не обеспечивает соответствующего стимула.
	Риски поставки финансовых услуг	– Технологический риск; – Операционный риск; – Риск внедрения новых финансовых инструментов; – Стратегический риск.
	Финансовые риски	– Риск процентной ставки; – Кредитный риск; – Риск ликвидности; – Внебалансовый риск; – Валютный риск; – Риск использования земельного капитала.

Таким образом, в представленной классификации ключевым критерием деления рисков является способность банка контролировать факторы их возникновения (группы и классы рисков расположены в таблице по мере возрастания такой способности). Соответственно, на первом этапе в различные группы были выделены риски системные(внешние) и индивидуальные для каждого финансового посредника (внутренние), далее, в зависимости от сферы возникновения, выявлено четыре класса рисков.

Риски операционной среды

Риски операционной среды банк принимает на себя как регулируемая фирма, являющаяся ключевым звеном платежной системы. Они объединяют в себе те риски, которые стоят на страже интересов банка, но посредством которых над банком осуществляется контроль. *Правовые и нормативные* риски возникает в связи с изменением законодательства, касающегося деятельности коммерческих банков, заключаются в том, что некоторые правила могут поставить банк в невыгодное положение по отношению к конкурентам или наоборот. *Риски конкуренции* обусловлены тем, что банковские продукты и услуги предоставляют финансовые и нефинансовые фирмы, образуя три слоя конкуренции (между банками, банками и небанковскими финансовыми институтами, резидентами и нерезидентами). *Экономические риски* связаны с национальными и региональными экономическими факторами, способными существенно повлиять на деятельность банка. *Страновой риск* является более серьезным кредитным риском, чем тот, который принимает на себя финансовый посредник, когда вкладывает средства в отечественные активы. Это связано с тем, что, во-первых, правительство страны может запретить выплату задолженности или ограничить платежи из-за дефицита иностранной валюты, а, во-вторых, держатели требований к иностранным заемщикам подвергаются большому риску не возврата в случае банкротства контрагента.

Риски управления

Риски управления включают в себя риск мошенничества со стороны персонала банка, риск неэффективной организации, риск неспособности руководства банка принимать твердые целесообразные решения, а также риск того, что банковская система вознаграждений не обеспечивает соответствующего стимула.

Риски, связанные с поставкой финансовых услуг

Риски, связанные с поставкой финансовых услуг, возникают в процессе предоставления банковских услуг и продуктов и подразделяются на технологический, операционный, стратегический риски и риск внедрения новой продукции. *Технологический риск* возникает в когда инвестиции в технологию не приводят к ожидаемому снижению издержек от экономии масштаба или границ. *Операционный*

риск, относится к технологическому риску и может являться результатом неправильного срабатывания технологии, поломки систем поддержки операционного отдела банка или человеческого фактора. *Риск внедрения новых финансовых инструментов* связан с предложением новых видов банковских продуктов и услуг. Проблемы возникают в случае, спроса и затрат на новые виды услуг меньше или выше ожидаемого. *Стратегический риск* отражает способность банка выбирать географические и продуктовые сегменты, прибыльные для банка в будущем.

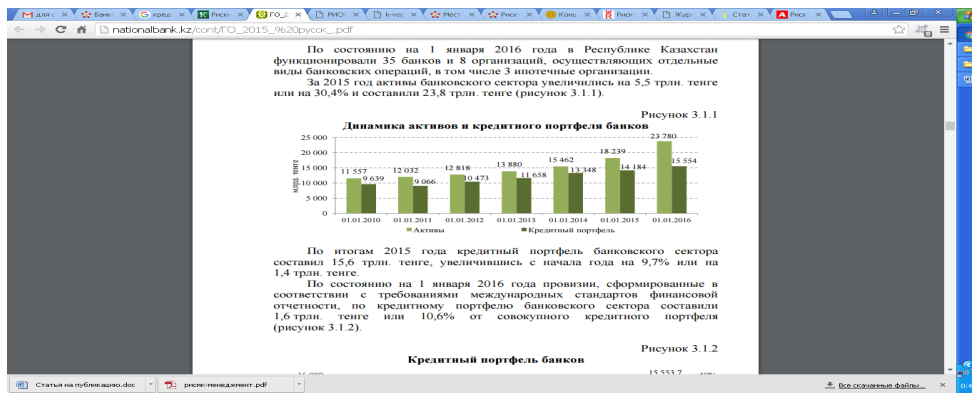
В наибольшей степени банковскому контролю поддаются риски, непосредственно связанные с формированием банковского баланса.

Финансовые риск

Финансовые риски подразделяются на шесть категорий: процентный риск, кредитный риск, риск ликвидности, внебалансовый и валютный риск, а также риск использования заемного капитала. Первые три вида рисков (*процентный, кредитный, ликвидный*) являются ключевыми для банковской деятельности и составляют основу эффективного управления активами и пассивами банка. *Риски внебалансовой деятельности* обусловлены тем, что забалансовые инструменты перемещаются в активную или пассивную часть банковского баланса с вероятностью менее единицы, и выражаются в том, что внебалансовые инструменты, создавая позитивные и негативные будущие денежные потоки, могут привести финансового посредника к экономической неплатежеспособности и повлечь за собой несбалансированность активов и пассивов. *Валютный риск* связан с неопределенностью будущего движения валютных курсов, то есть цены национальной валюты по отношению к иностранным, и выражается в том, что может произойти неблагоприятное изменение чистой банковской прибыли. *Риск использования заемного капитала* определяется тем, что собственный капитал банка может быть использован в качестве «подушки» для смягчения последствий снижения стоимости активов для вкладчиков и кредиторов банка [3].

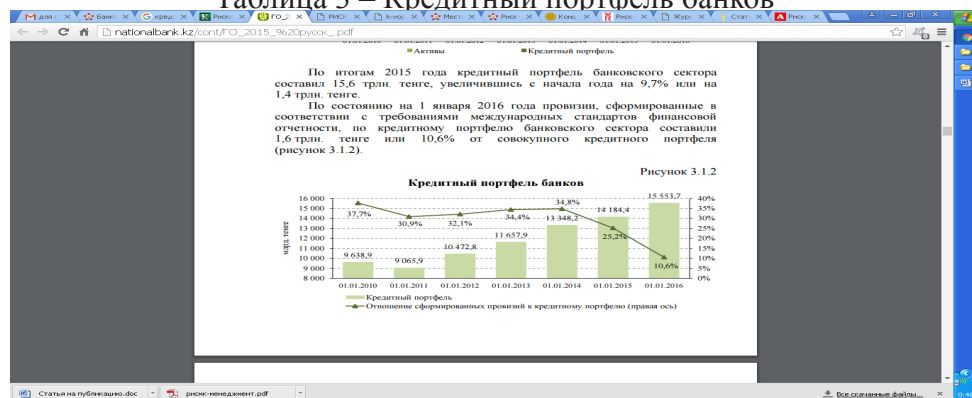
Но поскольку в портфеле коммерческих банков львиную долю занимают кредиты, то все банки подвержены кредитному риску. Кредитный риск – это риск неплатежеспособности заемщика/ контрагента. В банковской практике, управление кредитным риском включает в себя анализ ссудного портфеля, деятельность заемщика и качество залогового обеспечения. Проанализируем кредитный портфель Казахстана за 2015 год. Так, например, ссылаясь на официальный отчет Национального Банка Республики Казахстан за 2015 год, данные следующие (таблица 2).

Таблица 2 – Динамика активов и кредитного портфеля банков

За 2015 год активы банковского сектора увеличились на 5,5 трлн. тенге или на 30,4% и составили 23,8 трлн. Тенге. По итогам 2015 года кредитный портфель банковского сектора составил 15,6 трлн. тенге, увеличившись с начала года на 9,7% или на 1,4 трлн. тенге (таблица 3).

Таблица 3 – Кредитный портфель банков

По состоянию на 1 января 2016 года провизии, сформированные в соответствии с требованиями международных стандартов финансовой отчетности, по кредитному портфелю банковского сектора составили 1,6 трлн. тенге или 10,6% от совокупного кредитного портфеля. Займы, по которым имеется просроченная задолженность по основному долгу и (или) начисленному вознаграждению свыше 90 дней, по состоянию на 1 января 2016 года составили 1,2 трлн. тенге или 8,0% от совокупного кредитного портфеля банков [4].

В связи с ростом объемов кредитного портфеля соответственно растет и кредитный риск, таким образом минимизация кредитного риска наиважнейшая задача в риск-менеджменте банка. В основном все финансовые организации, в том числе и банки сталкиваются с процентным риском. Процентный риск – вероятность понесения

потерь, возникающих вследствие колебания процентных ставок на рынке, а так же операции банка на рыночных процентных ставках по привлеченным и размещенным ресурсам. Наряду с процентным риском немаловажную роль играет и рыночный риск. Основные факторы рыночного риска это изменения в ставках по вознаграждениям, изменения курсов иностранных валют и тд. Для расчета рыночных рисков банк использует стоимость риска (VAR – Value at Risk) – сравнение риска по различным портфелям (например, по портфелям из акций и облигаций) [5, 6].

Но у каждого банка есть свои характеристики и своя методология расчета и соблюдения принципов адекватности. Следуя политике, постоянно следит, насколько риски в банке подвержены управлению.

Таким образом, в риск-менеджмент банка является основным направлением, который исследует проблему банка в целом, с учетом всех рисков. А хорошо поставленная система риск-менеджмента способствует минимизации потерь и повышению доверия к клиентам, укрепления банка на финансовом рынке.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Меняйло Г.В. Управление кредитным портфелем коммерческого банка: дис. канд.экон. наук. – Воронеж, 2005. – 199 с.

[2] Святлов С., Нурғалиева А. Модернизация системы менеджмента кредитных рисков в БУ РК // *Life Science*. - 2014. - № 11(8). - С.527-531.

[3] Печалова М.Ю. Организация риск-менеджмента в коммерческом банке. - Режим доступа: <http://www.mevriz.ru> - (дата обращения: 10.12.2016)

[4] Отчет национального банка Республики Казахстан за 2015 год. - Режим доступа: <http://nationalbank.kz> - (дата обращения: 14.12.2016).

[5] Банковское дело: учебник для студентов высших учебных заведений / под. ред. У.М. Искакова. – Алматы: Экономика, 2011 – 552 с.

[6] Кусаинова Д.Б., Сайлаубеков Н.Т. Оценка конкурентоспособности по блоку показателей ликвидности банков второго уровня Республики Казахстан // *Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение»* - 2016. - №2 (24). - С.69-82.

REFERENCES

[1] Meniailo G.V. Upravlenie kreditnim portphelem kommercheskogo banka: diss. kand.ekon. nauk. Voronezh, 2005. 199 s. [in Rus.].

[2] Sviatov S., Nurgalieva A. Modernisacia sistemi menedmenta kreditnih riskov v BVU RK. *Life Science*. 2014. № 11(8). S.527-531 [in Rus.].

[3] Pechalov M.J. Organizacia risk-menedzhmenta v kommencheskom banke. Rezhim dostupa: <http://www.mevriz.ru>. Data obrasheniya: 10.12.2016 [in Rus.].

[4] Otchet nationalnogo banka Respubliki Kazakhstan za 2015 god. Rezhim dostupa: <http://nationalbank.kz>. Data obrasheniya: 14.12.2016 [in Rus.].

[5] Bankovskoe delo uchebnik dlj studentov vischich uchebnich zavedenii / pod. red. U.M.Iskakova. Almaty: Ekonomika, 2011. 552 s. [in Rus.].

[6] Kusainova D.B., Sailaubekov N.T. Ocenka konkurentosposobnosti po bloku pokazatelei likvidnosti bankov vtorogo urovnya Respubliki Kazakstan. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2016, № 2 (24), S.69-82 [in Rus.].

Естаев Е.К.,

АҚ «Университет Нархоз» магистранты,
Алматы, Қазақстан

БАНКТИҢ ТӘУЕКЕЛ-МЕНЕДЖМЕНТІНІҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫН БАҒАЛАУ

Тірек сөздер: тәуекел-менеджменті, банк ісі, ҚР-ның коммерциялық банктерінің тәуекелі, банк қызметі, басқарудағы тәуекел, қаржы тәуекелі, операциялық орта тәуекелі.

Аңдатпа. Мақалада коммерциялық банктердегі тәуекел-менеджментінің салалары қарастырылады, банк тәуекелінің жіктемесі, қаржы тәуекелінің сипаттамасы беріледі. Тәуекел менеджменті жүйесін қолдану қажеттігі анықталады. Тәуекел - менеджменті нәліктен банк жүйесінің қажетті бөлігі болып саналудағы себебіне талдау беріледі және оның коммерциялық банктердің стратегиясына ықпалы көрсетіледі. ҚР-ның Ұлттық Банкі есебінің негізінде несиелік портфельге талдау жүргізіледі, сонымен бірге ҚР-ның екінші деңгейлі банктері активтерінің динамикасы суреттеледі. Әрбір тәуекел түрлеріне анықтама-түсініктер, олардың банк тәуекелін басқару және бағалау тәсілі беріледі. Мақала тәуекел-менеджментінің негізі болатын принциптерді түсінуге көмектеседі. Тәуекел-менеджменті жүйесін зерттеудегі академиялық тәсіл нәтижесінде қарастырылып отырған бағытты дамыту қажеттігінен түсінік береді.

Статья поступила 15.12.2016 г.

Shindauletova L.B.,

Lecturer, Master of Law,
Almaty Technological University, Almaty, Kazakhstan

ISSUES OF FORMATION AND STRENGTHENING POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Keywords: Political system, state, society, civil society, political mode.

Abstract. The article deals with the essence of the overall situation and trends in the political system of Kazakhstan society. The author's concept of the political system in the constitutional and legal interpretation, and as a constitutionally enshrined the unity of interacting norms and ideas based on their political institutions and actions, organizing political power to ensure the relationship of the state citizens.

ӘОЖ 327.340

Шиндаулетова Л.Б.,

оқытушы, құқық магистрі,
Алматы Технологиялық Университеті, Алматы, Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СЯСИ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ШОҒЫРЛАНДЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тірек сөздер: саяси жүйе, мемлекеттік, қоғам, азаматтық қоғам, саяси режим.

Аңдатпа. Мақалада қоғамның саяси жүйесі - мемлекеттік және қоғамдық ұйымдардың, еңбек ұжымдарының бірігіп, елдің саяси өміріне кірісіп, қоғамды дамытуға, нығайтуға үлес қосуы жайында сипатталады. Сондай-ақ, қоғамның саяси жүйесі - белгілі бір саяси функцияларды атқарушы мемлекеттік және мемлекеттік емес әлеуметтік институттардың жүйесі екендігі туралы түсінік беріледі.

«Қоғамның саяси жүйесі», тақырыбы еңсіз және нақты аясын қамтиды. Бұндай саланы жұмыста қозғаудың мәні болды ма, бүкіл әлемде танылған егеменді мемлекетке проблемалардың барынша жиынтығымен, бүкіл әлемде танылған барлық жолдарымен өткен Қазақстан Республикасы жұмысты қорытындылап, нәтижесін жинақтау қажет. Саяси жүйе дегеніміз не? Қаншалықты ол бүгінгі күні өзекті және проблемалық болып тұр, құқық жүйесінде қандай орынға ие? Осы сұрақтарға жауап беру арқылы, саяси жүйе - Қазақстан Республикасының конституциялық құқықтарының бір бөлігі және ең маңызды институт болып табылады.

Біз үшін саяси жүйе деген не? Саяси жүйенің сипаты мен үрдісі қандай? Саяси жүйесі не үшін қолданылады? Біз - жас мемлекетпіз. Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан-2030» Жолдауында былай деді: Өркендеу, қауіпсіздік, және жетілдіру бұл барлық қазақстандықтардың әл-ауқаты, міне осы түйінді сөздермен сипаттайтын болсақ біз өзіміз қалаған мемлекет сала аламыз. Алға шығу шамамызға қарай бұл анықтама, біздің бағыттауышымыз ретінде қызмет етеді. Ал Республикамыздың 25 жыл тәуелсіздігінде, экономикалық даму, қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаны және тұрақты саяси жүйені қалыптастыра алды.

Шынында да, осы кезеңде қазақстанның үлгілі саясаты күмән тудырмайды.

«Саяси жүйе» ұғымы орталық құқықтық және саяси ғылымның бірі болып табылады, оны пайдалану қоғамның қалған саяси өмірін ерекше атауға мүмкіндік береді. Негізінен осы қарым-қатынастардың әртүрлілігін тұтастай саяси, айтарлықтай дәрежеде талдап тексеруіне байланысты, білімді тереңдету қарым-қатынастарының әртүрлілігіне, осы ұғымдарды тиісті жүйеге байланысты айту.

Жалпыға мәлім болғандай, құқықтық, саяси даму білімі, сонымен қатар болмысын терең түсінудің, құрылым және механизмнің саяси өкіметінің, феномен туралы жинақтаулардың жиынтығы жиналады, саяси, қоғамдық өмірге, ықпалы мен өзара іс-қимылына байланысты. Осы қарым-қатынасқа қатысы бар субъектілер көп, олар саяси партиялар мен қозғалыстар, саяси мақсатқа жетудің әдістері, құқықтық және халыққа саяси бағыт беру және т.б. Бұған қоса, бұл феномендерді белгілеру үшін «саясат» термині жалпыланған, ал «мемлекет» категориясы- еңсіз және барлық өмір шындығы мәнмағынасын қамти алмайды.

Мемлекеттік құқықтық қоғамдық қатынастар аясы фундаменталды заңдылықтарымен айрықша, ішкі, логикалық қарым-қатынастар, даму көздері және сыртқы орта жағдайларына байланысты арналарына байланысты болып табылады.

Ғылымның бірнеше ұрпақтары, конституциялық- құқықтық саяси жүйе идеясы совет заманында ізденіп алынған жоқ, өйткені оны қолдануға шектеу қойылған болатын, және ол саяси ұйымның аналогына дейін қысқарды, яғни институционалдық жағы, немесе насихаттау, клишелер ретінде.

Бүгінде ғылыми ортада және қоғамдық ортада, саяси жүйелік әлеумет күрделілігімен ерекшеленеді, элементтердің әртүрлілігімен құрылымымен, функционалдық сипаттама және өзара байланыспен.

Зерттелетін тәсілдердің әртүрлілігі және құбылыстың күрделілігі негізінен қоғамның саяси жүйесінің бірыңғай анықтамалар еселігін анықтайды. Бізге корінгендей, ғылыми дәреженің қолданылуы максималды формуланы табу талпынысымен байланысты, қазіргі таңдағы маңызды алуан түрлілік саяси процестерді қамтиды.

Зерттеу мақсаттарына байланысты әдетте анықтамасы негізінде белгілерінің ең елеулі белгілері бөліп шығарылады.

Алғаш рет саяси жүйе КСРО жаңа Конституциясында заңда бекітілген кезде саяси жүйенің кеңестік мемлекеттік заң институтында, 1977 жылы пайда болған [1]. Ғылыми және оқу-әдістемелік әдебиеттерінде, бұған дейін «социалистік демократия жүйесі» терминдері пайдаланылды [2], «таптық қоғамның саяси ұйымы» [3]. Саяси жүйені зерттеу проблемалары зерттеушілердің көңілін айтарлықтай ертерек аударды, конституциялық норма жобасын бекітуіне әсер етті [4].

Белгілі бір дәрежеде кеңестік әдебиеттерде кең таралған анықтамасы, функционалдық көзқараспен негізделген.

Бурлацкий Ф.М., түсінігі бойынша саяси жүйе «біршама тұйық жүйеде қоғамның барлық элементтерінің интеграциясын қамтамасыз етеді, органның бірыңғай, орталықтандырылған басқарылатын саяси күш ретінде, экономикалық үстем таптың мүддесін білдіретін, өзегі мемлекет болып табылады. Бұл анықтамада 2 көрініс көрсетілген, принциптік мағынасы яғни ашылуы және түсіну үшін шешуші болып табылады: ол жүйенің мақсатты тағайындамасы (интеграция бастапқы функциясы ретінде); ол таптық жүйесінің мәні болып табылады, мемлекеттік биліктің сипаты бойынша сілтеме арқылы анықталады [5].

Басқа авторлар функциялар мен жүйе элементтерінің анықтамасын беруге тырысты. әсіресе бұл жүйе құрылымын талдаған зерттеушілерге тән. Шубин В.А. жазуы бойынша: « Қоғамның саяси жүйесі бойынша, қоғамдағы саяси институттар, ұйымдастыру теориясы, ережелер мен әртүрлі өкілдіктері белгілі бір таптың мүддесін қамтып көрсететін және қорғайтын, қарым-қатынастардың жанасуынан пайда болады деп түсінген» [6].

Автор саяси жүйені ашу құрылымдық элементтерінің кең ауқымы арқылы әрекеті жасалады. Алайда, өзара қарым-қатынас сипаты анық емес элементтері мен жүйесінің мақсаты болып қалады.

Бұл жалпы анықтамалар оның әлеуметтік сипаттағы көрсеткіші болып табылады. Бірақ, біріншіден жүйенің мақсаты мен рөлі атап көрсетілген және басқа қоғамдық жүйелермен салыстырғанда ішкі құрылымына, ерекшелігіне әсер етпейтін болса, екінші жағдайда, жүйенің функционалдық мақсаты құлдырайды.

Саяси жүйенің ортақ анықтамасына жету қиындығы сол уақыт аралығындағы екі басты қоғамдық жүйе сонын ішінде, биліктің саяси жүйесі көп жағдайда демократияның әлеуметтік механизмі ретінде анықталған түрлерінің түбегейлі қарама қайшылығымен байланысты деп санаймыз.

Отандық құқықтық ғылымда саяси жүйенің заңдылығын және социалистік қоғамда билік механизмін анықтау даулы болмаған. антагонистикалық класстардың жоқтығы биліктің еңбек етушілерге тиесілі болуы ішінде антихалықтық, антиәлеуметтік саяси институттарға орын қалмайтын жүйенің әлеуметтік бірзділігі мен монолиттілігін алдын ала анықтайды деген пікір қалыптасқан.

Біздің ойымыздағыдай кешенді талдау үшін, социалистік қоғамдағы белгілі бір саяси жүйенің идеологиялық нығайтатын жұмыс істеу анықтамалар тізімін ұсыну керек. Мысалыға, Топорнин Б.Н қоғамның саяси жүйесін мемлекеттік және қоғамдық ұйымдардың жұмысшылар классы бастаған халықтың қоғам істерін басқаруының кешені ретінде қарастырды [7].

Ильинский И.П қоғамның саяси жүйесін әлеуметтік қоғамды басқару мен саяси басшылықты жүзеге асырудың, саяси биліктің қызметі мен ұйымдардың өзара байланысты құралдарының күрделі кешені ретінде қарастырады [8]. Тағы бір кеңестік ғалым В.С. Шевченко кеңестік қоғамның саяси жүйесін қоғамның барлық істерін басқару, коммунистік құрылыс экономикалық, әлеуметтік-саяси, мәдени және білім беру проблемаларын шешу арқылы жүзеге асатын мемлекеттік және қоғамдық мекемелер арасында өзара қарқынды әрекет ететін ұйым ретінде анықтайды [9].

Сараптамада кеңестік ғалымдардың әлеуметтік саяси жүйені қоғамды басқарумен, халық алдындағы коммунистік құрылыс мәселелерін шешуді жүзеге асыратын компоненттер жиынтығы екенін түсінгендігі анық көрінеді. Компоненттер құрамына мемлекетке қатысты субъект болып табылатын институттар мен мекемелер кірді. Кеңестік құқықтық ой зерттеу бағыттарының бірі капиталистік елдердегі саяси жүйенің дәрменсіздігін теориялық негіздеу болды.

Марченко М.Н., Мишин А.А, Энтин Л.М буржуазиялық қоғамдағы саяси жүйенің ұйымдастырылу мәнін сын бағалады.

Кеңестік ғалымдардың пікірі бойынша, дамыған капиталистік елдердегі мемлекеттік биліктің жүзеге асу монополиясы саяси жүйенің табиғаты мен класстық сипатын анықтайтын капиталисттердің жоғарғы классына тиесілі. Ғылымда қазіргі буржуазиялық қоғам буржуазияға қарсы әлеуметтік институттардың шарасыз болуына әкелетін капиталистік иелері мен жалдамалы жұмысшылар антагонисттік класстарынан тұратыны түсіндірілген. Сонымен қатар, әлеуметтік қарсы институттардың монополия диктатурасының жүзеге асу механизмінің бөлігін құрамайтыны анық.

Осы жағдайды ескере отырып, Тихомиров Ю.А дамыған капиталистік елдердегі екі саяси кіші жүйелерді атап көрсетеді. Ол «капиталистік қоғамның саяси ұйымы кең мағынада өзіне кіші жүйе ретінде буржуазиялық саяси жүйе мен буржуазиялық емес класстар ұйымын кіргізеді» деп санайды [10]. Саяси ұғым түсінігінің тар және кең мағынасында қолданылуы мүмкіндік береді:

- Бірінші жағдайда барлық саяси жүйені қастамасыз етуге сонымен қоса бәсекеге тктеп бере алатын институттар құру;
- Екінші жағдайда мемлекеттің қоғамды басқаруы тек басқаруы класстың дәнекер юолуымен жүзеге асырылуы;

Осыған ұқсас нақты және кеңейтілген мәлімдемені Марченк М.Н. береді. Оның айтуынша саяси ұйымның буржуазиялық қоғамы біртұтас құбылыс екендігін жоққа шығарып қана қоймай керісінше өзінің саяси жүйе өінің құрылысында осы сынды бірыңғай бір-бірімен байланысты институттардың, мекемелердің, саяси әлеуметтің ұйымдардың билеуші және қанаушы класстарының бар екендігін болжайды [11].

Саяси жүйе мәнін кеңейтілген мағынада түсіндіру үшін көптеген болжамдар келтіреді. Осы болжамдардың көбі буржуазиялық қоғамның саяси жүйе табиғатының маңыздылығын анықтауда антапогенистік класстың маңыздылығы зор деген ойға келіп саяды. Онда жүріп жатқан саяси үрдістер әр түрлі әлеуметтік күш қызығушылықтарының қарамақайшылықтарын көрсетеді. Буржуазиялық қоғамның бөлінбес бөлшегі, компоненті – жұмысшы тап. Сәйкесінше, жұмысшы тап қоғамның саяси жүйесінің әлеуметтік құрылысын айқындай отыра,оның әлеуметтік жүйесіне жұмысшы тап қоғамы тек басқарушы класстың институт мекемелері ғана емес, сондай-ақ олардың бәсекелес қарсыластары да креді.

Маркстік болжамдармен қатар саяси жүйе феноменін жан-жақты терең түсініп алу үшін Маркстік емес көзқарастар да елеулі рол атқарады. Маркстік және Маркстік емес көзқарас авторларының

саяси жүйені бағалаулауында және анализ жасау тәсілдерінде едәуір айырмашылықтар болғанымен олардың көзқарастары бір арнаға келіп саяды. Батыстың саяси басқару жайлы ойлары саяси жүйеде 20 ғасырдың 50-ші жылдары пайда болды және де әлі күнге дейін белсенді даму үстінде. Қалыптасқан пікір бойынша бұл концепцияның негізін қалаған «саяси жүйе» атты еңбектің авторы Д. Истон. Батыс саяси ғылымының дамып қалыптасуына елеулі үлес қосқан ғалымдар Г. Алмонт, С.Хантингтон [12].

Саяси жүйе жайлы теориялардың осы кезеңде қалыптасып дамуы өзгеріп жатқан теория шарттарына оңтайлы сәйкес келу, бұдан да оңтайлы теорияларды құрастырып шығару қажеттілігінен туды. Бірақ, батыс зерттеушілерінде саяси жүйе жайлы ортақ қалыптасқан пікірі жоқ. Алайда батыстың конституциялық басқару жүйесінде және саяси жүйе жайлы ғылымында оның мағынасы туралы әр түрлі трактат түсініктер көп.

Д.Истон саяси жүйе оған жақын барлық жүйелерден айырмашылығы бар екендігін атап көрсетеді. Д.Истонның саяси жүйесі «біртұтас және үздіксіз тәртіп легі» материалдық және өзге құндылықтарды қоғамның басым бөлігіне ара жігін ажыратып қол жетімді ету. Саяси жүйенің басымдығы оның авторитарлық шешім қабылдау қабілетін көрсетіп айқындау үшін кейде саяси жүйені шешім шығарушы машина деп те атайды. Батыстың дәстүрлі саяси құқық ғылымында саяси жүйе машина ұғымы тек класстық қоғамда ғана емес, сондай-ақ кез келген ортақ мәселері бар және сол мәселелерді шешу үшін пікірталасқа түсетін кез келген басқа қоғамда қатынаса алады. Г.Алмонт саяси жүйе қоғамының құрамына әр түрлі элементтерді «парламент типінің құрылысын атқарушы орган, сот бюрократиясы, партиялар, коммуникациялық құралдарының топтарға қысымын» кіргізеді. Г.Алмонт пен Д.Истонның ғылыми көзқарастары кей жерлерде сәйкес келеді. Біздің ойымызша бұл теоретиктердің қалыптасқан саяси құрылымы жайлы түсініктер дұрыс толығымен бағаланбаған [13].

Демидов А.И. түсінігінде саяси жүйе категориясы дәстүр маңайында өрбитін мәдени ортаға байланысты. Мысалы Қазақстан саясаттанушылары қоғамның саяси жүйе ұғымына бұл қоғамдағы билік пен басқаруды қамтамасыз ететін өзара байланысты толық кешенді жатқызады.

Саяси жүйе кешеніне ғалымдар дәстүрлі түрде саяси институттар, саяси және құқықтық нормалар, саяси және құқықтық мәдениет ұғымдарын кіргізеді. Саяси жүйе ұғымының заңгерлік түсіндірмесін қарастырайық. Қазіргі құқықтық ғылымда саяси жүйе екі жағдайда қарастырылатын саясаттанудағыдай кең қолданылмайды. Мемлекет

және құқық сұрақтарына ыңғайлай отырып, арнайы саяси жүйенің мәселелерін зерттеуге бағытталған мемлекет және құқық теориясы және конституциялық құқық ғылымдары пәнінің ерекшеліктері бар. Сондықтан бұл жерде мемекеттің басқа да қоғамның саяси жүйе элементтерімен өзара қатынасының сараптамасына бағытталады. Бұл конституциялық заңда өз орынын тапқан өзара қатынас [14].

Конституциялық құқық және саясаттан ғылымдарда қоғамдық саяси жүйенің мәселелерін қарауда заңдық және саяси мәселердің маңызын анықтайтын жүйелік тәсіл әр түрлі қолданылады.

Конституциялық құқықтық зерттеулерде, жүйелік тәсілді қолдану жүйенің ретімен білімі, мағынасы, құрылысынан тұратын мемлекеттік орган жүйесіне жататын әрбір элементтің және олардың арасындағы қарым қатынас характерінің сараптамасын болжайды. Бұл тәсілді тағы да функционалдық құрылымдық деп те атайды және ол қоғамдық саяси жүйенің мәселелерін заңдық зерттеуде қолданылады. Саяси зерттеулерде де қандай да бір жүйенің ішкі ғана емес, қоршаған ортамен қатынасы да қаралғанда құрылымдық функционалық және одан да кең ауқымды тәсілдер қолданылады.

Қазіргі құқықтық ғылымда саяси жүйе заңдық анықтамасында басқа да қоғамды ғылымдардың зерттеулерінде қолдануға мүмкіндік беретін ортақ ой жоқ.

Осылайша, қоғамдық саяси жүйе ұғымын мемлекет азаматтарының қарым қатынасын қатамасыз ететін, саяси билікті ұйымдастыртын конституциялық нақтыланған өзара әрекет етуші нормалар бірлігі ретінде қарауға болады.

Қазіргі қазақстанның қоғамдық саяси жүйесі ішкі және сыртқы саясат жүргізуді қамтамасыз етеді, біздің еліміздің әлуметтік табының қызығушылықтарын қалыптастырады. Ол өзімен елдегі билікті ұстап тұратын фундамент болып табылатын негізгі позиция ұсынады. Саяси жүйенің генезисінің саяси қатынастың кейбір белгілерімен байланысты болуы заңды [15].

Нақтырақ:

Саяси өмірдегі әртүрлі элементтердің нық өзара тәуелділігі, Тұрақтылық пен дамуды үйлестіретін саяси қатынас заңдылығы. Қоғамда заңдылық мағынасы әлеуметтік қатынасты мақсатты өзгерту шарты ретінде анықталады.

Саяси жүйе мәдени негізге ие. Саясат аясында бірлік, интеграция рухани байланыс болған да ғана мүмкін болады. Тарихи тәжірибе ұзақ, тұрақты өмірге қабілетті саяси жүйеде бұндай құндылықтардың міндетті түрде болатынын көрсетеді.

Саяси жүйеге элементтердің ішкі әрекетке өзара әрекеттен, саяси жүйенің мәселелерді шешуге қажетті ресурстардың жылдам мобилизациялануына қабілеті туатындықтан, элементтердің әсер етуі қалыпты. Бұл жағдайда, мемлекеттік органдар азаматтардың қатысуына сүйеніп, әртүрлі саяси және қоғамдық ұйымдардың, партиялардың қолдауларын пайдаланады.

Сонымен қатар, саяси жүйенің мәні функциялар арқылы анықталады: қоғамда мақсат мен міндетін анықтау; ресурстардың орындалуына мобилизациялау; заң шығару, нормалар қабылдау және олардың орындалуын қадағалау; қоғамда материалдық және рухани құндылықты ажырату; қоғамның барлық элементтерін, ұлттар, әлеуметтік топтар, конфессияларды интеграциялау.

Осылайша, бірнеше тұжырымдар жасауға болады:

- Саяси жүйені зерттеуде оның түсінігі мен анықтамасы институционалды дәрежеге аялдайтын көп нұсқаға ие;

- саяси жүйенің теориясының дамуы мен ойлап табуы жаңа тиімді теориялардың қажеттілігінен туындаған.

- қазіргі құқықтық ғылымда саяси жүйенің заңдық анықтамасында толықтай ортақ ой жоқ.

- саяси жүйенің мәні функциялар арқылы анықталады: қоғамда мақсат мен міндетін анықтау; ресурстардың орындалуына мобилизациялау; заң шығару, нормалар қабылдау және олардың орындалуын қадағалау; қоғамда материалдық және рухани құндылықты ажырату; қоғамның барлық элементтерін, ұлттар, әлеуметтік топтар, конфессияларды интеграциялау.

- саяси жүйенің әртүрлі топологиялары қалыптасады. Негізгі топология болып саяси режим негізінде құрылған топология болып табылады. Саяси билікті жүзеге асырушы құралдар мен тәсілдер мемлекеттегі саяси жүйе ұйымдырының мінездемесіне әсер етеді.

- қазіргі теория конституциялық ғылымда партия тағайындауға бірнеше тәсілдер құрылған. Функция классификация әртүрлілігі партияның ерекшелігі мен тағайындалуын көрсетеді;

- саяси партиялардың қоғамдық қосылуы, қозғалысы, кәсіби одақтасуының конституциялық құқықтық дәрежесі сарапталады.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Конституция СССР. – М., 1978. – С. 30.
[2] Теория государства и права / Под ред. К.А.Мокичева. - М.,1965. – С. 255.
[3] Теория государства и права. Учебник / Под ред. Н.Г.Александрова. - М., 1974. – С. 83.
[4] Ким А.И., Понуровская Л.Н. Политическая организация и политическая система советского общества // Вопросы теории права, социалистической государственности и

социального управления (Томск: ИТУ). – 1983. - Вып. 2. – С. 45.

[5] Научный коммунизм. Словарь. - М., 1980. – С.8.

[6] Шубин В.А. Политическая система государственно-монополистического капитализма и ее кризис. - Л., 1978. – С.5.

[7] Топорнин Б.Н. Советская политическая система // Конституция развитого социализма. - М., 1978. – С. 4-7.

[8] Ильинский И.П. Черноголовкин Н.В. Политическая система общества // Советское государство и право. - 1977. - №1. - С. 35-37.

[9] Советское государственное право / Под ред. Е.И.Козловой, В.С.Шевцова. – М., 1978. – С.67.

[10] Тихомиров Ю.А. Развитие политических систем в современном мире. – М., 1981. – С. 5-8.

[11] Марченко М.Н. Политическая система современного буржуазного общества. - М., 1981.- С. 12.

[12] Марченко В.М. Политические теории и политическая практика в развитых капиталистических странах. - М.: МГУ, 1992. – С. 12-15.

[13] Каленский В.Г. Эволюция концепции политического развития Г. Алмонда // Советское государство и право, 1974. - № 3. - С. 25-29.

[14] Демидов А.И. Политическая система общества и государство / Политология для юристов: Курс лекций / Под редакцией Н.И. Матузова, А.В. Малько - М.: Юрист, 2002. – С.185.

[15] Булатова А.Н., Исмагамбетова З.Н. Политология. – Алматы, 2001.- С.69-71.

[16] Касенова Ф.Ж. Влияние коммуникативных технологических инноваций на политические процессы казахстанского общества: проблемы современности// Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Международные отношения и Регионоведение» - 2016. - №1 (23). - С.84-92.

REFERENCES

[1] Konstitutsiya SSSR. M, 1978. S.30 [in Rus.].

[2] Teoriya gosudarstva i prava / Pod red. K.A.Mokicheva. M.,1965. S.255 [in Rus.].

[3] Teoriya gosudarstva i prava. Uchebnik / Pod red. N.G.Aleksandrova. M., 1974. S.83 [in Rus.].

[4] Kim A.I., Ponurovskaya L.N. Politicheskaya organizatsiya i politicheskaya sistema sovetskogo obshchestva. *Voprosy teorii prava, sotsialisticheskoy gosudarstvennosti i sotsial'nogo upravleniya* (Tomsk: ITU). 1983. Vyp. 2. S.45 [in Rus.].

[5] Nauchnyy kommunizm. Slovar. M., 1980. S.8 [in Rus.].

[6] Shubin V.A. Politicheskaya sistema gosudarstvenno-monopolisticheskogo kapitalizma i yeye krizis. L., 1978. S.5 [in Rus.].

[7] Topornin B.N. Sovetskaya politicheskaya sistema. Konstitutsiya razvitogo sotsializma. M., 1978. S.4-7 [in Rus.].

[8] Il'inskiy I.P. Chernogolovkin N.V. Politicheskaya sistema obshchestva. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo*. 1977. №1. S.35-37 [in Rus.].

[9] Sovetskoye gosudarstvennoye pravo / Pod red. Ye.I.Kozlovoy, V.S.Shevtsova. M., 1978. S.67 [in Rus.].

[10] Tikhomirov Yu.A. Razvitiye politicheskikh sistem v sovremennom mire. M., 1981. S. 5-8 [in Rus.].

[11] Marchenko M.N. Politicheskaya sistema sovremennogo burzhuaznogo obshchestva. M., 1981. S.12 [in Rus.].

[12] Marchenko V.M. Politicheskiye teorii i politicheskaya praktika v razvitykh kapitalisticheskikh stranakh. M.: MGU, 1992. S.12-15 [in Rus.].

[13] Kalenskiy V.G. Evolyutsiya kontseptsii politicheskogo razvitiya G. Almonda. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo*. 1974. № 3. S.25-29 [in Rus.].

[14] Demidov A.I. Politicheskaya sistema obshchestva i gosudarstvo / Politologiya dlya yuristov: Kurs lektsiy. Pod redaktsiyey N.I.Matuzova i A.V. Mal'ko. M.: Yurist, 2002. S.185 [in Rus.].

[15] Bulatova A.N., Ismagambetova Z.N. Politologiya. Almaty, 2001. S.69-71 [in Russ.].

[16] Kasenova F.Zh. Vliyanie kommunikativnykh tehnologicheskig innovacii na politicheskie processy kazahstanskogo obshchestva: problemy sovremennosti. *Izvestiya KazUMOиMЯ imeni Abylai khana. Seriya "Mezhdunarodnye otnosheniya i Regionovedenie"*. 2016. №1 (23). S.84-92 [in Rus.].

Шиндаулетова Л.Б.,

преподаватель, магистр права,
Алматинский Технологический Университет,
Алматы, Казахстан

ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ И УКРЕПЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ключевые слова: Политическая система, государство, общество, гражданское общество, политический режим.

Аннотация. В статье рассматриваются общие положения сущности и тенденции политической системы общества РК. Дается авторское понятие политической системы в конституционно-правовом толковании, и как конституционно закреплённое единство взаимодействующих между собой норм, идей и основанных на них политических институтов и действий, организующих политическую власть, обеспечивающих взаимосвязь граждан государства.

Статья поступила 22.12.2016 г.

**АО «Казахский университет международных отношений и
мировых языков им. Абылай хана»**

**Требования к статьям,
представляемым в «Хабаршысы-Известия КазУМОиМЯ им.
Абылай хана»**

Настоящие требования утверждены на заседании Ученого Совета, протокол № 5 от 22.12.2015 г.

Представленные для опубликования статьи должны соответствовать следующим требованиям:

1. Содержать результаты научных исследований по актуальным проблемам в области лингвистических, филологических и педагогических наук, переводческому делу, межкультурной коммуникации, востоковедения, международных отношений, международного права и экономических отношений, регионоведения, менеджмента и международных коммуникаций, маркетинга, туризма.

2. Доминантная идея публикаций: следование принципам научности, инновационности, самостоятельности, целостности и системности.

Необходимо соблюдать правила публикационной этики. Предоставление статьи в научные журналы «Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана» предполагает, что данная работа не была опубликована ранее и рекомендована рецензентами.

Никакие формы нарушения научной этики не допускаются, например, плагиат, фальсификация, фальсифицированные данные, неправильное толкование других работ, некорректные ссылки и т.д.

3. Принимаются статьи от 5 до 16 страниц (1 п.л.), включая литературу, таблицы, схемы, рисунки.

4. К статье должна быть приложена рецензия с подписью рецензента, имеющего ученую степень. Рецензия должна быть заверена печатью места работы рецензента.

Требования по оформлению статей

Статья предоставляется в бумажной и электронной форме **только** в формате **Word 2010** в целях избежания слипания слов.

Шрифт Times New Roman, кегль - 12, интервал - 1,5;

Поля: верхнее – 2 см, нижнее - 2,5, левое – 3 см, правое - 1 см.

Абзац (отступ) – 1 см.

Формат оформления статьи см. в таблице 1.

Обратите внимание:

Статья начинается в ФИО автора, названия статьи, ключевых слов и аннотации на английском языке.

Внимание !!!

Литература (Әдебиет, References) проставляется в квадратных скобках и делается транслитерация литератур – не перевод:

ЛИТЕРАТУРА

[1] Жуков В.И Теоретические основы подготовки социальных работников. - М., 1992. – 226 с.

[2] Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 198 с.

[3] Проблемы социологии быта и социальной работы в условиях перехода к рынку: Матер. Междунар. науч.-практ. конф., 16-18 февраля 1993 г. – М.: ГАСБУ, 1994. – 254 с.

REFERENCES

[1] Zhukov V.I Teoreticheskiye osnovy podgotovki sotsial'nykh rabotnikov. M., 1992. 226 s.

[2] Osnovy sotsial'noy raboty: Uchebnik / Otv. red. P.D. Pavlenok. M.: INFRA-M, 1999. 198 s.

[3] Problemy sotsiologii byta i sotsial'noy raboty v usloviyakh perekhoda k rynku: Mater. Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 16-18 fevralya 1993 g. M.: GASBU, 1994. 254 s.

Таблица 1 – Формат оформления статьи

Структурная часть статьи	Образец
1. Автор (по центру, инициалы и фамилия, с указанием ученой степени, должности, места работы).	Sultangazin A.A. , chair of regional studies, Chair of Regional Studies of Ablai khan, KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan e-mail: asultan@mail.ru
2. Название – по центру (жирным шрифтом прописными буквами)	EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES IN PROVIDING IN SOCIAL ASSISTANCE TO NEEDY PEOPLE
3 Резюме на английском языке (70-80 слов, 10-12 строк)	Keywords: social assistance, people, developed country Abstract. This article is devoted to social assistance for needy people by developed countries and the basic principle of activities in the field of social services. It examines the structure of the system of social assistance and the models of population's social protection (8-10 стр.).

4 В левом верхнем углу – шифр УДК (нежирным шрифтом)	УДК 327
5 Автор статьи. Название статьи.	<p style="text-align: center;">Султангазин А.А., к.соц.н., ст.преп. кафедры регионоведения ФМО, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан e-mail: asultan@mail.ru</p> <p style="text-align: center;">ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН ПО ОКАЗАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ ПОМОЩИ НУЖДАЮЩИМСЯ ЛЮДЯМ</p>
6 Резюме на языке статьи (70-80 слов, 10-12 строк)	<p>Ключевые слова: социальная помощь, доходы, государственные гарантии, фонды, страховые пенсии, инвестирование.</p> <p>Аннотация. Данная статья посвящена вопросу оказания социальной помощи нуждающимся людям развитыми странами и основным принципам деятельности в сфере социального обслуживания граждан. Также рассмотрена структура системы социальной помощи и модели социальной защиты населения.</p>

7 Текст на языке статьи	<p>В тексте статьи необходимо учитывать следующее:</p> <p>1) Таблицы, схемы, графики и т.д. создаются средствами Microsoft Word, нумеруются, имеют название, которое печатается без отступа строки. Таблица вставляется в текст сразу после ссылки на нее. Например, Таблица 1 - Систематизация текстов о хронологии (по центру)</p> <p>2) Графики и диаграммы создаются средствами Microsoft Excel, снабжаются заголовками, соответствующими подрисуночными подписями, расположенное по центру, и вставляются в текст сразу после ссылки на них. Например, Рисунок 1 - Портрет Бальзака (по центру)</p> <p>3) Фотографии (изображения), иллюстрации представляются в формате JPEG (jpg), разрешение не менее 300 пикселей, и предоставляются отдельными файлами. К каждому изображению обязателен заголовок (сопроводительный текст, аннотация).</p>
8 Литература	<p>ӘДЕБИЕТ / если статья на казахском языке ЛИТЕРАТУРА / если статья на русском языке REFERENCES/ если статья на английском языке</p>

<p>9 Литература (не менее 5 наименований), в котором указывается использованная литература. Литература указывается цифрами в прямых скобках по мере ее упоминания [1, с.15]. Постраничные сноски не допускаются.</p>	<p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>[1] Жуков В.И. Теоретические основы подготовки социальных работников. - М., 1992. – 226 с. [2] Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 198 с. [3] Проблемы социологии быта и социальной работы в условиях перехода к рынку: Матер. Междунар. науч.-практ. конф., 16-18 февраля 1993 г. – М.: ГАСБУ, 1994. – 254 с. [4] Urbain C., Bissot H. Cuisines en partage. Le plov dans tous ses états. Constitution d’une diaspora autour d’un plat d’Asiecentrale// Diasporas. – 2005. – N 7. – Режим доступа: URL: http://w3.framespa.univ-tlse2.fr/revue/articles_fiche.phpid=335 (дата обращения 31.07.2012).</p>
<p>10. После «ЛИТЕРАТУРЫ» или «ЭДЕБИЕТ» в обязательном порядке следует транслитерация на англ. языке «REFERENCES»</p>	<p style="text-align: center;">REFERENCES</p> <p>[1] Zhukov V.I. Teoreticheskiye osnovy podgotovki sotsial’nykh rabotnikov. М., 1992. 226 s. [2] Osnovy sotsial’noy raboty: Uchebnik / Otv. red. P.D. Pavlenok. М.: INFRA-M, 1999. 198 s. [3] Problemy sotsiologii byta i sotsial’noy raboty v usloviyakh perekhoda k rynku: Mater. Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 16-18 fevralya 1993 g. М.: GASBU, 1994. 254 s.</p>
<p style="text-align: center;">Обратите внимание на расстановку знаков препинания в «Литературе» в русском и английском вариантах (отсутствие - / тире в выходных данных).</p>	
<p style="text-align: center;">Завершается статья с повтором начальных структурных частей на языке:</p> <p style="text-align: center;">А) на казахском, если статья на русском языке; Б) на русском языке, если статья на казахском языке</p>	
<p style="text-align: center;">Если статья на англ.яз., то после списка литературы идет аннотация на каз. и рус. языках по схеме</p>	

11 Автор	Султангазин А.А., Аймақтану кафедрасы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ, Алматы, Қазақстан e-mail: asultan@mail.ru
12 Название	КЕМБАҒАЛ АДАМДАРҒА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУ БОЙЫНША ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДІҢ ТӘЖІРИБЕСІ
13 Ключевые слова и аннотация статьи, т.е. статья завершается ключевыми словами и аннотацией.	Тірек сөздер: әлеуметтік көмек, табыс, мемлекеттік кепілдіктер, қорлары, зейнетақы сақтандыру, инвестициялық. Аңдатпа. Бұл мақала дамыған елдердің кембағал адамдарға әлеуметтік көмек көрсету сұрағына және азаматтарды әлеуметтік күтуінің шеңберінде қызметтің негізгі ұстанымдарына арналған. Онда әлеуметтік көмек көрсету құрылымының жүйесі мен халықтың әлеуметтік қорғау қалыпықарастырылады.
В конце необходимо указать дату поступления статьи. Например, Статья поступила 12.4.2016 г.	

Прочие условия:

1. Таблицы, схемы, графики и т.д. создаются средствами Microsoft Word, нумеруются, имеют название, которое печатается без отступа строки.

Например,

Таблица 1 - Систематизация текстов о хронологии
(по центру сверху таблицы)

Таблица вставляется в текст сразу после ссылки на нее.

2. Графики и диаграммы создаются средствами Microsoft Excel, снабжаются заголовками, соответствующими подрисуночными подписями, расположенными по центру, и вставляются в текст сразу после ссылки на них.

Например,

Рисунок 1 - Портрет Бальзака
(по центру, под рисунком)

3. Фотографии (изображения), иллюстрации представляются в формате JPEG (jpg), разрешение не менее 300 пикселей, и предоставляются отдельными файлами. К каждому изображению обязателен заголовок (сопроводительный текст, аннотация).

Статьи предоставляются на бумажном и электронном носителях или по эл.почте:

1. Серия «Филологические науки» - uppkrya@ablaikhan.kz
2. Серия «Международные отношения и регионоведение» - fmo@ablaikhan.kz
3. Серия «Педагогические науки» - pedagoginyaz@mail.ru

Стоимость публикации – 3 500 тенге

Пример статьи

Sultangazin A.A.,

chair of regional studies, Chair of Regional Studies of Ablai Khan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: asultan@mail.ru

Keywords: social assistance, people, developed country.

Abstract. This article is devoted to social assistance for needy people by developed countries and the basic principle of activities in the field of social services. It examines the structure of the system of social assistance and the models of population's social protection (8-10 строк).

УДК 327

Султангазин А.А.,

к.соц.н., ст.преп. кафедры регионоведения ФМО,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: asultan@mail.ru

**ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН ПО ОКАЗАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ
ПОМОЩИ НУЖДАЮЩИМСЯ ЛЮДЯМ**

Ключевые слова: социальная помощь, доходы, государственные гарантии, фонды, страховые пенсии, инвестирование.

Аннотация. Данная статья посвящена вопросу оказания социальной помощи нуждающимся людям развитыми странами и

основным принципам деятельности в сфере социального обслуживания граждан. Также рассмотрена структура системы социальной помощи и модели социальной защиты населения (8-10 строк).

Задачи социальной политики охватывают стимулирование экономического роста и подчинение производства интересам потребления, усиление трудовой мотивации и деловой предприимчивости, обеспечение должного уровня жизни и социальной защиты населения, сохранение культурного и природного наследия, национального своеобразия и самобытности. Для эффективности осуществления своих регулирующих функций государство располагает такими мощными рычагами воздействия, как законодательство страны, национальный бюджет, система налогов и пошлин. Определяющей целью социальной политики были и остаются высокоэффективный и производительный труд, способствующий достижению ощутимого улучшения материального положения и условий жизни населения.

Говоря о социальной политике государства, подразумеваются, прежде всего, действия правительства, направленные на распределение и перераспределение доходов различных членов и групп общества. Так можно определить социальную политику в узком смысле этого слова. В широком смысле - социальная политика - это одно из направлений макроэкономического регулирования, призванное обеспечить социальную стабильность общества и создать, насколько это возможно, одинаковые «стартовые условия» для граждан страны.

Инструментами социальной политики государства выступают социальная защита и социальная помощь. Социальная защита представляет собой совокупность практических мероприятий, проводимых государством для поддержания материального благополучия тех слоев населения, которые по объективным причинам не могут самостоятельно зарабатывать деньги для поддержания среднего для данного общества уровня жизни, например, инвалиды, многодетные матери, сироты, безработные, малоимущие.

Последняя группа относится к социально незащищенным слоям населения. Социальная защита - важнейшая область социальной сферы жизнедеятельности общества; система мер, осуществляемых государством, объединениями предпринимателей и работников, общественными организациями и движениями с целью гарантировать определенный уровень и качество жизни населения, соблюдение соответствующих прав и привилегий граждан, страхование их от риска

оказаться в затруднительном материальном положении, социальная помощь особенно нуждающимся в поддержке. В качестве всеобщей нормы признается право каждого человека на такой жизненный уровень, включая пищу, одежду, жилище, медицинский уход и соцобслуживание, который необходим для поддержания здоровья и благосостояния его самого и его семьи. Также право на обеспечение в случае безработицы, болезни, инвалидности, вдовства, наступления старости или иного случая утраты средств к существованию по не зависящим от человека обстоятельствам и т.д.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Жуков В.И. Теоретические основы подготовки социальных работников. - М., 1992. – 226 с.

[2] Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 198 с.

[3] Проблемы социологии быта и социальной работы в условиях перехода к рынку:

Матер. Междунар. науч.-практ. конф., 16-18 февраля 1993 г. – М.: ГАСБУ, 1994. – 254 с.

REFERENCES

[1] Zhukov V.I. Teoreticheskiye osnovy podgotovki sotsial'nykh rabotnikov. M., 1992. 226 s.

[2] Osnovy sotsial'noy raboty: Uchebnik / Otv. red. P.D. Pavlenok. M.: INFRA-M, 1999. 198 s.

[3] Problemy sotsiologii byta i sotsial'noy raboty v usloviyakh perekhoda k rynku: Mater. Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 16-18 fevralya 1993 g. M.: GASBU, 1994. 254 s.

Султангазин А.А.,

э.ғ.к., Аймақтану кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: asultan@mail.ru

КЕМБАҒАЛ АДАМДАРҒА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУ БОЙЫНША ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДІҢ ТӘЖІРЕБЕСІ

Тірек сөздер: әлеуметтік көмек, табыс, мемлекеттік кепілдіктер, қорлары, сақтандыру, зейнетақы.

Аңдатпа. Бұл мақала дамыған елдердің кембағал адамдарға әлеуметтік көмек көрсету сұрағына және азаматтарды әлеуметтік күтуінің шеңберінде қызметтің негізгі ұстанымдарына арналған. Онда әлеуметтік көмек көрсету құрылымының жүйесі мен халықтың әлеуметтік қорғау қалыпықарастырылады.

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР және АЙМАҚТАНУ» сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ и РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

BULLETIN
of Ablai Khan KazUIRandWL
series «INTERNATIONAL RELATIONS and REGIONAL STUDIES»

4 (26) 2016
ISSN 2411-8753

Отв. за выпуск тиража
Директор издательства: *Есенгалиева Б.А.*

Технический редактор,
компьютерная верстка: *Кынырбеков Б.С.*

Подписано в печать 23.12.2016 г.
Гарнитура “Times New Roman, MS Minsho”
Формат 60x90 1/8. Объем 23,7 п.л. Заказ № 302. Тираж 300 экз.
Отпечатано в издательстве “Полилингва”
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-09
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru